

Heinrich Zimmer

REGELE ŞI CADAVRUL

 HUMANITAS

TERRA LUCIDA

COLECŢIE
DE SPIRITUALITATE UNIVERSALĂ
coordonată de
ANDREI PLEŞU

HEINRICH [ROBERT] ZIMMER s-a născut la Greifswald, la 6 decembrie 1890, ca fiu al indologului şi celtistului Heinrich Zimmer (1851–1910), şi a murit la New York, la 20 martie 1943, răpus, în plină putere creatoare, de o pneumonie. A fost profesor la Universitatea din Heidelberg, iar din 1939 şi pînă la moartea sa prematură a predat la universităţi din S.U.A. Influenţat de C. G. Jung, Heinrich Zimmer a făcut cercetări aprofundate în domeniul tantrismului, propunînd interpretări îndrăzneţe ale culturii şi filozofiei indiene. Opere principale: *Kunstform und Yoga im indianischen Kultbild*, 1926; *Maya. Der indianische Mythos*, 1936; *Weisheit Indiens*, 1938. Postum, sub îngrijirea lui Joseph Campbell, au apărut: *Myths and Symbols in Indian Art and Civilization*, 1946 (apărută în româneşte sub titlul *Introducere în arta şi civilizaţia indiană*, Meridiane, 1983, şi reeditată, în text integral, sub titlul *Mituri şi simboluri în civilizaţia indiană*, Humanitas, 1994); *The King and the Corpse. Tales of the Soul's Conquest of Evil*, 1948 (traducere românească, Humanitas, 1994); *Philosophies of India*, 1951 (versiunea românească va apărea tot la editura Humanitas); şi *The Art of Indian Asia, Its Mythology and Transformations*, 1955.

„Prin toată fiinţa sa, Zimmer a rămas un *puer aeternus*, un veşnic adolescent, care, pe aripile unei limbi strălucitoare, a făcut să se deschidă toate florile din grădinile legendelor indiene. Le-a împărtăşit şi destinul, căci «moare tînăr cel iubit de zei»"(C. G. JUNG).

HEINRICH ZIMMER

REGELE ŞI CADAVRUL

Meditaţii despre biruinţa sufletului asupra răului

Traducere de

SORIN MĂRCULESCU

HUMANITAS

Coperta
IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE

HEINRICH ZIMMER
THE KING AND THE CORPSE
TALES OF THE SOUL'S CONQUEST OF EVIL
Edited by Joseph Campbell
Bollingen Series XI
Princeton University Press, Ninth Printing, 1989

ISBN 973-28-0535-8

Cuvîntul înainte al editorului american

Cînd a survenit moartea sa neaşteptată, în primăvara anului 1943, Dr. Zimmer lucra încă la materialul pentru volumul de faţă. Toate povestirile figurau în mai mult de o singură versiune, unele în limba engleză, altele în germană. Marginile albe ale manuscrisului purtau numeroase note; trei capitole mai fuseseră publicate în alte versiuni, în Europa şi India, şi existau proiecte de amplificare a lor. Nici una dintre acestea nu se afla într-un stadiu final. Totuşi, în clipa în care editorul a început să lucreze — coordonînd notele dispersate, amplificînd naraţiile pe baza izvoarelor originale şi procedînd la revizii în lumina numeroaselor conversaţii purtate cu Dr. Zimmer însuşi în lunile premergătoare morţii sale — cartea a prins viaţă, s-a ordonat de la sine şi s-a dezvoltat sub forma ce pare acum singura direcţie inevitabilă.

Pentru sfaturi şi ajutor în această misiune, mulţumirile mele se adresează dnei Peter Geiger şi dnei Margaret Wing. Regretatul Dr. Ananda K. Coomaraswamy a citit cu dăruire corecturile în pagini, a făcut sugestii valoroase şi a furnizat cîteva note suplimentare pentru a completa referinţele. Acestea din urmă apar ca note de subsol, în paranteze drepte, cu iniţialele sale.

Pentru versiunile anterioare, cititorul e trimis la următoarele publicaţii: *Die kulturelle Bedeutung der komplexen Psychologie*, editată de Clubul Psihologic din Zürich, Julius Springer Verlag, Berlin, 1935, „Die Geschichte vom indischen König mit dem Leichnam"; Heinrich Zimmer,

Weisheit Indiens, L. C. Wittich Verlag, Darmstadt, 1938, „Abu Kasems Pantoffeln“, „Die Geschichte vom indischen König mit dem Leichnam“; *Prabuddha Bharata*, Mayavati Almora, Himalayas, sept.-dec., 1938, „The Story of the Indian King and the Corpse“; *Corona*, Zweimonatsschrift, ed. Martin H. Bodner, Verlag der Corona, Zürich, 1936, „Abu Kasems Pantoffeln“, 1939, „Merlin“.

JOSEPH CAMPBELL

NEW YORK, 9 septembrie 1947

Diletantul printre simboluri

Arta de a povesti a fost, de-a lungul vremurilor, atît o îndeletnicire profitabilă, cît şi un prilej de veselie. An de an, au fost născocite poveşti, aşternute în scris, devorate, uitate. Oare ce s-a ales de ele? Cîteva au supravieţuit, şi acestea, ca o mînă de seminţe, au fost răspîndite în succesiunea generaţiilor, propagînd noi povestiri şi furnizînd hrană spirituală multor popoare. Cea mai mare parte a moştenirii noastre literare ne-a parvenit în felul acesta, din epoci pierdute în negura vremurilor, din colţuri îndepărtate şi tainice ale lumii. Fiecare nou poet adaugă ceva din substanţa propriei sale imaginaţii, şi seminţele, astfel hrănite, sunt readuse la viaţă. Forţa lor germinativă este perenă, nu aşteaptă decît să fie stimulată. Şi astfel, chiar dacă, din cînd în cînd, unele soiuri par a fi murit, ele reapar într-o bună zi, dîndu-şi încă o dată mlădiţele caracteristice, la fel de proaspete şi de verzi ca mai-nainte.

Povestirea tradiţională şi subiectele înrudite cu ea au fost discutate în mod exhaustiv din punctele de vedere ale antropologului, istoricului literar şi poetului, dar psihologul a avut de spus surprinzător de puţin — deşi e perfect îndreptăţit să-şi facă auzit glasul în acest simpozion. Psihologia radiografiază imaginile simbolice ale tradiţiei folclorice, aducînd la lumină elemente structurale vitale rămase pînă atunci în întuneric. Singura dificultate este aceea că interpretarea formelor revelate nu poate fi redusă la un sistem fiabil. Căci adevăratele simboluri au în ele ceva ireductibil. Ele sînt inepuizabile ca forţă sugestivă şi

instructivă. Din acest motiv, savantul, psihologul ca om de ştiinţă, simte că se află pe un teren foarte periculos, foarte nesigur şi ambiguu atunci cînd se aventurează în domeniul interpetării folclorului. Conţinuturile relevabile ale imaginilor distribuite pe scară largă i se schimbă mereu în faţa ochilor în necontenite permutări, după cum cadrul cultural se schimbă pretutindeni în lume şi de-a lungul istoriei. Semnificaţiile trebuie recitite permanent, înţelese din nou. Şi efortul acesta de a interpreta metamorfozele mereu imprevizibile şi uimitoare e orice altceva, numai muncă metodică nu. Nici un clasificator care pune mare preţ pe reputaţia sa nu s-ar arunca de bunăvoie şi neasigurat într-o aventură atît de riscantă. Ea va trebui să-i revină, aşadar, diletantului imprudent. De aici, cartea ce urmează.

Diletantul — de la it. *dilettante* (participiul prezent al verbului *dilettare* „a se desfăta, a se delecta cu") — este persoana care găseşte plăcere (*diletto*) în ceva. Eseurile de mai jos sînt destinate celor care savurează simbolurile, celor cărora le place să converseze cu ele şi să trăiască purtîndu-le mereu în minte.

În clipa în care abandonăm această atitudine de diletant faţă de imaginile folclorului şi mitului şi începem să ne simţim siguri în privinţa interpretării lor adecvate (ca nişte profesionişti ai înţelegerii, mînuind unealta unei metode infailibile), ne lipsim de contactul însufleţitor, de asaltul genial şi dătător de inspiraţie ce constituie efectul virtuţii lor intrinseci. Ne pierdem propria umilinţă şi receptivitate în faţa necunoscutului şi refuzăm să fim instruiţi, refuzăm să ni se arate ceva ce n-a fost niciodată spus cu adevărat nici nouă, nici altora. Şi încercăm în schimb să clasificăm conţinuturile unui mesaj obscur în clase şi categorii deja cunoscute. Asta împiedică ivirea oricărei noi semnificaţii sau înţelegeri proaspete. Basmul, legenda infantilă (adică purtătorul de mesaj) sunt metodic considerate ca prea modeste pentru a merita să ne aplecăm cu tot respectul asupra lor, atît povestirea propriu-zisă, cît şi zonele naturii noastre ce reacţionează la ea fiind comparativ imature. Şi totuşi tocmai prin interacţiunea dintre această inocenţă exterioară

şi cea interioară ar fi putut fi activată forţa roditoare a simbolului şi revelat conţinutul ascuns.

Metoda — sau mai degrabă obişnuinţa — de a reduce nefamiliarul la bine cunoscut e o cale veche, foarte veche de frustrare intelectuală. Rezultatul e un dogmatism sterilizant, ermetic împachetat în autosatisfacţie mentală, într-o convingere neclintită de superioritate. Ori de cîte ori refuzăm să ne lăsăm dezechilibraţi (violent sau blînd) de vreo nouă concepţie expresivă precipitată din străfundurile imaginaţiei noastre de impactul unui simbol atemporal, ne amăgim în privinţa roadelor unei întîlniri cu înţelepciunea mileniilor. Dacă nu respectăm atitudinea de acceptare, nu primim nimic. Ne e refuzată favoarea unei conversaţii cu zeii. Nu mai suntem inundaţi, ca pămîntul Egiptului, de apele sfinte şi fertilizatoare ale Nilului.

Tocmai din cauză că sunt vii, capabile să revină la viaţă şi apte de o eficienţă mereu primenită, imprevizibilă, dar autocompatibilă în sfera destinului omenesc, imaginile din folclor şi din mit desfid orice încercare de sistematizare pe care am face-o. Ele nu au natură de cadavru, ci de spiriduşi. Cu un hohot de rîs şi cu o rapidă schimbare de poziţie, ele îl ridiculizează pe specialistul care-şi imaginează că a izbutit să le ţintuiască pe diagrama sa. Ceea ce ne pretind ele nu e monologul din raportul unui judecător de instrucţie, ci dialogul unei conversaţii vii. Şi întocmai cum eroul povestirii-cheie din seria ce urmează (un rege nobil şi viteaz care se pomeneşte conversînd cu spiriduşul sălăşluitor în ceea ce lui i se păruse a fi un simplu trup mort atîrnat de un copac) e adus la o mai intensă conştiinţă de sine prin umilitorul schimb de cuvinte şi scăpat de la o moarte ruşinoasă şi total respingătoare, la fel şi noi am putea fi îndrumaţi, salvaţi pesemne şi chiar transformaţi spiritual, dacă ne-am smeri suficient ca să conversăm pe picior de egalitate cu divinităţile şi figurile folclorice care atîrnă, nenumărate, în copacul miraculos al trecutului.

Abordarea psihologică a enigmei simbolului, intenţia de a-i smulge astfel secretul profunzimilor sale, e sortită să dea greş, dacă inteligenţa scrutătoare refuză să accepte

şansa de a învăţa ceva din aspectul viu al obiectului aflat sub observaţia sa. Disecarea, sistematizarea şi clasificarea sunt toate foarte onorabile, dar nu presupun realizarea unei conversaţii cu specimenul. Cercetătorul psiholog trebuie să fie gata a face abstracţie de metoda sa şi să fie pregătit pentru un taifas prelungit. Apoi, poate, va constata că metoda şi-a pierdut şi hazul, şi utilitatea. Acesta e procedeul diletantului, spre deosebire de tehnica mai venerabilului domn cu deprinderi ştiinţifice.

Ceea ce-l caracterizează pe diletant e plăcerea pe care-o găseşte în natura mereu preliminară a acţiunii sale de înţelegere niciodată încheiate. Asta e însă în cele din urmă singura atitudine adecvată în faţa figurilor ajunse pînă la noi din trecutul cel mai îndepărtat, indiferent dacă în eposurile monumentale ale lui Homer şi Vyāsa ori în fermecătoarele basme ale tradiţiei folclorice. Ele sunt oracolele permanente ale vieţii. Ele trebuie interogate şi consultate din nou, o dată cu fiecare epocă, fiecare epocă abordîndu-le cu propria-i varietate de ignoranţă şi înţelegere, cu propriul ei set de probleme şi cu propriile-i întrebări inevitabile. Căci modelele de viaţă pe care noi cei de azi trebuie să le ţesem nu sunt identice cu cele de odinioară, firele de manevrat şi nodurile de descîlcit se deosebesc în mare măsură de cele ale trecutului. Răspunsurile deja date, aşadar, nu ne pot fi de nici un folos. Puterile trebuie consultate direct, iarăşi şi iarăşi. Sarcina noastră primordială e să aflăm nu atît ce se spune că au spus, ci cum să le abordăm, cum să le provocăm o vorbire proaspătă şi cum să înţelegem această vorbire.

În faţa unei asemenea misiuni, trebuie, vrem, nu vrem, să rămînem diletanţi. Unii dintre noi — oameni de ştiinţă — tind să favorizeze anumite metode de interpretare foarte precise şi prin urmare limitate, admiţîndu-le numai pe ele în ţarcul influenţei noastre autoritare. Alţi interpreţi apără cu tot zelul numai cutare sau cutare linie ezoterică tradiţională, privind-o ca pe singura cheie adevărată, iar mănunchiul ei special de simboluri ca pe un oracol al fiinţei unic, atotcuprinzător şi suficient sieşi. Dar asemenea rigi-

dităţi nu pot decît să ne lege de ceea ce cunoaştem şi suntem deja, să ne înlănţuiască de un aspect particular al simbolizării. Prin asemenea crezuri inflexibile şi neclintite ne izolăm de infinitele tipuri de inspiraţie care trăiesc înăuntrul formelor simbolice. Şi astfel, pînă şi interpreţii metodici nu sunt pînă la urmă altceva decît tot nişte amatori. Fie că se bizuie, ca oameni de ştiinţă, pe metode strict filologice, istorice şi comparatiste sau că urmează pios, ca iniţiaţi, doctrinele secrete şi oraculare ale vreunei tradiţii ezoterice autoproclamate, ei sunt nevoiţi să rămînă, în ultimă instanţă, simpli începători abia angrenaţi în munca nesfîrşită de a sonda bulboana obscură a sensului.

Plăcerea, pe de altă parte, eliberează în noi intuiţia creativă, îi îngăduie să fie vitalizată prin contactul cu scenariul fascinant al vechilor povestiri şi figuri simbolice. Nepăsători apoi la critica metodologiştilor (a căror cenzură e în mare măsură inspirată de ceea ce echivalează cu o agorafobie cronică: frică morbidă în faţa infinităţii virtuale care se dezvăluie continuu din trăsăturile criptice ale scriiturii imagistice expresive pe care ar fi profesional obligaţi să o aibă în vedere), ne putem permite să dăm frîu liber oricărei serii de reacţii creative ce i-ar putea fi sugerată înţelegerii noastre imaginative. Nu vom putea epuiza niciodată profunzimile — de asta putem fi siguri; dar nimeni altul, oricine ar fi el, n-o poate face. Iar o sorbitură din apele proaspete ale vieţii este mai dulce decît un întreg rezervor de dogmă, transportată prin conducte şi garantată.

„Belşugul e scos din belşug, dar belşugul rămîne.“ Aşa sună o veche zicală din *Upanişadele* Indiei. Referinţa originară era ideea că plinătatea universului nostru — vast în spaţiu şi cu miriadele sale de sfere rotitoare, luminoase, mişunînd de mulţimile făpturilor vii — provine dintr-un izvor supraabundent de substanţă transcendentă şi energie potenţială: abundenţa lumii acesteia e extrasă din abundenţa fiinţei eterne, şi cu toate acestea, de vreme ce potenţialul supranatural nu poate fi diminuat, oricît ar fi de mare darul revărsat de el, abundenţa rămîne. Toate adevăratele simboluri, toate imaginile mitice se raportează

însă, într-un fel sau altul, la ideea aceasta şi sunt ele însele înzestrate cu proprietatea miraculoasă de a fi inepuizabile. Cu fiecare fragment extras din ele de către înţelegerea noastră imaginativă, minţii îi e revelat un univers de semnificaţii, care reprezintă într-adevăr plinătatea, plinătatea rămînînd însă neatinsă. Oricare ar fi lectura accesibilă viziunii noastre prezente, ea nu poate fi cea din urmă. Poate fi doar o ochire preliminară. Şi suntem datori să o privim ca pe o inspiraţie şi un stimulent, nu ca pe o definiţie finală ce-ar face cu neputinţă alte intuiţii şi abordări diferite.

Următoarele eseuri, aşadar, nu pretind a fi mai mult decît exemple de felul în care putem conversa cu figurile fascinante ale folclorului şi ale mitului. Cartea constituie un abecedar de conversaţie, un manual de lectură pentru începători, o introducere în gramatica unei scriituri imagistice criptice, dar lesne savurate. Şi deoarece, în legătură cu ştiinţa interpretării simbolurilor, chiar şi cititorul avansat poate descoperi în mod inevitabil, de nenumărate ori, că şi el continuă să fie doar un începător, eseurile ce urmează îi sunt destinate şi lui. Acel *diletto*, plăcerea, pe care îl poate experimenta reparcurgînd bine cunoscutele simboluri ale vieţii (proporţia dintre plăcere şi rectitudinea sa cicălitoare) va reprezenta gradul în care contactul de o viaţă cu ele l-a impregnat cu belşugul lor de natură şi spirit. Adevăratul *dilettante* va fi întotdeauna gata să o ia de la capăt. În el îşi vor înfige rădăcinile şi vor creşte în chip miraculos minunatele seminţe din trecut.

PARTEA ÎNTÎI

Papucii lui Abu-Cassem

Cine ştie povestea lui Abu-Cassem şi a papucilor lui? Papucii erau la fel de faimoşi — ba mai mult, proverbiali — în Bagdadul vremii sale ca şi marele avar şi hrăpăreţ în persoană. Fiecare îi privea ca pe semnul vizibil al dezgustătoarei lui lăcomii. Căci Abu-Cassem era bogat şi încerca să o ascundă, şi pînă şi cel mai zdrenţăros cerşetor din oraş s-ar fi ruşinat să dea moartea peste el în asemenea papuci, atît erau de peticiţi şi cîrpăciţi în fel şi chip. Spin în ochi şi poveste veche pentru toţi cizmarii din Bagdad, ei au devenit în cele din urmă o zicală pe buzele mulţimii. Oricine dorea un termen care să exprime ridicolul n-avea decît să-i pomenească.

Încălţat cu troacele astea mizerabile — inseparabile de figura sa publică — vestitul neguţător îşi tot tîrşea picioarele prin bazar. Într-o bună zi încheie un tîrg deosebit de norocos: un transport uriaş de şipuri de cleştar pe care izbuti să le cumpere pe o nimica toată. Cîteva zile mai tîrziu îşi încunună afacerea achiziţionînd o mare cantitate de ulei de trandafir de la un negustor de parfumuri falit. A dat într-adevăr lovitura cu aceste două cumpărături şi faptul a fost îndelung comentat în bazar. Oricare altul ar fi sărbătorit împrejurarea în felul obişnuit, dînd un aldămaş cîtorva parteneri de afaceri. Abu-Cassem s-a simţit însă îndemnat să facă ceva pentru sine însuşi. Se hotărî să facă o vizită la baia publică, loc unde nu mai fusese zărit de o bună bucată de vreme.

În vestibul, unde se lasă veşmintele şi încălţămintea, se întîlni cu un cunoscut, care-l luă la o parte şi-i trase un

perdaf despre starea papucilor lui. Tocmai se descălţase de ei şi tot omul putea vedea cît de oribili erau. Prietenul îi atrase atenţia cu mare îngrijorare că ajunsese de rîsul întregului oraş; un negustor atît de iscusit ca el putea fi în stare să-şi cumpere o pereche de papuci cuviincioşi. Abu-Cassem privi lung monstruozităţile de care se ataşase atît de mult. Apoi spuse: „Mă gîndesc la treaba asta de mulţi ani, dar nu sunt chiar atît de ponosiţi încît să nu-i mai pot folosi." După care cei doi, dezbrăcaţi cum erau, intrară în baie.

În vreme ce zgîrcitul îşi savura fericirea cea rară, cadiul, adică judecătorul Bagdadului, veni şi el să facă baie. Abu-Cassem isprăvi înaintea luminăţiei sale şi se întoarse în vestiar ca să se îmbrace. Dar ia papucii de unde nu-s. Dispăruseră de-a binelea şi-n locul lor era altă pereche — frumoşi, făţoşi, după toate aparenţele nou-nouţi. Să fi fost oare un dar surpriză de la prietenul acela care nu mai suporta să-şi vadă cunoscutul mai bogat mergînd în aceiaşi papuci uzaţi şi dorea să intre în graţiile amicului înstărit cu ajutorul unei atenţii delicate? Nemaizăbovind asupra explicaţiei, Abu-Cassem îi încălţă. Îl scuteau oricum de buclucul căutării şi tocmelii pentru o pereche nouă. Cu gîndurile astea şi cu cugetul împăcat, plecă de la hamam.

La revenirea cadiului a fost o adevărată dandana. Robii lui răscoliră peste tot, dar nu izbutiră să-i găsească papucii. În locul lor era o pereche de gioarse scîrboase, pe care toţi le recunoscură numaidecît ca fiind bine cunoscutele încălţări ale lui Abu-Cassem. Cadiul se făcu foc şi pară, trimise după vinovat şi-l aruncă în închisoare, întrucît slujitorii lui îl găsiseră pe avar încălţat cu papucii lipsă. Şi bietul om trebui să cheltuiască o groază de bani ca să scape din ghearele legii, deoarece toţi cei de la judecătorie ştiau prea bine cît de bogat este. Cel puţin îşi recăpătă şi odoarele lui de papuci vechi.

Trist şi înciudat, Abu-Cassem se întoarse acasă şi, într-o izbucnire de mînie, îşi aruncă minunăţiile pe fereastră. Papucii căzură cu un plescăit în Tigru, care curgea leneş şi mîlos pe lîngă casa lui. După cîteva zile, nişte pescari îşi închipuiră că prinseseră un peşte neobişnuit de greu, dar

după ce traseră năvodul, să vezi şi să nu crezi, erau vestiţii papuci ai zgîrcitului! Ţintele (una din ideile despre economie ale lui Abu-Cassem) sfîşiaseră în mai multe locuri ochiurile plasei şi oamenii erau, fireşte, furioşi. Ei zvîrliră gioarsele înnămolite şi leoarcă de apă printr-o fereastră deschisă care s-a întîmplat să fie a lui Abu-Cassem. Zburînd prin văzduh, obiectele recuperate aterizară violent pe masa unde el aşezase rînduri-rînduri preţioasele şipuri de cleştar atît de ieftin cumpărate şi devenite acum cu atît mai preţioase datorită valorosului ulei de trandafiri cu care le umpluse, fiind numai bune de vîndut. Toată măreţia aceea sclipitoare şi parfumată a fost răsturnată pe podea şi zăcea acolo într-o bălăcăreală de cioburi amestecate cu noroi.

Naratorul care ne-a transmis povestirea nu s-a simţit în stare să descrie el însuşi amploarea supărării zgîrcitului. „Blestemaţii ăştia de papuci“, strigă Abu-Cassem (şi asta e tot ce ni se spune), „n-o să-mi mai pricinuiască nici un rău.“ Şi zicînd acestea, luă un hîrleţ, merse iute şi pe tăcute în grădină şi săpă acolo o groapă ca să vîre-n ea papucii. S-a întîmplat însă ca vecinul lui Abu-Cassem să stea la pîndă — profund interesat desigur de tot ce se petrecea în casa bogătaşului de alături, pe lîngă faptul că, aşa cum e deseori cazul cu vecinii, nu avea nici un motiv deosebit să-i vrea binele. „Zgîrcitul ăla bătrîn are destule slugi“, îşi spuse el, „şi totuşi se duce să sape singur o groapă. Trebuie să fi ascuns acolo o comoară. Păi sigur, e limpede ca lumina zilei!“ Şi aşa, vecinul dădu fuga la palatul valiului şi-l pîrî pe Abu-Cassem, deoarece orice comoară găsită aparţine prin lege califului, pămîntul şi tot ce e îngropat într-însul fiind de drept ale conducătorului binecredincioşilor. Abu-Cassem a fost adus prin urmare înaintea valiului şi povestea lui, cum că săpase în pămînt numai ca să îngroape o pereche de papuci vechi, îi făcu pe toţi să se prăpădească de rîs. Un om vinovat se acuzase oare vreodată în chip mai bătător la ochi decît el? Cu cît stăruia mai mult, cu atît mai incredibilă devenea povestea cunoscutului zgîrcit şi cu atît apărea mai vinovat. Hotărîndu-i pedeapsa, valiul luă în considerare comoara îngropată şi Abu-Cassem rămase ca trăsnit auzind la cît se ridica amenda.

Negustorul era deznădăjduit. Îşi blestemă în fel şi chip afurisiţii de papuci. Cum să scape însă de ei? Singura soluţie era să-i scoată cumva din oraş. Aşa că o porni la drum prin ţară şi-i aruncă într-un iaz, undeva departe. Cînd îi văzu cufundîndu-se în străvezimea adîncurilor, răsuflă uşurat. Se descotorosise, în sfîrşit, de ei. Cu siguranţă însă că dracul îşi vîrîse aici coada, căci iazul era un rezervor care alimenta reţeaua de apă a oraşului, iar papucii se rostogoliră pînă la gura conductei şi o blocară. Paznicii veniră să repare stricăciunea, găsiră papucii şi, recunoscîndu-i — cine oare n-ar fi făcut-o, la drept vorbind? — îl reclamară pe Abu-Cassem valiului că spurcă alimentarea cu apă a oraşului, drept care se văzu din nou azvîrlit în temniţă. A fost pedepsit cu o amendă şi mai usturătoare decît cea anterioară. Ce să facă? A plătit. Şi şi-a recăpătat şi drăgălaşii de papuci vechi, deoarece strîngătorul de biruri nu vrea nimic din ce nu-i aparţine.

Papucii făcuseră destule pagube. De astă dată chiar că avea să scape de ei, ca să nu-i mai joace nici un fel de renghiuri. S-a hotărît să-i ardă. Dar cum erau încă uzi, i-a scos pe terasă ca să se usuce. Un cîine de pe terasa de alături zări gioarsele cele ciudate şi ele îi stîrniră interesul, aşa încît sări şi înhăţă un papuc. Pe cînd se juca însă cu el, afurisitul papuc îi scăpă, se prăvăli prin văzduh de la o înălţime considerabilă şi se opri în capul unei femei care tocmai trecea pe stradă. Femeia, întîmplător, era însărcinată. Izbitura bruscă şi forţa loviturii o făcură să lepede copilul. Soţul ei dădu fuga la cadiu şi pretinse despăgubiri de la zgîrcitul cel bătrîn. Abu-Cassem fu cît pe ce să-şi iasă din minţi, dar a fost nevoit să plătească.

Înainte de a porni spre casă, distrus de-a binelea, ridică nenorociţii de papuci deasupra capului cu toată solemnitatea şi strigă cu o seriozitate care-l făcu pe cadiu să-l treacă fiorii: „Domnia ta, papucii ăştia sunt pricina tuturor belelelor sortite mie. Încălţările astea blestemate m-au adus la cerşetorie. Binevoieşte şi dă poruncă să nu mai fiu niciodată socotit răspunzător de relele pe care cu siguranţă au să mi le mai pricinuiască.“ Şi naratorul oriental încheie

cu următoarea morală: Cadiul nu putu respinge rugămintea, iar Abu-Cassem învăţă, cu un preţ uriaş, ce pacoste se poate abate asupra ta dacă nu-ţi schimbi papucii destul de des[1].

Acesta însă e oare singurul gînd ce poate fi cules dintr-o poveste atît de faimoasă? E, desigur, un sfat absolut banal, să nu devii robul zgîrceniei. Nu s-ar fi putut spune oare ceva despre misterioasele capricii ale sorţii care îi aducea mereu înapoi papucii stăpînului lor legiuit? S-ar părea că în această repetiţie maliţioasă a aceluiaşi eveniment, ca şi în crescendoul cu care obiectele duşmănoase afectează întreaga natură a posesorului lor vrăjit se ascunde un sens. Şi oare nu tot un sens e şi în remarcabila îmbinare a tuturor oamenilor şi lucrurilor ce se prind în mîinile şansei în această împrejurare — vecini, cîine, funcţionari şi reglementări de tot felul, băi publice şi aducţiuni de apă —, dîndu-i posibilitate întîmplării să-şi ducă la bun sfîrşit lucrarea şi să lege şi mai strîns nodul destinului? Moralistul a avut în vedere numai pe avarul care a găsit ce merita şi viciul care a ajuns să fie destinul celui ce-l practica. El a tratat povestea ca pe o pildă a felului în care cineva se poate pedepsi pe sine prin intermediul propriei înclinaţii favorite. Dar ca să ajungă la această concluzie, nu era nevoie ca povestea să fie atît de spirituală, atît de profundă; moralitatea nu comportă nimic misterios. Relaţia dintre Abu-Cassem şi papucii săi şi experienţele sale cu ei sunt în reali-

---

[1] Din *Thamarat ul-Awrak* (*Roadele Frunzelor*) de Ibn Hijjat al-Hamawi. Altă transpunere în engleză poate fi găsită în H. I. Katibah, *Other Arabian Nights*, Charles Scribner's Sons, New York, 1928, „The Shoes of Abu Kasim". Richard F. Burton dă o versiune foarte mult scurtată şi mult diferită a povestirii în cartea sa *Supplemental Nights to the Book of the Thousand Nights and a Night*, vol. IV, Benares, 1887, pp. 209–217, „How Drummer Abu Kasim became a Kazi", şi „The Story of the Kazi and his Slipper". Aici găsim că, după ce s-a descotorosit de papuci, Abu-Kassem a călătorit în ţări străine şi a devenit el însuşi cadiu. [În româneşte, *O mie şi una de nopţi*, trad. de H. Grămescu, Minerva, BPT, vol. 11, 1974, pp. 5–10, „Papucii care nu se mai prăpădesc" — *n. t.*]

tate foarte misterioase, la fel de obscure, de fatale şi de semnificative ca şi inelul lui Policrat[1].

O simplă înlănţuire de accidente maliţioase, dar, luate laolaltă, ele se combină şi alcătuiesc o configuraţie stranie, numai bună pentru generarea poveştii, rezultatul fiind o povestire care nu se uită uşor. Această pacoste a papucilor indestructibili care-l costă pe posesorul lor mult mai mult decît valorează ei, nepreţuind nimic prin ei înşişi, dar capabili să-i secătuiască averea, această temă, cu variaţiunile ei, se amplifică pînă la dimensiunile unei hieroglife sau ale unui simbol de mari proporţii, pentru care sunt posibile multiple şi variate interpretări.

Dintr-o înlănţuire de simple întîmplări se ţese un destin. Fiecare efort pe care-l face victima spre a pune capăt necazului său nu face decît să mărească bulgărele de zăpadă pînă cînd ajunge să fie o avalanşă care îl îngroapă sub greutatea ei. Un mucalit încurcă papucii doar ca să facă haz de stinghereala avarului. Întîmplarea îi aduce înapoi în dreptul casei de unde fuseseră azvîrliţi în fluviu. Întîmplarea îi proiectează în mijlocul şipurilor preţioase. Întîmplarea atrage atenţia unui vecin asupra activităţii avarului din grădină. Întîmplarea rostogoleşte papucii în conducta de apă. Întîmplarea îl aduce pe cîine pe terasa alăturată şi-l face să scape unul din papuci în capul femeii gravide care trecea din întîmplare pe acolo. Dar ce anume face oare ca accidentele acestea să fie atît de fatidice? Pe stradă trec mereu femei gravide, cîinilor din vecini le place întotdeauna să înşface lucrurile altora, apa curge mereu prin conducte şi cînd şi cînd acestea se înfundă. Galoşi încurcaţi, umbrele schimbate: genul acesta de lucruri se întîmplă zi

[1] În timp ce Policrat, tiranul Samosului, îl întreţinea pe oaspetele său, regele Egiptului, dovezile despre norocul său extraordinar curgeau necontenit. Regele Egiptului se alarmă şi-l rugă pe Policrat să sacrifice de bunăvoie un lucru valoros spre a evita invidia zeilor. Policrat îşi aruncă inelul în mare. A doua zi acesta a fost găsit de bucătar într-un peşte pe care tocmai îl pregătea pentru masa regală. Regele Egiptului, îngrozit, plecă acasă.

de zi, fără ca din asemenea evenimente inofensive să se dezvolte vreo poveste semnificativă. Văzduhul e plin de firele de praf ale sorţii; ele alcătuiesc atmosfera vieţii şi toate evenimentele ei. Cele care au contribuit la nenorocirile lui Abu-Cassem au fost o simplă grămăjoară din nenumărate altele.

Cu papucii lui Abu-Cassem păşim direct într-una din cele mai cuprinzătoare dintre toate întrebările referitoare la viaţa şi destinul omului, una din cele pe care India le-a privit fără ezitare atunci cînd a formulat concepte precum „karma" şi „māyā". Tot ceea ce un om aduce în contact nemijlocit cu el însuşi din vîrtejul masei de atomi ai posibilităţilor se contopeşte în acelaşi tipar cu propria-i fiinţă. În măsura în care admite că un lucru îl afectează, acesta îl afectează cu adevărat şi, dacă e corelat cu cele mai profunde ţeluri şi dorinţe, cu temerile şi cu gîndurile sale încîlcite, el poate deveni o piesă importantă a destinului său. Şi, în sfîrşit, dacă simte că acest lucru îi atacă temeliile vieţii, însuşi faptul acesta reprezintă punctul lui vulnerabil. Pe de altă parte însă, şi tocmai de aceea, în măsura în care te poţi detaşa de propriile pasiuni şi idei, eliberîndu-te astfel de tine însuţi, eşti eliberat în mod automat de toate lucrurile care apar ca fiind accidentale. Acestea sunt uneori prea semnificative, iar alteori aduc prea mult a exprimare pertinentă ca să merite numele uzat de simplu „accident". Ele sunt materia destinului. Şi ar fi o formă sublimă şi senină a libertăţii să fii despovărat de obligaţia naturală de a alege dintre ele — de a alege, din roiul de atomi ai simplei posibilităţi, ceva ce s-ar implica în tine ca un destin posibil, atacînd poate chiar temelia propriei fiinţe. Există două lumi speculare, şi omul se află între ele: lumea din exterior şi cea din interior. Ele sunt ca două emisfere de Magdeburg, dintre care aerul a fost eliminat prin pompare şi care aderă una la cealaltă prin aspiraţie, astfel încît nici toţi caii regelui nu le pot desface. Ceea ce le uneşte exterior — înclinaţia, repulsia, interesul intelectual — e reflecţia unei tensiuni lăuntrice, de care nu devenim lesne conştienţi deoarece, vrînd, nevrînd, suntem noi înşine înăuntrul nostru.

Abu-Cassem s-a concentrat asupra papucilor săi la fel de pornit şi de încăpăţînat ca şi asupra negustoriei şi averii sale. E la fel de ataşat de sărăcia lor ca şi de propriile-i bogăţii. Ei sunt masca impenetrabilă a prosperităţii sale, cealaltă faţă a ei. Absolut semnificativ este faptul că el însuşi trebuie să ia toate măsurile necesare pentru a se debarasa de ei, nu poate lăsa nimic în seama slugilor. Asta înseamnă că nu poate fi despărţit de ei, papucii sunt un fetiş, îmbibat de toată posesia lui demonică. Ei au absorbit într-înşii toată pasiunea vieţii lui, şi această pasiune este lucrul secret de care nu se poate desprinde. Chiar şi cînd e înclinat să-i distrugă, rămîne legat pătimaş de ei. E ceva de *crime passionnel* în bucuria feroce pe care o resimte rămînînd singur cu ei cînd îi ucide.

Şi pasiunea e reciprocă, aici e marele tîlc al poveştii. Papucii drăceşti sunt ca doi cîini puşi în libertate şi care, după o viaţă întreagă petrecută în tovărăşia stăpînului lor, se întorc la el iară şi iară. Abu-Cassem îi aruncă cît colo, dar ei devin independenţi doar atîta cît să-şi găsească drumul înapoi la el. Şi însăşi fidelitatea lor se transformă într-un soi de maliţiozitate inocentă. Devotamentul lor dispreţuit se răzbună pentru trădarea lui Abu-Cassem care încearcă să se despartă de ei, paznicii credincioşi ai pasiunii lui dominante. Oricum am privi lucrurile, asemenea obiecte neînsufleţite au de jucat un rol viu. Treptat şi fără s-o ştim, ele se încarcă de propriile noastre tensiuni, pînă cînd, în cele din urmă, devin magnetice şi stabilesc cîmpuri de influenţă care ne atrag şi ne fixează.

Realizarea de o viaţă a omului, personalitatea lui socială, masca definită care îi ecranează caracterul interior: iată ce reprezintă papucii lui Abu-Cassem. Ei sunt edificiul personalităţii conştiente a posesorului lor. Mai mult, ei reprezintă impulsurile tangibile ale inconştientului său: suma totală a acelor dorinţe şi realizări sub care el se etalează în faţa sa şi a lumii şi în virtutea cărora a devenit un personaj social. Ei sunt suma unei vieţi pentru care el a luptat. Dacă nu au o atare semnificaţie secretă, de ce sunt atunci atît de divers şi de unic recognoscibili, de ce au

devenit proverbiali şi prieteni atît de vechi şi de credincioşi? Întocmai după cum reprezintă pentru o lume întreagă personalitatea lui Abu-Cassem şi avariţia lui, tot aşa ei semnifică pentru el însuşi virtutea lui cea mai mare, cea mai conştient cultivată, zgîrcenia lui de negustor. Şi toate acestea l-au dus departe, avînd însă asupra lui mai multă putere decît bănuieşte el. Nu atît Abu-Cassem posedă virtutea (sau viciul), cît viciul (sau virtutea) îl posedă pe el. Aceasta a devenit un motiv suveran al fiinţei sale, ţinîndu-l sub vraja sa. Deodată, încălţările încep să-i joace renghiuri — în chip răutăcios, crede el. Dar nu cumva el însuşi îşi joacă singur renghiuri?

Mortificarea lui Abu-Cassem e consecinţa firească a faptului de a fi silit să tîrască după sine ceva ce a refuzat să abandoneze la momentul oportun, o idee despre sine care ar fi trebuit lepădată. El este unul dintre aceia care nu se resemnează să treacă şi ei o dată cu trecerea vremii, ci se agaţă de propria lor pulpană şi-şi tezaurizează sinele pe care şi l-au fabricat chiar ei. Ei se cutremură la gîndul morţilor consecutive şi periodice care ţi se dezvăluie, prag după prag, pe măsură ce parcurgi încăperile vieţii, şi care reprezintă secretul vieţii. Se atîrnă cu aviditate de ceea ce sunt — de ceea ce au fost. Şi apoi, în cele din urmă, personalitatea uzată, care ar fi trebuit înlăturată prin năpîrlire asemenea penetului anual al unei păsări, li se lipeşte de trup atît de puternic, încît nu şi-o mai pot scutura, chiar dacă a ajuns să-i exaspereze de-a binelea. Urechile le-au fost surde cînd a bătut ceasul, şi asta s-a întîmplat cu mult timp în urmă.

În unele culturi există formule sacramentale pentru debarasarea de vechiul Adam — iniţieri ce pretind şi provoacă o totală prăbuşire a tiparului existent care şi-a vrăjit şi legat purtătorul. Acesta e înveşmîntat cu un costum pe de-a-ntregul nou ce-l aduce sub puterea unui nou farmec şi-i deschide drumuri noi. India, bunăoară, are, cel puţin ca formulă ideală, cele patru vîrste sau stadii sacre ale vieţii: cea de învăţăcel sau neofit, cea de cap de familie, cea de pustnic şi cea de pelerin — fiecare cu costumul caracteris-

tic, mijloacele de trai şi sistemul de drepturi şi datorii proprii. Neofitul, ca adolescent şi tînăr, trăieşte în castitate, urmează supus îndrumarea învăţătorului său şi-şi cerşeşte pîinea. Apoi, avansat sacramental în fruntea propriei sale familii, bărbatul îşi ia o soţie şi se consacră datoriei de a aduce pe lume copii; el munceşte, cîştigă bani, îşi conduce gospodăria şi le asigură slujitorilor săi hrană şi adăpost. Apoi, se retrage în pădure, nu mai munceşte, nu mai are legături sau îndatoriri domestice şi-şi dirijează întreaga atenţie spre interiorul său, pe cînd mai înainte datoria sa era să se dăruiască pe sine pentru binele familiei, al satului şi al comunităţii. În sfîrşit, ca pelerin, părăseşte sihăstria din pădure şi, nemaidepinzînd de nici o locuinţă, fără cămin, îşi cerşeşte pîinea ca în zilele tinereţii, cu deosebirea că acum împarte înţelepciune, în timp ce atunci o primea. Nimic din ceea ce a avut, tovărăşie omenească sau posesiuni lumeşti, nu-i mai rămîne. Toate i-au zburat din mîini, ca şi cum i-ar fi fost date doar cu împrumut pentru o vreme.

Civilizaţiile precum cea a Indiei, întemeiate pe un element de magie, îşi ajută fiii să treacă prin aceste transformări necesare pe care oamenii le găsesc greu de realizat din interior. Ei fac asta cu ajutorul unor sacramente necontestate. Acordarea de veşminte, instrumente, inele cu sigilii şi cununi speciale îl re-creează efectiv pe individ. Schimbările în alimentaţie şi reorganizarea ceremonialului exterior al vieţii fac cu putinţă anumite lucruri noi, anumite acţiuni şi sentimente, interzicînd altele. Toate seamănă mult cu ordinele date unui subiect hipnotizat. Inconştientul nu mai găseşte în lumea exterioară lucrul la care reacţionase atîta timp, ci altceva, ceva ce trezeşte în el noi reacţii, aşa încît se smulge din tiparele încremenite ale trecutului propriu.

În aceasta constă marea valoare pe care o au sferele magice ale vieţii pentru călăuzirea sufletului. Puterile spirituale fiind simbolizate ca zei şi demoni sau ca imagini şi locuri sfinte, individul este pus în legătură cu ele prin procedeele de investitură şi apoi menţinut lîngă ele prin noile rutine ritualice. Un sistem sacramental netulburat şi per-

fecţionat de acest tip constituie o lume speculară, care captează toate razele emanate din adîncurile inconştientului şi le prezintă ca pe o realitate exterioară susceptibilă de manipulare. Cele două emisfere, cea interioară şi cea exterioară, se îmbină apoi perfect. Şi orice schimbare de decor avută în vedere în sfera oglinditoare netulburată determină, aproape automat, o schimbare corespunzătoare în cîmpul şi punctul de vedere interior.

Cîştigul pe care l-a adus omului modern respingerea acestei condiţionări magice — exorcizarea de către noi a tuturor demonilor şi zeilor din lume şi amplificarea subsecventă a puterii noastre raţional direcţionate asupra forţelor materiale ale pămîntului — este plătit cu pierderea acestui control specular asupra forţelor sufletului. Omul de azi e neajutorat în faţa magiei propriului său psihism invizibil. Acesta îl împinge încotro vrea. Şi dintre numeroasele posibilităţi existente, el invocă în chip pervers pentru om mirajul unei realităţi exterioare diabolice, fără a-l înzestra şi cu o contramagie sau cu o anumită înţelegere reală a vrăjii care l-a amăgit. Suntem stînjeniţi la fiecare pas de soluţii insuficiente ale marilor probleme ale vieţii. Rezultatul e un teritoriu incert de suferinţă fizică şi spirituală provocată de ceea ce este multiplu insolubil şi atingînd o intensitate atroce prin absenţa oricărei ieşiri. Unui ochi lipsit de înţelegere, toate acestea îi pot părea amuzante şi, în domeniul artei, aşa ceva produce comedia — opere de genul prezentei comedii cu Abu-Cassem.

Basmele şi miturile au de obicei un sfîrşit fericit: eroul ucide balaurul, o eliberează pe fecioară, îmblînzeşte calul înaripat şi intră în posesia armei fermecate. Asemenea eroi sunt însă rari în viaţă. Conversaţiile zilnice din bazar, clevetelile din piaţă şi judecătorii ne spun o poveste diferită: în locul miracolului rar al succesului, avem comedia obişnuită a eşecului; în locul lui Perseu învingător al Meduzei şi salvator al Andromedei din ghearele monstrului marin, îl avem pe Abu-Cassem venind cu papucii lui mizerabili. Abu-Cassem e fără îndoială personajul mai des întîlnit în lumea de toate zilele. Faptul ţine mult mai mult

de tragicomedie decît de opera mitologică. Iar cleveteala care l-a înconjurat pe Abu-Cassem toată viaţa şi l-a făcut nemuritor ca figură comică este mitologia cotidianului. Anecdota ca produs finit al clevetelii corespunde mitului, chiar dacă ea nu atinge niciodată asemenea culmi sublime. Ea prezintă comedia nodului gordian pe care numai sabia fermecată a eroului mitic îl poate tăia.

Prin urmare, să ne schimbăm pantofii. Ce bine ar fi dacă ar fi aşa de simplu! Din păcate, pantofii cei vechi, îndrăgiţi şi peticiţi cu afecţiune o viaţă-ntreagă, se întorc totdeauna — aşa ne învaţă povestea — cu încăpăţînare şi neabătut, chiar dacă, în cele din urmă, ne-am decis să ne descotorosim de ei. Şi chiar dacă ne punem aripi şi zburăm peste mări şi ţări, ei sunt acolo cu noi. Elementele nu-i vor accepta, marea îi aruncă înapoi, iar pămîntul refuză să-i primească şi, înainte de a-i putea distruge prin foc, ei vor cădea din văzduh ca să ne ruineze total. Nici chiar strîngătorul de biruri nu are nevoie de ei. De ce oare s-ar împovăra cineva sau ceva pe lumea asta cu demonii ajunşi la deplină maturitate ai eului nostru, numai pentru că, în sfîrşit, ne simţim incomodaţi în prezenţa lor?

Cine trebuie să-l elibereze pe Abu-Cassem de el însuşi? Calea pe care şi-a căutat el izbăvirea era evident inutilă: nu scapi de propriul eu iubit numai aruncîndu-l pe fereastră cînd începe să-ţi joace feste. În cele din urmă, Abu-Cassem l-a conjurat pe cadiu ca măcar să nu-l mai considere pe el răspunzător pentru nici una dintre nelegiuirile pe care le-ar mai putea săvîrşi în viitor papucii lui. Cadiul s-a mulţumit să rîdă însă de el. Şi oare judecătorul nostru nu va face acelaşi lucru, să rîdă de noi? Doar noi suntem răspunzători pentru acest inocent proces de o viaţă ce constă în construirea propriului nostru eu. Involuntar şi cu drag am tot peticit încălţările ce ne poartă prin viaţă şi vom rămîne supuşi, în cele din urmă, constrîngerii exercitate incontrolabil de ele.

Ceva de genul acesta ne e deja cunoscut din observarea constrîngerii incontrolabile ce acţionează asupra altora — de pildă cînd le citim gesturile neintenţionale. E o forţă care se manifestă de jur împrejurul nostru, în tot felul de expre-

sii spontane: scrisul de mînă, actele ratate, visele şi imaginile inconştiente ale oamenilor. Şi ea are mai multă autoritate asupra unui ins decît îşi poate închipui el însuşi sau ar crede oricare altul — infinit mai multă decît voinţa sa conştientă. Pulsiunile ei incontrolabile sunt caii demonici înhămaţi la carul vieţii noastre, eul conştient fiind doar vizitiul. Astfel încît nu putem face nimic altceva decît să ne resemnăm, ca Egmont al lui Goethe, „să ţinem hăţurile strîns şi să conducem roţile nepoticnit, cînd la stînga, cînd la dreapta, ferindu-le aici de o piatră, dincolo de o prăpastie".

Soarta se sedimentează singură în vieţile noastre mai întîi prin nenumăratele noastre mişcări mărunte, prin acţiunile şi neglijenţele noastre zilnice prea puţin conştiente; apoi, prin alegerile şi refuzurile noastre, ea se densifică treptat, pînă cînd soluţia atinge un punct de saturaţie şi e coaptă pentru cristalizare. La sfîrşit, e suficient un mic vas, şi ceea ce multă vreme a alcătuit un lichid tulbure, ceva indefinit, fiind doar gata să reacţioneze, se precipită sub formă de destin, cristalin şi dur. În cazul lui Abu-Cassem, euforia de după tranzacţia comercială încununată de succes, ameţeala provocată de dubla lovitură miraculoasă prin care achiziţionase şipurile de cleştar şi uleiul de trandafiri au fost elementul care l-a înălţat în ochii săi şi i-a pus în mişcare roata destinului. El şi-a închipuit că treaba poate continua tot aşa, cu mici hatîruri ale norocului, mici chilipiruri plăcute pe care viaţa lui cumpătată şi harnică i le agonisise mereu. „Ia te uită, Abu-Cassem, cîine norocos ce eşti, ce caută papucii ăştia luxoşi şi nou-nouţi în locul celor vechi! Or fi de la prietenul ăla cîrcotaş care nu mai suporta să te tot vadă în gioarsele tale vechi."

Zgîrcenia lui Abu-Cassem, umflată în pene de norocul lui trecător, s-a răzvrătit un pic. Şi-ar fi ofensat sentimentul de triumf şi şi-ar fi compromis înălţătoarea stare sufletească dacă s-ar fi văzut nevoit să accepte ideea umilitoare de a-şi vîrî mîna în buzunar ca să-şi cumpere o pereche de încălţări noi. Ar fi putut prea bine să-şi găsească şi papucii cei vechi în vestiar, aşa cum au şi făcut-o robii

judecătorului imediat după aceea, dacă şi-ar fi dat cîtuşi de puţin osteneala să-i caute, pornind de la presupunerea întemeiată, dar sîcîitoare, că cineva a vrut să-şi bată joc de el. El, în schimb, s-a autoflatat şi i-a luat pe cei noi, ameţit şi orbit oarecum de frumuseţea lor, mai ales că ei îi satisfăceau realmente nebănuitele porniri inconştiente. A fost un act infantil de feerică uitare de sine, o pierdere momentană a autocontrolului; astfel s-a putut însă exprima un element trecut de mult cu vederea. Ceva ce, pe tăcute, devenise copleşitor de puternic a putut ieşi în fine pe scenă, fiind pus în mişcare bulgărul de zăpadă care se amplifică pînă la proporţiile unei avalanşe.

Aceeaşi plasă cu care-şi pescuise cîştigurile tenebroase din bazar, Abu-Cassem şi-o răsucise acum, fără a-şi da seama, chiar în jurul său, o plasă împletită din sforile propriei sale avariţii. Şi astfel s-a pomenit într-un bucluc de toată frumuseţea, prins şi imobilizat în mrejele lui însuşi. Ceea ce îi acumulase în interior, vreme îndelungată, o tensiune ameninţătoare se descărcase acum imprevizibil în lumea exterioară şi-l aruncase în ghearele legii, căreia îi fusese abandonat fără speranţă într-un vîrtej de umilire publică, şantaj al vecinilor şi necazuri cu autorităţile. Însuşi comportamentul lui Abu-Cassem, prosperitatea lui hrăpăreaţă şi supralicitarea avidă a propriei persoane începuseră de mult să ascută dinţii acestei maşinării şi să-i monteze la locul cuvenit.

Potrivit formulei indiene, omul seamănă, dar nu acordă nici o atenţie felului cum se dezvoltă sămînţa. Ea încolţeşte şi se coace, iar apoi fiecare trebuie să mănînce din rodul propriului său ogor. Nu numai acţiunile, ci şi omisiunile noastre ne devin destin. Chiar şi lucrurile pe care n-am reuşit să le dorim sunt contabilizate printre intenţiile şi realizările noastre şi se pot transforma în evenimente grave. Aceasta e legea Karmei. Fiecare îşi devine propriul călău, fiecare îşi devine propria victimă şi, exact ca în cazul lui Abu-Cassem, propriul măscărici. Rîsul judecătorului este rîsul diavolilor din infern în faţa osîndiţilor care şi-au rostit propriile sentinţe şi ard în propriile lor flăcări.

Povestea lui Abu-Cassem arată cît de fin e împletită plasa Karmei şi cît de delicate îi sunt sforile. Eul său, ai cărui demoni îl ţin acum strîns în gheare, îl poate oare elibera, îşi poate oare da moartea? În disperarea lui, nu a şi ajuns el oare pe punctul de a recunoaşte că nimeni nu-l poate izbăvi de papuci, că nici o putere de pe pămînt nu i-i poate distruge, ci numai el trebuie cumva să găsească o cale de a se descotorisi de ei? Ce bine ar fi fost ca ei să-i fi devenit neesenţiali, bucăţică cu bucăţică, la fel cum îi deveniseră tot mai valoroşi o dată cu fiecare cîrpăceală! Ce bine ar fi fost să se fi eliberat de bălţătura lor, petic după petic, pînă cînd n-ar mai fi rămas decît o pereche de troace indiferente![1]

În poveste se spune că judecătorul nu i-a putut refuza lui Abu-Cassem acest hatîr, ceea ce înseamnă că nu avea să mai fie obsedat de papucii lui groaznici. Lumina noii sale zile, cu alte cuvinte, începuse să mijească. Acea lumină

---

[1] Strindberg a conceput acest drum înapoi în perioada sa de *inferno*. A descoperit în Swedenborg ideea despre pedeapsa pe care omul şi-o strînge în jurul grumazului, producîndu-şi-o din propriul inconştient, şi a văzut din propria sa experienţă în ce mod straniu ne pot juca renghiuri obiectele neînsufleţite — lucruri ciudate, case şi străzi indiferente, instituţii şi toate nimicurile de fiecare zi.

Ajuns la bătrîneţe, foarte obosit, Strindberg a scris un basm întemeiat pe vechea poveste a papucilor lui Abu-Cassem („Abu Casems Toffler", *Samlade Skrifter*, Del. 51, Stockholm, 1919). Versiunea lui nu îndeplineşte însă făgăduinţa titlului. Au fost modificate numeroase amănunte esenţiale şi în basmul lui s-au insinuat numeroase altele neesenţiale. Papucii ponosiţi nu sunt munca de o viaţă a lui Abu-Cassem, ci i-au fost dăruiţi de calif ca să-i pună la încercare avariţia. În unele scrieri mai timpurii, pe de altă parte, el s-a ocupat cu mai mult succes de această problemă a destinului autogenerat — teatrul autoconstruit al vieţii, care se animă şi începe să se joace cu noi din cauză că recuzita şi culisele lui constituie expresii ale propriei noastre fiinţe lăuntrice. O prezentase ca pe o fază a propriei sale călătorii în infern în *Către Damasc* (1898), unde arată cum lumea noastră materială e produsă din materia propriilor noastre constrîngeri involuntare — atît cele duşmănoase, cît şi cele tăcut favorabile.

putea însă răsări, în ultimă analiză, dintr-un singur loc, şi anume din craterul profund al propriului său interior, care pînă atunci îi întunecase vederea cu emanaţiile-i tulburi. *Nemo contra diabolum nisi deus ipse.* Eul cuprinzător şi misterios pe care şi-l ţesuse atît de trudnic în jur ca pe propria sa lume — cadiul, vecinii, pescarii, elementele (căci pînă şi ele luau parte la jocul eului său îndrăgit în secret), papucii puturoşi şi averea sa — îi trimisese mereu semne după semne. Ce ar fi putut pretinde mai mult de la sfera sa oglinditoare exterioară? Ea i se adresase în felul ei, aplicîndu-i lovitură după lovitură. Descătuşarea finală trebuia să vină acum din el însuşi, din interior. Cum însă?

Tocmai într-un asemenea moment poate fi de ajutor semnul unui vis ori o viziune intuitivă ca răspuns la oracolul vreunei poveşti eterne. Căci magicianul ascuns care proiectează deopotrivă eul şi lumea lui oglinditoare poate face mai mult decît orice forţă exterioară pentru a destrăma noaptea pînza ţesută ziua. El poate şopti: „Schimbă-ţi încălţările." Şi cu asta nu ne rămîne decît să privim şi să vedem din ce anume ne-au fost confecţionaţi papucii.

Un erou păgîn şi un sfînt creştin

1

Au fost odată ca niciodată un rege mitic şi regina sa — regele Conn al Irlandei şi regina Eda a Britaniei, şi căsătoria lor a fost o unire atît de desăvîrşită, încît a egalat-o pe cea dintre Cer şi Pămînt, care este arhetipul macrocosmic al tuturor nunţilor. Istoricii afirmă că perfecţiunea caracterului şi comportării lor se reflecta în binecuvîntările aduse de domnia lor: „Pămîntul dădea recolte îmbelşugate şi pomii de nouă ori mai multe roade; rîurile, lacurile şi marea mişunau de peştii cei mai aleşi; cirezile şi turmele se înmulţeau neobişnuit de mult."

Asemenea descrieri ale abundenţei naturale nu sunt neobişnuite în legendele despre domnii binefăcătoare, deoarece atunci cînd doi cîrmuitori ireproşabili se conformează legilor divine ale universului şi-şi călăuzesc poporul prin propria lor conduită model, ei fac să acţioneze puterea însufleţitoare a perfecţiunii. Cei doi monarhi desăvîrşiţi fac să se manifeste ceea ce chinezii numesc *Dao*: virtutea ordinii universale. Ei îl fac pe *Dao* să se manifeste ca *Teh:* virtutea propriei lor naturi. Şi această virtute are capacitatea de a radia. Influenţa ei pătrunde ca magia în centrii vitali a tot ce e în jurul lor, aşa încît pînă şi spiritul ţării pare a fi afectat. Din ea emană armonia şi fericirea. Ogoarele rodesc, cirezile se înmulţesc şi oraşele prosperă, ca în Vîrsta de Aur.

Şi regele Conn şi regina Eda au avut un fiu şi întrucît druizii au prezis că la naştere va moşteni bunele însuşiri ale ambilor părinţi, el a primit ambele lor nume şi i s-a zis Conn-eda. Şi era, într-adevăr, un copil extraordinar. S-a

făcut mare fiind idolul regelui şi al reginei şi mîndria poporului său. Era nespus de respectat şi iubit.

Un fapt trist însă, în timpul tinereţii lui Conn-eda marea făgăduinţă a carierei sale a fost brusc întunecată, deoarece mama sa a murit, iar tatăl său, urmînd sfatul druizilor, s-a recăsătorit. Noua nevastă era fiica arhidruidului, avea propriii ei copii şi, prevăzînd că moştenitor al tronului avea să fie Conn-eda, şi-a propus, din pizmă şi ură, să găsească un mijloc de a-l pierde. Îi dorea moartea sau, în cel mai rău caz, surghiunul din ţară, şi, pentru a-şi atinge ţelul mîrşav, a început să răspîndească vorbe calomnioase. Tînărul era însă mai presus de orice bănuială. Aşa că, numaidecît, ea a recurs la mijloace supranaturale şi s-a dus la o vrăjitoare vestită.

Regina cea rea a fost obligată să îndeplinească un număr de condiţii ciudate şi foarte costisitoare, dar în cele din urmă a primit un joc de şah fermecat în aşa fel, încît posesorul lui cîştiga neapărat prima partidă. Ea avea să-l provoace pe prinţul nebănuitor şi să-i facă propunerea ca acela care va cîştiga o partidă să poată impune orice *geis* sau „condiţie" i-ar plăcea şi, după ce va fi cîştigat ea, avea să-l oblige, sub pedeapsa exilului, să aducă în termen de un an anumite trofee mitice: trei mere de aur de pe tărîmul zînelor, ca şi armăsarul negru şi cîinele de vînătoare năzdrăvan aparţinînd regelui zînelor. Aceştia erau atît de preţioşi şi de bine păziţi, încît, dacă prinţul s-ar fi încumetat să-i ia, şi-ar fi găsit fără nici o îndoială moartea.

Jocul a fost pus la cale. Prinţul nu bănuia nimic rău, iar regina a cîştigat. Era însă atît de doritoare să pună cu totul stăpînire pe el, încît l-a provocat şi la a doua încercare, dar de data asta, spre uluirea şi umilinţa ei, a pierdut. Nu a mai vrut să joace încă o dată. Şi-a anunţat *geis*-ul şi, auzindu-l, Conn-eda şi-a dat seama că fusese trădat. Al doilea *geis* era însă la dispoziţia lui. A hotărît să o ţină pe regină nemişcată pe timpul absenţei lui. Astfel, i-a cerut să stea pe turnul cel mare al castelului şi să rămînă acolo, bătută de soare şi vînt şi trăind din cel mai sărăcăcios tain, pînă la întoarcerea sa — ori pînă la expirarea anului prescris plus o zi.

Conn-eda avea acum mare nevoie de un sfat. A recurs la un druid puternic, dar după ce înțeleptul și-a consultat divinitatea particulară pe care o adora, s-a văzut că nici druidului, nici zeului său nu le stătea în putere să-l ajute. Exista însă — după cum i-a sugerat druidul — o anume Pasăre cu cap de om, o făptură aparte vestită pentru știința ei despre trecut, prezent și viitor, care trăia ascunsă într-o pustie plină de primejdii, dar pe care, chiar de ai fi găsit-o, ar fi fost foarte greu s-o înduplecі. Druidul era încredințat că acea pasăre, cu condiția de a o convinge să vorbească, îi putea fi de neprețuit ajutor. „Ia căluțul acela mițos", spuse el, „și încalecă numaidecît pe el, fiindcă peste trei zile pasărea are să se lase văzută și micuțul bidiviu mițos are să te ducă la sălașul ei. Dacă s-ar întîmpla însă ca pasărea să refuze a-ți răspunde la întrebări, ia piatra asta scumpă și arată-i-o și aproape sigur nu trebuie să te mai temi că nu-ți va da un răspuns neîntîrziat."

Conn-eda încălecă pe armăsarul prea puțin arătos și lăsă hățurile să-i atîrne pe grumaz, astfel încît animalul să poată alege singur drumul. Era un cal năzdrăvan, înzestrat cu darul vorbirii, și și-a purtat călărețul nevătămat printr-un șir de aventuri. La timpul cuvenit, prințul a ajuns la ascunzătoarea păsării celei ciudate, i-a înfățișat piatra scumpă și i-a spus despre căutarea lui, întrebînd-o ce să facă. Atunci, creatura, drept răspuns, a zburat pînă pe o stîncă inaccesibilă aflată ceva mai încolo și din înaltul ei i-a poruncit cu glas omenesc puternic și dogit: „Conn-eda, fiu al regelui din Cruachan, dă la o parte piatra aflată chiar sub piciorul tău drept și ia bila de fier și cupa pe care le vei găsi sub ea, apoi încalecă pe cal, aruncă bila în fața ta și, după ce vei fi făcut toate astea, calul are să-ți spună tot ce va trebui să mai știi."

Ridicînd piatra, Conn-eda luă bila de fier și cupa, încălecă pe cal și aruncă bila în fața lui. Ea se rostogolea drept înainte cu o iuțeală măsurată și calul cel mițos începu a se ține după ea. Ajunseră, în felul acesta, pe malul lacului Erne. Bila nu se opri însă, se rostogoli în apă și dispăru.

În această împrejurare, calul îi dădu cel dintîi sfat al său. „Descalecă acum", spuse el, „și vîră-ți mîna în urechea

mea; ia de-acolo sticluţa cu «Leac-la-toate» şi coşuleţul pe care ai să le găseşti acolo şi încalecă iarăşi cît mai iute, căci acum încep pentru tine primejdii şi greutăţi mari."

Intrară în apă, urmînd calea pe care o apucase bila, şi lacul li se întindea doar ca un soi de văzduh deasupra capetelor. Acolo au regăsit şi bila care se rostogolea liniştită înainte. Ea ajunse la un rîu lat, traversat de un vad, care însă era păzit de trei şerpi groaznici cu gurile căscate şuierînd înspăimîntător şi cu dinţi veninoşi cît toate zilele.

„Acum", zise calul cel miţos, „deschide coşul şi aruncă din el cîte o halcă de carne în gura fiecărui şarpe; după ce faci asta, prinde-te bine în şa, ca să putem face toate pregătirile cuvenite pentru a trece. Dacă arunci bucăţile de carne fără greş în gura fiecărui şarpe, o să trecem nevătămaţi, dacă nu, suntem pierduţi."

Conn-eda zvîrli bucăţile fără greş ca la ţintă. „Fii binecuvîntat şi biruitor", spuse căluţul, „căci un tînăr ca tine e menit să aibă parte de izbînzi mai presus de fire." Îşi luă apoi avînt şi, dintr-un singur salt puternic, trecu şi rîul, şi vadul. „Te mai ţii în şa, prinţe Conn-eda?"

„Mi-a trebuit doar jumătate din putere ca să mă ţin", îi răspunse Conn-eda.

Merseră mai departe, pe urmele bilei pînă cînd li se ivi în faţă un munte mare acoperit de foc. „Pregăteşte-te acum", îl preveni calul, „pentru încă o săritură primejdioasă." Şi ţîşni de la pămînt şi zbură ca o săgeată pe deasupra muntelui în flăcări. „Mai eşti în viaţă Conn-eda, fiu al regelui?"

„Abia mă mai ţin în viaţă, căci sunt pîrjolit rău", răspunse prinţul.

„Dacă ai mai rămas în viaţă", zise căluţul, „sunt încredinţat că un tînăr ca tine e menit să aibă parte de izbînzi şi binecuvîntări mai presus de fire. Pentru noi, cele mai mari primejdii au trecut şi trag nădejdea că o vom birui şi pe următoarea şi cea din urmă."

Sfătuit de bidiviul druidic, Conn-eda îşi unse arsurile cu elixirul „Leac-la-toate" şi-şi recăpătă puterea şi prospeţimea dintotdeauna. Apoi o porniră iarăşi după bila de fier şi-n cele din urmă ajunseră la fortăreaţa zînelor — o cetate

vastă, împrejmuită de ziduri înalte şi apărată nu de arme, ci de două turnuri de foc.

„Descalecă aici pe cîmp", spuse calul, „scoate-mi din cealaltă ureche un cuţitaş, şi cu el ucide-mă şi jupoaie-mă. După ce faci asta, înfăşoară-te în pielea mea şi aşa ai să poţi trece pe poartă nevătămat şi nestingherit. După ce-o să intri, o să poţi ieşi după plac, deoarece, dacă apuci să intri o dată, nu mai e nici o primejdie şi o să poţi trece pe-acolo ori de cîte ori doreşti; şi află că tot ce am să-ţi cer în schimb este ca, o dată intrat pe poartă, să te întorci numaidecît şi să alungi păsările de pradă care s-ar putea să vină-n zbor ca să se-frupte din hoitul meu, iar apoi să torni pînă la ultima picătură, dacă a mai rămas ceva în sticlă, «Leacul-la-toate» cel puternic pe carnea mea, ca să mi-o fereşti de putreziciune."

Prinţul a fost de-a dreptul şocat. „Uite, preanobilul meu cal", spuse el, „deoarece pînă acum mi-ai fost atît de credincios şi deoarece şi de acum încolo mi-ai putea fi încă de folos, eu unul socotesc că o asemenea propunere îmi jigneşte sentimentele de om şi se bate cap în cap cu un cuget care înţelege preţul recunoştinţei, ca să nu mai vorbim de simţămintele mele ca prinţ. Dar, ca prinţ, pot spune: întîmple-se ce s-o întîmpla — fie şi moartea în cele mai groaznice şi înspăimîntătoare chipuri — eu nu voi sacrifica niciodată prietenia în folosul meu. Şi uite, jur pe armele mele neînfricate, sunt pregătit pentru tot ce poate fi mai rău — fie şi moartea — mai curînd decît să încalc legile omeniei, onoarei şi prieteniei!"

Calul stărui şi mai mult. „Niciodată, niciodată!" repeta nobilul prinţ.

„Bine, atunci, o, fiu al marelui monarh din Apus", spuse calul cu o umbră de mîhnire, „dacă te împotriveşti să-mi urmezi sfatul în împrejurarea de faţă, află că şi tu, şi eu vom pieri şi nu ne vom mai întîlni niciodată, pe cînd, dacă faci cum te-am învăţat, lucrurile vor lua o întorsătură mai fericită şi mai plăcută decît ţi-ai putea închipui. Nu te-am îndrumat greşit pînă acum şi, de vreme ce n-am făcut-o, ce

te-ar putea face oare să pui la îndoială cea mai însemnată parte a poveţelor mele? Fă întocmai ce ţi-am arătat, căci de nu, din pricina ta mă va lovi o soartă mai cruntă decît moartea. Şi mai mult încă, nu voi mai avea de-a face cu tine pe veci."

În cele din urmă, călcîndu-şi pe inimă, prinţul scoase cuţitul din urechea calului şi, cu o mînă tremurătoare, îi îndreptă vîrful spre grumazul lui. Şi atunci, ca şi cum ar fi fost împinsă de o putere magică, lama i se înfipse brusc în gît pînă-n plăsele, ucigîndu-l. Scos din minţi, tînărul se aruncă la pămînt lîngă leş şi izbucni în hohote mari de plîns pînă ce nu mai ştiu de sine.

După ce-şi reveni în simţiri, se asigură că bietul căluţ este mort şi apoi, cu ezitări şi lacrimi îmbelşugate, se înhămă la jupuit. O dată împlinită datoria, se înfăşură în pielea lui şi, înnebunit, intră pe poartă. Nimica nu l-a supărat şi nu i s-a-mpotrivit. Dar splendoarea cetăţii zînelor nu-i spunea nimic, păşea buimac, cufundat tot în marea lui durere.

Cînd îşi aminti de ultima rugăminte a calului, se întoarse la stîrvul acestuia, izgoni păsările de pradă şi unse cu alifia cea preţioasă rămăşiţele sfîrtecate. Spre mirarea lui, carnea neînsufleţită prinse a suferi o schimbare ciudată şi, în cîteva clipe, spre bucuria lui de nespus, luă înfăţişarea celui mai chipeş şi mai nobil tînăr pe care şi l-ar fi putut închipui şi reveni la viaţă. Cei doi se îmbrăţişară cuprinşi de fericire.

„Prea nobile şi puternice prinţ", grăi proaspăt ivitul tînăr, „eşti priveliştea cea mai încîntătoare hărăzită vreodată ochilor mei, şi eu sunt cel mai fericit dintre muritori pentru că te-am întîlnit! Priveşte-l în mine, revenit la înfăţişarea-i firească, pe căluţul tău miţos. Eu sunt fratele regelui din cetatea zînelor. Am fost ţinut vreme îndelungată în robie de către druidul cel rău, care însă era gata să mă elibereze cînd ai venit tu să-i ceri sfatul, fiindcă atunci fusese sfărîmată condiţia, *geis*-ul, robiei mele. Totuşi nu-mi puteam recăpăta înfăţişarea dintîi decît dacă făceai ceea ce

ai şi făcut cu atîta prietenie. Chiar sora mea a îndemnat-o pe regină, mama ta vitregă, să te trimită în căutarea merelor, a armăsarului şi a cîinelui de vînătoare neîntrecut, care sunt acum în păstrarea fratelui meu. Soră-mea, fii sigur, n-are de gînd să-ţi facă nici cel mai mic rău, ci numai bine, după cum ai să vezi mai tîrziu, pentru că, dacă ţi-ar fi purtat sîmbetele, şi-ar fi putut atinge scopul fără nici o bătaie de cap. Pe scurt, ea a vrut doar să te scape de orice primejdie şi nenorocire viitoare, iar pe mine să mă smulgă cu ajutorul tău din jugul duşmanilor mei necruţători. Vino cu mine, prietene şi eliberator al meu, şi armăsarul, cîinele de vînătoare cel năzdrăvan şi merele de aur vor fi ale tale, şi vei fi primit din toată inima în casa fratelui meu."

Sfîrşitul fericit e relatat cu rapiditate. Conn-eda a obţinut cele trei trofee şi a fost invitat stăruitor să-şi petreacă restul perioadei sale de încercare în ţara zînelor ca oaspete al regelui. Cînd i-a venit timpul să plece, a fost implorat să se întoarcă cel puţin o dată pe an. Pe drumul spre casă n-a mai întîmpinat nici o piedică şi, la timpul cuvenit, ajunse să o zărească pe regina cea rea. Ea continua să stea cocoţată neconfortabil în vîrful turnului, fiind însă plină de speranţă, căci pentru ea începuse ultima zi de calvar. Prinţul, cu siguranţă, nu avea să ajungă şi astfel avea să-şi piardă toate drepturile la tron.

Dar vai, ce să vezi! I se păru că-l zăreşte. Se întorcea călare pe un cal negru, ducînd cu el un cîine de vînătoare într-un lanţ de argint. Cuprinsă de disperare, regina se aruncă din vîrful turnului şi se făcu bucăţele. Şi cînd fu înştiinţat despre comportarea ei mîrşavă, regele porunci ca rămăşiţele pămînteşti ale reginei să fie arse.

Prinţul semănă cele trei mere de aur în grădină. Răsări pe loc un pom măreţ, încărcat cu poame de aur, şi care a făcut ca întreg regatul să aibă parte de recolte nemaipomenite. Dacă anii de domnie ai tatălui lui Conn-eda fuseseră străluciţi, ai lui au fost şi mai străluciţi, iar lunga lui domnie e renumită pînă în zilele noastre pentru

îmbelşugarea ei. Regatul cîrmuit de către Conn-eda îi poartă şi astăzi numele: este provincia Connacht din vestul Irlandei[1].

Astfel glăsuieşte vechiul mit păgîn, aşa cum ne-a parvenit în vorbirea simplă a casei ţărăneşti din secolul al XIX-lea şi, cu toate că a supravieţuit de-a lungul multor veacuri de prefaceri, imaginile lui încă mai păstrează forţa învăţăturii primitive, precreştine, despre suflet. Ele se conformează unor tipare bine cunoscute din numeroase alte mituri şi basme, tipare adaptate din bogatul tezaur mondial de forme simbolice, şi care, asemenea căluţului miţos, cînd sunt disecate şi privite cu simpatie, suferă o transformare remarcabilă.

Tînărul prinţ Conn-eda este vlăstarul desăvîrşit al cuplului mitic ideal al bărbatului şi al femeii, întrupînd virtuţile ambilor săi părinţi, fapt reprezentat prin numele său dublu. El e salutat ca succesorul perfect al tatălui său deoarece el reprezintă de fapt perfecta întrupare omenească a lui *Dao*. Energiile vieţii, atît în om cît şi în natură, trebuie să funcţioneze armonios şi să rodească abundent sub influenţa lui; o conjuncţie ideală de procese cosmice şi umane trebuie să se manifeste pretutindeni în condiţiile regatului său. El e menit să fie conducătorul perfect, deopotrivă generos şi puternic, verificînd, echilibrînd şi coordonînd toate elementele reciproc antagoniste care asigură viaţa, deopotrivă pe cele creative şi pe cele distructive, pe cele rele şi pe cele bune.

Cu toate acestea, deşi nimeni nu este conştient de acest fapt (cel mai puţin fiind însuşi Conn-eda), el încă nu e cu adevărat pregătit; căci deşi e desăvîrşit în virtuţile

[1] „The Story of Conn-eda; or the Golden Apples of Lough Erne", traducere de Nicholas O'Kearney din irlandeza originară a povestitorului, Abraham McCoy, şi publicată de W. B. Yeats, *Irish Fairy and Folk Tales*, New York, Modern Library, f.d. Povestea a fost tipărită mai întîi în *The Cambrian Journal*, 1855. O poveste paralelă despre un prinţ irlandez şi un cal miţos poate fi găsită în Jeremiah Curtin, *Myths and Folk-lore of Ireland*, Boston, Little, Brown and Co., 1890: „The King of Ireland and the Queen of the Lonesome Island".

tinereţii, el încă ignoră posibilităţile răului prezente pretutindeni în regatul său şi în lume, atît în natura umană, cît şi în forţele elementare subumane ale cosmosului. Puritatea şi splendoarea naturii băiatului i-au ferit inima de toate motivele mai sumbre ale existenţei. El nu ştie nimic despre cealaltă jumătate funestă, nimic despre puterile distructive nemiloase ce contrabalansează virtutea — silniciile egoiste, dezagregante şi diavoleşti ale ambiţiei şi agresivităţii. Ele, sub cîrmuirea lui blîndă, ar fi ieşit la suprafaţă spre a distruge armonia regatului. Este atît de inocent, la drept vorbind, încît nu e conştient nici măcar de răutatea mamei sale vitrege cu care îşi ducea viaţa sub acelaşi acoperiş.

Ceea ce înseamnă că prinţul Conn-eda are totul de învăţat. Înainte de a putea înfrunta multitudinea forţelor vieţii, el trebuie iniţiat în legea universală a contrariilor coexistente. El trebuie să realizeze că totalitatea constă din contrarii ce conlucrează prin conflict şi că armonia este în primul rînd o rezolvare a tensiunilor ireductibile. Căci el încă nu înţelege că tiparul existenţei e ţesut din conlucrare antagonistă, din alternări de înălţare şi declin, că el e construit din lumină *şi* întuneric, din zi *şi* noapte — *Yang* şi *Yin*, în formularea chinezească. Spre a deveni regele perfect, aşadar, el trebuie să se întregească şi, în acest scop, trebuie să înfrunte şi să integreze realitatea cea mai contrară şi mai antagonistă în raport cu propriul său caracter. El trebuie să se confrunte cu forţele răului, de aici necesitatea de a parcurge drumul ascuns al căutării sale dureroase. Mitul, basmul său, este o alegorie a autoperfecţionării prin stăpînirea şi asimilarea contrariilor conflictuale. Procesul e descris în termenii simbolici tipici de lupte, primejdii, isprăvi vitejeşti şi încercări.

Conn-eda se confruntă mai întîi cu principiul contradictoriu sub forma obstinaţiei şi poftei de putere a nemiloasei mame vitrege, care-l izgoneşte din ţară, adică din regatul vieţii. Intrigile şi calomniile ei anterioare ar fi trebuit să-l avertizeze, dar buna lui credinţă adolescentină îl face să

cadă în cursa jocului amical[1]. Dovedindu-se astfel incapabil să recunoască răul şi să se măsoare cu el pe planul vieţii omeneşti, el e silit să-i ţină piept sub forma subumană, mult mai crudă şi nedeghizată, a elementelor distructive ale naturii. Acesta e sensul coborîrii lui în lacul miraculos. Acolo el suportă furia oarbă a puterilor vieţii sub înfăţişarea lui nepacifică, pur distructivă, aspect total opus celui al cooperării lor armonioase din regatul terestru al tatălui său, unde ele erau temperate sub înrîurirea magică a virtuţii omeneşti. Interacţiunea contrariilor conflictuale sub controlul meşteşugit al regelui perfect nu era cîtuşi de puţin dezastruoasă, ci integral creativă, manifestînd contrarietăţile dintre *Yang* şi *Yin* ca integrate în plenitudinea ordinii lui *Dao*.

Puterile de pe nivelul infrauman sunt reprezentate de către elementele apei şi focului. Ele sunt indispensabile şi utile dacă sunt înhămate în slujba nevoii umane şi supuse controlului inteligent, dar oarbe şi coleric indiferente în sine şi prin sine. Apa şi focul, energii ale naturii reciproc antagoniste, se remarcă amîndouă prin efectele lor ambivalente. Deopotrivă susţinătoare ale vieţii şi distructive (într-o măsură mult mai evidentă decît celelalte două elemente, aerul şi pămîntul), ele reprezintă întregul domeniu şi forţa lumii extraumane ca şi caracterul ei creator, prielnic şi funest totodată. Ele reprezintă totalitatea energiei vitale şi întregul procesului vieţii, acţiunea şi interacţiunea constantă a contrariilor conflictuale.

Conn-eda, prin urmare, trebuie să-şi croiască drum prin urgia apei şi a focului şi prin groaza de ele ca o iniţiere în latura haotică, inumană a vieţii. Într-un mod asemănător, în misterele antice patronate de Isis şi Osiris, iniţiatului i se pretindea să treacă prin apă, el era obligat cu alte cuvinte să treacă prin ameninţarea şi experienţa morţii, din care urma

[1] Pentru şah sub aspectul său originar de conflict în care jucătorii se pun ca miză *pe ei înşişi*, cf. Otto Rank, *Art and Artist*, New York, 1932, cap. X, „Game and Destiny".

să iasă renăscut ca un „Cunoscător", ca un „Ştiutor", dincolo de frică şi eliberat de orice ataşament faţă de personalitatea eului pieritor. Aceasta e calea tradiţională a iniţierii — cale atestată abundent în mitologiile şi literaturile populare ale lumii[1].

Conn-eda scapă de distrugere atît prin curajul şi virtutea proprie, cît şi datorită sprijinului şi sfaturilor unor ajutori miraculoşi. Puterile fatale ale apei sunt reprezentate extrem de adecvat în povestea lui (ca şi îndeobşte în mitologie) prin şerpii uriaşi. El îi îmbunează executînd — fără frică, cu dibăcie şi grijă — un ritual de ofrande; ca substitute sacrificiale pentru propriu-i trup, el le aruncă bucăţi de carne în fălcile căscate. Aceasta echivalează cu recunoaşterea realităţii puterilor haotice, cu o acceptare a caracterului lor *divin* ca prezenţe demonice îndreptăţite să constituie obiectul unui cult. În loc să reziste, să lupte sau să fugă, eroul adoptă o atitudine afirmativă. El se confruntă cu realitatea lor înspăimîntătoare şi tratează cu ea, devenind astfel un Cunoscător, care nu dă îndărăt în faţa cruzimii lor diabolice, ci le acordă atenţia necesară, ţinînd seama de natura lor ambivalentă, căci ele sunt neîndurătoare, dar şi susceptibile de îmbunare, diavoleşti, şi totuşi pretinzînd să fie înţelese şi abordate ca divine.

Conn-eda îşi leapădă astfel inocenţa. O asemenea stare infantilă de graţie trebuie depăşită prin experienţă, şi anume experienţa a însuşi caracterului intrinsec dublu, ambivalent pe care-l are tot ceea ce alcătuieşte urzeala şi bătătura vieţii. O atare trezire atrage după sine pericolul de a pierde orice credinţă în virtutea şi în valorile binelui — pericolul indiferenţei sau insensibilităţii faţă de distincţia dintre bine şi rău şi faţă de competiţia lor necurmată, ori poate aduce cu sine catastrofa spirituală contrară — deznădejdea neputincioasă, neîncrederea absolută în capacitatea omului de a realiza marile idealuri eterne. Conn-eda

---

[1] Mozart prezintă o alegorie a aceluiaşi mod de iniţiere în *Flautul fermecat*, operă inspirată de descrierea misterelor Isidei şi ale lui Osiris din romanul latin al lui Apuleius, *Măgarul de aur*.

însă e mai presus de aceste două pericole, deoarece, prin naştere, prin natură, el este eroul ales, predestinat căutării de reînsufleţire a vieţii. El e „un tînăr menit să aibă parte de izbînzi şi binecuvîntări mai presus de fire".

Totuşi, din cea de-a doua încercare, trecerea prin flăcările muntelui cumplit, el „abia scăpă cu viaţă" şi iese „pîrjolit rău". De astă dată, el însuşi a fost, într-un mod simbolic, oferit puterilor, dar răzbate dincolo şi iese la lumină ca să fie uns cu balsamul magic. „Leac-la-toate" e acelaşi elixir ca şi „Ambrozia" grecească şi „Amrita" vedică. E licoarea vieţii, băutura şi hrana eternităţii de care se bucură zeii în sălaşul lor: ei îşi susţin cu ajutorul ei nemurirea şi o împart şi eroilor preferaţi, pe care ea îi întăreşte şi-i reface. Ea a fost păstrată pentru Conn-eda de către forţa miraculoasă care-l călăuzeşte şi-l susţine şi, o dată uns cu ea, el renaşte simbolic „din apă şi spirit". E înlesnită moartea vechiului Adam şi resurecţia celui nou, iar alesul devine „Cel-de-două-ori-născut". Întrucît ochii i-au fost spălaţi în moarte, el devine apt să vadă cetatea zînelor — adică împărăţia lui Dumnezeu, care se află înăuntrul tuturor oamenilor şi lucrurilor.

Pe parcursul încercărilor, Conn-eda e asistat de fiinţe miraculoase care-i sar în ajutor şi-l călăuzesc, sub masca unor animale. Avem aici un exemplu al motivului de basm folcloric şi mitic etern recurent al „animalelor îndatoritoare". Aceste figuri simbolice întrupează şi reprezintă forţele instinctive ale naturii noastre, distincte de calităţile omeneşti superioare ale intelectului, raţiunii, voinţei şi bunăvoinţei. Şi e un prim semn că eroul e pregătit să învingă atunci cînd aceşti soţi ciudaţi şi neverosimili îşi fac apariţia, iar el se supune sfatului lor. Facultăţile omeneşti superioare ar fi fost inadecvate ca să-l îndrume şi să-l susţină pe Conn-eda de-a lungul încercărilor lui de un tip esenţialmente incompatibil atît cu puterile încrederii, cît şi cu cele ale judecăţii, caracteristice intelectului omenesc conştient. El are însă umilinţă şi credinţă, şi tocmai datorită acestei dispoziţii a inimii îi stau la dispoziţie acele „alte forţe" întrupate în „animale serviabile". Tînărul prinţ acor-

dă credit implicit sugestiilor criptice, nu prea încurajatoare, ale bătrînului druid, şi crede smerit şi în calul miţos neîmbietor. Cu aceste talismane stranii şi nerezonabile şi călare pe căluţul miţos, el triumfă în situaţii în care un erou înzestrat mai atrăgător şi mai raţional ar fi dat greş. Nici vorbă de un nobil cal de luptă, de un bidiviu strălucit cum i-ar fi stat bine curajului princiar al lui Conn-eda, şi totuşi el are implicit încredere în isteţimea şi puterea căluţului.

În limbajul plastic al folclorului şi mitului, figura simbolică a calului înşeuat şi a călăreţului reprezintă caracterul centaurin al omului, compus în mod fatal din instinct animal şi virtute umană. Calul este aspectul „inferior", pur instinctiv şi intuitiv, al fiinţei omeneşti, cavalerul călare e porţiunea „superioară": bravura lucidă, simţul moral, voinţa şi raţiunea. În mod normal, călăreţul e privit ca membrul director, decident al scopului şi discernător al asociaţiei, iar calul ca simplu vehicul subordonat, deşi nu lipsit de demnitate. Aici însă, în mitul acesta irlandez păgîn, cavalerul e cel ce se supune, umil, fidel, lăsînd frîul să atîrne liber pe grumazul animalului[1]. Conn-eda, acest erou al eroilor, în trecerea lui asaltată de încercări prin tărîmul imprevizibil al forţelor haotice ale naturii (trecerea sa iniţiatică prin secretele întunecate ale lumilor de forme deopotrivă cosmice şi umano-sociale), urmează fără crîcnire îndrumarea înţelepciunii sale „inferioare", aspectul subordonat şi dispreţuit al naturii sale centaurine, impulsurile iraţionale şi instinctive ale fiinţei sale compuse. Şi sfatul acesta îi parvine nu numai prin intermediul calului său, ci şi prin cel al Păsării cu cap de om şi al bilei de fier care se rostogoleşte.

---

[1] [„Şi Zeii, înălţîndu-se, nu cunoşteau drumul către lumea cerească, dar calul îl cunoştea" (*Śatapatha Brāhmana* 13.2.8.1). Cf. René Guénon, *Aperçus sur l'initiation*, 1946. — AKC.]

Nota editorului: Dr. Ananda K. Coomaraswamy a avut bunăvoinţa să adauge cîteva note de subsol spre a întregi materialul lăsat de Dr. Zimmer. Acestea sunt plasate între paranteze drepte şi poartă iniţialele AKC.

Druidul la care s-a dus mai întîi Conn-eda era înţelept mai presus de înţelepciunea ştiinţei sale, căci ştia cu exactitate ce anume nu ştia. Şi e într-adevăr o mare înţelepciune să fii lămurit despre limitele propriei tale informaţii, e o mare înţelepciune să ştii unde şi de la cine poate fi obţinută ştiinţa deficitară, după cum e o înţelepciune să ştii ce anume ritualuri, ce anume exigenţe de abordare trebuie împlinite înainte de a-ţi putea însuşi înţelegerea dorită. Astfel de înţelepciune era înţelepciunea druidului, Bătrînul Înţelept, învăţătorul arhetipal, *guru*-ul şi prietenul lui Conn-eda.

Pasărea cu cap de om trebuie înţeleasă ca aspectul animal al ştiinţei atotomenescului druid — întocmai cum, în simbolul calului şi călăreţului, animalul reprezintă aspectul „inferior" al cavalerului. Această „pasăre neasemuită" este mai ştiutoare decît Bătrînul Înţelept, deoarece ea este nemijlocit o parte din natură, glasul pustietăţii neatinse de cultura umană, stăpînul tainei pădurii în care locuieşte[1]. Un cap de om cumpănit pe un trup aeropurtat, foarte dificil de abordat, evaziv, greu de întîlnit, putînd fi îmbunat printr-un plocon, dar gata să se retragă cînd te aştepţi mai puţin, vocea semiumană straniu întrupată, croncănind sfaturi măsurate şi decisive, pretinde o supunere oarbă şi absolută faţă de cele mai multe forţe: Conn-eda e pus de ea sub tutela unei bile de fier care se rostogoleşte[2].

Bila urmează forţa gravităţii şi ca atare se rostogoleşte către centrul tuturor lucrurilor, către tărîmul fermecat al forţelor universale, către sînul lui Dumnezeu. Ea urmează, şi urmînd-o o face vizibilă, cea mai generală dintre toate legile, legea care controlează mişcările corpurilor cereşti, legea care dirijează orbita fiecărei sfere în conformitate exactă cu greutatea masei sale, astfel încît pămîntul se

---

[1] [Trebuie să ne reamintim că „graiul păsărilor" este limbajul comunicării angelice. — AKC.]

[2] Această bilă în rostogolire aminteşte de roata şi mărul care se rostogoleau urmate de eroul epic irlandez Cuchullin în drumul său către regatul Scathach dincolo de „punte". Cf. Eleanor Hull, *The Cuchullin Saga in Irish Literature*, Londra, 1898, pp. 57–84.

roteşte în mod neabătut în jurul soarelui, iar luna în jurul pămîntului. Bila deschide calea direct prin gravitaţie către Mişcătorul Nemişcat, acel Principiu Prim de care se ocupă Giordano Bruno în tratatul său *De la causa, principio et uno* — centru din care totul purcede, în jurul căruia totul se roteşte şi întru care totul trebuie să se întoarcă în cele din urmă.

A fi capabil, asemenea eroului Conn-eda, să te laşi în voia drumului, abandonîndu-te încrezător legii fundamentale care constă în simţul secret al propriei greutăţi şi care, cu toate acestea, răsună pretutindeni — în armonia sferelor, melodia primordială a Totului, „al sferelor acord fratern", „trecerile necesare ca bolţi de tunet" ale soarelui, în imnul nemuritor al celei mai tainice pulsaţii a inimii şi în circulaţia organismului lumii — înseamnă a rezolva în chip absolut totul dintr-o dată. Căci asta înseamnă a întîlni pe neaşteptate vastul ritm al universului şi a te mişca o dată cu el. Aceasta înseamnă a urma cel mai orb, cel mai inexpresiv, cel mai mut impuls — gravitaţia pură — pentru ca astfel să descoperi totuşi centrul tuturor lucrurilor: acel punct în care sălăşluieşte cea mai mare linişte; acel punct în jurul căruia trebuie să circule totul, tocmai pentru că el îşi păstrează nemişcarea[1].

Conn-eda acceptă la fiecare pas ordinele date de către înţelepciunea naturii. El recunoaşte şi primeşte călăuzirea instinctuală sub orice mască, sub orice veşmînt i s-ar înfăţişa: cal vorbitor, pasăre vorbitoare sau bilă de fier care se rostogoleşte. Şi tocmai datorită acestei deschideri faţă de

[1] Acesta e secretul formulei chinezeşti *Wu Wei*: evitarea rezistenţei şi a autoafirmării. Toate stelele trebuie să se rotească în jurul Stelei Polare, din cauză că aceasta rămîne nemişcată. Toţi vasalii şi toate creaturile pe crugurile lor respective se mişcă spontan supunîndu-se împăratului, deoarece el ştie cum să-şi menţină inima goală şi nemişcată în timp ce şade perfect calm pe tronul său. El nu săvîrşeşte nici un act de ingerinţă. Nu ştie nimic despre conducere sau planuri. Atitudinea lui senină e îndreptată spre sud şi el radiază către omenire şi întreaga lume a naturii virtutea propriei lui armonizări cu legea jocului de rotiri a cerului şi pămîntului.

nonraţional e în măsură să urmeze drumul dificil. Fiind irlandez — şi mai mult încă, irlandez din perioada timpurie — el e scutit de eroarea caracteristică omului modern, bizuirea prea exclusivă pe intelect, raţiune şi voinţă conştient direcţionată. În ceea ce-l priveşte pe Conn-eda, baza problematicii moderne nu există, el nu opune nici un fel de rezistenţă călăuzirii de către inconştient. Spontan şi din toată inima, el se supune tuturor comenzilor impenetrabile şi agenţilor bizari care-l dirijează.

Ezită să săvîrşească însă o faptă ce presupune nerecunoştinţă şi cruzime. Printre virtuţile sale se numără o trăsătură de bunătate omenească ce trebuie contracarată pentru a evita propria-i distrugere şi cea a regatului său, căci orice impuls către violenţă e atît de străin naturii sale, orice motiv de nedreptate e atît de departe de înţelegerea lui, încît în faţa lor este de-a dreptul dezarmat. Ele l-au şi surprins total nepregătit. Încercarea lui ultimă, prin urmare — proba supremă şi cea mai necesară — îi va pretinde să-l ucidă, cu o ingratitudine rece şi neomenească, pe cel mai apropiat prieten al său, pe acest căluţ miţos şi călăuză credincioasă, cu ajutorul căruia a realizat ceea ce puterile lui omeneşti de acţiune şi înţelegere nu i-ar fi putut aduce niciodată.

Dificultatea probelor a crescut pînă la acest punct culminant. La început, şerpii au fost potoliţi cu ajutorul unei ofrande de substituţie. La cea de-a doua încercare, eroul însuşi a devenit victima simbolică şi a suferit arsuri periculoase. Dar la aceasta din urmă, moartea nu mai poate fi păcălită şi, mai mult, Conn-eda însuşi trebuie să se transforme în agentul ei. Lui Conn-eda i se pretinde să fie ingrat, nemilos şi inuman, i se pretinde să-şi încalce virtutea cavalerească, acea virtute cavalerească şi umană pentru care, în perioada tinereţii şi a adolescenţei lui model, era atît de mult preţuit. I se pretinde, cu alte cuvinte, să fie nu numai sacrificatorul, ci şi victima, căci ceea ce trebuie să anihileze el e însuşi caracterul său cultivat cu atîta grijă, şi nu există cucerire de sine mai dificilă pentru cel cu adevărat virtuos decît aceea care constă în abjurarea naturii superioare, în sacrificarea idealului, în negarea rolului model pe care te-ai străduit întotdeauna să-l reprezinţi.

Conn-eda trebuie să se împace cu necesitatea de a fi nemilos. Căci cum oare ar putea prinţul să ajungă un rege desăvîrşit fără a înţelege, din interior, crima şi calitatea inumanului? Cum ar putea oare prezida regele în chip de judecător suprem dacă nu ar fi capabil să-şi depăşească cele mai dragi sentimente personale, înclinaţia către mila şi compasiunea oarbă? Tînărul inocent trebuie să-şi desăvîrşească iniţierea întru înţelepciunea răului prin punerea în scenă a unei crime, şi acest act sacramental simbolic îl va face apt să împartă nu numai milă, ci şi justiţie — va face din el un adevărat Ştiutor, capabil să controleze forţele întunericului. Fără aşa ceva, el nu ar fi avut niciodată competenţa de a institui, păstra sau reprezenta el însuşi armonia lui *Dao*. Ignorînd întunericul, tînărul rege n-ar fi înţeles niciodată interacţiunea întunericului împotriva luminii, antagonismul mutual cooperant al celor două, care este universal atît în cosmos, cît şi în societate: jocul reciproc al zilei şi nopţii, al creşterii şi descreşterii. Şi, ca semn al transformării sale, al accesului său prin crimă la o statură şi la o putere nouă şi supraomenească, tînărul cel inocent este obligat în cele din urmă să îmbrace pielea sîngerîndă a victimei sale nevinovate. Cu ajutorul ei, apoi, ca veşmînt protector, izbuteşte să treacă indemn printre turnurile în flăcări, turnurile urgiei naturale, turnurile care slujesc intrarea în regatul supranatural, unde-şi au izvorul energiile atotmenţinătoare, atotdistrugătoare ale existenţei[1].

Dar asta nu reprezintă întreaga semnificaţie a sacrificiului. Debarasîndu-se de calul druidic, Conn-eda îşi anihilează nu numai virtutea omenească, ci şi puterea aceea instinctivă, intuitivă, care pînă atunci îi fusese călăuza indispensabilă — natura animală înţeleaptă şi blîndă întrupată în bidiviul călăreţului. Bravul animal, cu ingeniozitatea atotştiutoare şi cu puterea sa supranaturală, l-a purtat

---

[1] Pentru motivul jupuirii, cf. Ananda K. Coomaraswamy, „Sir Gawayne and the Green Knight", *Speculum*, XIX, ian. 1944, p. 108, n. 3; de asemenea, Paul Radin, *The Road of Life and Death*, The Bollingen Series V, 1945, p. 112.

prin două încercări terifiante. A sărit peste genunea apei, trecînd neînfricat pe sub nasul şerpilor, şi s-a avîntat ca o rachetă prin flăcările craterului învăpăiat, totul cu norocul acela miraculos ca dintr-un vis. Şi totuşi acum, la ultimul obstacol, animalul cere propria-i imolare.

Conn-eda nu va atinge niciodată perfecţiunea, cu alte cuvinte, decît dacă zona instinctivă a caracterului centaurin este radical schimbată. Trebuie să aibă loc o separare critică a *Eului* responsabil şi raţional de partea inconştientă şi instinctivă. Pînă în prezent, călăuzirea exercitată de către inconştientul profund nu cunoscuse o contrapondere morală — personalitatea morală conştientă nejucînd nici un rol nici în formularea, nici în aprecierea actelor eroului. Trebuie să se producă deci acum o dezintegrare momentană a tovărăşiei unitive dintre prietenii ideali, o disociere hotărîtoare între aspectul raţional şi cel instinctual ale acestei naturi umane unice. Acesta e motivul pentru care bunul călăuzitor îşi pretinde propria sacrificare cu sînge rece. Acesta e motivul pentru care Conn-eda trebuie să devină mîna sacrificială, fumegînd de sîngele făpturii pe care a iubit-o şi căreia îi datorează propria sa viaţă. Înfigînd cuţitul în grumazul calului, el îşi anihilează nu numai virtutea omenească, ci şi înţelepciunea şi sprijinul animal. Oricît ar fi de criminal, fără inimă, irevocabil şi inexplicabil sacrificiul, el efectuează o prefacere şi o renaştere miraculoasă.

Nimic nu moare, nimic nu piere, nimic nu e complet nimicit. Nici o virtute, nici o energie nu se pierde. Distrugerea — moartea — nu e decît o mască exterioară a transformării în ceva mai bun sau în ceva mai rău, superior sau inferior.

Sacrificiul miraculos e săvîrşit asupra unei victime benevole care l-a şi cerut şi care i se supune ca pentru o slujire supremă. Şi opera e săvîrşită cu înfricoşare şi regret profund: acesta e amănuntul de mare însemnătate. Deşi aparent fără inimă, egoist şi plin de ingratitudine, actul e contrabalansat de fapte şi dispoziţii compensatoare diametral opuse: căinţa şi mila, iar apoi ungerea cu preţiosul elixir „Leac-la-toate". Prinţul determină producerea unei

integrări de antiteze. Biruindu-şi propria bunătate, el totuşi nu şi-a pierdut-o. Neutralizîndu-şi-o, el nu i-a îngăduit să moară. Şi tocmai această împrejurare — bilateralitatea aceasta — a făcut cu putinţă producerea miracolului.

Reînviat, călăuzul ia înfăţişarea unui făt-frumos ca însuşi Conn-eda — moştenitor prezumtiv la tronul regatului fermecat al vieţii. Şi în măsura în care posedă o înfăţişare umană, prinţul este egalul lui Conn-eda, dar în măsura în care posedă un caracter supranatural, îi e superior. Pe de altă parte, căluţul era inferior ca înfăţişare, dar superior prin înţelepciunea sa instinctivă, forţa neobosită şi buna dispoziţie în încercări, ca şi prin faptul că stăpînea uneltele vindecării şi salvării pe care le purta în urechi. Semnificaţia fericitei transformări constă tocmai în integrarea acestei superiorităţi pe un plan superior.

Atîta timp cît şi-a păstrat forma animală, principiul călăuzitor era nevoit să acţioneze pe nivelul inconştient — clarvăzător, dar mut şi instinctiv, întocmai ca mintea unui somnambul mergînd în echilibru pe muchea unui acoperiş. Obscur, eventual demonic, iresponsabil, indiferent (deşi nu atunci cînd s-a aflat în slujba călăreţului de elecţie), el a fost supus în strălucirea sa potenţială. O dată cu moartea şi dezvrăjirea, „sub“ conştientul devine însă numaidecît „supra“ conştientul. Nemaifiind animal, ci uman ca expresie şi caracteristici, puterea fermecată e restabilită în deplinătatea gloriei sale. Natura scoate la lumină prezenţa înăbuşită de la rădăcina sa. Şi Conn-eda e întîmpinat de un frate chipeş la fel de conştient ca şi el, dar superior prin putere şi înţelepciune.

Morala poveştii, în acest stadiu, este una general exprimată de miturile şi basmele irlandeze: urmează-ţi orbeşte şi cu încredere nestrămutată forţele intuitive inconştiente; ele te vor purta prin încercările primejdioase ce te aşteaptă. Îndrăgeşte-le, crede în ele, nu le frustra cu mefienţă şi criticism intelectual, ci dă-le voie să te dinamizeze şi să te susţină. Ele te vor duce prin oprelişti, peste praguri şi dincolo de pericole ce n-ar putea fi înfruntate cu ajutorul nici unui alt ghid şi n-ar putea fi depăşite călare pe vreun alt fel

de cal. Şi pînă cînd nu-ţi cer ele singure să împlineşti ceea ce ar putea fi resimţit ca o separare dureroasă, nu le ucide. Cînd va veni timpul, ele vor marca momentul şi vor indica drumul, deoarece, mai bine decît călăreţul, aceste forţe mute înţeleg că moartea, despărţirea dureroasă, e un preludiu la renaştere, transmutaţie şi reunire, şi ele ştiu cînd se înfăţişează posibilitatea miracolului. Ele ştiu ceea ce eul nostru, conştient şi raţional, nu va pricepe niciodată, ba chiar nici nu trebuie să încerce a pricepe înainte de clipa evenimentului însuşi: şi anume, ele ştiu că nu există moarte.

Moartea, anihilarea: aceasta e una dintre ideile fundamentale, limitate şi limitative, care ne circumscriu conştiinţa, constituie temeiul lumii eului şi furnizează motivaţia necesară organizării personalităţii noastre. Personalitatea, conştiinţa şi lumea eului apar şi se dezvoltă în timp şi spaţiu; ele sunt pasibile de distrugere şi prin urmare sunt îndreptăţite să se teamă de moarte. Dacă însă admitem că ceea ce ele sunt şi presupun constituie totalitatea existenţei noastre, atunci greşim. Conştientizarea şi capacitatea lor de acţiune constituie doar o fază, o expresie, un reflex sau o manifestare a energiei vitale în compoziţia individului.

Există înăuntrul nostru şi altă fiinţă, dedesubtul eului născut şi perisabil, care, ignorînd totul despre anihilare, se simte absolut în siguranţă în valea şerpilor şi-n saltul peste apa plină de primejdii. Aceasta e prezenţa care, în felul său blînd şi neinsistent, îl întreabă pe călătorul care abia se mai ţine: „Mai eşti în şa?... Mai eşti în viaţă?“ Neînfricoşată de ameninţările stihiilor, nepîrjolită de flăcările muntelui, jertfită, renăscută, virtual nepieritoare, această creatură nepreţuită se împărtăşeşte din virtutea nemuritorului. Ea nutreşte cele mai măreţe speranţe pentru călăreţul ei: „Un tînăr ca tine e menit să aibă parte de izbînzi şi binecuvîntări mai presus de fire.“ Dar împlinirea călăreţului va depinde de acţiunea sacrificială. Energia noastră vitală inconştientă, subzistînd separat de conştiinţa individuală şi infailibil instinctivă, reflectă latura divină a naturii noastre umane, dar numai transmutînd-o pe ea prin lucrarea noastră conşti-

entă în forma superioară a supraconştiinţei intuitive vom izbuti să obţinem cîndva darurile magice care constituie răsplata căutării.

Merele de aur, cîinele de vînătoare năzdrăvan şi bidiviul negru constituie darurile şi semnele virtuţilor din tărîmul fermecat al vieţii fără de moarte. Merele sunt identice cu merele nordice din grădina Freyei, cu merele clasice ale Hesperidelor şi cu fructul biblic al pomului vieţii, pe care primii noştri părinţi au neglijat să-l culeagă[1]. Afrodita, zeiţa dragostei, cea de pe tronul de aur, i-a dat trei asemenea talismane din grădinile ei, aflate în insula sacră a Ciprului, tînărului Hippomenes, cînd el şi-a pus viaţa în joc în întrecerea cu fecioara Atalanta. Ori de cîte ori fata cea iute de picior, dispreţuitoare şi castă ca zeiţa fecioară Artemis, o lua niţel înainte în cursă, tînărul îi arunca în faţă, unul cîte unul, acele irezistibile farmece de aur, şi ea se oprea ca să le culeagă de pe jos. Aşa i-a cîştigat el, şi fata şi-a pierdut-o, virginitatea sălbatică. Căci merele de aur rup vraja spaimei de moarte — spaima de a trece o dată cu trecerea timpului — şi unesc voinţa cu scopul său cuvenit. Ele sunt hrana care face să năpîrlească firea muritoare. Ele constituie subzistenţa nemuritorilor. Cei care gustă din ele se identifică cu latura nepieritoare a naturii lor şi sunt asemenea zeilor.

Cîinele de vînătoare năzdrăvan, adulmecînd, urmărind, nepierzînd niciodată pista şi atingîndu-şi fără greş ţinta, reprezintă prepelicarul ideal, o întrupare a înţelepciunii şi conştiinţei instinctive, prada sa hăituită fiind orice fel de căprioară din codrul vieţii şi al inconştientului. Este şi el o întrupare a instinctului şi intuiţiei căluţului miţos. Iar bidiviul negru, şi el, un superb cal de luptă, e tot o întrupare: o supremă transfigurare cavalerească a celui dintîi foarte modest cal. Aceasta e forma cuvenită pentru bidiviul şi însoţitorul regelui erou[2].

---

[1] *Facerea*, 3, 22.

[2] „Nu e cal mai viguros decît un cal negru“, spune bunica eroului Finn McCool, pe cînd fuge cu el din faţa unei şarje de cavaleri. „Calul alb nu are rezistenţă;... nu e cal murg, dar e sperios.“ Jeremiah Curtin, *op. cit.*, pp. 208–209.

Astfel, Conn-eda nu a pierdut nimic despărţindu-se de lacul fermecat şi de prinţul acestuia, deoarece pe planul superior al existenţei suprapersonale nu există despărţire, moarte, pierdere. Sub forma merelor, cîinelui şi armăsarului negru, el îşi păstrează puterile care anterior, prin slujirea umilă a căluţului miţos, îl susţinuseră şi călăuziseră. Ele reprezintă celălalt aspect „inferior" al naturii sale centaurine care s-a revelat acum sub forma ei preeminentă. Ele fac cunoscută acum semnificaţia elevată a primei călăuze, calul miţos, care nu fusese nici alb, nici negru, nici murg, ci îmbinarea perfectă a tuturor calităţilor şi contradicţiilor — vehiculul mai modest al aceleiaşi forţe vitale care şi-a revelat acum forţa.

Pentru căutarea în care porneşte către tărîmul superior, eroul petrece perioada ritualică de un an, care e simbolul unei vieţi sau al unei incarnări, un ciclu complet al existenţei — de la primăvară la iarnă, de la naştere la moarte. În timpul acestui eon, el împărtăşeşte viaţa nemuritorilor. Este acceptat de ei ca o rubedenie, prin ritul sacru al ospitalităţii, ceea ce-l face pînă la urmă să fie ca unul de-al lor. Ajunge să se statornicească în calităţile modului lor mai înalt de a fi şi să fie pătruns de ele. Esenţa divină adormită mai înainte în el fiind astfel trezită, el dobîndeşte un caracter dual şi devine locuitor al celor două sfere, cea muritoare şi cea divină[1]. Aşa se prezintă dublul caracter şi îndoita cetăţenie conferite iniţiatului desăvîrşit prin sacramentul suprem al Înălţării sau Transfigurării, amîndouă simbolizînd şi manifestînd Apoteoza Omului.

Cînd omul-zeu se întoarce în cele din urmă, renăscut şi purtînd semnele înţelepciunii şi puterii sale, forţele răului se prăbuşesc automat şi de la sine. Regina maşteră se aruncă din turn. Un atare sfîrşit e singura înfrîngere reală pe care o pot cunoaşte forţele răului: autodistrugerea, autoani-

[1] [„Acest sine se dă acelui sine, acel sine se dă acestui sine. Aşa se cîştigă unul pe altul. Sub această formă el cîştigă lumea de dincolo, sub acea formă el cunoaşte lumea aceasta" (*Aitareya Āranyaka* II, 3.7). — AKC.]

hilarea în faţa unei superiorităţi calitative (nu cantitative) — superioritate care a fost realizată prin sacrificiu de sine, autobiruinţă şi o integrare efectivă, sub o formă reconciliată şi reconciliabilă, a esenţei puterii răului însuşi. Căci fiecare minus de integrare din sfera umană pretinde pur şi simplu apariţia, undeva în spaţiu şi timp, a contrariului lipsă. Şi personificarea, întruparea acelui antagonist predestinat îşi va arăta inevitabil faţa.

Acesta e modul în care dragonul se pune în slujba vieţii. El face să se exprime într-o manieră incontestabilă puterea factorului absent, neintegrat încă, şi-i obligă pe custozii societăţii să ţină seama de acest factor. În modul acesta se desfăşoară „conlucrarea antagonistă" a dragonului. Înainte de a-l putea nimici, eroul însuşi, eroul-societate, trebuie să sufere o transformare, o criză de dezintegrare şi apoi de reintegrare pe o bază mai largă, pornind de la care raţiunea de a fi a dragonului va fi fost depăşită, şi, adus la disperare de neantul său acum inutil şi pur distructiv, el se va rarefia, va exploda şi va dispărea. Pe de altă parte însă, dacă e biruit doar printr-o pondere a armelor, necesitatea reapariţiei lui nu va fi fost eliminată şi, după un timp de recuperare, el va sfărîma lanţurile oricărei închisori subterane în care va fi fost transferat, va reveni forţînd fisura din pereţii sistemului curent şi va declanşa „alt război".

Cei inocenţi se străduiesc întotdeauna să excludă din ei şi să tăgăduiască posibilităţile răului în lume. Aceasta e raţiunea persistenţei răului — şi acesta e secretul răului. Funcţia răului e de a menţine în stare de funcţionare dinamica schimbării. Conlucrînd cu forţele benefice, deşi în mod antagonist, forţele răului vor da o mînă de ajutor la ţeserea tapiseriei vieţii; experienţa răului, şi într-o anumită măsură numai această experienţă, produce, aşadar, maturitate, viaţă reală, control real asupra puterilor şi misiunilor vieţii. Fructul oprit — fructul culpei prin experienţă, cunoaşterea prin experienţă — a trebuit să fie ingurgitat în Grădina Inocenţei pentru ca abia după aceea să poată începe istoria omenească. Răul a trebuit să fie acceptat şi asimilat, nu evitat. Şi aceasta e cea de-a doua mare lecţie a acestei poveşti păgîne.

O semnificaţie foarte profundă ţine, în sfîrşit, de ideea că tărîmul zînelor are nevoie de fapta de vitejie a unui erou uman desăvîrşit ca să-şi poată recîştiga prinţul pierdut şi să fie salvat de la dezastru — ca să-şi poată recîştiga, cu alte cuvinte, deplinătatea strălucirii sale. Printr-o catastrofă mitologică anterioară, nerelatată complet în povestea noastră, fratele regelui din tărîmul puterilor fermecate, regele însuşi în duplicat aşa-zicînd, a ajuns să fie îndepărtat din sălaşul său transcendental şi osîndit la forma de existenţă inferioară a calului miţos. Prin aceasta, domeniul său a rămas oarecum privat de rege (deşi condus totuşi de regele său), lipsit de putere, invalidat şi deposedat.

Prinţul zînelor îşi doreşte să scape de acest surghiun, iar regatul lui îi aşteaptă reîntoarcerea; i se îngăduie să facă însă călătoria necesară numai ducîndu-l în spinare pe călăreţul uman. Numai ajutîndu-l pe eroul muritor să ajungă la viaţa nemuritoare îşi poate săvîrşi prinţul supra-uman propria lui salvare. Fiinţa omenească obţine astfel şi ea salvarea, deplinătatea şi puterea de a depăşi nenorocirea, în timp ce regatul zînelor, reintegrîndu-l pe cel pierdut în sistemul său, e vindecat de năpastă, readus la starea de perfecţiune şi copleşit de bucurie.

Semnificaţia este, după cum am mai văzut, aceea că e necesară o conlucrare între forţele conştiente şi cele inconştiente ca să poată fi cunoscută starea de perfecţiune supraconştientă. În căutarea periculoasă a simbolurilor divine ale vieţii, facultăţile mute, instinctive ale psihismului conlucrează cu personalitatea conştientă. Ele tind de la sine să se întoarcă în sfera supraumană superioară din care au izvorît. Duc dorul mult amînatei lor restaurări, îşi pun nădejdea în ea şi se străduiesc pentru ea. Cu toate acestea, ele au nevoie de fapta vitejească a făpturii omeneşti. Aşa cum sună avertismentul animalului: „Dacă nu-mi urmezi sfatul, şi tu, şi eu vom pieri.“ Orice acţiune depinde de erou. Ca protagonist al principiului conştient, lui îi revine să săvîrşească actele decisive. Conn-eda trebuie să o descopere şi să o îmbuneze pe pasărea vorbitoare, să dezgroape talismanele, să facă uz de uneltele magice din urechile calului. Şi totuşi

nu el este principiul director. Rolul său e de a fi numai un instrument. Menirea sa e de a salva şi răscumpăra înseşi acele puteri din regatul divin care-l călăuzesc şi-l salvează pe el însuşi.

Acest motiv paradoxal deschide o perspectivă extraordinară, revelînd una din problemele majore ale mitologiei şi teologiei. În fapt, el e identic cu tema fundamentală a credinţei noastre iudeo-creştine: aceea a izbăvirii zeului de către mîntuitorul omenesc. Isus Cristos, Mesia, cea de-a doua persoană, umană, a Treimii, aduce izbăvirea prin îmbunarea Dumnezeului Tată vindicativ, Iehova, care a ajuns să fie absorbit într-o atitudine strict negativă faţă de omenire, poporul său ales. Eroul universal se supune propriei sale sacrificări, moare, dar se înalţă transfigurat din mormînt. Şi, în virtutea sîngelui atotvindecător al acelui Miel, Tatăl însuşi ajunge să fie transformat. Acel Iehova iudaic tribal, eliberat de vraja mîniei sale, devine Sfîntul Duh universal, iar binecuvîntarea creştină se adresează întregii lumi, însufleţind viaţa omenească în vederea noii dezlegări.

Richard Wagner prezintă şi dezvoltă aceeaşi temă ca problemă centrală a operelor sale tîrzii. Şi ceea ce constatăm este că mîntuitorul, Isus Cristos al *Noului Testament*, trebuie să fie acum el însuşi mîntuit: Parsifal restaurează puterea principiului divin din sîngele lui Cristos aflat în cupa Graalului. Ceea ce ajunsese să fie letargic şi ineficient este redinamizat de către el. Iar corul îngerilor exultă. *Erlösung dem Erlöser*! „Mîntuire Mîntuitorului!“ Acestea sunt ultimele cuvinte ale operei mistice. Eroul sub formă omenească a însufleţit esenţa însufleţitoare a Sfîntului Duh. Omenescul a restaurat încă o dată puterea divinului.

La fel şi Brunhilda lui Wagner — simbol reprezentativ al încarnării în umanitate, „zeiţa căzută“, îndurerată şi plină de compasiune — îl mîntuie pe Tatăl Universal Wotan de blestemul neputinţei lui spirituale. Dezinteresată şi gata să se sacrifice, ea sare în flăcările purificatoare şi, înaintea actului ei de autoextincţie, îşi cîntă aria finală: *Ruhe, ruhe, du Gott*! „Odihneşte-te, odihneşte-te, Doamne!“ — cuvinte cu valoare deopotrivă de recviem şi de incantaţie eliberatoare.

Iehova, haina divinitate tribală, era proiecţia arhetipală a pulsiunii reproductive paterne a lui Avraam însuşi, care năzuia să dea naştere unei mulţimi de descendenţi, numeroşi ca firele de nisip din mare. Aceasta era probabil o dorinţă compensatoare care a pus stăpînire pe el după ce Sara, soţia lui, a rămas stearpă atît de multe decenii. Acel Iehova al lui Avraam, foarte personal şi particular, de fapt exclusiv familial — gelos, susceptibil, irascibil, pedant şi vindicativ — a trebuit să fie metamorfozat în Sfîntul Duh universal, suprapersonal, mai presus de toate legăturile de rasă şi limbă, pentru ca dulcea rouă a cerului să poată fi împărţită tuturora. Progresul a însemnat trecerea de la o religie tribală, naţională şi şovinistă, plină de orgoliu (ca şi cum ar exista vreun popor ales, ca şi cum nu toate ar fi alese de Providenţă să-şi îndeplinească misiunile singulare în conformitate cu virtuţile lor specifice!) la o religie care ar trebui să fie universală: transformarea comparabilă cu cea efectuată în India prin dezvoltarea de la hinduism la budismul mahāyāna. Această miraculoasă metamorfoză a fost desăvîrşită pentru noi pe plan spiritual prin mijlocirea lui Isus Cristos. Pe planul fizic al naţiunilor care alcătuiesc civilizaţia noastră creştină, efectele sunt însă aproape imperceptibile — chiar şi în pofida Paştelui, a comuniunii săptămînale, „Înainte, oşteni creştini“, şi a mîntuirii mîntuitorului a lui Wagner.

2

Problema mîntuirii noastre prin integrarea răului este luminată şi din alt unghi surprinzător de o legendă medievală germană din secolul al XV-lea, o versiune sumbră şi stranie a vieţii Sfîntului Ioan Hrisostomul, sau Ioan Gură de Aur, vestitul episcop al Constantinopolului, născut la Antiohia pe la 345 d. Cr. Şi-a cîştigat dragostea poporului său prin darul elocinţei, iar ura multora de la curte şi din cercurile mînăstireşti prin zelul său pentru reforma ascetică. După ce a îngenuncheat sinoduri, împăraţi şi papi, a murit în exil la vîrsta de şaizeci şi doi de ani.

Ciudata povestire spune că la Roma trăia cîndva un papă care obişnuia să călătorească peste tot călare împreună cu cavalerii săi. Şi mai avea un obicei, şi anume ca, în cursul acestor excursii, să se izoleze de suita sa şi, rămînînd în şa, să-şi spună rugăciunile de unul singur. Cu unul dintre prilejurile acestea pioase, el a auzit un glas plîngînd şi s-a gîndit: „Ce jalnic glas!“ Şi o porni călare în direcţia lui. Cînd însă îl auzi iarăşi şi privi în jurul său, nu văzu pe nimeni.

Papa îşi dădu seama că surprinsese tînguirile unei stafii. Aşa încît îi porunci duhului, în numele lui Dumnezeu, să-şi arate adevărata fire. „Sunt un suflet nefericit“, răspunse glasul, „şi mă chinuiesc în flăcările iadului.“

Cuprins de milă, papa îl întrebă pe bietul spectru cum i-ar putea alina suferinţa. „Tu nu mă poţi ajuta“, veni răspunsul. „Dar în Roma trăieşte un om evlavios, însurat cu o femeie virtuoasă, şi ştiu că ea a zămislit cu el un prunc care o să fie un om binecuvîntat, pe nume Ioan, şi el o să ajungă preot. Ei, dacă preotul acesta o să spună pentru mine şaisprezece liturghii, am să fiu slobozit din focurile iadului.“ Sufletul îi spuse apoi pe ce stradă puteau fi găsiţi părinţii şi cum îi chema pe amîndoi şi, după aceea, scoţînd un ţipăt de să-ţi îngheţe sîngele în vine, dispăru.

Papa se întoarse în oraş şi puse să fie luată urma perechii celei evlavioase. O dată găsiţi, le ceru să-i spună cînd avea să se nască copilul. Porunci ca pruncul să fie adus la curte, unde îl boteză cu numele de Ioan şi-l luă sub protecţia sa, purtîndu-i de grijă ca propriului său fiu.

La vîrsta de şapte ani, Ioan a fost trimis la şcoală, dar, după cum s-a văzut, mergea foarte prost cu învăţătura. Ceilalţi băieţi începură să-şi bată joc de el, şi Ioan se ruşină. Aşa că, în fiecare dimineaţă cînd se ducea la biserică, se ruga la icoana Maicii Domnului ca ea să-l ajute în munca lui. Într-o bună zi, buzele chipului din icoană se mişcară şi Fecioara vorbi. „Ioane, sărută-mă pe gură“, zise ea, „şi-ai să fii plin de ştiinţă şi o să-ţi însuşeşti toate artele. O să ajungi mai învăţat decît oricare alt om de pe pămînt.“ Băiatul se înfricoşă, dar icoana îl îmbărbătă. „Sărută-mă, Ioane. Hai, nu-ţi fie teamă.“ Tremurînd, băiatul îşi lipi gura

de buzele Maicii Binecuvîntate, o sărută, şi prin sărutul acesta sorbi într-însul înţelepciune şi o cunoaştere miraculoasă a artelor.

Ioan se întoarse la şcoală şi şezu, cu gîndul de a asculta şi învăţa. Se vădi însă că el ştia mai mult decît toţi ceilalţi laolaltă şi că nu mai era nevoie să i se dea nici o învăţătură. Avea în jurul gurii un cerculeţ de aur care strălucea ca o stea. Colegii lui erau uluiţi. „Cum se face că acuma ştii totul?“ îl întrebau ei. „Pînă şi ieri, nici cu bătaia nu ţi se putea vîrî nimic în cap!“ El le descrise minunea datorită căreia îşi dobîndise semnul de aur, iar ei i-au zis Gură de Aur. „Meriţi porecla asta“, ziseră ei, „deoarece vorbele din gura ta sunt ca aurul.“ Şi de atunci Ioan Gură de Aur a fost cel care a dat toată învăţătura în şcoală.

Bunul papă nutrea o mare iubire pentru Ioan Gură de Aur şi, întrucît era nerăbdător să slobozească sufletul cel căznit din iad, îl hirotoni pe băiat cît mai curînd cu putinţă. Ioan şi-a slujit prima liturghie la şaisprezece ani. Dar pe cînd era la altar îl nelinişti un gînd: „O, Doamne, sunt încă prea tînăr. Cred că e ceva cu totul împotriva voinţei cerului ca eu să devin preot şi să mă împărtăşesc cu Dumnezeu înainte să fiu cu adevărat pregătit. O să mă căiesc pentru ziua aceasta cîte zile voi avea.“ Continuă să spună liturghia, dar în minte i se înstăpînea un gînd. „Posesiunile lumeşti sunt rele pentru suflet, aşa că mă leg să fiu sărac, de dragul lui Dumnezeu. După ce se va isprăvi ospăţul în cinstea primei mele liturghii, o să mă retrag în pustie şi o să rămîn acolo ca pustnic toată viaţa. O, de s-ar termina mai repede liturghia!“ gîndi el. „Vai, dar e tare lungă!“

Papa, plin de bucurie, dădu un ospăţ în cinstea lui Ioan Gură de Aur şi se bucurară cu toţii de acea hirotonire timpurie, dar tînărul preot rămase neclintit în hotărîrea sa. De îndată ce asistenţa se risipi, el plecă pe furiş, îmbrăcat în haine sărăcăcioase şi neluînd cu sine decît un codru de pîine.

Cînd află de întîmplarea asta, papa se tulbură tare rău şi, împreună cu suita lui, îl căută pretutindeni pe copilul minune. Ioan însă îşi ridicase o colibă din scoarţă de copac într-un loc ferit din pustie, lîngă un izvor şi pe buza unui perete de

stîncă. Sihăstria nu i-a putut fi dibuită. Hrănindu-se cu rădăcini şi ierburi, el a rămas acolo şi l-a slujit pe Dumnezeu zi şi noapte. Se ruga, postea şi se ţinea mereu treaz, cu nestrămutată cucernicie.

Acum, nu departe de pădurea unde-şi durase Ioan sihăstria, trăia un împărat într-un castel şi într-o bună zi fata acestui împărat plecă împreună cu însoţitoarele ei să culeagă flori. Pe neaşteptate se stîrni o vijelie care mătură tot ţinutul, fiind atît de teribilă şi de puternică, încît le ridică sus în văzduh pe toate fetele înspăimîntate. După ce se văzură iarăşi pe pămînt, îşi dădură seama că prinţesa nu mai era în mijlocul lor şi nici nu se putură dumiri în ce parte fusese purtată de vînt. Împăratul, fireşte, scos din minţi la aflarea veştii, răscoli toată ţara, stăruitor şi neobosit. Dar frumoasa odraslă regească nu a putut fi găsită.

De fapt, ea fusese dusă de vijelie chiar în pragul sihăstriei lui Ioan, teafără şi nevătămată. Se simţea pierdută şi dezorientată, dar cînd văzu coliba cea micuţă şi pe Ioan înăuntru îngenuncheat la rugăciunile lui, simţi că-i vine inima la loc. Şi strigă. Auzindu-i glasul cristalin, tînărul cel evlavios întoarse capul şi, zărind-o, se tulbură. Fata căzută din cer îl imploră să nu o lase afară ca să moară de foame sau să cadă pradă fiarelor pădurii, şi în cele din urmă el se lăsă înduplecat să o primească în chilie, căci se gîndi că s-ar fi făcut vinovat în faţa lui Dumnezeu dacă ar lăsa-o să moară.

Ioan îşi luă însă toiagul şi, trăgînd o linie de-a curmezişul pe pardoseala chiliei, o împărţi în două, o parte atribuindu-i-o fetei. Şi-i porunci să nu treacă cu nici un chip peste linie, ci să ducă, în partea din chilie cuvenită ei, o asemenea viaţă cum i s-ar cădea unei adevărate schimnice. Aşa au dus-o mai departe o vreme, unul lîngă altul, în rugăciuni, post şi slujire a lui Dumnezeu, dar Ispititorul i-a pizmuit pentru viaţa lor petrecută în sfinţenie. Izbuti într-o noapte să-l împingă pe Ioan să treacă peste linie şi să o ia în braţe pe fată, drept care amîndoi căzură în păcat. Şi după aceea au fost copleşiţi de remuşcări.

Lui Ioan îi era teamă că, dacă fata rămînea cu el, o să păcătuiască iarăşi, astfel încît a dus-o la marginea stîncii şi

i-a dat brînci. Dar chiar în clipa cînd făcu asta, înţelese că păcătuise chiar mai cumplit decît înainte. „Vai mie, nenorocit şi blestemat ce sunt!“ strigă el. „Am ucis-o acum pe fata asta nevinovată. Ei nici nu i-ar fi dat prin gînd să păcătuiască, dacă n-aş fi dus-o eu în ispită. Şi-acuma i-am mai luat şi viaţa. Dumnezeu o să mă pedepsească pe tot restul vieţii pentru păcatul ăsta groaznic.“

Ioan îşi părăsi deznădăjduit sihăstria şi plecă din pustie. „Doamne Dumnezeul meu“, se tînguia el, „Tu ţi-ai întors faţa de la mine.“ La o vreme îi miji o nădejde. „Trebuie să mă spovedesc“, se hotărî el, şi aşa, se duse la papă, îşi mărturisi păcatul şi-şi arătă căinţa, dar naşul său, care nu-l recunoscu, îl izgoni într-o adevărată izbucnire de indignare. „Să lipseşti din faţa ochilor mei, te-ai purtat ca o fiară cu fata aceea nevinovată“, zise papa, „şi păcatul să cadă asupra ta.“

„Să nu-mi pierd încrederea în Dumnezeu“, gîndi Ioan, şi se întoarse, adînc îndurerat, la coliba lui, unde căzu în genunchi şi rosti rugăciunea aceasta solemnă dimpreună cu un legămînt: „Binevoiască Domnul, a cărui milostivire e mai mare decît păcatul meu, să primească penitenţa la care mă voi sili. Fac legămînt să merg în patru labe, ca o fiară, pînă cînd voi dobîndi iertarea lui Dumnezeu. Dumnezeu, în mila sa, îmi va îngădui să ştiu cînd voi fi ispăşit.“

Şi se lăsă jos în mîini şi începu să se mişte de-a buşilea, iar cînd ostenea, se tîra în colibă şi zăcea acolo ca un animal. A dus viaţa asta mulţi ani la rînd, neridicîndu-se niciodată în picioare. Veşmintele i-au putrezit şi-au căzut de pe el, pielea i s-a înăsprit şi i s-a acoperit cu păr, iar el a devenit de nerecunoscut ca fiinţă omenească.

Între timp se întîmplă că soţia împăratului dădu naştere altui copil şi papa a fost chemat să-l boteze. A venit şi a luat pruncul în braţe, dar acesta strigă în gura mare: „Nu tu se cade să mă botezi.“ Papa s-a minunat şi s-a speriat, încercînd să-l liniştească pe copil, dar el stărui în refuz şi cînd fu întrebat care-i este voia, el răspunse: „Sfîntul Ioan, omul cel sfînt, el are să mă boteze. Dumnezeu îl va trimite la mine din pustie.“ Papa i-l înapoie doicii pe copil şi, ducîn-

du-se la împărăteasă, încercă să afle: „Cine e Sfîntul Ioan, care trebuie să-l boteze pe copil?“ Dar nu ştia nimeni.

Cam tot pe-atunci, cîinii vînătorilor împăratului încolţiră o fiară nespus de ciudată. Oamenii nu-şi puteau da seama ce anume este. Dar de vreme ce nu opuse nici o rezistenţă, ei o prinseră numaidecît şi, aruncînd peste ea o mantie, o legară de picioare. Apoi o aduseră la castelul împăratului şi, răspîndindu-se vestea, lume multă se adună ca să o vadă, dar animalul se tîrî sub o bancă şi încercă să se ascundă.

Doica ţinînd copilul în braţe era şi ea printre gură-cască, şi tot acolo erau de faţă şi numeroşi cavaleri şi doamne. Copilul porunci: „Arătaţi-mi animalul acela.“ O slugă îl sili să iasă din ascunzătoare şi de două ori făcu fiinţa aceea calea întoarsă, dar a treia oară rămase în văzul lumii.

Atunci, nou-născutul i se adresă. „Ioane, iubite doamne“, spuse el cu un glas limpede şi răspicat, „trebuie să primesc botezul cu mîna ta.“

La care Ioan îl chemă cu glas tare pe Dumnezeu: „Îngăduie-mi să aflu prin glasul acestui copil dacă mi-am ispăşit păcatele.“

Şi copilul urmă: „Iubite Ioane, bucură-te, căci Dumnezeu ţi-a iertat toate păcatele. Ridică-te, aşadar, şi, în numele lui Dumnezeu, botează-mă.“

Ioan îşi săltă trupul de la pămînt şi-şi îndreptă statura ca o fiinţă omenească. Necurăţenia şi murdăria care i se lipiseră de piele îi căzură numaidecît, ca o coajă uscată, şi trupul îi redeveni curat, luminos şi neted. I se aduseră veşminte. Papa şi nobilii îi urară bun venit. După ce Ioan îl boteză pe prunc, papa îl pofti să şadă.

„Tată dragă“, întrebă Ioan, „oare nu mă cunoşti?“

„Nu“, răspunse papa. „Nu te cunosc.“

Ioan spuse: „Sunt finul tău. Tu însuţi m-ai botezat cu mîinile tale, m-ai dat la şcoală şi, pe cînd eram încă băieţaş, m-ai hirotonit. Dar în timp ce îmi celebram prima liturghie, m-am gîndit că nu se cuvine să iau sfintele daruri în mîinile mele nepregătite, aşa că, după liturghie şi după ospăţul care a urmat, am plecat pe furiş în pustie, unde, în toţi anii aceştia lungi, m-am rugat, am suferit, am păcătuit şi m-am

pocăit." Ioan descrise cu toată sinceritatea cum o sedusese şi-o omorîse pe fată şi-şi mărturisi păcatul papei însuşi.

Împăratul a fost înştiinţat de cele întîmplate şi inima i s-a înnegurat. „Ea a fost fiica mea cea iubită", gîndi el, şi-l rugă pe Ioan să-l conducă la stînca unde fusese ucisă fata. „S-ar putea", spuse el, „să-i adunăm oasele şi să le cinstim cu o înmormîntare creştinească, după cuviinţă." Şi Ioan i-a condus pe vînători pînă la coliba unde-l prinseseră ei, iar apoi s-au dus cu toţii călare prin pădure pînă la stîncă. Aruncîndu-şi privirea peste marginea prăpastiei, zăriră o tînără femeie şezînd în linişte dedesubt.

Ioan strigă către figura singuratică: „De ce şezi aşa, singură, la poalele stîncii?"

Ea răspunse: „Oare nu vezi cine sunt eu?"

„Nu", spuse Ioan, „nu văd."

„Sunt cea care a venit la tine în chilie", spuse ea, „şi tu m-ai aruncat în prăpastie."

Ioan rămase uluit.

„Dumnezeu m-a ajutat", spuse ea, „şi aşa se face că am ajuns jos nevătămată." Şi printr-o mare minune, ea era la fel de frumoasă ca mai înainte şi era îmbrăcată în veşminte regeşti.

Împăratul şi împărăteasa o primiră cu braţele deschise, aducîndu-i mulţumiri lui Dumnezeu că o regăsiseră, iar papa plecă apoi spre Roma, cerîndu-i lui Ioan să-l însoţească.

„Cîte liturghii ai ţinut pînă acum, dragă fiule?" întrebă papa.

„Numai una", răspunse Ioan.

„Vai!" spuse papa.

„Ce este, iubite tată?"

„Sunt tare-ndurerat la gîndul că acel biet suflet încă se mai chinuieşte în flăcările iadului."

Ioan spuse: „O, sfîntul meu tată, ce vrei să zici?"

Atunci naşul lui îi descrise întîlnirea cu glasul în suferinţă, şi Ioan află că-l putea mîntui pe suflet celebrînd şaisprezece liturghii. „Iată de ce", spuse papa, „te-am crescut ca să ajungi preot."

Ioan sluji o liturghie pe zi vreme de şaisprezece zile, şi sufletul în suferinţă a fost mîntuit de chinul lui. La timpul

cuvenit, papa l-a făcut pe Ioan episcop, şi acesta şi-a făcut datoria cu smerenie, slujindu-l pe Dumnezeu cu cea mai mare evlavie. Predicile lui erau ca nişte mătănii de aur, drept care a fost iarăşi poreclit „Ioan Gură de Aur". Şi a scris multe cărţi despre Dumnezeu. Cînd i se isprăvea cerneala, continua să scrie din gură, iar scrisorile care îi izvorau atunci din pană erau din aurul cel mai curat[1].

---

[1] Richard Benz, ed., *Alte deutsche Legenden*, Jena, 1922. Această culegere se bazează pe o sursă medievală, o culegere populară de legende întîlnite în manuscrise în numeroase ediţii începînd din 1471, sporită cu piese din *Vieţile Părinţilor* (*Vitae Patrum*) şi *Vieţile Sfinţilor* (*Heiligenleben*), compilate de Hermann din Fritzlar.

O versiune diferită a biografiei şi legendei Sfîntului Ioan Hrisostomul apare în *Legenda aurită* de Iacob din Voragine (Jacobi a Voragine), cap. CXXXVIII, „De Sancto Johanne Chrysostomo", *Legenda Aurea, vulgo Historica Lombardica dicta*, ed. Th. Graesse, Breslau, 1890, pp. 611–620. Cf. şi „St. John Chrysostom", *The Golden Legend of Jacobus de Voragine*, translated and adapted from the Latin by Granger Ryan and Helmut Ripperberger, New York, Longmans, Green and Co., 1941, vol. I, pp. 137–145. Sfîntul, aşa cum e descris aici, e lipsit de un element care l-ar face fascinant, şi anume de o biografie interioară, cu o evoluţie a caracterului prin încercări şi triumfuri, ispite, prăbuşire şi mîntuire finală prin harul dumnezeiesc. El nu e decît un soldat ideal al bisericii militante, întrucît creştinismul cîştigase deja bătălia pentru o împărăţie pămîntească, iar „viaţa" este doar istoria unui ofiţer clerical prins în zăngănitul de arme şi larma unor dihonii partizane uitate, fără a dezvălui nici un secret al sufletului omenesc. Apogeul martirilor timpurii trecuse. Cum noua ordine creştină se impusese, idealismul agresiv şi furia sfîntă erau acum orientate spre interior, ecleziaşti zeloşi denunţîndu-se şi purificîndu-se unii pe alţii de erezie. Printre aceşti polemişti, Sf. Ioan Hrisostomul s-a luptat vitejeşte, acceptînd orice provocare venită de la adversari din afara turmei, dar şi din partea rivalilor intriganţi şi invidioşi, din interior. În definitiv, el nu a fost decît un demnitar de mare succes, rigid şi neconcesiv, intrigant şi agresiv, dificil, de acelaşi soi cu rivalii săi complotişti. Pentru amatorul de povestiri ciudate, precum istorisirile despre experienţele sufletului în căutarea sa necurmată şi relatările despre vieţi exemplare pline de semnificaţie, figura acestui om al Bisericii arogant, ameninţător şi bătăios e cu totul lipsită de interes. Biografia lui Ioan din *Legenda aurită* nu sugerează nimic din rîn-

E o poveste specific germană (ca şi multe dintre basmele din culegerea fraţilor Grimm), sinistră, dar plină totuşi de un sens profund mîngîietor. Prima ei apariţie tipărită datează din 1471, cu optsprezece ani înainte de naşterea lui Martin Luther, dar enunţînd încă de pe atunci anumite motive luterane. Acestea circulau deja pe atunci, difuzate de spiritul vremii. Şi Martin Luther a fost mintea magistrală, inima incandescentă, marea personalitate care a recepţionat, amplificat şi proiectat aceste idei în viitor. Învăţătura lui e una din cele mai timpurii, mai semnificative şi explozive dintre expresiile istorice prin care omul occidental s-a afirmat şi s-a descoperit pe sine: o discreditare radicală a *harismei* religiei tradiţionale, moştenite, aşa cum e ea reprezentată de sistemul sacerdotal romano-catolic — acea transferare magică, automată a puterii preoţeşti, pentru a absolvi păcatul, a comunica iertarea şi a elibera sufletele din focul purgatorial.

Papa din povestea de faţă e incapabil atît să salveze un biet suflet, cît şi să-l boteze pe prunc; magia instituţionalizată şi canalizată a sacramentelor, chiar dacă e administrată de către cel mai înalt reprezentat al rutinei ecleziastice — blajinul, binevoitorul mare preot al Romei — nu reuşeşte să acţioneze în marile urgenţe ale vieţii. Sfîntul Ioan, eroul, prefigurează vorba cutezătoare şi paradoxală a lui Martin Luther... *Fortiter pecca*! „Păcătuieşte curajos". Nimeni altul decît păcătosul nu poate deveni sfînt, căci numai prin experienţa individuală, printr-un proces de păcat personal, suferinţă şi pocăinţă poate fi dobîndită puterea de a împărţi harul lui Dumnezeu, de a conjura cu apa binecuvîntată a Duhului Sfînt şi cu sîngele Mielului. Harul trebuie să fie cîştigat. Şi înseşi potenţialităţile naturii noastre omeneşti pe care le catalogăm drept „diavoleşti" constituie aripile de vultur desfăşurate care ne poartă în slavă către împărăţia suprafirească a harului.

---

durile ameninţătoare ale Gradualului: „Binecuvîntat omul supus ispitei, căci dacă e încercat, el va primi cununa vieţii pe care Domnul a făgăduit-o acelora care-l iubesc."

Ioan din legendă a fost împins prea repede pe cărarea desăvîrşirii sfinte; puterile cerului şi infernului colaboraseră cu autorităţile de pe pămînt spre a lucra în chip miraculos în favoarea lui, dar astfel încît nici ispita, nici experienţa nu erau necesare. Drumul lui a fost deschis de strigătul insistent al sărmanului suflet din iad; învăţătura şi înţelepciunea bisericească i-au fost hărăzite prin gratificaţia Mariei; papa l-a adoptat ca fiu spiritual cu consimţămîntul prompt al părinţilor săi, i-a supravegheat progresul şi, cu cel mai timpuriu prilej posibil, l-a hirotonit preot. Cu toate acestea, autorităţile nu au procedat foarte corect şi Ioan însuşi nu a putut să nu-şi dea seama de asta. El a priceput că cea mai înaltă funcţie omenească — cea de a intra în comuniune cu Dumnezeu şi de a-i distribui harul sub forma Euharistiei — trebuie să fie deţinută nu de către un „inocent", ci de cineva care avusese parte de „experienţă". „Sunt încă prea tînăr. Cred că e ceva cu totul împotriva voinţei cerului." Cu alte cuvinte, trebuie să fie împotriva legilor vieţii — regulile jocului la care am fost provocaţi de forţe impenetrabile. Şi experienţa necesară, după cum a aflat Ioan ulterior, era cea a acelor forţe întunecoase şi rele ce pot fi biruite de Sfîntul Sacrament. Senzaţia lipsei de merit resimţită de către tînărul preot l-a trimis în pustie — numai că era vorba de pustia vieţii.

Ioan Gură de Aur, sfîntul creştin, e superior lui Conn-eda întrucît, în timp ce eroul păgîn a fost trimis pe drumul aventurii în mod accidental, în totală ignoranţă şi din neatenţie, Ioan a fost împins de propriul sentiment conştient al unei insuficienţe personale. Oficial, sacramentul este valabil cînd e acordat de orice preot corect hirotonit în linia dreptcredincioasă a succesiunii apostolice — indiferent de caracterul său personal, indiferent dacă e respectabil sau nu, ştiutor sau ignorant. Ioan simte însă că preotul trebuie să fie un Ştiutor şi că, în ce-l priveşte pe el însuşi, în pofida ungerii mîinilor sale, el nu este potrivit. Se presupune că poate absolvi de păcat, şi totuşi el nu ştie ce anume este păcatul — el nu a păcătuit niciodată. În pofida aprobării lumii, el e în realitate necalificat. Asta simte el. Şi senti-

mentul acesta îl salvează de soarta comună a deţinătorului obişnuit de funcţii clericale, simplul demnitar al bisericii; sentimentul său îl mîntuie şi-i deschide drumul către sfinţenie.

Deşi favoarea papei şi admiraţia populară pe care i le-au adus ştiinţa şi darul vorbirii i-ar fi putut dezvolta iluzii automăgulitoare, înţelegerea intuitivă de către Ioan a stării sale spirituale reale şi smerenia sinceră a caracterului său exclud posibilitatea de a fi sedus. Geniul său ştie cît e de important să integreze înţelepciunea forţelor întunecate împotriva cărora a fost apărat atît de educaţia clericală, cît şi de inocenţa naturii sale nepretenţioase. Şi totuşi el nu poate prevedea umilinţele, suferinţele şi nedreptăţile pe care le va atrage după sine drumul accidentat al integrării prin experienţă. Nimeni nu poate prevedea niciodată aşa ceva. Şi în această privinţă el e la fel de ignorant ca şi prinţul păgîn, Conn-eda, care şi-a încredinţat pur şi simplu destinul bilei de fier mute şi s-a bizuit fără şovăire pe sfatul calului miţos. O atare ignoranţă e fundamentală — şi nu numai fundamentală, ci şi de-a dreptul salvatoare, căci fără ea nu poate avea loc nici un impact rodnic cu experienţa, nimic „nou“ nu poate să prindă rădăcini, să crească şi să se maturizeze prin viaţă întru înţelepciune. Doar cine este cu sinceritate ignorant poate deveni cu adevărat înţelept.

Ioan e totuşi mai avansat decît Conn-eda întru cît el însuşi îşi prescrie tratamentul de care are nevoie. Dacă se poticneşte pe drumul cel plin de primejdii, el e apărat de calităţile morale iraţionale ale umilinţei, sincerităţii, onestităţii şi altruismului. Mulţumită lor, instrucţiunile intuiţiei i se pot face auzite, iar instinctul inimii îi poate înainta bîjbîind şi punînd la cale pedeapsa autoaplicată şi ispăşirea pentru propria vindecare. Ioan îşi hotărăşte singur plecarea în indispensabila căutare necesară a experienţei prin fuga în pustia vieţii. Apoi, după ce a urmat impulsul fiarei ce stătea la pîndă sub straiul lui de nevinovăţie, el îşi inventează propria cură de ispăşire. Adoptă literalmente însăşi înfăţişarea fiarei, pînă cînd cuvîntul lui Dumnezeu îi spune să înceteze. Astfel, forţele călăuzitoare, care în mitul

păgîn erau pe de-a-ntregul exteriorizate sub diferite măști, în această legendă creștină se contopesc cu actorul în care acționează ele. Instinctul, intuiția, reacțiile morale și forțele simțirii sale, toate acestea provin dintr-o singură și profundă rădăcină lăuntrică.

Conn-eda a acceptat și și-a asumat aspectul animalic îmbrăcîndu-se în pielea sîngerîndă a calului inocent și blînd, și prin acest semnificativ gest simbolic de asumare și identificare, virtuțile divine ale naturii sale animale umane au fost dezrobite de întuneric. Înțelepciunea doctrinei păgîne reprezentate în această imagine se întemeia pe o intimitate cu virtuțile subumane, instinctuale, ale omului, și din această intimitate se dezvoltaseră simpatia și credința. Dar pentru sfîntul creștin nici nu putea fi vorba de o astfel de acceptare directă. Forțele elementare ale naturii fuseseră de mult și în chip deliberat excluse din sistemul său de integrare, nu fuseseră niciodată invitate să participe în calitate de călăuze. Ioan și-a început călătoria de pe ultima treaptă a scării evoluției spirituale, unde stătea (mulțumită conlucrării în folosul său a favorii umane și deopotrivă supraumane) într-un rol de cea mai înaltă demnitate omenească, cel de preot. S-a pomenit împărțind harul Atotputernicului, reînnoind jertfa Mîntuitorului, în virtutea puterii magice conferite lui cînd fusese hirotonit. Și această putere era total disproporționată față de realizarea sa individuală. Derivată din tezaurul meritului supraîmbelșugat al Mîntuitorului însuși, Isus Cristos, și canalizată de-a lungul veacurilor prin succesiunea apostolică a episcopilor Bisericii Romano-Catolice, ea fusese pur și simplu adusă și aruncată asupra sa. Dar, la drept vorbind, cine oare era el ca să poată conține și distribui taina aceasta teribilă a harului care biruie păcatul? Cine anume era el ca să poată produce prin cuvîntul său transmutația alchimică a materiei de rînd în Cel Preaslăvit și să-l ridice astfel pe om din abisul exilului în prezența nemijlocită a Domnului și Dumnezeului său? Deși înzestrat cu darul vorbirii meliflue și binecuvîntat cu toată înțelepciunea clericală, Ioan știa în sufletul său candid că nu știa totuși nimic. Și avea perfectă dreptate, întrucît înțelepciunea cu adevărat corespunzătoare

cu operaţia sacramentului e sigur că nu poate fi dobîndită printr-o evitare monastică şi celibatară a impactului cu puterile vieţii, ci printr-un compromis curajos cu lumea creată, printr-o aventură în pustia vieţii, printr-o coborîre în adîncurile infernale ale sufletului.

Ioan coboară, aşadar, de pe treapta de aur, descinde în tărîmurile de jos, îşi scoate masca inconsistentă de sfinţenie şi devine o fiară. Şi acolo, forţele primare ale existenţei, necunoscute vechii sale atitudini inocente, se năpustesc asupra lui cu o furie irezistibilă. Conştient că va păcătui iarăşi şi iarăşi dacă n-o îndepărtează pe fată de lîngă el, îşi rezolvă problema în ce mai brutală manieră posibilă: o proiectează fizic afară din sfera lui vitală, într-un gest primitiv de disperare neputincioasă, eliminînd astfel pur şi simplu obiectul ispititor, ocazia nemijlocită a tentaţiei, şi efectuînd un soi de autocastrare. Se simte după aceea şi mai rău decît înainte, experimentează impactul deplin al elementarului, descoperă prăpăstiile cele mai josnice ale naturii diabolice dinlăuntrul său şi-şi pune masca animalului abject aşa cum a constatat că este el însuşi. Straiele preoţeşti putrezesc, sihăstria sfîntă ajunge să fie bîrlogul unui monstru spectral. Ioan duce această existenţă murdară, animalică, pînă cînd forţele superioare îi vorbesc încă o dată cu o putere de convingere egală cu cea a revelaţiei din clipele primei sale liturghii.

Ioan fusese aclamat la zămislirea sa ca un mîntuitor ce avea să se nască, dar a trebuit să *devină* ceva înainte de a-şi putea împlini misiunea. El a trebuit să treacă printr-o iniţiere iraţională, nebunească, josnică şi subumană a înfrîngerii. Forţele superioare nu l-au abandonat. Ele i s-au vestit a doua oară prin glasul unui prunc nebotezat, deocamdată, aşa-zicînd, neumanizat complet, şi preotul a fost dezlegat de ispăşirea purificatoare autoimpusă a respingătoarei sale încarnări animale, spre a deveni renăscut sfîntul[1].

---

[1] Ioan Hrisostomul produce conştient criza de transformare care l-a dominat pe regele Nabucodonosor în *Cartea lui Daniel*. „Cînd regele Nabucodonosor se plimba în palatul regal din Babilon, a prins a grăi zicînd: «Oare nu este acesta Babilonul cel

mare pe care l-am zidit eu întru tăria puterii mele şi spre cinstea strălucirii mele, ca reşedinţă regală?» Pe cînd cuvîntul era încă în gura regelui, un glas s-a coborît din cer: «Ţie, rege Nabucodonosor, ţi se spune: Regatul s-a luat de la tine. Şi dintre oameni vei fi izgonit, vei locui cu animalele cîmpului şi vei paşte iarbă şi vor trece şapte ani peste tine, pînă ce vei recunoaşte că Cel Preaînalt are putere peste împărăţia oamenilor şi că o dă cui voieşte!» Îndată s-a împlinit cuvîntul asupra lui Nabucodonosor, căci a fost alungat dintre oameni şi a mîncat iarbă ca animalele şi trupul lui era udat de rouă pînă cînd părul i-a crescut ca penele vulturilor şi unghiile ca ghearele păsărilor. «Şi după trecerea acestui timp, eu, Nabucodonosor, am ridicat ochii mei la cer şi mintea mi-a venit din nou şi am binecuvîntat pe Cel Preaînalt şi Celui veşnic viu I-am adus laudă şi preamărire, că puterea Lui este putere veşnică, iar împărăţia Lui din neam în neam... şi nimeni nu poate să-L împiedice la lucrul Lui şi să-I zică: «Ce faci Tu?» În acelaşi timp mi-a venit mintea la loc şi, spre gloria regatului meu, mi-a venit iarăşi măreţia şi strălucirea şi sfetnicii mei şi dregătorii cei mari m-au chemat şi regatul mi-a fost dat în stăpînire, iar puterea mea a crescut şi mai mult" (*Daniel*, 4, 26–33). Asemenea metamorfoze şi eclipse temporare îi ameninţă întotdeauna pe cei mari în momentele lor de încredere exagerată în sine. Cf. de asemenea Apuleius, *Măgarul de aur*.

Patru romane cavalereşti din ciclul Regelui Arthur

I. SIR GAWAIN ŞI CAVALERUL VERDE

1

În ajunul Anului Nou, cînd anul cel vechi îşi trăia ultimele clipe, iar viaţa, după ce a străbătut noaptea ei cea mai lungă, începe să se desprindă din ghearele morţii hibernale, în acel răstimp dintre sărbătorile Crăciunului şi Bobotează, cînd se spune că strigoii şi stafiile bîntuie peste tot, şi-a făcut apariţia fără de veste la curtea Regelui Arthur Cavalerul Verde. A intrat călare pînă în sala de primiri; era un bărbat de statură uriaşă, armura şi calul, faţa şi arma îi erau verzi, şi-n mînă purta nu o spadă, ci o secure de luptă străveche. A aruncat către cavalerii Mesei Rotunde adunaţi acolo provocarea să se înfrunte cu el potrivit condiţiilor impuse de el însuşi, ori de nu, să se facă de ocară în ochii lumii.

Condiţiile erau însă foarte ciudate. Cavalerul care cuteza să intre în luptă şi să apere reputaţia curţii Regelui Arthur trebuia să ia securea nălucii şi să încerce a-l decapita dintr-o singură lovitură. În schimb, în ajunul următorului An Nou, acelaşi luptător trebuia să se înfăţişeze la „Capela Verde" şi acolo să-l întîlnească încă o dată pe autorul provocării, numai că atunci el, iar nu Cavalerul Verde, va trebui să-şi ofere grumazul securii.

Uriaşul îşi formulă condiţiile şi întreaga adunare din jurul Mesei Rotunde încremeni de uimire. Uimirea fu urmată de o stînjeneală generală, deoarece nici unul din cavaleri nu se ridicase să accepte. Atunci, Regele Arthur însuşi dădu să se urnească pentru a salva onoarea curţii sale, dar nepotul lui, Sir Gawain, interveni cu grăbire. Tînărul bărbat ieşi în faţă ca să dea piept cu oaspetele cel nefiresc şi se legă să-i

îndeplinească întocmai cerinţele. Cavalerul Verde descălecă, îi dădu securea sa lui Sir Gawain, îşi plecă grumazul şi aşteptă. Gawain apucă temuta armă, o cumpăni în mîini şi, în sfîrşit, cu o singură lovitură nemaipomenită, îi reteză capul, astfel încît acesta căzu la pămînt, se rostogoli un pic şi rămase nemişcat. Dar Cavalerul Verde se purtă de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat. Aplecîndu-se liniştit, îşi recuperă capul, înşfăcîndu-l de părul vîlvoi, şi, luîndu-şi înapoi securea din mîinile celuilalt, care nu-i opuse nici o rezistenţă, încălecă pe armăsarul cel verde şi mare. Capul, din care picura sînge, îşi mişcă buzele încet şi-şi făcu din nou auzit glasul pentru a-l ruga stăruitor pe Gawain ca nu cumva să nu se înfăţişeze peste un an la capelă. Apoi, uriaşul descăpăţînat îşi luă capul sub braţ şi-şi văzu de drum.

Cînd anul se apropia iarăşi de sfîrşit, puţin după Ziua Tuturor Sfinţilor, Sir Gawain era gata să plece către necunoscuta Capelă Verde. Încălecă pe calul său de luptă însoţit de tînguirile curţii, deoarece nimeni nu mai trăgea nădejde să-l mai vadă întors vreodată. Cît despre tînărul cavaler, el era însă destul de voios. „De ce oare să mă tem?“ întreba el. „Ce alta i s-ar putea întîmpla unui om dacă nu să meargă în întîmpinarea scrisei sale?“ Şi cu asta îşi văzu de drum.

Gawain călărea singur. O apucă spre miazănoapte, prin pustietate şi iarnă. Nimeni din ţinuturile aproape părăsite nu putu să-i arate drumul sau să-i spună ceva despre capelă. Nimeni nu o văzuse vreodată sau nu auzise de aşa ceva. Era silit să-şi urmeze glasul interior. Aventura era lungă şi frigul tot mai aspru, aşa încît Gawain se văzu curînd la mare ananghie şi călărea la întîmplare.

În ajunul Crăciunului, pe cînd rătăcea printr-o pădure întunecoasă, se rugă lui Cristos şi Fecioarei să-i scoată-n cale un adăpost unde să poată sărbători naşterea Mîntuitorului. Atunci se pomeni pe neaşteptate în faţa unui castel impunător, izolat în pustie, şi unde i se făcu cea mai ospitalieră primire. Gazda, un bărbat foarte înalt şi cu o înfăţişare sinistră, îşi dădu toată silinţa spre a-l face să se simtă bine, iar soţia lui, o doamnă de o frumuseţe ce-ţi lua

ochii, precum şi o matroană impunătoare mai în vîrstă care locuia împreună cu ei la castel, păreau la fel de încîntate să aibă ca oaspete un cavaler atît de vestit. Grija lui de a afla drumul către Capela Verde i-a fost luată, şi i s-a spus că locul căutat se afla în apropiere, într-o vale îngustă şi părăsită, unde putea ajunge cu uşurinţă. Dacă pleca în dimineaţa de Anul Nou, avea tot timpul să ajungă la întîlnire; pînă atunci fu insistent poftit să rămînă la castel. Aşa că a poposit acolo, bucurîndu-se de toată cinstirea şi de cea mai plăcută ospeţie.

Cu trei zile înainte de dimineaţa în care era hotărîtă plecarea lui Gawain, gazda lui porni dis-de-dimineaţă la o vînătoare de o zi. Cei doi conveniseră din toată inima cu o noapte mai înainte, în vreme ce beau împreună la gura vetrei, că tot vînatul care avea să-i pice vînătorului de-a lungul întregii zile avea să-i aparţină oaspetelui, gazda urmînd să primească în schimb orice pradă ar putea agonisi Gawain petrecîndu-şi ziua liniştit acasă. Fusese o învoială destul de nostimă şi amîndoi rîseseră din toată inima.

Plecarea-n zori a fost cu larmă mare, în lătratul cîinilor, zgomotul de copite al cailor, sunetul cornilor de vînătoare şi strigătele oamenilor din alaiul impunător. După care, castelul, părăsit de locuitorii săi, s-a cufundat în tăcere. Gawain se întoarse pe partea cealaltă. Se simţi însă curînd smuls din toropeală de certitudinea că cineva stătea pe marginea patului său. Era soţia gazdei. După ce castelul se golise, frumoasa femeie se strecură tiptil în odaie şi se aşeză pe patul lui Gawain, după polog.

I se adresa cu un glas scăzut, blînd, bogat şi frumos, şi Gawain se simţi răscolit irezistibil. Fiind însă şi cavalerul care era, se simţi legat la fel de puternic şi de datoria faţă de gazda sa. Stăpînindu-şi pornirile cu un efort aproape supraomenesc, el rezistă irezistibilului, şi superba femeie se văzu nevoită să se mulţumească a-i da un sărut neputincios.

Stăpînul castelului se întoarse în amurg, şi oamenii săi abia duceau povara vînatului. Animalele fură aşezate rînduri, rînduri pe pardoseala sălii celei mari, iar gazda i le înfăţişă apoi lui Gawain, care, respectînd învoiala, îi predă

namilei de vînător sărutul primit de el. Şi apoi, iarăşi, cei doi bărbaţi rîseră din toată inima. Ce neînsemnată era prada şederii acasă în comparaţie cu captura unei vînători de-o zi întreagă!

A doua zi de dimineaţă, stăpînul castelului iarăşi plecă, şi iarăşi doamna se strecură după polog. Fu mult mai insistentă decît în ajun, iar stăpînirea de sine a lui Gawain fu şi mai greu de cumpănit. Cavalerul era însă dibaci, nu numai că izbuti să ţină piept asiduităţilor gazdei sale, ci o şi întări şi alină, aşa încît, deşi respinsă, ea nu se simţi umilită şi-i dădu două săruturi de astă dată, înainte de a se despărţi de el.

Stăpînul se întoarse ceva mai tîrziu în acea zi, după ce ucisese un mistreţ cît toate zilele, pe care i-l dărui. Şi după ce primi şi el în schimb cele două pupături pe obraz, cei doi bărbaţi izbucniră iarăşi în rîs ca de obicei.

În cea de-a treia dimineaţă, ultima înaintea plecării lui Gawain, lucrurile decurseră ceva mai puţin civilizat după pologul patului. Femeia stărui cu o deznădejde care făcea ca necurmata atitudine cavalerească a oaspetelui să pară ciudat de samavolnică. Împrejurarea era şi mai arzătoare din cauză că tînărul şi chipeşul Gawain avea o considerabilă reputaţie de amant. „Spune-mi măcar“, îl rugă femeia cu cerul şi pămîntul, „că eşti îndrăgostit de altă doamnă şi că ai jurat să-i păstrezi credinţă.“ Dar tînărul răspunse că în viaţa lui nu exista nici o asemenea iubită.

Apoi, femeia păru a încerca să găsească vreun semn, vreun lucru care, fie şi într-un chip de neatins, să-l facă oarecum al ei, şi-şi scoase de pe deget un inel impresionant, rugîndu-l stăruitor să-l primească. El se opuse însă iarăşi — deoarece inelul e un simbol al personalităţii şi dăruirea unui inel presupune abandonarea propriei fiinţe. A da în dar un inel înseamnă a dărui o putere, autoritatea de a vorbi sau acţiona în numele cuiva. Astfel, un rege îşi va încredinţa inelul sfetnicului împuternicit să facă cunoscute hotărîri şi să pecetluiască acte în numele său, iar o doamnă îi va da inelul său cavalerului care e cavalerul *ei*. Acceptarea unui asemenea semn presupune un angajament, un soi de obligaţie, şi Sir Gawain, consecvent cu caracterul său în

calitate de cavaler al Mesei Rotunde a Regelui Arthur, era extrem de strict în privinţa implicaţiilor pe care le puteau avea pentru el asemenea îndatorări.

Tînărul, în aceste ultime ceasuri ale vieţii sale, era supus, după cum se poate vedea, unei încercări foarte delicate şi grăitoare. A doua zi în zori, el urma să plece la întîlnirea cu Cavalerul Verde şi să accepte să-şi piardă capul. Pînă atunci mai avea o zi — o zi în momentul apusului prematur aprins al tinereţii lui preţioase. Şi dacă trupul său de bărbat tînăr ar fi putut imagina un răspuns viu faţă de dorinţa lui de a trăi teribil de intensificată acum, el nu ar fi putut invoca nimic mai dezirabil decît pe femeia aceasta frumoasă, gingaşă şi atît de stăruitoare, ce venise la dînsul. Pentru cea din urmă oară atracţia lumii se afla acum în faţa lui, oferind buzelor sale o ultimă savoare, relativ scurtă, dar copleşitoare, a vieţii pe care avea să o piardă prea repede. Şi totuşi, cavalerul — acest iubit experimentat al atîtor doamne nobile şi frumoase, deloc nesimţitor la farmecele şi pretenţiile lor — refuza oferta, această cupă a plăcerii plină ochi.

Temeiurile mărturisite şi reale ale lui Sir Gawain pentru acest act nefiresc îi erau obligaţiile cavalereşti faţă de gazda absentă şi, dacă e să apreciem simbolismul impasului său, trebuie să încercăm a le înţelege aşa cum a făcut-o şi el. A fost ispitit să lepede, pentru o clipă de satisfacţie egoistă, consacrarea de o viaţă în slujba perfecţiunii cavalerismului. Dacă ar fi cedat, greşeala lui ar fi fost nu licenţiozitatea carnală (de la care, putem fi încredinţaţi, nu s-ar fi dat în lături), ci nesinceritatea şi infidelitatea, iar aşa ceva ar fi însemnat dezintegrarea logicii proprii a fiinţei sale. Căci Sir Gawain era un iniţiat — unul dintre iniţiaţii de frunte — în cercul sacru al Mesei Rotunde, consacrat în mod solemn şi serios vieţii model a idealului cavaleresc. Faptul de a fi sucombat la ademenirea unei aventuri erotice episodice cu preţul principiului de consecvenţă al carierei sale ar fi însemnat o trădare nu numai faţă de gazdă, ci şi faţă de sine însuşi. Viaţa îi era sortită să se sfîrşească în scurt timp, fie, aşadar, să continue la fel pînă la sfîrşit. Să nu se prăbuşească din pricina unui ceas trecător de prilej voluptuos.

Pentru femeia contrariată se punea însă o problemă de onoare de semn opus şi nu i se putea refuza total cererea ca propunerea ei nedisimulată să fie primită măcar cu o minimă concesie. Gawain nu-i accepta inelul. Atunci nu exista oare ceva care să oblige încă şi mai puţin şi pe care el să poată condescinde a-l primi din partea ei, un fleac oarecare, mai neînsemnat decît un dar, o nimica toată, dar o părticică totuşi din existenţa ei, şi care ar putea constitui o legătură secretă între ei doi? Plecîndu-şi ochii, privirea îi căzu pe o cureluşă verde, o simplă bucată de găitan pe care ea o purta în jurul taliei. Şi-o desprinse cu mîinile tremurînde şi-o puse cu hotărîre în palma eroului neprimitor din pat, spunîndu-i în şoaptă, ca şi cum pereţii ar fi avut urechi: „Ia-o, rogu-te. E o nimica toată, dar e înzestrată cu o putere minunată." Gawain încă nu-i îngăduise ispititoarei să-i strîngă pumnul. „Oricine poartă asupra sa căpeţelul ăsta de găitan", îi spuse ea, „nu poate fi vătămat."

A fost o lovitură bine ţintită. Împotrivirea lui Gawain slăbi oarecum pentru o clipă, şi, insistentă, femeia începu să-i închidă pumnul. Umilindu-se ca să triumfe, ea pusese în joc un fleac, o nadă adresată ultimei rămăşiţe de frică ce ar mai fi putut subzista în inima neînfricatului tînăr care bătuse atîta drum ca să dea ochi cu moartea. Prea puţin, pesemne chiar nimic nu s-ar opune intereselor oaspetelui său dacă ar accepta un talisman atît de oportun. Femeia pleda cu un aer de îngîndurare plină de iubire, preocupată de siguranţa tînărului — prevăzătoare, altruistă, maternă, nemaiurmărind să cîştige partida prin ispitire. Şi strategia ei l-a captivat pe Gawain fără ca el să-şi dea seama. Pumnul i s-a închis singur pe neînsemnata cureluşă verde. Apoi a înşfăcat-o brusc şi a luat-o, iar femeia, în focul gratitudinii şi satisfacţiei, l-a sărutat fără codire de trei ori. Tînărul cavaler avea să plece mai încrezător în căutarea sa de a doua zi, ceva mai puţin deschis şi senin, mai puţin conştient de bravura sa, mai puţin făţiş decît ar fi făcut-o dacă n-ar fi tăinuit gazdei o nimica toată la ceremonialul schimbului lor zilnic, rămînînd cu toate acestea acelaşi călăreţ neasemuit de viteaz.

Vînătorul se întoarse încă şi mai tîrziu decît în ajun şi nu-i putu oferi ca pradă decît o vulpe sfrijită şi urît mirositoare. Tolba lui devenise pe zi ce trecea tot mai goală, pe cînd cea a oaspetelui rămas la castel se umpluse tot mai mult. Cu prilejul schimbului, gazda, scuzîndu-se cu o înălţare din umeri, îşi prezentă jalnica ofrandă, iar oaspetele, cu o umbră de stinghereală, îi dădu trei săruturi. Capătul de găitan verde nu se ivi, şi femeia, după ce asistase la scenă cu îngrijorare, răsuflă uşurată cu o privire plină de bucurie recunoscătoare.

A doua zi de dimineaţă, un scutier îl conduse pe Sir Gawain către valea cea uitată de lume şi, după ce-i arătă drumul spre Capela Verde, îi ură călduros întoarcere bună. Nimeni, spuse el, nu se mai întorsese vreodată după ce se dusese la capela aceea. „Prin urmare, bunule Sir Gawain", spuse el, „las-o în plata Domnului. Vezi-ţi de drum în altă parte şi eu unul jur să-ţi păstrez taina." Tînărul cavaler nu era speriat însă şi, cu ajutorul cureluşei verzi, avea toate şansele să supravieţuiască unei împrejurări în care ceilalţi îşi găsiseră sfîrşitul.

Îşi continuă drumul singur şi la timpul cuvenit ajunse în dreptul unei cripte lugubre, afundate în pămînt, surpate de vechime şi acoperite cu muşchi, un loc de întîlnire spectral, pustiu şi liniştit. Oprind calul în faţa ei, trase cu urechea şi, nu după mult timp, auzi un zgomot ca de tocilă, de parcă cineva ar fi ascuţit o secure, ce venea prin aerul glacial dinspre coasta împădurită de pe celălalt mal al pîrîului. Gawain îşi rosti numele cu glas tare şi-şi vesti sosirea. Un glas îl pofti să mai aştepte şi iarăşi se făcu auzit acel zgomot înspăimîntător de secure ascuţită. Apoi sunetul încetă brusc şi o clipă mai tîrziu uriaşul Cavaler Verde ieşi dintr-o peşteră şi începu să coboare povîrnişul.

Salutul le-a fost scurt şi precis. Gawain a fost condus la locul de execuţie. Procedînd asemenea modelului de mai an, el se opri în picioare liniştit, cu capul înclinat şi ceafa pregătită, dar în clipa în care securea îşi lua avînt ca să izbească, „strînse un pic din umeri", instinctiv. S-ar putea spune că a fost un al doilea simptom al pornirii care-l

făcuse să accepte capătul de găitan, și e interesant de notat că și dacă era protejat acum de talisman (sau poate tocmai de aceea), nu a putut accepta indiferent lovitura schițată.

Cavalerul Verde, văzîndu-i tresărirea, lăsă jos fierul și-l acuză pe Gawain de lașitate. Tînărul protestă. Nu se afla, după cum mărturisi el, în postura norocoasă de a-și ridica de jos capul retezat. Se pregăti totuși din nou, făgăduind ca de astă dată să nu mai tremure.

Cavalerul Verde înălță iarăși securea. Tăișul începuse să și coboare, cînd nămetenia de călău, observînd că de astă dată cavalerul stătea nemișcat, se opri iarăși, întrerupîndu-și avîntul brațelor uriașe, și observă aprobator: „Așa îmi placi. Acum am să dau lovitura. Dar mai întîi scoate-ți bereta pe care ți-a dat-o Regele Arthur, ca să-ți pot ochi ceafa în chipul cel mai nimerit."

Gawain era exasperat. „Dă o dată", strigă el, „dacă nu vrei să cred că n-ai curaj să lovești."

„Adevărat grăiești", zise Cavalerul Verde, „căutarea ta își va găsi curînd răsplata."

Ridică securea pentru a treia oară, o înălță sus, o cumpăni și-o lăsă să cadă, dar în așa fel, încît aproape greși ținta și-i juli doar puțin pielea cu muchea, însemnîndu-i ceafa cu o zgîrietură sîngerîndă subțire.

Gawain, simțind asta, sări în lături, își apucă iute armele și se pregăti de luptă. „Te desfid!" rosti el strigînd. „Învoiala a fost doar o lovitură și-atît!"

Cavalerul Verde surîdea, rezemîndu-se netulburat în secure. „Ține-ți firea", spuse el, „ai primit lovitura pe care o meritai." Nu am să-ți mai fac nici un rău. De două ori m-am pus la încercare pe mine însumi. Loviturile au fost fără urmări fiindcă de două ori ți-ai ținut legămîntul față de mine și mi-ai dat înapoi sărutările pe care le-ai primit de la soția mea. A treia oară însă nu te-ai ținut de cuvînt. Cureluşa verde pe care o porți îmi aparține, nevasta mea a făcut-o pentru mine. Eu însumi am trimis-o la tine cu dezmierdările, săruturile și ispita ei verde. Știu tot ce s-a petrecut între voi. Și printre cavalerii lumii, Sir Gawain e ca un mărgăritar printre boabele de mazăre. Ai greșit doar

un pic, atunci cînd ai fost pus la încercare pentru a treia oară, dar nu din îngăduinţă faţă de tine, ci din cauză că-ţi iubeai viaţa şi-ţi părea rău s-o pierzi."

Sir Gawain se înroşise de ruşine. „Blestemaţi fiţi amîndoi", răcni el. „Frica şi Dorinţa! Voi sunteţi distrugătorii curajului şi ai eroismului bărbătesc." Scoţîndu-şi cureluşa, i-o dădu înapoi, dar Cavalerul Verde refuză să o ia. Îl linişti pe tînărul erou, îndemnîndu-l să păstreze găitanul verde ca dar, apoi îl pofti să accepte încă o dată ospitalitatea castelului.

Gawain refuză să-l mai însoţească, dar consimţi să pătreze legătura, pe care şi-o prinse cu un nod tainic la subsuoară. Ea avea să-i amintească mereu de-acum încolo de greşeala făcută. Şi astfel se întoarse nevătămat la Masa Rotundă de la curtea Regelui Arthur, unde îşi istorisi povestea. Cavalerilor nu prea le păsă de greşeală, dar puseră mare preţ pe eroismul biruinţei. Şi în amintirea remarcabilei întîmplări, conveniră să poarte cu toţii de atunci înainte un capăt de şiret verde[1].

2

Astfel ia sfîrşit povestea; rămînem însă cu o întrebare. Cine anume era acea fiinţă nepămînteană şi imperioasă,

---

[1] *Gawain and The Green Knight* ne-a parvenit într-un singur manuscris de la sfîrşitul secolului al XIV-lea (Cotton MS. Nero A. x., fol. 91–124 v°, de la British Museum), care conţine încă trei celebre poeme medievale: *The Pearl, Cleanness* şi *Patience. Gawain* a fost editat pentru prima oară de Sir Frederic Madden, *Syr Gawayne*, The Bannatyne Club, Londra, 1839, apoi de Richard Morris pentru Early English Text Society, în 1864. A fost tradus în engleză modernă de dra Jessie L. Weston, Londra, 1898, (New York, 1905); de Rev. E. J. B. Kirtlan, Londra, 1912; şi de K.G.T. Webster (W. A. Neilson şi K.G.T. Webster, editori, *The Chief British Poets of the Fourteenth and Fifteenth Centuries*), Boston, 1916. Un studiu important despre surse şi variante apare în George Lyman Kittredge, *A Study of Gawain and the Green Knight*, Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1916. Vezi şi Ananda K. Coomaraswamy, „Sir Gawain and the Green Knight", în *Speculum*, XXI, pp. 104–125, un studiu despre motivul decapitării cu paralele orientale.

îndreptăţită să provoace, să pună la încercare, să demaşte şi să pronunţe sentinţe? Cavalerul Verde care putea să-şi ia capul la subsuoară şi să reapară cu el pus la loc, a cărui soţie era cea mai frumoasă seducătoare din lume şi a cărui Capelă Verde era un soi de criptă bîntuită, „cea mai blestemată biserică", după cum o socotea Gawain, „în care am intrat vreodată!" — cine oare este el şi cum îl cheamă?

În folclor şi în basme nu e neobişnuit ca morţii să-şi poarte capul sub braţ ca să-i sperie pe oamenii ce le ies în cale. Îşi azvîrlă-n aer capetele şi joacă popice cu hîrcile lor. Mai mult, verdele deschis e culoarea cadavrelor livide: picturile aparţinînd artei budiste din Tibet, care se supun în simbolismul lor coloristic unei tradiţii prescrise foarte precis, folosesc un asemenea verde spre a indica tot ceea ce ţine de regatul Regelui Moarte[1]. Putem presupune fără teama de a greşi că apariţia uriaşă, verde ca moartea, din valea cea părăsită a „celei mai blestemate biserici", purtînd pe umăr o secure arhaică în locul unei spade contemporane, creştine şi cavalereşti şi călare pe un armăsar la fel de remarcabil ca şi el atît din punctul de vedere al culorii, cît şi al dimensiunilor, era marele secerător, Moartea. Iar

[1] În eposurile irlandeze timpurii, care au fost după toate aparenţele surse ale poveştii cavalereşti despre *Gawain şi Cavalerul Verde*, uriaşul nu e verde, ci negru sau mai degrabă îmbrăcat în negru (*Fled Bricrend* 16, 91–102, Cf. G. L. Kittredge, *op. cit.*, pp. 10–15). S-a sugerat că verdele a pătruns în legendă printr-o greşită traducere a cuvîntului irlandez *glas*, care poate însemna atît „gri", cît şi „verde" (cf. Roger S. Loomis, *Celtic Myth and Arthurian Romance*, Columbia University Press, 1927, p. 59). Chiar dacă însă ea e un element tîrziu în naraţie, culoarea a fost adecvată caracterului originar al Instigatorului şi trebuie să fi fost privită ca atare atît de narator, cît şi de audienţa sa. Originalul irlandez al figurii Instigatorului supraomenesc era zeul şi portarul Lumii de Dincolo, Curoi Mac Daire (Roger S. Loomis, *op. cit.*, cap. XI; vezi şi A.C.L.Brown, *Origin of the Grail Legend*, Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1943, pp. 71, 357, 378). Într-una din apariţiile sale, Curoi era cunoscut ca „Groază, fiul Marii Frici" (*Fled Bricrend* 14, 75–78; G. L. Kittredge, *op. cit.*, pp. 17–18).

femeia orbitor de frumoasă, întrupînd şi reprezentînd fascinaţia lumii, oferind cupa dorinţei, ispitind cu plăcerea, este Viaţa, mireasa Morţii[1].

Legenda lui Buddha conţine un exemplu faimos al acestei teme mitologice aparent universale a încercării eroului de către personificările morţii şi vieţii. În timpul nopţii epocale cînd Salvatorul era cufundat în meditaţie sub pomul Bo, în locul nemişcat, şi la un pas de realizare, a fost abordat de supremul ispititor Māra, „cel care ucide", „cel care aduce moartea". Māra a venit sub înfăţişarea unui tînăr atrăgător purtînd o lăută; celălalt nume al lui Māra este Kāma, „dorinţă", „poftă". Şi el a etalat în faţa ochilor lui Buddha trei fete voluptuoase (în legendă li se spune fiicele lui Māra) care au încercat să-l încînte cu frumuseţea lor, dar eroul a rămas impasibil. Atunci ispititorul, luîndu-şi înfăţişarea furioasă, şi-a ridicat oastea de demoni — ca în ispitirea lui Sir Gawain —, astfel încît atracţia vieţii şi teroarea anihilării să-l asalteze pe erou în acelaşi timp. Diavoli în dispozitiv de luptă au împresurat şi atacat figura solitară şi tăcută. Şi la fel cum Gawain a fost ispitit de trei ori de către femeie, aşa a fost şi Buddha de către cele trei fiice; aşa cum Gawain a înfruntat ameninţarea securii, la fel şi Buddha a înfruntat proiectilele hoardei. Diavolii îi ameninţau meditaţia cu însăşi teroarea chipurilor lor — multe din ele avînd înfăţişări de fiare sau păsări de pradă. Aruncau în el cu copaci în flăcări, stînci, munţi arzători, dar Salvatorul a rămas nemişcat; căci el ştia că tumultul din jurul său, furia armatei şi ademenirea fiicelor lui Māra, nu reprezenta altceva decît o răsfrîngere în oglindă a forţelor lăuntrice elementare ale propriei sale naturi omeneşti primitive, care încă se mai agăţau de existenţa fenomenală, pretinzînd satisfacţie carnală şi temîndu-se de distrugerea cadrului fizic. Prin actul de înţelegere a terorii şi ademenirii ca dubla manieră de comportare a unui unic maestru al tentaţiei, Salvatorul Universal s-a eliberat de înrobirea cos-

---

[1] [„Viaţă" şi „Moarte" sunt deopotrivă *nomina Dei*. „Verde" le simbolizează pe ambele. — AKC.]

mică a eului său doritor şi fricos. Recunoscînd că contrariile, deşi opuse în forma lor aparentă, erau manifestările pereche ale unei realităţi unice, el a rămas neclintit la mijloc. Îşi stinsese în sine şi ultima licărire intermitentă de simţire personală. (Ca „Buddha", adică „Iluminatul", el era şi „Cel Stins", cel care trecuse în Nirvāna.) Şi astfel fetele şi-au etalat farmecele înaintea unor ochi goi, iar avalanşa de proiectile au fost transformate în flori de adoraţie. Adversarul, cu toată liota lui de diavoli şi fete, a fost silit în cele din urmă să se retragă.

Corespondenţa dintre ispitirile lui Gautama, care, potrivit tradiţiei budiste, au reprezentat pasul final al iniţierii sale în „Tronul regesc al Învăţătorului zeilor şi oamenilor", şi cele ale lui Sir Gawain sunt evidente. În ambele cazuri, moartea întrupează funcţii de maestru în iniţiere[1]. Atletul Mesei Rotunde se comportă mai puţin glorios decît Gautama, deoarece, la urma urmelor, el nu e un salvator al lumii, ci doar „cel mai bun dintre cavaleri"; cu toate acestea, povestea lui cavalerească e o versiune a aceluiaşi mister universal. Prin valea morţii el e condus la sanctuarul îndepărtat şi singuratic al vieţii reînnoite, şi acolo, după ce face faţă încercării, e renăscut. Aceasta e o versiune medievală cavalerească a misterului morţii ca individualitate trecătoare — care e alcătuită din dorinţă şi frică — şi al dobîndirii învierii în viaţa superioară fără de moarte.

Darul acordat iniţiatului, legătura verde de culoarea morţii — cine altcineva dacă nu Moartea însăşi ar fi putut face o asemenea favoare? El conferă nemurire, îl eliberează pe purtător de puterea morţii şi e talismanul renaşterii[2]. Maniera lui Gawain de a-l primi a fost cu siguranţă dis-

---

[1] [„Ce este «decapitarea»? Uciderea sufletului-carnal *(nafs* = ebr. *nefesh)* în Războiul Sfînt" (Rūmī, *Mathnawī*, 2.2525). — AKC.]

[2] Eroul suprem al ciclului epic irlandez din care derivă în mare măsură romanele Mesei Rotunde, Cuchullin, prototipul lui Sir Gawain, a purtat şi el, după cum se spune, o centură magică ce-l făcea invulnerabil.

cutabilă. L-a acceptat cu inima strînsă, pe furiş, ca pe o pradă smulsă în taină şi ascunsă. Dacă ar fi fost în stare să o înapoieze în momentul schimbului de seară, iniţierea lui ar fi putut îmbrăca pesemne o formă mai puţin înspăimîntătoare; ar fi putut fi pesemne scutit de întîlnirea de la Capela Verde. Cu toate acestea, după încheierea încercării nu mai încăpea nici o îndoială că el merită trofeul, aşa încît Moartea i-l lasă ca pe un dar legitim.

În această aventură cavalerească tîrzie, Moartea joacă acelaşi rol ca şi în miturile şi eposurile antice despre Ghilgameş, Heracles, Teseu şi Orfeu. Aceşti eroi timpurii au ajuns şi ei în tărîmul de jos (sau în ţinuturi îndepărtate, interzise ori necunoscute) spre a cîştiga prin misterul morţii comoara vieţii nesfîrşite. În versiunea prezentă însă momentul provocării, al tentaţiei şi al încercării nu e clarificat prea bine . Poveştii pare a-i scăpa ceva din propria-i adîncime. Ea nu insistă asupra semnificaţiei sale. Nu putem fi siguri nici măcar că, în secolele al XIII-lea şi al XIV-lea, poeţii francezi şi englezi care au construit această poveste din materiale mai vechi au urmărit conştient interpretarea ce reiese inevitabil atunci cînd sunt analizate comparativ episoadele tradiţionale pe care ei le-au sintetizat atît de izbutit[1]. Cavalerul Verde, bunăoară, înainte de a-l lăsa pe Gawain să plece, îşi deschide viziera şi-şi dezvăluie adevărata faţă, caracterul şi semnificaţia sa ascunsă; şi totuşi numele pe care şi-l declară nu-i e adevăratul *nomen*. El se prezintă pur şi simplu ca *Bernlak de Hautdesert*, „Bernlak din Pustia Înaltă". Încă o farsă a deghizării, făcută de astă dată nu numai eroului, ci şi cititorilor şi poeţilor deopotrivă[2].

---

[1] Cazul lor e similar cu cel al unui om care visează fără să înţeleagă simbolurile pe care i le înfăţişează geniul creativ al interiorului său. Ei ştiu cum să adune, să combine şi să modifice motive tradiţionale conform spiritului şi legilor tradiţionale ale artei lor narative tradiţionale, dar de aici nu rezultă că au înţeles pe deplin ce anume înseamnă combinaţiile.

[2] Pentru o discuţie despre acest nume, cf. Roger S. Loomis, *Romanic Review*, XV, pp. 275 şi urm.

Impunătoarea matroană mai în vîrstă se dovedeşte a fi Morgan the Fay (Zîna Morgana), cîndva iubita înţeleptului şi puternicului Merlin, de la care a învăţat vrăjitoria şi pe care l-a închis apoi prin farmece într-un mormînt viu[1]. Se spune că ea a fost cea care l-a trimis pe Cavalerul Verde în misiune la curtea Regelui Arthur şi l-a înzestrat cu puterea de a face scamatoria cu capul. Unuia dintre fiii ei i se refuzase admiterea în cercul foarte închis al Mesei Rotunde şi ea, fiind o femeie vindicativă, voise să discrediteze reputaţia de vitejie a cavalerilor. Tot ea sperase că Regina Guinevere va sucomba de spaimă şi ruşine. Ea însăşi este sora vitregă a regelui şi, ca atare, mătuşă a lui Sir Gawain, care e nepotul Regelui Arthur etc. etc. E evident că interesul aventurii a degenerat la nivelul pur social şi genealogic. Teme care altădată trebuie să fi fost aduse pe o scenă mitică superioară apar acum eclipsate şi covîrşite de ornamentele mîndriei cavalereşti şi ale intrigii de familie. Aşa stau lucrurile, într-adevăr, în întreg ciclul lui Sir Gawain — nu doar în episodul întîlnirii cu Cavalerul Verde. Numeroase legende despre Gawain sunt pline de imagini mitologice minunate, aventuri în castele singuratice vrăjite şi pe îndepărtate insule de basm, dar toată mitologia a ajuns să fie transformată conform formulelor dragostei şi competiţiilor cavalereşti medievale. Un ochi atent poate totuşi detecta şi descifra iarăşi mai vechiul simbolism cu semnificaţia lui eternă.

Aflăm, de exemplu, despre Castelul Minunilor, *Le Château Merveil*[2]: un loc al încercărilor înspăimîntătoare şi al experienţelor uimitoare, comparabil cu „Valea fără de

---

[1] Poetul ciclului Gawain o identifică aici pe Morgan le Fay (Fata Morgana), sora vitregă a Regelui Arthur, cu Niniane, iubita lui Merlin; în alte locuri din poveştile arthuriene, cele două sunt distincte. Povestea Ninianei şi a lui Merlin poate fi găsită *infra*, pp. 181–201.

[2] Chrétien de Troyes, *Conte del Graal*, şi Wolfram von Eschenbach, *Parzival*, furnizează principalele versiuni, dar şi cîteva texte mai mici întregesc ceea ce ştim despre legenda privitoare la *Le Château Merveil*. Cf. Jessie L. Weston, *The Legend of Sir Gawain*, Londra, 1897, pp. 27–28.

întoarcere" a lui Merlin. Trei regine şi nenumărate tinere sunt prizonierele lui; stăpînă îi este o doamnă de o frumuseţe supraomenească; Castelul e o veritabilă „insulă a femeilor". Ca şi în infernul Antichităţii, la ea se ajunge într-o luntre, sub paza unui barcagiu, sau, conform altei versiuni, cu o insuliţă plutitoare[1]. Apele care o împrejmuiesc sunt greu de traversat, nu oricine poate pune piciorul pe malul opus, iar luntraşul îl avertizează în acest sens pe eroul care apelează la el pentru a fi trecut dincolo. „Oricine este dus dincolo", spune el, „trebuie să rămînă pentru totdeauna pe tărîmul acela." Ca şi insula feacienilor vizitată de către Ulise (care, în esenţă, era o insulă fermecată a răposaţilor fericiţi), castelul femeilor din legenda lui Gawain nu poate fi atins decît cu ajutor dumnezeiesc sau prin puterea vreunui farmec. Cine reuşeşte să intre şi să supravieţuiască încercărilor demonstrează că este eroul ales, le eliberează pe toate femeile de vraja robiei şi devine stăpînul consort al reginei. Devine, în fapt, stăpînul şi soţul tuturor femeilor şi fecioarelor din tărîmul binecuvîntat.

Potrivit uneia dintre versiunile acestei aventuri[2], trei regine maiestuoase de vîrste diferite, pe care Gawain le întîlneşte pe insula fermecată, îi dezvăluie că sunt bunica, mama şi sora lui, adică tărîmul pe care l-a descoperit e cel al „Mumelor", misterioasa zonă de umbră unde avea să coboare mai tîrziu Faust cu cheia lui magică pentru a descoperi şi elibera năluca Elenei din Troia[3]. Aceasta e sfera eternă a feminităţii, simbolizînd sălaşul atemporal al vieţii inepuizabile, izvorul morţii din care viaţa se revarsă întru renaşterea perenă. E o aşezare misterioasă ce a fost vizitată de nenumăraţi eroi legendari şi romantici ai lumii

[1] Heinrich von dem Türlin, *Diu Krône*.

[2] *Conte del Graal* de Chrétien.

[3] Goethe, *Faust* II, 1, v. 6213–6216: „Göttinnen thronen hehr in Einsamkeit, / Um sie kein Ort, noch weniger eine Zeit, / Von ihnen sprechen ist Verlegenheit. / Die *Mütter* sind es!" („Mari Zeie domină-n singurătate, / De loc şi mai ales de timp uitate. / Vorbim de ele în perplexitate. / Sunt *Mumele*!" — trad. Şt. A. Doinaş — *n. t.*)

şi care poate fi recunoscută sub numeroase transformări istorice şi aparţine tezaurului nostru universal de imagini simbolice arhetipale. Reprezentările care ne-au parvenit în basmul celtic şi în povestea arthuriană revelă trăsături derivînd din civilizaţia matriarhală primitivă ce a înflorit pe tot cuprinsul Franţei occidentale şi în Insulele Britanice în veacurile preceltice. Printre femeile fără de număr ale descendenţei imemoriale pe linie maternă, coborînd generaţie după generaţie din stră-străbunica primordială a clanului matriliniar, cavalerul, tînărul bărbat, băiatul erou (*puer aeternus*[1]), simţindu-se obosit de lunga sa aventură, îşi găseşte în fine odihna. El a venit aici — în sanctuarul ascuns al izvorului primar — în căutarea unei soluţii la enigma vieţii şi a morţii. Şi aici va dobîndi mult doritul răspuns refuzat. Oracolul său va fi feminitatea maternă, înţelepciunea intuitivă neexprimată a forţei vitale care, prin prezenţa ei vie, îl va face să înţeleagă misterul propriei ei renaşteri repetate de-a lungul generaţiilor trecătoare.

Tărîmul însă, aşa cum e descris în romanele cavalereşti, nu e deloc unul al fericirii. E o regiune a unei anumite beatitudini, dar lipsită de acţiune şi aventură, o lume a celor duşi, un soi de exil, dincolo de luptă şi efort. Regele Arthur şi cavalerii săi, ni se spune, au jelit dispariţia lui Gawain ca şi cum el ar fi murit şi, cu puţin timp înaintea morţii, regele, într-o viziune, l-a văzut pe erou ca pe un fel de spectru înconjurat de femeile de la curtea tărîmului fermecat, de natură magică[2]. Acel ţinut miraculos, deşi idilic, este, ca să folosim expresia lui Nietzsche, *tot vor Unsterblichkeit*, „mort de nemurire“: femeile de acolo, ca şi consortul lor masculin, sălăşluiesc în melancolia stării sufleteşti a morţilor. Ei tînjesc să se întoarcă în lumea omului şi a vieţii obişnuite, dar nu pot părăsi niciodată insula. Barcagiul, ca şi anticul Caron care conducea ambarcaţia sufletelor răposate, îşi transportă călătorii într-o singură direcţie. Şi în locul acela nu e nici zi, nici noapte. Este tărîmul din care

---

[1] Sanscr.: *sanatkumāra*.

[2] Malory, *Morte d'Arthur*, XXI, 3.

nici un pribeag nu se mai întoarce, *li reaume don nus éstranges ne retorne*[1].

Această formulă lipsită de speranţă (cum spune Hamlet, „tărîmul neaflat de unde nimeni nu se întoarce“[2]) are o foarte mare vechime ca termen pentru împărăţia morţilor. Ea derivă din tradiţia mesopotamiană, apărînd pentru prima dată, după cum o atestă documentele existente, pe o serie grav deteriorată de tablete cuneiforme (cca 2000 î. Cr.) ce relatează coborîrea zeiţei sumeriene Inanna (în babiloniană Ishtar) în lumea de jos[3]. Acest domeniu întunecat a constituit vreme de milenii ţinta sacră a tuturor marilor eroi căutători, de la Ghilgameş la Faust, deoarece el este locul de păstrare a tezaurului spiritual de înţelepciune mistică privitoare la renaştere. Cheile care deschid tabernacolul vieţii fără de sfîrşit acolo pot fi descoperite, împreună cu darul nemuririi înseşi. Eroul descoperă însă apoi că este legat (aşa cum întreaga omenire e legată) de principiul matern al Mamei Glii, al Mamei Vieţi, legat de roata în veşnică rotire a vieţii-prin-moarte, şi atunci e învăluit în melancolia eroică familiară tuturor vitejilor exploratori din vremurile vechi care au coborît în abisul ţării de dincolo. Gawain e unul dintre ei. Gawain e cuprins de tristeţea combinată a lui Ghilgameş şi a lui Eneas. El este eternul erou peregrin care ajunge la izvorul vieţii prin iniţierea deziluzionantă a renaşterii în moarte.

---

[1] Chrétien de Troyes, *Le chevalier de la charrette*, vv. 644–645 (ediţia Foerster, Halle, 1899, p. 25).

[De confruntat cu punctul de vedere din *Jaimīniya Upaniṣad Brāhmana* 3.28.5: „Cine oare, după ce-a lepădat lumea aceasta, ar mai dori să se întoarcă iarăşi? Ar vrea să fie doar *acolo*!“ Întoarcerea Eroului în peşteră (ca în *Republica* lui Platon) e o coborîre deliberată, un *sacrificiu* voluntar, nu înseamnă că el ar prefera „să fie doar *acolo*“. Ţara fără întoarcere = Brahmaloka (*Upanișade*, *passim*). Cum spune însă Dante, trebuie să murim ca să trăim sus acolo. — AKC.]

[2] *Hamlet*, III, I, 79–80 (trad. de Leon D. Leviţchi şi Dan Duţescu — *n. t.*).

[3] S.N.Kramer, *Sumerian Mythology*, Memoirs of the American Philosophical Society, vol. XXI, 1944, p. 90.

Mai există însă şi altă versiune[1]: Gawain, eroul, se poate întoarce; Moartea nu e capabilă să-l reţină, el poate reveni din tărîmul fermecat. Şi aduce atunci cu el — o dată cu începutul Noului An renăscut — un balsam magic de viaţă invulnerabilă. Dar ca să-l poată dobîndi, a fost nevoit să reziste la alinturile stăpînei acelui regat al morţii. La fel ca în castelul Cavalerului Verde, aşa şi pe insula vrăjită, Sir Gawain, refuzînd să devină stăpînul consort al uluitor de frumoasei regine-năluci, rezistă ispitei care l-ar transforma într-un spectru nemuritor, vrăjit şi de esenţă divină. Necapitulînd în faţa principiului generator al vieţii care e legat de moarte, eroul se eliberează din ciclul autodevorator. Şi astfel devine apt şi indicat să ducă cu sine trofeul mistic (corespunzător legăturii verzi a Cavalerului Verde) care oferă la rîndul lui eliberarea.

Naşterea şi moartea şi renaşterea într-un ciclu fără sfîrşit constituie caracteristica permanentă a procesului vieţii. Ea este ilustrată în ciclurile anului şi zilei, precum şi în perindarea generaţiilor şi în metamorfozele individului pe durata unei vieţi. Povestea cea mai veche a sufletului, iată ce redă elementul mitic păstrat în naraţiile cavalereşti despre curtea Regelui Arthur. Şi tocmai aceasta e ceea ce dă vechilor povestiri (oricît ar fi ele de diluate şi de condimentate după gustul unui cavalerism relativ modern, deşi acum de mult demodat) puterea de a ne frapa intuiţia cu o semnificaţie miraculoasă. Căutările lor sunt căutarea milenară a omului după răspunsuri extraordinare la stăruitoarele enigme ale existenţei sale în lumea aceasta.

Vechimea elementului mitic din aceste eposuri datînd din secolele al XII-lea – al XIV-lea şi aparţinînd poeţilor de pe lîngă curţile medievale este sugerată de arma curioasă pe care o poartă Moartea aşa cum e ea personificată în Cavalerul Verde. El li se înfăţişează luptătorilor Mesei Rotunde, ale căror turniruri şi bătălii mondene erau purtate cu spade şi lăncii, ducînd pe umăr o secure de luptă arhaică de mari dimensiuni, armă grosolană, care evocă de mult

---

[1] *Diu Krône*, vv. 17329 şi urm.

uitata epocă de piatră. Moartea, absolut indiferentă la progres şi la creaţiile inventivităţii omeneşti, rămîne inalterabilă şi, în ciuda a tot ce poate face omul ca să se schimbe, se agaţă de propria-i tradiţie.

Gawain însă, şi el, trădează simptome inconfundabile ale unei provenienţe din trecutul îndepărtat. Puterea lui, bunăoară, sporeşte pînă la amiază, apoi scade. Într-adevăr, din deferenţă faţă de Sir Gawain, la curtea Regelui Arthur a domnit o vreme obiceiul de a programa toate turnirele în primele ceasuri ale dimineţii. După toate aparenţele, cavalerul era un zeu solar, deghizat sub vestimentaţia de luptă medievală, osîndit să expire o dată cu fiecare crepuscul şi să treacă în „Tărîmul fără întoarcere". Ca şi Osiris, acolo el devenea regele, soarele, lumii de jos, dar, ca şi discul solar rotitor, el traversa şi părăsea eliberat „marele tărîm inferior", făcîndu-şi iarăşi apariţia, renăscut, la răsărit, în chip de luminător al noii zile. Gringalet, armăsarul lui Gawain, avea urechi roşii strălucitoare, iar spada sa, Escalibor, radia lumină[1].

În *Château Merveil*, Gawain a fost supus unor încercări şi mai ciudate decît cele din castelul Cavalerului Verde. Principala luptă a fost cu un anumit pat primejdios, *Liz de la Mervoille*, „Patul minunilor", o piesă de mobilier deloc agreabilă. Deşi la prima vedere el arăta că oricare alt pat, paşnic şi îmbietor pentru erou, la capătul unei călătorii lungi şi aventuroase, în clipa cînd acesta s-a întins în el ca să doarmă, obiectul şi-a ieşit din minţi. Galopa de colo colo prin încăpere, se dădea de pereţi, sărea şi se zguduia de parcă nu suporta să fie posedat de către călăreţul care-şi

[1] Weston, *op. cit.*, pp. 12–17. Ca şi animalele zeilor solari din alte mitologii (Vitele Soarelui, bunăoară, în cea grecească şi în cea hinduistă), Gringalet era foarte preţios şi expus necontenit primejdiei de a fi furat sau de a se rătăci. Spada Escalibor (Escalibur) era atribuită de romanele cavalereşti şi Regelui Arthur. În vechiul roman francez *Roman de Merlin*, cap. XXI, ed. Sommer, p. 270, se spune că Arthur i-a înmînat spada Escalibor nepotului său cînd l-a consacrat cavaler.

îngăduise să se încreadă în aparenţa lui liniştit binevoitoare. Se comporta asemenea unei mirese nărăvaşe care se revoltă împotriva îmbrăţişării impuse. Izbea şi ricoşa pînă cînd, biruit de tăria răbdătoare a eroului, s-a potolit în cele din urmă. Dar lupta nu se sfîrşise. Nu se instaurase nicidecum pacea. Prin draperiile patului s-a declanşat o ploaie de pietre, apoi un nor de săgeţi trase din nenumărate arcuri invizibile. Din fericire, Sir Gawain îşi băgase bine în cap un sfat al luntraşului şi nu-şi scosese armura cînd îşi încredinţase oasele ostenite aşternutului moale, căci acum se dezlănţuise iadul de jur împrejurul său. Viaţa şi-o salvase vîrîndu-se sub scut.

După ce a trecut cu bine prin aceste aspre încercări preliminare la care i-au fost supuse statornicia şi stăpînirea de sine (virtuţi indispensabile pentru cineva care vrea să trăiască în armonie cu principiul feminin, să-i cîştige stima şi să-i smulgă îngăduinţa), eroul a fost trecut printr-un al treilea exerciţiu de către prevăzătoarea populaţie feminină a castelului invadat. Uşa odăii s-a dat de perete şi un leu puternic, cu un răget înspăimîntător, s-a năpustit asupra aventurierului gata maltratat. Regescul animal, întrupare a curajului, a pus la grea încercare cutezanţa lui Gawain. Tîrnosit şi ciopîrţit, plin de răni sîngerînde, viteazul cavaler a biruit în cele din urmă fiara, a omorît-o şi s-a prăbuşit apoi pe hoitul ei, cufundîndu-se într-un somn frate cu moartea. N-avea cum să ştie că satisfăcuse şi potolise, în sfîrşit, recalcitrantul element feminin al castelului. Îşi dusese cauza la bun sfîrşit. Prezenţa feminină care, înainte de a se îmbuna, ţinuse să-l încerce pe noul venit prin toate mijloacele, îşi făcu acum apariţia. Reginele şi toate domniţele intrară în odaie şi se apropiară de figura inconştientă a alesului, întins neajutorat peste leu, îl unseră cu balsam, îi alinară şi-i tămăduiră rănile şi-i redară numaidecît puterile. Numeroasele doamne, mai tinere şi mai bătrîne, după ce fuseseră atît de arogante, acum nu mai pridideau să-l slujească şi să-l întărească, întrucît ele fuseseră scăpate de vraja superiorităţii şi izolării lor amazoniene mulţumită curajului său răbdător. Acum îl recunoşteau bucuros drept domnul şi stăpînul lor.

În acest tablou fermecător şi amuzant, cucerirea neamului femeiesc reprezintă şi e reprezentată ca împlinirea misiunii de o viaţă. Înţelegerea de către eroul bărbat a principiului feminin (distanţat de masculin şi opus lui) prin recunoaşterea şi acceptarea trăsăturilor sale intrinseci, semnifică o reconciliere şi o unire în el a contrariilor, avînd ca rezultat final eliberarea lui de orice unilateralitate, ca şi de toate fricile şi dorinţele subsecvente. Victoria înseamnă accesul la plenitudinea conştiinţei umane, dobîndirea unei maturităţi care echilibrează termenii de viaţă-moarte, masculin-feminin şi celelalte contrarietăţi care ne scindează exprimarea şi experienţa comună a realităţii singulare care este viaţa. Înseşi virtuţile care i-au dat lui Gawain posibilitatea să o mîntuiască pe femeie de vraja propriei ei naturi — răbdarea, statornicia, cutezanţa, dăruirea de sine — l-au condus şi la sanctuarul morţii, i-au desferecat poarta şi i-au deschis tezaurul de luminare. Ele sunt cheile către înţelepciunea de dincolo de punctele terminus ale vieţii şi morţii temporale, cheile către înţelegerea vieţii veşnice. Prin recunoaşterea identităţii ascunse a contrariilor şi prin desconsiderarea aparenţelor conflictuale care în mod normal bombardează spiritul şi stîrnesc neliniştile reacţiilor noastre cotidiene ignorante, eroul supus încercărilor se vede eliberat de groaza naturală a extincţiei din schimbare. El îşi atinge totalitatea, este unit cu permanenţa fiinţei, e inundat de o cunoaştere nemărginită şi de o înţelepciune imperturbabilă. Astfel, povestea aceasta plastică împreunează şi identifică, într-un mod cum nu se poate mai simplu şi mistic, cele două fapte — îndeobşte separate —, şi anume cucerirea femeii şi realizarea nemuririi.

3

Mai există un roman cavaleresc remarcabil despre Sir Gawain care săvîrşeşte o fuziune şi mai strînsă a celor două iniţieri. Este mai degrabă o aventură enigmatică şi amuzantă în care o parte din ispravă îi revine Regelui Arthur. Dar fapta supremă e cea a lui Sir Gawain. El este

alter ego-ul tînăr al regelui şi, ca atare, factorul activ în actul mistic al dezvrăjirii. Leal şi curajos, lui îi revine sarcina critică şi cea mai dificilă.

Regele plecase cu o mică suită alcătuită din tinerii săi cavaleri ca să petreacă o zi la vînătoare în pădure; printre ei se afla şi Sir Gawain. Ţinutul le era familiar şi nimeni nu se aştepta la vreo întîmplare miraculoasă. La un moment dat, regele dădu pinteni calului şi le-o luă niţel înainte celorlalţi, stîrnind deodată un cerb mare. Porni în urmărirea lui şi nu străbătu nici o jumătate de milă că-l şi doborî. Descălecă, îşi legă calul de un copac, îşi scoase cuţitul de vînătoare şi se apucă de pregătirea prăzii. Dar în timp ce se apleca asupra vînatului, într-un luminiş cu ferigi, îşi dădu seama că-l urmăreşte cineva şi, ridicînd privirea, zări în faţa sa un cavaler cumplit la chip şi înarmat pînă-n dinţi, „vînjos şi prea puternic".

„Bun găsit, rege Arthur!" zise uriaşul. „Mi-ai făcut rău mulţi ani, şi ţi-o voi plăti aspru aici; îţi socotesc viaţa aproape încheiată."

Ameninţat astfel cu moarte imediată, regele s-a grăbit să-i răspundă că o asemenea faptă l-ar onora pe celălalt prea puţin: „Tu arme ai, eu am doar straie verzi." Şi l-a întrebat pe gîlcevitor cum îl cheamă.

„Numele meu", răspunse omul acela, „este Gromer Somer Joure." Numele nu-i spunea nimic regelui.

Argumentul regelui atinsese însă un punct delicat al onoarei cavalereşti, şi astfel uriaşul în armură a fost silit să o lase mai moale, nu detot, doar un pic. Şi condiţia pusă de el spre a-l lăsa pe rege să plece constituie tema şi firul acestei povestiri groteşti.

Sir Gromer Somer Joure a cerut ca victima sa lipsită de apărare să jure că se va întoarce în acelaşi loc şi în aceeaşi zi din anul următor, neînarmat ca şi acum — îmbrăcat doar în straiele lui verzi de vînător — şi să aducă drept răscumpărare a vieţii sale răspunsul la următoarea cimilitură: Ce doreşte cel mai mult femeia pe lume?

Regele a făgăduit solemn că aşa va face şi s-a întors tare mîhnit la soţii săi cavaleri. Sir Gawain, nepotul său, i-a citit tristeţea de pe chip şi l-a luat deoparte spre a-l întreba

ce i se-ntîmplase. Regele i-a explicat între patru ochi. Cei doi se sfătuiră, răzleţindu-se puţin de ceata celorlalţi, şi numaidecît Gawain îi veni în întîmpinare cu o sugestie excelentă.

„Porunceşte să-ţi fie pregătit calul pentru o călătorie în ţări străine şi ori de cîte ori întîlni-vei pe drum un bărbat sau o femeie, întreabă-i ce răspuns pot da la cimilitură. Şi oi pleca şi eu pe alt drum şi voi iscodi şi eu pe fiecare bărbat şi femeie şi voi obţine ce voi putea, şi toate răspunsurile le voi aşterne-n scris într-o carte."

Regele porni pe-un drum, şi Gawain pe altul,
Şi purceseră să-ntrebe bărbaţi şi femei
Oare ce doresc femeile cel mai mult.
Unii răspunseră că să se-mbrace-ales,
Unii spuseră că le place-a fi slăvite,
Unii spuseră că le place un bărbat voinic
Să le strîngă-n braţe şi să le sărute,
Unii au spus una, alţii au spus alta,
Şi-adună răspunsuri multe Gawain.

Sir Gawain adunase răspunsuri multe-atîtea,
Că, iscusit, făcu din ele-o carte mare;
Apoi făcu la curte cale-ntoarsă,
Cînd s-a întors şi regele cu cartea lui,
Şi fiecare cărţulia celuilalt citit-a.
„Nimica nu prea este", spuse Gawain.
„Zău", spuse regele, „mi-e tare teamă
Că trebuie oleacă să mai caut."

Mai rămăsese o lună. Regele, tot neliniştit în ciuda numărului mare de răspunsuri adunate, dădu iarăşi zor şi se aventură în pădurea Inglewood, unde dădu peste cea mai pocită ciumă de cotoroanţă pe care o văzuse vreodată: stacojie la faţă, başca nas mucos, gură lătăreaţă, dinţi galbeni încălecaţi peste buze, grumaz lung şi subţiratic şi ţîţe grele lăbărţate. Purta la spate o lăută şi călărea pe un buiestraş bogat înşeuat. Era o privelişte de-a dreptul revoltătoare să vezi o asemenea ciumă călărind pe un cal atît de elegant.

Ea se duse drept la rege, îi dădu bineţe şi-i spuse fără multă vorbă că nici unul dintre răspunsurile găsite de el şi de Gawain nu-i era de folos. „Dacă nu te ajut eu, eşti ca şi mort“, zise ea. „Acordă-mi, Sire, doar un lucru, şi eu mă prind să-ţi scap viaţa, altminteri ai să-ţi pierzi capul.“ „Ce vrei să spui, Doamnă?“, întrebă regele. „Spune-mi care ţi-e gîndul şi de ce mi-e viaţa în mîinile tale, iar eu îţi făgăduiesc orice vei cere.“ „Aferim“, răspunse oribila cotoroanţă, „va trebui să-mi dai ca soţ pe un cavaler, numele lui e Sir Gawain. Şi fac legămîntul ca, dacă viaţa nu-ţi va fi salvată de răspunsul meu, dorinţa să-mi rămînă neîmplinită, dar dacă răspunsul meu te va salva, îmi vei îngădui să fiu soţia lui Gawain. Alege acum, şi iute, căci ori e cum spun eu, ori eşti ca şi mort.“ „Pe Sfînta Fecioară!“ spuse regele „n-aş putea să te asigur că Sir Gawain s-ar căsători cu tine. Doar el are cădere să hotărască.“ „Bine“, spuse ea, „întoarce-te acum acasă şi vorbeşte-i frumos lui Sir Gawain. Oi fi eu scîrboasă, dar mi-s voioasă.“ „Vai mie!“ spuse el. „Ce nenorocire pe capul meu!“

Regele Arthur se întoarse la castel, şi nepotul său, Gawain, răspunse plin de curtenie. „Nici vorbă“, spuse Gawain, „mai bucuros mi-aş vrea moartea mie decît ţie. Am să mă-nsor cu ea o dată şi încă o dată, fie ea şi o diavoliţă mai hîdă decît Belzebut, căci altminteri nu ţi-aş fi prieten.“ „Nespus îţi mulţumesc, Gawain“, spuse atunci Regele Arthur; „eşti floarea tuturor cavalerilor pe care i-am întîlnit vreodată.“

Doamna Ragnell era numele babornitei. După ce Regele Arthur, întorcîndu-se, îi dădu făgăduinţa sa şi pe-a nepotului său, ea răspunse, „Sire, află atunci ce anume jinduiesc femeile mai mult sub soare. Un lucru doar ne stă-n închipuire, şi care-anume ai să afli-acum: mai mult decît orice, dorim stăpînirea asupra bărbaţilor.“

Şi apoi îi spuse regelui că nămetenia de cavaler o să fie mînios la auzul acestor vorbe. „Şi o va blestema pe cea care te-a învăţat asta, căci truda lui a fost zădărnicită.“

Regele Arthur porni în galop peste mlaştini, turbării şi lunci la întîlnirea cu Sir Gromer Somer Joure, şi-n clipa cînd ajunse la locul stabilit, văzu că celălalt ajunsese înaintea lui.

„Hai, Sir Rege“, spuse adversarul înarmat, „ia să vedem care-ţi va fi răspunsul.“

Regele Arthur îşi scoase cele două cărţi şi i le-nfăţişă în speranţa că vreunul din mai vechile răspunsuri l-ar putea mulţumi, el şi nepotul său fiind dezlegaţi de făgăduinţa cea neplăcută.

Sir Gromer se uită la răspunsuri, la toate. „Nu, nu Sir Rege“, zise el, „eşti ca şi mort.“

„Un bob zăbavă, Sir Gromer“, zise regele, „mai am încă un răspuns.“ Sir Gromer stătu să asculte. „Mai presus de orice“, spuse regele, „femeile doresc stăpînirea, căci asta-i placul lor şi asta-şi doresc cel mai mult.“

„Pe cea care ţi-a spus asta, Sir Arthur, deie Domnul s-o pot vedea mistuită de flăcări, căci nu poate fi decît sora mea, Doamna Ragnell, cotoroanţa aia bătrînă, bătu-o-ar Dumnezeu s-o bată — altminteri te-aş fi îngenuncheat... Păi atunci, ziua bună.“ Năbădăiosul cavaler îi purta de mult sîmbetele Regelui Arthur, fiindcă regele îl lipsise cîndva de pămînturi şi i le dăduse, „cu mare silnicie“, lui Sir Gawain. Acuma însă prilejul de răzbunare i se irosise, aşa încît o luă din loc furios, căci n-avea să mai aibă norocul de a-şi întîlni duşmanul de moarte neînarmat.

Regele Arthur îşi struni calul către cîmpie şi curînd o întîlni iar pe Doamna Ragnell. „Sir Rege“, spuse ea, „sunt bucuroasă c-ai dat zor; ţi-am spus cum o să meargă. Şi-acum, de vreme ce ţi-am salvat viaţa, Gawain trebuie să mă ia de nevastă. E un cavaler nespus de nobil. Căsătoria vreau să fie de faţă cu toată lumea şi-abia pe urmă o să te las să te desparţi de mine. Ia-o înainte, şi eu am să te urmez pînă la curtea ta, Rege Arthur.“

Şi regelui îi era tare ruşine cu ea, dar cînd sosiră la curte şi toţi se minunau de unde răsărise o asemenea hoaşcă, Sir Gawain, cavalerul, le ieşi în întîmpinare fără a da vreun semn de împotrivire, reîntărindu-şi cuvîntul de onoare.

„Fie Domnul lăudat“, făcu Doamna Ragnell atunci,
„De dragul tău frumoasă-aş vrea să fiu,
Căci gîndul văd că-l ai atît de bun.“

Toate doamnele de la curte şi toţi cavalerii îl căinau mîhniţi pe Sir Gawain, şi doamnele plîngeau prin iatacuri că-l vedeau silit să se însoare cu o asemenea arătare, atît de hîdă şi de groaznică era. Avea cîte doi dinţi asemeni colţilor de mistreţ, de-o parte şi de alta, lungi de-o şchioapă, un colţ în sus şi altul în jos, şi avea o gură lătăreaţă şi umbrită toată de peri deşi. Şi nu s-a mulţumit cu o nuntă restrînsă şi liniştită (după cum era dorinţa reginei), ci a cerut insistent o liturghie mare şi un ospăţ în sala de primiri la care să ia parte toată lumea. La masă a înfulecat trei claponi şi-o groază de corle şi nenumărate hălci de carne friptă, sfîşiind-o pe toată cu colţii ei lungi şi cu unghiile pînă cînd n-au rămas decît oasele. Sir Kay, însoţitorul lui Gawain, dar om obraznic şi necurtenitor, dădu din cap. „Oricine o va săruta pe doamna asta", spuse el, „o să-l treacă răcorile de-aşa sărut." Şi mireasa îşi văzu mai departe de hăpăit, pînă ce isprăvi carnea.

Noaptea, în pat, Sir Gawain nu izbuti la început nici să-şi întoarcă privirea spre rîtul ei respingător. La o vreme însă ea îi spuse: „Ah, Sir Gawain, de vreme ce m-am măritat cu tine, arată-ţi curtenia în pat. Dacă aş fi frumoasă, nu te-ai purta aşa, nu ţii deloc seama de cununie. De dragul lui Arthur, dă-mi măcar o sărutare, rogu-te, fă ce-ţi cer. Vino, ia să văd cît de iute poţi fi!"

Cavalerul şi nepotul leal al regelui îşi luă inima în dinţi şi-şi chemă toată bunătatea-n ajutor. „Am să fac mai mult", spuse el cu toată duioşia, „am să fac mai mult decît să-ţi dau doar un sărut, martor mi-e Dumnezeu!" Şi se întoarse către ea. Şi văzu că ea era cea mai frumoasă făptură pe care-i fusese dat s-o vadă vreodată.

Şi ea spuse: „Care ţi-e voia?"

„Ah, Isuse!" spuse el, „cine eşti tu?"

„Stăpîne, sunt soţia ta, de bună seamă, de ce eşti atît de aspru?"

„O, doamnă, eu port toată vina, nu am ştiut. Eşti frumoasă pentru ochii mei, pe cînd astăzi erai cea mai hîdă făptură din cîte-mi fusese dat să văd vreodată! Să-mi fii aşa, o, doamna mea, tare-mi place." Şi-o luă în braţe şi-ncepu să o sărute, şi tare se mai veseliră.

„Stăpîne“, spuse ea, „frumuseţea mea nu va dura. Mă poţi avea aşa, dar numai o jumătate de zi. Şi mai e o întrebare, şi va trebui să alegi dacă vrei să mă ai frumoasă noaptea şi urîtă ziua sub privirile tuturora, sau frumoasă ziua şi urîtă noaptea.“

„Vai“, răspunse Gawain, „alegerea e tare grea. Ca să te am frumoasă noaptea şi atît, mi s-ar amărî inima; dar dacă m-aş hotărî să te am frumoasă ziua, atunci noaptea mi-ar fi scîrbă de patul meu. Cu dragă inimă aş alege ce-i mai bine, dar mi-e cu neputinţă să spun ce anume. Iubită doamnă, fie dar după dorinţa ta, las în seama ta alegerea. Trupul şi avuţiile mele, inima şi tot îţi aparţin şi poţi face ce vrei cu ele, ţi-o mărturisesc în faţa lui Dumnezeu.“

„Oh, îţi mulţumesc nespus, curtenitorule cavaler!“ spuse doamna. „Fii binecuvîntat mai presus de toţi cavalerii din lume, căci acum sunt eliberată de vrajă şi mă vei putea avea frumoasă şi strălucitoare şi noaptea, şi ziua.“

Şi apoi îi povesti soţului ei fericit că mama ei vitregă (Dumnezeu să-i miluiască sufletul!) o vrăjise cu ajutorul necromanţiei, osîndind-o să rămînă sub înfăţişarea ei dezgustătoare pînă cînd cel mai bun cavaler din Anglia se va căsători cu ea şi-i va da ei stăpînire deplină asupra trupului şi avuţiilor lui toate. „Aşa am fost sluţită“, spuse ea. „Şi tu, Sir Gawain, curtenitorule Gawain, mi-ai dat neîndoios stăpînirea asupra ta. Sărută-mă, Sir Cavalere, mintenaş şi-aici, rogu-te; veseleşte-te şi benchetuieşte după pofta inimii.“ Şi se bucurară pînă la uitare de sine.

Aşa se scurse-o zi pînă-n amiaz.
„Dragi domni“, regele zise, „haide să vedem
Dacă Sir Gawain mai trăieşte încă;
Mi-e tare teamă pe Sir Gawain
Să nu-l fi omorît cumva drăcoaica,
Acum aş vrea să văd cu ochii mei.
Să mergem dar, le spuse Arthur Rege.
„Hai să vedem dacă se-aude zgomot,
Dacă-a dormit, cît a dormit de bine.“
Sosiră la iatac cu toţii-n păr.

„Sus", lui Sir Gawain regele-i strigă,
„De ce te-a tras la somn atîta patul?"
„Fecioară sfîntă", zise Gawain, „Sire,
M-am veselit, îngăduit de-mi este,
Că tare bine-mi este şi-s tihnit;
Staţi, uşa s-o deschid şi să vedeţi
Cum sunt şi dac-am pricini să fiu bine,
Deşi n-am chef să mă dau jos din pat."
Sir Gawain se sculă, de mînă-şi prinse
Frumoasa doamnă, uşa le-o deschise,
Ea în cămaşă lîngă foc şedea,
Păr de-aur pînă la genunchi avea,
„Priviţi, tămăduită-mi este ea,
Priviţi!" lui Arthur Gawain îi vorbi,
„E soaţa mea, Doamna Ragnell, o ştii,
Măria ta, ea viaţa ţi-a salvat-o."[1]

---

[1] Din *The Weddynge of Sir Gawen and Dame Ragnell*, poem din secolul al XV-lea, păstrat într-un manuscris de la începutul secolului al XVI-lea (Rawlinson C 86). Aceeaşi poveste e istorisită, cu variante, în balada *The Marriage of Sir Gawaine* (păstrată în ms. folio al Episcopului Percy, mijlocul secolului al XVII-lea), unde cavalerul care provoacă la luptă e descris ca „un baron cutezător... cu o măciucă mare în spate, neclintit şi puternic", iar prima întîlnire are loc în perioada Crăciunului, cea de-a doua fiind fixată în ziua de Anul Nou. Cf. Gower, *Tale of Florent* (*Confessio amantis*, I, 1396–1861), şi Chaucer, *Tale of the Wyf of Bathe.*

O reunire comodă a acestor materiale se poate găsi în Bartlett J. Whiting, „The Wife of Bath's Tale", publicată în W. F. Bryan şi Germaine Dempster, *Sources and Analogues of Chaucer's' anterbury Tales*, The University of Chicago Press, Chicago, 1941, pp. 223–264. Versurile din relatarea de mai sus sunt citate din această prezentare a textului. Pentru un studiu despre sursele şi atmosfera irlandeză ale ciclului lui Gawain, vezi G. H. Maynadier, *The Wife of Bath's Tale*, Londra, 1901, Jessie L. Weston, *op. cit.*, şi Roger S. Loomis, *Celtic Myth and Arthurian Romance*, New York, 1927. Vezi de asemenea Ananda K. Coomaraswamy, „On the Loathly Bride", *Speculum*, XX, oct. 1945, pp. 391–404.

II. CAVALERUL CU LEUL

Romanele Mesei Rotunde au fermecat vreme de sute de ani sufletul Europei. Plăsmuite în secolele al XII-lea şi al XIII-lea de poeţi din Franţa, Germania şi Britania pe baza unor materiale derivate în mare măsură din comorile vechi ale celţilor, aceste legende de basm, căutare şi dezvrăjire şi-au pus adînc pecetea pe conştiinţa (ca şi pe inconştientul) descendenţilor acelora care s-au bucurat primii de ele. Nu vom insista asupra circumstanţelor care m-au îndemnat să arunc o privire din domeniul meu de specialitate, mitologia hindusă veche, către această tradiţie ce aparţine celui mai îndepărtat cotlon al Europei antice, nici nu ne vom opri şi intra în amănunte asupra tehnicii de interpretare comparativă care ne influenţează în această aventură diletantă de elucidare experimentală. Nu intenţionăm şi nici nu ne aşteptăm ca metoda să dea rezultate importante din punct de vedere filologic; paralelele indicate nu sunt prezentate ca probe pentru o istorie comparativă a motivelor şi versiunilor. Ţinta acestei resuscitări nu e decît aceea de a lăsa vechile personaje şi aventuri simbolice să acţioneze asupra imaginaţiei vii şi să o stimuleze, de a le reînsufleţi şi de a deştepta în noi înşine aptitudinea de a citi cu înţelegere intuitivă acest scenariu plastic care odinioară a fost purtătorul subzistenţei spirituale a propriilor noştri strămoşi. Răspunsurile la enigmele existenţei pe care le încorporează poveştile — indiferent dacă suntem sau nu conştienţi de faptul acesta — continuă să ne modeleze vieţile.

Secolele s-au perindat însă şi, cu toate că în accepţiunea cea mai profundă e fără îndoială adevărat că mesajele acestor romane vechi sunt foarte aproape de noi, din alt unghi ele sunt îndepărtate. Cei mai mulţi dintre noi le-am savurat în copilărie într-una sau alta din acele ediţii ilustrate încîntător şi cu belşug de culoare, destinate celor foarte tineri, iar cîţiva dintre noi ne-am afundat în opere de autentică tradiţie: *Morte d'Arthur* a lui Malory, de pildă. În general însă nu putem găsi decît prea puţin sau nimic de însemnătate contemporană în aceste documente adeseori

interminabile ale unei epoci dispărute. Poeţii medievali insistau atît de stăruitor asupra problemelor sociale şi psihologice specifice propriei lor societăţi feudale, încît ele ni se par acum învechite şi plicticoase, aparţinînd în foarte mare măsură trecutului. Şi astfel, chiar dacă ele ne-au încîntat o clipă copilăria precum şi veacurile formative ale civilizaţiei noastre, suntem bucuroşi să le lăsăm (luîndu-ne rămas bun, ca adulţi, de la lectura lor) în seama filologilor şi a acelor studenţi nefericiţi care sunt obligaţi să-şi instruiască minţile cu ajutorul limbilor moarte şi să-şi obişnuiască urechile cu complicaţiile metrilor ce şi-au pierdut sonoritatea. Chrétien de Troyes, Wolfram von Eschenbach şi poetul lui Gawain şi-au găsit locul de odihnă într-un ungher prăfuit al podului modern împreună cu restul antichităţilor pe care noi, occidentalii moderni, le-am depozitat pios la loc ferit atunci cînd am depăşit convenţiile cavalereşti ale lumii medievale.

Şi totuşi generaţiile care au plămădit aceste romane sunt nu numai strămoşii noştri spirituali, ci oarecum şi cei fizici. Ei există în oasele noastre — neştiuţi nouă, şi cînd ascultăm noi, şi ei ascultă. În timp ce citim noi, cine ştie ce obscur eu ancestral de care nu avem cunoştinţă o fi dînd din cap aprobator cînd îşi aude iarăşi vechea poveste, bucurîndu-se să recunoască iarăşi ceva ce făcea parte din propria-i înţelepciune străveche. Şi dacă suntem atenţi, această prezenţă lăuntrică ne mai poate învăţa şi cum să ascultăm, cum să reacţionăm la romanele cavalereşti, cum să le înţelegem şi să le utilizăm în lumea de fiecare zi.

Una din cele mai populare poveşti de acest gen era cea despre Owain sau Yvain, „Cavalerul cu leul şi Doamna Fîntînii"[1], o istorisire realmente minunată despre felul în

---

[1] Chrétien de Troyes, *trouvère* la curtea rafinată a contesei Marie de Champagne (fiica Eleonorei d'Aquitaine şi a regelui Ludovic al VII-lea al Franţei), şi-a dat propria versiune a acestui roman pe la 1173 (data nu e cunoscută exact). Chrétien pare a fi fost cel dintîi care a introdus în Franţa majoritatea povestirilor despre cavalerii Mesei Rotunde. Pe la 1300, romanul său *Yvain*

care un tînăr şi eroic căutător de aventuri a reuşit să ajungă la fîntîna vieţii şi să o cucerească, despre cum a cîştigat-o pe Doamna Fîntînii şi cum a pierdut-o iarăşi, dar apoi, trecînd prin nebunie şi mizerie, încercări decisive şi triumfuri, a regăsit-o şi a devenit, de astă dată pentru totdeauna, stăpînul deopotrivă al fîntînii şi al reginei acesteia. Aventurile reprezintă în mod evident un soi de iniţiere în maturitate — calea urmată de către un erou onest şi înzestrat cu puteri intuitive, dar orb din cauza inconştienţei.

„Regele Arthur era la Caerleon-pe-Usk şi într-o zi a rămas să şadă în odaia sa, şi cu el erau Owain fiul lui Urien, şi Kynon fiul lui Clydno, şi Kai fiul lui Kyner, şi Guinevere şi slujitoarele ei care-şi vedeau de lucrul lor de mînă lîngă fereastră. Şi dacă ai fi zis că la palatul lui Arthur era un portar, ei bine, nu era nici unul. Era acolo Glewlwyd Gavaelvawr, făcînd pe portarul, ca să întîmpine pe oaspeţi şi străini şi să-i primească cu toată cinstea şi să-i înştiinţeze despre manierele şi obiceiurile curţii, precum şi ca să-i îndrume pe cei ce veneau în sala cea mare sau în sala de audienţe sau pe cei ce veneau să-şi ocupe odăile pentru musafiri.

---

ou Le chevalier au lion a fost tradus în germană de Hartmann von Aue, cel mai proeminent dintre romancierii-poeţi germani ai epocii, ceva mai tîrziu în engleză (sub titlul de *Yvain and Gawain*) de către un poet anonim din comitatul de nord înzestrat cu un talent remarcabil, iar pe parcursul secolului al XV-lea din nou în germană, de către bavarezul Ulrich Furterer. Sunt cunoscute traduceri în suedeză, daneză şi islandeză.

Relatarea care urmează nu se va baza însă nici pe Chrétien şi nici pe vreunul din traducătorii săi, ci pe versiunea galeză, aşa cum a fost păstrată în *Red Book of Hergest* din secolul al XIV-lea. Deşi tradiţia continentală despre cavalerii Mesei Rotunde a avut urmări asupra micii regiuni muntoase de origine a Regelui Arthur şi a modificat legendele indigene, calitatea şi spiritul celtic originar se menţin totuşi în această poveste şi aventurile sunt redate cu o viguroasă decizie şi înţelegere. Romanele cavalereşti din *Red Book of Hergest* au fost traduse la începutul secolului trecut de Lady Charlotte Guest, şi publicate sub titlul de *The Mabinogion* (1838–1849), accesibile acum în Everyman's Library No. 97. Povestea lui Owain apare acolo sub titlul de „The Lady of the Fountain".

În mijlocul odăii, Regele Arthur şedea pe un divan verde din papură, pe care era întinsă o învelitoare de satin purpuriu, iar sub umăr avea o pernă de satin roşu.

Atunci Arthur cuvîntă. «Dacă aş şti că nu mă dispreţuiţi», spuse el, «aş trage un pui de somn în aşteptarea mesei, iar voi aţi putea petrece spunîndu-vă poveşti şi cerînd o carafă de mied şi ceva carne de la Kai.» Şi regele se cufundă în somn."

Kai se duse la bucătărie şi în pivniţă şi se întoarse cu o carafă de mied şi un pocal de aur şi cu frigărui înşirate pe o vergea. Apoi mîncară frigăruile şi începură a bea miedul. Şi într-o clipă tînărul cavaler Kynon a fost înduplecat să spună o poveste. Şi-a povestit cum s-a încumetat el într-o anumită căutare şi cum a dat greş.

Kynon se echipă şi porni la drum prin deşerturi şi ţinuturi îndepărtate; şi într-un tîrziu ajunse în vîrful unui povîrniş, unde găsi un luminiş, iar în mijlocul lui un copac înalt, sub copac o fîntînă, şi lîngă fîntînă o lespede de marmură cu un potir de argint legat de un lanţ de argint. Kynon luă potirul şi vărsă apa din el pe lespede; atunci, numaidecît, un tunet puternic zgudui văzduhul, se dezlănţui o furtună grozavă şi o ploaie cu grindină puse în primejdie viaţa eroului. Cu scutul, el puse la adăpost atît capul calului, cît şi pe-al său. Şi după ce trecu ploaia, văzu că toate frunzele din copac fuseseră smulse. Cerul se însenină însă apoi şi teribila pustiire fu urmată de un fel de nouă primăvară, care a fost mai mult decît o simplă despăgubire pentru spaima trasă. Mari stoluri de păsări multicolore se aşezară pe copac şi prinseră a cînta, acoperindu-i crengile goale, ca un frunziş melodios. „Şi zău, Kai", mărturisi Kynon, „n-am auzit niciodată vreo melodie la fel cu aceea, nici înainte, nici mai tîrziu."

Dar cînd era mai fermecat Kynon de cîntecul păsărilor, se auzi murmurul unui glas din vale, ajungîndu-l şi spunîndu-i: „O, cavalere, ce vînt te-aduse pe-aici? Oare ce rău ţi-am făcut ca să te porţi aşa cu mine şi cu avuţiile mele, aşa cum ai făcut-o azi? Nu ştii oare că ploaia de astăzi n-a lăsat în viaţă pe domeniile mele pe nimeni, om sau animal, lovit de

ea?“ Şi, ce să vezi, chiar atunci se ivi un cavaler călare pe un cal negru, înveşmîntat în catifea neagră ca tăciunele şi înfăşurat într-o mantie de in neagră. Şi porniră amîndoi la atac; ciocnirea a fost cumplită, şi Kynon a fost doborît din şa. Apoi cavalerul îşi trecu coada lăncii prin căpăstrul calului celuilalt şi se îndepărtă cu amîndoi caii, lăsîndu-l pe Kynon acolo unde căzuse. Şi aşa se face că tînărul şi preacurajosul luptător de la curtea Regelui Arthur a făcut cale-ntoarsă pe unde venise.

Tînărul Owain, în timp ce asculta povestea prietenului său, luă în sinea sa hotărîrea de-a încerca şi el să înfrunte aventura aceea fără seamăn. A doua zi, în revărsatul zorilor, îşi puse armura şi încălecă pe armăsarul său şi străbătu ţinuturi îndepărtate şi trecu munţi pustii. Într-un tîrziu ajunse la cea dintîi aventură din calea sa, tocmai aceea descrisă de către Kai: cea mai mîndră vale din lume, în care creşteau copaci tot unul şi unul de înalţi, şi-un rîu de-a lungul văii, străjuit de o cărare; în cele din urmă, un castel măreţ, la poalele căruia se prăvălea un torent. Şi stăpînul castelului îi făcu o primire mărinimoasă tînărului cavaler rătăcitor. Erau acolo fete, îndeletnicindu-se cu broderii pe satin, şezînd pe scaune de aur, şi toate se ridicară ca să-l slujească pe Owain; scoaseră de pe el straiele murdare şi-l înveşmîntară-n altele; şi masa pe care o întinseră în faţa lui era alcătuită din toate soiurile de cărnuri şi băuturi cîte-i fusese dat să vadă. Cînd află scopul călătoriei oaspetelui, gazda surîse binevoitor şi spuse: „Dacă nu m-aş teme să te îndurerez, ţi-aş arăta ceea ce cauţi. Dar dacă ai vrea să-ţi arăt mai degrabă daunele decît foloasele tale, aşa voi face.“ Şi el îi descrise lui Owain desfăşurarea aventurii. După un somn de-o noapte, Owain îşi găsi calul gata pregătit pentru el de către fete, şi porni la drum.

Ispita de a rămîne acolo şi de a-şi irosi viaţa la masa cea îmbelşugată printre fiicele ademenitoare ale stăpînului din Castelul Belşugului („cea mai puţin frumoasă dintre ele era mai frumoasă decît cea mai frumoasă fecioară din cîte ai văzut vreodată în Insula Britaniei“) era acum în urma lui, dar o a doua ispită, şi anume cea a fricii, i-a răsărit curînd în faţă. Ţinînd drumul descris atît de Kynon, cît şi de gazdă,

purcese în pustie şi ajunse la un luminiş întins unde văzu un om negru neobişnuit de înalt care stătea în vîrful unui dîmb. Era de două ori mai înalt decît un om obişnuit. O pocitanie, doar cu un picior şi-un singur ochi în mijlocul frunţii. Purta asupră-i o măciucă de fier de o mărime nemaipomenită. Era pădurarul acelei păduri. Owain zări o mulţime de animale sălbatice strecurîndu-se pe lîngă el. Şi cînd fu pălit cu măciuca de către omul acela, un cerb începu să mugească puternic, se adunară toate animalele, la fel de numeroase ca stelele cerului, aşa încît anevoie găseai loc în luminiş ca să stai printre ele. Şi erau şerpi şi balauri şi tot felul de fiare. Owain însă nu se sfii în faţa acestei împrejurări înspăimîntătoare, ci urcă pînă la uriaş şi-i ceru lămuriri despre drumul său. Şi dîndu-şi seama că tînărul era neînfricat, stăpînul pustiei îi arătă pe unde s-o apuce. Şi cavalerul merse mai departe, lăsînd în urmă şi acea ispită: ispita fricii în faţa groazei de pustietate şi a forţelor neîndurătoare ale regnului animal.

Owain ajunse la fîntîna minunată şi, urmînd toate instrucţiunile, luă potirul de argint şi turnă apa pe lespede. Şi vai, tunetul se făcu numaidecît auzit, iar apoi se dezlănţui ploaia, mai năprasnică decît o zugrăvise Kynon. Cînd cerul deveni iarăşi strălucitor, văzu copacul de la fîntînă despuiat de frunze, ci păsările sosiră, se aşezară pe copac şi-şi cîntară cîntecul ceresc.

Scoţînd apele vieţii şi turnîndu-le pe jos, eroul provocase un spor de viaţă, dar şi de moarte, căci ele două se cumpănesc una pe cealaltă într-o proporţie misterioasă. Furia vijeliei aruncase pomul vieţii în condiţia hibernală, dar îi urmase o primăvară cu flori de pene ce cîntau şi zburau. Apoi însă avea să apară Cavalerul Negru, stăpînul Doamnei Fîntînii. Înveşmîntat în negrul morţii, el avea să atace cu aceeaşi forţă ca şi furtuna morţii înseşi, iar pe cel care se-ncumetase să vină acolo, avea să-l pună la pămînt.

Owain îl auzi şi-l zări pe Cavalerul Negru venind către el pe vale, se pregăti să-l primească şi-l atacă năpraznic. Lăncile amîndouă li s-au frînt; şi-au tras spadele şi le-au încrucişat. Apoi Owain îi dădu o lovitură prin coif, prin

apărătoarea de creştet şi viziera cavalerului, răzbind prin piele, carne şi os pînă la creier. Cavalerul Negru simţi că fusese rănit de moarte, drept care întoarse calul şi o luă la fugă. Şi Owain porni în urmărirea lui. Ţinîndu-se îndeaproape de el, zări în depărtare un castel, strălucitor şi vast, prin a cărui poartă Cavalerului Negru i se îngădui să treacă, dar gardul de fier căzu chiar pe Owain. I-a lovit calul în spatele şeii şi l-a retezat în două, smulgînd şi rotiţele pintenilor de la călcîiele lui Owain. Gardul de fier a coborît pînă la pămînt[1]. Şi rotiţele pintenilor şi jumătatea dinapoi au rămas afară, în timp ce Owain cu partea din faţă a calului a rămas între cele două porţi; şi poarta interioară fiind închisă, Owain n-a mai putut pleca de-acolo, aflîndu-se într-o situaţie parcă fără ieşire.

Printr-o deschizătură în poartă putea vedea chiar în faţa lui o stradă cu cîte un şir de case de fiecare latură. Şi zări o fată cu părul blond şi buclat şi cu o diademă de aur pe cap; era îmbrăcată într-o rochie de satin galben, iar în picioare purta pantofiori multicolori de piele. Şi se apropie de poartă şi tare ar fi vrut să o poată deschide. „Dumnezeu ştie, doamnă“, spuse Owain, „că la fel de puţin îmi este mie cu putinţă să o deschid de aici, pe cît îţi este ţie să mă pui în libertate.“ Ea îi vorbi frumos şi-l măguli ca pe un cavaler deosebit de credincios în slujba doamnelor, după care îi înmînă un inel ce avea să-l facă nevăzut şi-l sfătui cum să se poarte, descriindu-i şi locul unde avea să-l aştepte ea însăşi.

Oamenii din castel veniră să-l dea morţii, dar cînd nu găsiră acolo decît jumătate din calul lui, se mîhniră cum nu se poate mai mult. El dispăru din mijlocul lor, merse nevăzut la întîlnirea cu fata, îşi puse mîna pe umărul ei aşa cum ea i-o ceruse şi fu condus într-un iatac mare şi frumos. Fata făcu focul, îi dădu lui Owain apă de spălat şi-i aduse hrană în vase de aur şi argint. Şi Owain mîncă şi bău pînă

---

[1] Cf. Ananda K. Coomaraswamy, „Symplegades“, în *Studies and Essays in the History of Science and Learning offered in Homage to George Sarton on the Occasion of his Sixtieth Birthday*, ed. M. F. Ashley Montague, New York, 1947, pp. 463–488.

după ceasul amiezii, cînd, ce să vezi, în castel se auzi o mare larmă, iar Owain o întrebă pe fată ce e cu vaierul acela. „Îi dau ultima ungere", spuse ea, „nobilului care stăpîneşte castelul." Şi Owain merse să se culce.

În toiul nopţii auziră un strigăt de jale. „Nobilul care stăpînea castelul a murit acum", spuse fata. Şi de dimineaţă Owain putu să urmărească de la fereastra lui un mare număr de femei, atît călare, cît şi pe jos, şi toate feţele bisericeşti din oraş cîntînd, şi o oaste ca frunza şi ca iarba care umplea străzile, astfel încît răsuna cerul de tăria tînguirilor. Duceau la biserică trupul Cavalerului Negru. Şi, tot urmărind procesiunea, zări o doamnă plină de sînge şi cu hainele sfîşiate pe ea. Şi e de mirare cum de nu i se stîlciseră vîrfurile degetelor din pricina violenţei cu care-şi izbea mîinile una de cealaltă. Şi bocetul ei răsuna mai tare decît strigătul oamenilor şi vuietul surlelor.

Atunci Owain o iscodi pe fată cine era doamna, căci nici nu o zărise bine, că se şi aprinsese de iubire pentru ea. „I se spune Contesa Fîntînii", spuse fata, „soţia celui pe care tu l-ai ucis." „Adevărat zic", spuse Owain, „ea e femeia pe care o iubesc cel mai mult." „Adevărat zic", spuse fata, „şi ea are să te iubească, şi nu puţin." Şi fata se ridică, făcu focul, umplu o oală cu apă şi-o puse la încălzit, aduse un ştergar de in alb şi-l spălă pe Owain pe cap, îl bărbieri, îl şterse pe cap şi pe gît cu ştergarul, îi aduse de mîncare şi-i pregăti culcuşul. „Vino aici", zise ea, „şi dormi, iar eu am să mă duc în peţit pentru tine." Owain se întinse în pat, iar fata ieşi din odaie şi zăvorî uşa.

Căci aceasta, după cum rezultă, era legea care domnea la Castelul Fîntînii: oricine îl ucidea pe paznic, devenea el însuşi paznicul, Cavalerul Negru, stăpînul şi consortul Doamnei Fîntînii. E aceeaşi străveche lege pe care Sir James G. Frazer a descoperit-o cînd şi-a orientat atenţia către crîngul şi sanctuarul antic de lîngă Lacul Nemi, în imediata apropiere a Romei, şi pe care o descrie în studiul său monumental *The Golden Bough*[1]. „În această dum-

[1] Sir James G. Frazer, *The Golden Bough*, 1890, reeditată în 12 vol., 1907–1915; ediţie abreviată într-un vol., 1922. [V. ed.

bravă sacră creştea un arbore în jurul căruia putea fi văzut furişîndu-se în tot ceasul zilei, şi poate şi tîrziu în noapte, un personaj cu înfăţişare ameninţătoare. În mînă ţinea o sabie scoasă din teacă şi scruta bănuitor împrejurimile, ca şi cum în fiecare clipă s-ar fi aşteptat să fie atacat de un duşman. Era preot şi ucigaş; şi omul pe care se străduia să-l zărească urma să-l ucidă mai curînd sau mai tîrziu şi să deţină sacerdoţiul în locul său. Aceasta era legea sanctuarului. Un candidat la sacerdoţiu nu putea urma în funcţie decît asasinîndu-l pe preot, şi, după ce îl asasina, îşi păstra funcţia pînă cînd era asasinat la rîndu-i de un nou candidat, mai puternic sau mai îndemînatic." Aşa cum demonstrează Frazer, preotul, care era numit „Regele Pădurii", era privit ca o întrupare a zeului consort al Dianei, zeiţa lacului şi a dumbrăvii, iar unirea lor prin căsătorie era izvorul fertilităţii pămîntului, a tuturor animalelor şi a omenirii[1].

Comparabil e cazul Cavalerului Negru şi al Doamnei Fîntînii. Ea nu poate fi condamnată permanent la doliu prin moartea cavalerului consort, deoarece ea simbolizează puterea perenă a vieţii, perpetuă şi neîngrădită. Ea nu poate fi înstrăinată de circumstanţă de propriul său caracter, care e tocmai persistenţa prin toate vicisitudinile nenorocirii şi dezastrului. Prin urmare, supravieţuitorul, cel mai puternic, cavalerul învingător în luptă, devine stăpînul ei şi duce mai departe datina castelului.

Fata care-l ajutase pe Owain şi-l introdusese în domeniul castelului, acţionînd în slujba puterilor imemoriale ale sanctuarului miraculos, zăvorî cu grijă uşa, lăsîndu-l să se odihnească, şi dădu zor să ajungă în apartamentul stăpînei sale, proaspătă văduvă. Cînd ajunse acolo, nu găsi decît doliu şi jale, iar contesa, în camera ei, nu suporta să vadă pe nimeni de supărare. Fata intră şi o salută, dar contesa nu-i răspunse. Şi fata se înclină în faţa ei şi-i spuse: „Ce te mîhneşte oare de nu mai răspunzi nimănuia astăzi?"

---

românească, *Creanga de aur*, trad. de Octavian Nistor, 5 vol., Minerva, B. P. T., 1980, vol. 1, p. 9 — *n. t.*].

[1] *Ibid.*, pp. 139–142 [ed. rom.,vol.I p. 9 — *n. t.*].

„Luned“, spuse contesa cu o privire mînioasă, „ce schimbare s-a petrecut în tine de n-ai venit să mă vizitezi în clipele astea de durere? A fost urît din partea ta.“

„Adevărat“, zise Luned, fata, „credeam că judecata îţi e mai bună decît văd că-ţi este. Îţi stă oare bine să jeleşti după bărbatul acela vrednic sau după orice altceva nu-ţi mai stă-n putinţă să ai?“

„O spun în faţa cerului“, zise contesa, „că nu e-n toată lumea un bărbat ca el.“

„Nu-i aşa“, spuse Luned, „căci pînă şi un bărbat urît ar fi la fel de bun, dacă nu chiar mai bun decît el.“

„O spun în faţa cerului“, zise contesa, „că, dacă nu mi-ar fi peste mînă să fiu pricina osîndirii la moarte a unei fiinţe pe care am crescut-o eu însumi, aş pune să fii executată ca pedeapsă pentru comparaţia pe care-o faci. Aşa că o să te surghiunesc“.

„Sunt bucuroasă“, spuse Luned, „că nu ai alt motiv să procedezi aşa, decît că eu una aş fi putut să-ţi fiu de folos într-o împrejurare în care tu nu ştii ce e spre binele tău. Şi atunci s-o lovească relele pe oricare dintre noi două ar face primul pas către împăcarea cu cealaltă, fie că aş umbla eu după o poftire din partea ta, fie că tu singură, de bunăvoie, ai trimite să mă pofteşti.“

Şi zicînd acestea, fata dădu să plece, iar contesa se ridică şi merse după ea pînă la uşă şi începu să tuşească tare. Şi cînd Luned întoarse privirea, contesa îi făcu semn şi ea reveni.

„Adevărat“, spuse contesa, „răul îţi stă-n fire, dar dacă ştii ce anume e spre binele meu, fă bine şi spune-mi.“

„Aşa o să fac“, grăi ea.

Iar apoi, fata se întrebă cum să mai fie apărată fîntîna aşa cum se cuvine. „Dacă nu poţi să aperi fîntîna, nu poţi să-ţi păstrezi stăpînirile, şi nimeni altul nu poate apăra fîntîna, fără numai un cavaler din preajma lui Arthur, şi am să mă duc la curtea lui Arthur şi să mă bată Dumnezeu dacă mă-ntorc fără un războinic care să poată apăra fîntîna la fel de bine, dacă nu chiar şi mai bine decît acela care-a apărat-o înainte.“

„E greu de făcut“, spuse contesa. „Continuă însă şi dovedeşte-mi ce mi-ai făgăduit.“

Cînd Owain i-a fost prezentat la vremea cuvenită, contesa l-a privit fix şi a spus: „Luned, cavalerul acesta nu arată a călător."

„Şi ce e rău în asta, doamnă?" spuse Luned.

„Sunt sigură", spuse contesa, „că nimeni altcineva decît omul acesta n-a izgonit sufletul din trupul domnului meu."

„Cu atît mai bine pentru tine, doamnă", spuse Luned, „căci dacă n-ar fi fost mai puternic decît domnul tău nu l-ar fi putut lipsi de viaţă. Nu mai e leac pentru ceea ce nu mai e, orice-ar fi."

„Du-te la tine-acasă", spuse contesa, „şi eu am să ţin sfat."

A doua zi contesa ceru să i se-adune toţi supuşii; comitatul ei, le spuse ea, rămăsese fără apărare şi el nu putea fi proteguit decît cu cal, şi arme, şi pricepere militară.

„Prin urmare", spuse ea, „iată ce las la alegerea voastră: fie mă ia unul dintre voi de soţie, fie îmi îngăduiţi să-mi iau eu un soţ din altă parte ca să-mi apere pămînturile."

Astfel hotărîră cu toţii că era mai bine să i se încuviinţeze să se mărite cu cineva din altă parte, după care ea îi chemă pe episcopi şi pe arhiepiscopi ca să-i celebreze nunta cu Owain. Şi bărbaţii din comitat îi prezentară omagiul lor lui Owain. Şi Owain apără fîntîna cu lancea şi spada.

Dacă Doamna Fîntînii, contesa, ar fi fost o fiinţă omenească, un eu, o personalitate care ar fi reacţionat la împrejurări ca un individ, ar fi fost foarte firesc să se abandoneze tristeţii provocate de pierderea personală în care o cufundase moartea consortului său. Ar fi putut renunţa la viaţa şi bucuriile feminităţii şi dragostei. Dar, în calitate de stăpînă supranaturală a Fîntînii Vieţii, ea nu e nimic altceva decît întruparea forţei vitale oarbe, ea nu poate renunţa. Şi, respectînd datina Castelului Vieţii, ea şi viteazul care l-a ucis pe fostul ei soţ îşi aparţin unul altuia. Răposatul Cavaler Negru este legătura dintre ei. Ea a fost cucerită de către Cavalerul Negru şi Cavalerul Negru a fost biruit de către Owain. Doamna Fîntînii trebuie să-şi fi întîmpinat noul soţ cu o expresie foarte asemănătoare cu aceea cu care nimfa sanctuarului antic de lîngă Lacul Nemi îşi primea noul preot. Sîngele fostului preot ucis, picurînd de pe mîinile ucigaşului său sacru, era unguentul de iniţiere care-l

instala sacramental ca succesor la serviciul sfînt al slujitorului sacrificat ritual.

Astfel Owain intră în lumea supranaturalului, în sfera transcendentală a puterilor cosmice superioare. În calitate de consort al Doamnei Fîntînii şi de paznic al Apelor Veşnice, desăvîrşitul cavaler trece dincolo de limitele condiţiei sale umane şi devine iniţiat în misterele originare ale forţei vitale, vrăjit de misiunea cu care l-a investit biruinţa lui supraomenească. În calitate de stăpîn al fîntînii, Owain este acum o fiinţă aparte, eliberată şi separată de curentul atotconţinător al vieţii care poartă în curgerea sa existenţa omenească obişnuită. El este strămutat din lumea cu care era obişnuit — cea a cunoaşterii normale a făpturilor omeneşti, reprezentată în limbajul plastic utilizat de romanele Mesei Rotunde sub forma comunităţii cavalerilor, sub forma aventurilor, turnirelor şi serbărilor galante. Curajosul căutător de aventuri este pierdut, pierdut pentru lume în general. El a fost fermecat de magia sferei forţelor invizibile de care numai cel ales poate să se apropie şi numai lui îi e dat să pătrundă în ea.

Cu toate acestea, el este o creatură din sfera omului. Owain e uman. Şi lumea nu va renunţa la copilul căruia i-a dat naştere, nu-şi va domoli pretenţia. Ea va insista asupra părţii sale, sfidînd chiar sfera transcendentală care l-a extras şi-l ţine acum captiv ca pe preotul ei fermecat, întrucît cele două sfere — cea a cunoaşterii noastre umane comune şi cea superioară a forţelor primordiale şi a iniţierilor respective — ridică pretenţii, în opoziţie mutuală, asupra sufletului omenesc. Şi efortul central al dezvoltării sufletului este acela de a face reală cumpăna corectă dintre cele două, de a da fiecăreia ce i se cuvine. Prin urmare, dacă sufletul, răpit întru farmec printr-o iniţiere în misterele sferei divine şi superioare, renunţă la lumea de fiecare zi în asemenea măsură, încît nici o dorinţă nu-l mai stimulează să se întoarcă, atunci însăşi acea sferă mundană îşi va trimite portărelul să bată la uşă, să scuture vraja supralumească şi să-l trezească pe cel vrăjit din visul său magic.

Aşa s-a întîmplat şi în cazul lui Owain. Căci Regele Arthur şi cavalerii săi s-au neliniştit de absenţa prelungită a

camaradului lor plecat şi, după trei ani de îngrijorare crescîndă, au hotărît să organizeze o expediţie de căutare. Kynon, care-i povestise lui Owain istoria Cavalerului Negru al Fîntînii, bănuia că el s-ar fi putut încumeta în aventura aceasta, astfel încît, în clipa cînd ceata de mari luptători părăsiră sălile şi curţile castelului regal de la Caerleon — Regele Arthur însuşi, înarmat pînă-n dinţi, numărîndu-se printre ei — rolul de călăuză i-a fost încredinţat tocmai lui Kynon.

Făcură popas la Castelul Belşugului şi, cu toate că suita Regelui Arthur era mare, prezenţa lor abia a fost observată în castel, atît de vast era acesta. Ajunseră la luminişul din pustietate unde înfricoşătorul uriaş cu un singur ochi stătea pe dîmbul său în mijlocul animalelor, statura lui fiind şi mai surprinzătoare pentru Arthur decît îi fusese zugrăvită. În cele din urmă ajunseră la fîntînă, şi Kai, cu încuviinţarea regelui, vărsă o cupă de apă pe lespede. Numaidecît urmă tunetul, şi după tunet ploaia. Mulţi dintre slujitorii ce se aflau în alaiul lui Arthur au fost ucişi de ploaia torenţială. După ce încetă ploaia, cerul se limpezi şi, cînd se uitară la copac, văzură că e pe de-a-ntregul desfrunzit. Apoi se lăsară pe copac păsările, şi cîntecul lor a fost mult mai suav decît orice melodie le mai fusese dat să asculte vreodată. Apoi zăriră un cavaler pe un cal negru corb, îmbrăcat în satin negru, venind în grabă spre ei. Şi Kai i-a ieşit în întîmpinare şi l-a atacat, şi în scurt timp Kai a fost doborît din şa. Cavalerul s-a retras, iar Arthur şi oastea sa au ridicat tabără de noapte.

Şi cînd s-au trezit în zori, au observat semnul de luptă pe lancea cavalerului. Şi Kai iarăşi s-a dus către cavaler. Şi pe loc el l-a răsturnat pe Kai şi l-a lovit cu vîrful lăncii în frunte, aşa încît i-a sfărîmat coiful şi obrăzarul şi i-a străpuns pielea şi carnea, cît era vîrful lăncii de lat, pînă la os. Şi Kai s-a întors la tovarăşii săi.

Apoi, toată suita lui Arthur ieşi la iveală, unul după altul, să-l înfrunte pe cavaler, pînă cînd n-a mai rămas nici unul nedoborît de el, fără numai Arthur şi Gawain. Şi Arthur se înarmă ca să se lupte cu cavalerul. „O, măria ta“, spuse Gawain, „îngăduie-mi să lupt întîi eu cu el.“ Şi Arthur îi

îngădui. Şi Gawain ieşi să-l întîmpine pe cavaler, îmbrăcat şi el şi calul într-un veşmînt de paradă din satin. Şi se năpustiră unul asupra celuilalt şi luptară toată ziua pînă seara, şi nici unul nu fu în stare să-l dea jos de pe cal pe celălalt.

A doua zi luptară cu lănci grele şi nici unul dintre ei nu putu dobîndi întîietatea.

Şi-n cea de-a treia zi luptară cu lănci neobişnuit de grele. Erau foc şi pară şi au luptat cu furie pînă la amiază. Şi s-au izbit atît de tare, încît chingile şeilor li s-au rupt şi ei au căzut la pămînt peste crupele cailor. Şi s-au ridicat grabnic de jos, şi şi-au tras spadele, şi au reluat lupta, iar cei mulţi care asistau la încleştarea lor jurară că nu mai văzuseră niciodată doi bărbaţi viteji şi puternici ca ei. Şi miezul nopţii să fi fost, s-ar fi făcut lumină de la focul ce scăpăra din armele lor.

Şi cavalerul îi dădu lui Gawain o lovitură care-i smulse coiful de pe faţă, astfel încît îşi dădu seama că era Gawain.

Atunci Owain spuse: „Nobile Gawain, nu l-am recunoscut în tine pe vărul meu, din pricina veşmîntului de paradă ce te înfăşura; ia-mi spada şi armele."

Zise Gawain: „Tu, Owain, eşti învingătorul, ia-mi tu mie spada."

Şi aşa văzu Arthur că stăteau de vorbă şi se apropie de ei.

„Nobile Arthur", spuse Gawain, „iată-l pe Owain care m-a învins şi nu vrea să-mi ia armele."

„Măria ta", spuse Owain, „el e cel care m-a învins şi nu vrea să-mi ia spada."

„Daţi-mi mie spadele", spuse Arthur, „şi-atunci nici unul dintre voi nu l-a învins pe celălalt."

Apoi Owain îşi puse mîinile pe după grumazul lui Arthur şi se îmbrăţişară. Şi toată oastea se năpusti să-l vadă pe Owain şi să-l strîngă în braţe, şi-a fost cît pe ce să se facă moarte de om, atît de mare a fost îmbulzeala.

Owain îi invită pe Regele Arthur, pe cavaler şi marea suită să şadă cu el şi cu doamna sa în Castelul Fîntînii pînă cînd aveau să-şi revină din ostenelile călătoriei celei lungi. „Căci am lipsit de lîngă tine ultimii trei ani", spuse Owain, „şi-n tot acest răstimp şi pînă azi, am pregătit un ospăţ pen-

tru tine, ştiind că ai să vii să mă cauţi." Şi purceseră cu toţii la castelul Contesei Fîntînii, iar ospăţul a cărui pregătire ţinuse trei ani a fost isprăvit în trei luni.

Fiind gata de plecare, Regele Arthur trimise o solie contesei spre a o implora să-i dea voie lui Owain să vină cu el vreme de trei luni. Şi contesa îşi dădu consimţămîntul, cu toate că-i era nespus de greu. Astfel Owain îşi luă rămas bun de la sfera magică a Fîntînii Vieţii şi reveni la viaţa sa anterioară de cavaler în mijlocul nobililor şi frumoaselor doamne din insula Britaniei, la curtea Regelui Arthur. Şi revăzîndu-se printre rudele şi prietenii săi, rămase cu ei trei ani în loc de trei luni. Şi aşa a rămas fîntîna fără paznic şi doamna fără stăpînul ei consort.

Acest al doilea caz de uitare e corespondentul celui dintîi. Fiind complet absorbit de către sfera superioară, funcţionînd ca paznic iniţiat al Fîntînii Vieţii şi ca soţ fermecat al Doamnei Fîntînii în domeniul ei de veşnicie, cavalerul neglijase în chip nejustificat exigenţele impuse de lumea comportării omeneşti obişnuite, sub forma vieţii sociale a cavalerilor Mesei Rotunde. Absorbit lăuntric — după ce răzbise pînă la izvorul şi fîntîna ultimă — Owain abandonase pe de-a-ntregul fluxul existenţei, dezinteresîndu-se complet de sfera relaţiilor sale personale şi de îndeletnicirile cavalerismului contemporan. Acum, sfera aceasta, ca răzbunare, îl smulge din sinea lui, îi pune stăpînire total pe fiinţă şi-l implică într-un asemenea grad în evenimentele intense ale sferei normale a exteriorizării, încît orice amintire despre calea integral lăuntrică este pierdută. Şi astfel iniţiatul îşi pierde orice aducere aminte a ungerii sale, personalitatea mistică superioară şi rolul pentru care fusese pregătit, în calitate de Cavaler Negru, se eclipsează, iar alesul nu mai este alesul.

Putem prevedea că Owain mai are de înfruntat o criză — şi încă un calvar dureros — pînă să descopere secretul unirii echilibrate a celor două sfere ce-i alcătuiesc umanitatea sufletului său. Căci sfera superioară, ca şi sfera inferioară, după ce aşteaptă mult timp în zadar, ştie cum să-l convoace din nou pe delincvent. Metoda ei însă e oarecum mai puţin directă şi bărbătească.

Iată că într-o bună zi, la curtea Regelui Arthur îşi făcu apariţia o domnişoară călare pe un cal murg cu coama buclată şi acoperit de spumă, iar căpăstrul şi cît se vedea din şa erau de aur. Şi domnişoara era înveşmîntată într-o rochie de atlaz galben. Şi ea se apropie de Owain şi-i scoase din deget inelul pe care i-l dăruise Contesa Fîntînii ca semn al legămîntului lor. „Aşa", spuse ea, „se cade să fie tratat un amăgitor, un trădător, un sperjur şi un om fără onoare, ruşine să-ţi fie!" Îşi întoarse calul în loc şi plecă.

Atunci Owain şi-a amintit de aventura lui şi l-a cuprins mîhnirea. Legătura inconştientă ce-l unise în chip tainic de sfera magică fiind atît de brutal tăiată, a fost basculat în starea de conştiinţă; zeiţa îşi retrăsese pînă şi ultimul indiciu al prezenţei şi existenţei ei. Apele fiinţei pe care le descoperise, care-l absorbiseră, care-l scoseseră la iveală renăscut şi apoi îl susţinuseră în chip obscur pînă şi în anii săi de uitare, se retrăseseră acum în întregime şi el rămăsese aruncat la ţărm şi singur. Owain plecă de la curte acasă la el şi se pregăti chiar în noaptea aceea, şi se lumină de ziuă, dar el nu se mai întoarse la curte. O luă razna, părăsind Caerleonul, către tărîmurile depărtate ale pămîntului şi către munţi golaşi.

Siegfried, în *Amurgul zeilor*, e supus unei încercări identice. Ca şi Owain, tînărul Siegfried e un simbol al sufletului eroic neîntinat, îndreptăţit prin natura lui să intre în comuniune cu forţele cosmice şi făcut pentru împlinirea supremă. Ca numeroase alte personaje din tradiţiile mitologice ale lumii, el nu era produsul unei căsătorii omeneşti, ci al unei naşteri oarecum discutabile şi misterioase; ca şi Zeus, ca şi Krishna, el a fost crescut în taină şi, asemenea lui Perseu, a ucis balaurul, deoarece, ca Owain, ca Gawain, ca Buddha — el nu cunoştea frica. Siegfried poseda inelul de aur care ar fi declanşat, dacă mintea lui tînără ar fi cerut-o, nemărginirea puterii cosmice. Spada lui era spada lui Wotan, Tatăl zeilor; făurind-o din nou, eroul şi-a justificat pretenţia de a o poseda. Ca şi Ahile, fiul unei zeiţe, el era invulnerabil. Şi, asemenea înţelepţilor eroi ai Orientului, el înţelegea limba păsărilor.

Marea victorie şi păcatul lui Siegfried au fost în esenţă aceleaşi ca ale lui Owain. După ce şi-a ucis balaurul, şi-a croit drum printr-un foc cosmic ce încercuia vîrful muntelui divin şi a eliberat-o pe Brunhilda din somnul ei vrăjit. Ea era fiica favorită a lui Wotan şi a devenit mireasa eroului care o eliberase. Astfel, el a fost alăturat forţelor transcendentale întocmai ca şi Owain, devenind stăpînul consort al unei femei supranaturale. Şi întocmai ca Owain, cînd a coborît din nou de pe munte în căutare de aventuri în lumea inferioară a treburilor omeneşti, Siegfried a uitat-o cu desăvîrşire pe doamna superioară a sufletului său. Şi mai grav încă, după ce a băut o poţiune a uitării, el a schimbat-o fără să-şi dea seama pe o fată obişnuită de pămîntean. Răzbunarea împotriva lui a fost nemiloasă şi nelimitată.

În cazul lui Siegfried, vina a fost fără intenţie: inocenţă, dar în acelaşi timp vină[1]. Căci în sfera supraumanului, alesul nu e scuzat pe motiv de ignoranţă sau bunăvoinţă. El este judecat în funcţie de adecvarea şi de actele sale. Şi de vreme ce puterile acestei sfere pătrund invizibil totul din lumea vizibilă, tot ce iese în calea alesului constituie în cele din urmă o încercare. De fiecare dată propriile lui decizii sunt un mod de a-l pune la încercare, şi ori de cîte ori eşuează, el moare sau suferă ceva echivalent cu moartea. Pura forţă vitală supraumană este pe cît de vindicativă, pe-atît de oarbă în atacul ei teribil, de îndată ce se simte înşelată şi trădată.

[1] În cazul lui Perceval, eroul clasic al Căutării Graalului, găsim tot această temă sumbră a vinii inconştiente. Crescut de către o mamă văduvă în pustietate, departe de curtea Regelui Arthur şi în totală neştiinţă despre lumea cavalerismului, el zăreşte într-o zi o trupă de cavaleri în trecere şi, urmărindu-i, îşi lasă mama să moară de inimă rea. Aceasta a fost cea dintîi mare crimă a inocenţei sale. Cea de-a doua a fost săvîrşită atunci cînd, în apogeul carierei sale, a ajuns la Castelul Graalului şi a avut privilegiul să ia parte la misterul sacru. A omis să întrebe care era semnificaţia tainică a ceea ce i se înfăţişa ochilor, şi a atras astfel asupra sa blestemul tărîmului mistic.

Conformîndu-se acestei legi înfricoşătoare, frumoasa Luned, fata care-l prezentase pe Owain Doamnei Fîntînii, a fost aruncată şi ea, o dată cu Owain, în întunericul exterior, deoarece ea îl ajutase pe omul cel rău să ajungă la condiţia de stăpîn şi paznic suprem al fîntînii. Doi vasali ai contesei veniseră într-o bună zi şi o tîrîseră către o temniţă depărtată din pustietate, în care o aruncaseră brutal, ameninţînd-o cu moartea dacă Owain însuşi nu va veni să o elibereze pînă într-o anumită zi. Şi ea, săraca, nu avea pe cine să trimită după el. Iar cavalerul pe care era silită să-l aştepte era cuprins de nebunie.

Owain, după ce-şi pierduse inelul şi-şi reamintise starea sa anterioară, fusese incapabil să mai revină în compania cavalerilor Mesei Rotunde, căci vraja pe care conştiinţa superficială a existenţei pur sociale în mediul cavaleresc o aruncase temporar asupra lui fusese împrăştiată. Ca paznic şi apropiat al puterilor cosmice, el pierduse de fapt obişnuinţa cu acel mod de viaţă. Scurta vizită fusese numai temporară — o basculare violentă către versantul uitat. Acum însă nu se mai putea întoarce nici la celălalt mod de existenţă, deoarece zeiţa îl repudiase, îşi luase înapoi inelul. Dispăruse astfel luciditatea anterioară a intuiţiei lui Owain, care odinioară îl călăuzise inconştient şi cu paşi neşovăitori întru comuniunea cu forţele supranaturale. Deşi lumea instituţiei cavalereşti dispăruse, comitatul fîntînii nu mai putea fi găsit şi nici măcar căutat. Owain fusese exclus şi din omenesc, şi din supraomenesc. Romanul relatează cum s-a prăbuşit, ajungînd la ultima extremă posibilă.

Stă scris că eroul, în starea sa de mizerie, s-a oploşit şi a rătăcit în pustietate „pînă cînd straiele i s-au făcut praf, trupul i-a slăbit detot şi părul i-a crescut lung. Şi el s-a înhăitat cu fiarele sălbatice şi s-a hrănit aidoma lor, pînă cînd s-au obişnuit şi ele cu dînsul."

Puterile se răzbunaseră cu o cruzime teribilă. Părăsindu-le îndrumarea, Owain fusese lăsat să se cufunde pînă la cel mai de jos nivel al existenţei, cel al inconştientului obscur şi instinctiv şi al supravieţuirii intuitive a lumii animale. Ne amintim astfel de calvarul şi metamorfoza lui Ioan Gură de

Aur şi de acea menţiune ciudată din *Cartea lui Daniel*, despre Regele Nabucodonosor, care a coborît de pe tronul său şi, în patru labe, s-a dus să se alăture animalelor (pp. 57–69 *supra*). Atît sfîntul cît şi regele şi-au redobîndit în cele din urmă deplinul uz al raţiunii. Putem anticipa o dezvoltare asemănătoare şi pentru cavalerul Owain.

El se înhăită cu fiarele sălbatice şi se hrăni aidoma lor, pînă cînd se obişnuiră şi ele cu dînsul, dar cu timpul el slăbi atît de rău, încît nu le mai putu ţine tovărăşie. Atunci coborî din munţi la şes şi ajunse la o grădină de pe moşia unei contese rămase văduvă. Şi contesa aceasta, într-o bună zi, însoţită de slujitoarele ei, ieşi să se plimbe pe malul unui lac aflat în mijlocul grădinii. Văzură acolo o arătare cu trăsături omeneşti şi se speriară. Se apropiară totuşi, şi-l atinseră, şi-l priviră cu luare-aminte, şi văzură că încă mai pîlpîia viaţa în el, deşi era sfîrşit de arşiţa soarelui. Contesa se întoarse la castel, luă un şip plin cu un balsam preţios şi i-l dădu uneia din slujnicele sale. „Du-te cu asta“, zise ea, „şi ia cu tine acolo un cal şi nişte veşminte şi pune-le lîngă omul pe care l-am văzut adineauri. Şi unge-l cu elixirul acesta pe lîngă inimă, şi dacă mai e ceva viaţă într-însul, o să se pună pe picioare datorită puterii balsamului. Apoi ia aminte la ce face.“

Şi fata plecă de lîngă ea şi vărsă tot balsamul pe Owain, şi lăsă calul şi straiele nu departe de el, şi se trase niţel mai la o parte, şi se ascunse ca să-l supravegheze. Curînd văzu că-ncepe să-şi mişte braţele, după care se ridică în picioare şi se privi, ruşinîndu-se de necuviinţa înfăţişării sale. Apoi zări calul şi straiele din apropiere. Şi se furişă către ele pînă ce izbuti să tragă straiele de pe şa. Şi se îmbrăcă, iar apoi încălecă pe cal cu chiu, cu vai. După care domnişoara i se arătă şi-l salută. Şi el se bucură văzînd-o şi o-ntrebă pe ce pămînt şi-n ce ţinut se află.

„Adevăr grăiesc“, zise domnişoara, „o contesă văduvă stăpîneşte castelul de colo. La moartea soţului ei a primit două comitate, dar pînă-n ziua de azi numai lăcaşul acesta nu i l-a smuls încă, din pricină că a refuzat să-i fie soţie, un tînăr conte, vecin cu ea.“

„E foarte trist“, spuse Owain.

Şi el şi fata o porniră către castel, şi acolo el se dădu jos din şa, iar fata îl conduse într-o încăpere frumoasă, făcu focul şi-l lăsă singur. Şi apoi se înfăţişă contesei şi-i înmînă şipul.

„Ei, fetiţo“, zise contesa, „unde-i balsamul?“

„Păi nu l-am folosit pe tot“ zise ea.

„Vai, fato“, spuse contesa, „nu mi-e uşor să-ţi iert una ca asta; mare păcat să irosesc un elixir preţios ce m-a costat o sută patruzeci de lire pe un străin necunoscut. Totuşi veghează asupra lui pînă ce se reface detot.“ Şi slujnica făcu întocmai, şi se-ngriji să nu ducă lipsă de carne şi de băutură, de căldură, de lucruri şi doctorii, pînă cînd îl văzu însănătoşit. Şi după trei luni, Owain îşi reveni la starea dintîi, făcîndu-se chiar mai chipeş decît mai-nainte.

Owain o scăpă pe contesă de peţitorul ei nedorit. Porni călare către el cînd îl văzu sosind cu o oaste numeroasă, se repezi la el şi-l doborî fără cruţare din şa, iar apoi se întoarse cu el umilit la poarta castelului, unde i-l prezentă contesei ca pe un dar. „Iată o despăgubire pentru balsamul tău cel preţios.“

Ea se bucură nespus. Şi contele îi dădu înapoi contesei, în chip de răscumpărare pentru viaţa lui, cele două comitate pe care i le luase cu japca, iar pentru punerea lui în libertate îi dădu jumătate din propriile-i domenii, tot aurul, argintul şi bijuteriile, başca alte zăloguri.

Şi Owain se pregăti să plece. Contesa şi toţi supuşii ei îl implorară să rămînă, dar Owain preferă să-şi continue rătăcirea prin ţinuturi şi pustietăţi îndepărtate. După ce fusese paznicul Fîntînii Vieţii şi consort vreme de trei ani al zînei acesteia, nu putea fi ispitit acum să se mulţumească cu starea unui nobil de ţară, putred de bogat, cu o feudă măreaţă şi o soţie fermecătoare. Călare pe un armăsar negru dăruit de contesă, Owain plecă mai departe, rătăcitor fără adăpost, continuîndu-şi căutarea fără nici o ţintă palpabilă dintre cele două sfere ştiute, dar inabordabile. Aceasta e calea eternă către reintegrarea Sinelui.

Apoi, într-o bună zi, tot călătorind aşa, se întîmplă să audă un urlet puternic şi groaznic într-o pădure alăturată. Şi-l auzi

repetîndu-se a doua şi a treia oară. Dădu pinteni ca să ajungă mai grabnic la faţa locului şi zări în mijlocul pădurii o prăpastie mare şi lîngă ea o stîncă. Stînca avea o despicătură şi-n despicătură era un şarpe. Şi lîngă stîncă stătea un leu negru, şi ori de cîte ori leul încerca să plece de-acolo, şarpele se repezea să-l atace.

Owain îşi scoase spada din teacă şi se trase lîngă stîncă, iar cînd şarpele ţîşni afară, el îl izbi cu spada şi-l reteză în două. Şi-şi curăţă spada şi-şi văzu mai departe de drum. Ce să vezi însă, leul se ţinu după el gudurîndu-se, de parcă ar fi fost un ogar crescut de el.

Seara Owain descălecă şi-şi lăsă calul slobod pe o pajişte netedă şi-mpresurată de arbori. Şi scăpără din amnar, iar cînd se aprinse focul, leul îi aduse lemne destule şi pentru trei nopţi. Şi leul dispăru. După care leul se întoarse cu o mîndreţe de căprior, pe care-l lepădă în faţa lui Owain.

Astfel cavalerul îşi dobîndise un tovarăş, un ajutor, un al doilea eu, ca să spunem aşa. Acest leu avea să-l salveze în viitor dintr-o serie de înfruntări extrem de inegale, pe care Owain le-ar fi pierdut dacă s-ar fi bătut singur. Duşmanii erau mai puternici decît el şi necinstiţi pe deasupra, iar cavalerul ţinea să se măsoare întotdeauna cu ei făţiş, ca de la bărbat la bărbat, potrivit codului cavaleresc. Leul însă, nesolicitat, ba chiar îndepărtat de Owain, îşi făcea în cele din urmă apariţia, şi anume cînd era mai mare nevoie, ivindu-se înspăimîntător pe cîmpul de luptă. A fost nevoie de cîteva asemenea intervenţii salutare pentru a-l convinge pe cavaler că e bine să se supună în deciziile sale vitejeşti intuiţiei superioare a regescului animal aflat alături de el. În etapele finale ale căutării sale, el a acceptat îndrumarea mută a acestui alter ego animal ca pe un soi de sfat superior.

Uciderea şarpelui corespunde, simbolic vorbind, cu uciderea balaurului de către Siegfried, Tristan, Perseu, Indra şi ceilalţi mari ucigători de balauri din legendele lumii. Owain, prin această ispravă, a dat expresie unei decizii în favoarea leului. Răsplata i-a fost tovărăşia leului — o varietate aparte şi o manifestare a hatîrului divin făcut de puterea supraomenească totdeauna şi pretutindeni ca

urmare a isprăvii de a ucide balaurul. Căci, fără să-şi dea seama, Owain a ales, dintre toate fiarele, pe cea regească spre a-i fi însoţitor şi contraparte inseparabilă. El şi-a recunoscut propria înrudire biologică şi spirituală cu nobilul mamifer cu sînge cald prin hotărîrea de a-l salva de ameninţarea şarpelui veninos şi viclean, cu sîngele rece. Actul acesta l-a înzestrat cu putere animală în cea mai elevată formă a acesteia — îmbinînd mîndria şi forţa cu generozitatea şi prevederea. Şi-a descoperit astfel, aşa-zicînd, animalul totem şi a integrat puterea instinctuală a acelui animal în personalitatea sa umană ca pe o funcţie salutară şi obedientă, adăugînd la vigoarea calităţii sale renăscute de cavaler ceva din forţa ce l-a supus orbeşte cînd a devenit asemenea animalelor şi şi-a dus viaţa printre făpturile pădurii. Puterea şi înţelepciunea leului regesc i-au devenit călăuze. Obedientă, dar acţionînd de la sine ca un fel de intuiţie superioară, această exteriorizare a aspectului fizic al fiinţei sale avea să-l reconducă la stăpîna pe care o trădase cînd se implicase şi se lăsase absorbit în rutinele pur mundane ale vieţii sociale aşa cum erau ele reprezentate de mediul şi formalismele deşarte ale Mesei Rotunde.

Cea dintîi aventură ce i s-a ivit lui Sir Owain după descoperirea şi salvarea leului a fost de bun augur pentru viitor. Fiara recunoscătoare s-a ţinut după el ca un cîine credincios tot restul zilei, iar în seara aceea i-a adus căpriorul pentru cină. Owain a luat prada şi a jupuit-o, înşirînd hartane din carnea ei pe frigări în jurul focului. Ce-a rămas din căprior i-a dat leului să-l devoreze. Şi-n timp ce şedea şi se îngrijea de friptul cărnii, auzi un oftat adînc de pe undeva din apropiere, şi-apoi încă unul, şi încă unul. Strigă atunci ca să-şi dea seama dacă sunetul venea de la un muritor, şi primi răspunsul afirmativ.

„Cine eşti tu?“ întrebă Owain.

„Adevăr grăiesc“, spuse glasul, „sunt Luned, slujitoarea Contesei Fîntînii.“

„Şi ce faci aici?“ spuse Owain.

„Sunt întemniţată“, zise ea, „din pricina cavalerului care a venit de la curtea Regelui Arthur şi s-a căsătorit cu con-

tesa. Şi el a rămas cu ea cîtva timp, iar apoi a plecat la curtea lui Arthur şi de atunci nu s-a mai întors. El îmi era prietenul cel mai drag de pe lumea asta. Iar doi dintre pajii contesei l-au ponegrit şi l-au făcut amăgitor. Şi eu le-am spus că ei doi la un loc nu fac cît el singur. Atunci ei m-au închis într-un beci de piatră şi mi-au spus că o să mă omoare dacă el nu vine să mă pună în libertate pînă într-o anumită zi, şi ziua asta cade chiar poimîine. Şi n-am pe nimeni ca să-l înştiinţeze din partea mea. Iar numele lui e Owain fiul lui Urien.

„Şi eşti sigură că dacă ar şti ce se-ntîmplă, cavalerul acela ţi-ar sări în ajutor?"

„Cum nu se poate mai sigură", zise ea.

După ce s-au fript bucăţile de carne, Owain le-a împărţit în două, pentru el şi pentru fată. Şi nici o santinelă nu şi-a păzit mai cu atenţie stăpînul decît a făcut-o leul în noaptea aceea cu Luned şi cu Owain.

Pornind apoi la drum, cu Luned pe acelaşi cal cu el şi cu leul păşind ca un cîine alături, Owain a poposit la un castel foarte asemănător cu vechiul Castel al Belşugului, numai că prezentul lăcaş idilic zăcea sub un văl de tristeţe, întrucît cei doi fii ai castelanului fuseseră răpiţi de către un uriaş înspăimîntător — foarte asemănător cu uriaşul negru şi cu un singur ochi, Pădurarul din Pădure — şi erau în pericol de a fi devoraţi. Owain porni în întîmpinarea monstrului, iar leul se ţinu după el. Şi cînd văzu că Owain era înarmat, uriaşul se năpusti către el şi-l atacă. Şi leul luptă cu uriaşul mai înfocat decît Owain. „Adevăr grăiesc", protestă uriaşul, „nu mi-ar fi deloc greu să mă lupt cu tine, dacă n-ar fi animalul care te însoţeşte."

Auzind asta, Owain îl duse pe leu înapoi la castel şi-l lăsă în spatele porţii închise, iar apoi se întoarse să-l înfrunte pe uriaş ca mai înainte. Şi leul răgi cumplit de tare, deoarece auzise că lui Owain îi mergea rău. Şi se căţără pînă ce ajunse deasupra sălii contelui, iar de acolo în vîrful castelului, de unde, sărind pe ziduri şi apoi în afara lor, i se alătură lui Owain. Şi leul îi aplică uriaşului o lovitură cu laba, sfîşiindu-l de la umăr pînă la şold, de i se vedea inima,

şi uriaşul se prăbuşi fără viaţă. Apoi Owain îi restitui tatălui lor pe cei doi tineri salvaţi.

În calitatea sa de cavaler din cercul solemn al Mesei Rotunde, Owain, asemenea lui Gawain şi Lancelot, este bărbatul desăvîrşit conform concepţiei curteneşti a Evului Mediu, cu alte cuvinte el e însăşi încarnarea cavalerismului, ca fiinţă socială şi gentilom mundan. Pe de altă parte, leul inarticulat, ca forţă animală a vieţii sub aspectul ei cel mai măreţ şi mai generos, reprezintă, ca şi calul fermecat din povestea lui Conn-eda, principiul călăuzitor intuitiv care-l conduce pe erou către sfera puterii supranaturale, aflîndu-se deopotrivă deasupra şi dedesubtul planului social. Conştiinţa umană desăvîrşită a cavalerului, împreună cu instinctul sub- şi supraumanal regelui dobitoacelor, se dovedeşte mai puternică chiar decît titanul pustiei şi triumfă în situaţii în care cavalerismului uman i-ar fi lipsit atît sagacitatea cît şi puterea.

După ce l-a biruit pe uriaşul cel fioros, cavalerul cu leul a fost implorat să rămînă, dar el a refuzat şi, luîndu-şi rămas-bun de la familia recunoscătoare, a pornit-o către pajiştea unde-l aştepta Luned. O dată ajuns însă acolo, zări un foc mare şi doi tineri cu păr castaniu frumos ducînd-o pe fată ca s-o arunce în flăcări. Erau pajii cei nemiloşi din castelul Contesei Fîntînii, care, cu un an înainte, o duseseră pe Luned în pustietate şi veniseră acum să-şi îndeplinească ameninţarea. Owain îşi strigă provocarea, cei doi se năpustiră călare asupra lui, leul răgi, iar bătălia fu grea. Owain era ostenit după lupta cea lungă cu uriaşul. Totuşi, cu ajutorul leului, tînăra a fost salvată de la moartea în foc. Şi după aceea, Owain se întoarse cu Luned pe domeniile Contesei Fîntînii.

Amănuntele regăsirii şi reconcilierii cavalerului cu doamna sa supranaturală nu sunt descrise de textul galez pe care l-am urmat, şi anume cel din *Red Book of Hergest*, ci apar, cu un nou formalism francez al etichetei, în versiunea romanului alcătuit din Chrétien de Troyes. Potrivit acestei relatări curteneşti, doamna însăşi fusese de faţă împreună cu cei doi paji ai ei atunci cînd aceştia veniseră să o dez-

golească şi să o ardă pe Luned (al cărei nume acum, în franceză, este Lunette), şi asistase la victoria cavalerului cu leul, fără însă a-l recunoaşte, deoarece armura purtată de el îi era străină şi ea nu-i cunoştea numele. După înfrîngerea lor, cei doi paji au fost arşi pe rugul aprins de ei pentru domnişoară, „căci e întemeiat şi drept ca acela care l-a judecat nedrept pe altcineva să îndure aceeaşi moarte la care el îl osîndise pe celălalt".

Şi Lunette se bucură nespus împăcîndu-se cu stăpîna sa. Fără a-l recunoaşte pe cavaler, toţi cei de faţă îi oferiră să se pună-n slujba lui atîtea zile cîte vor mai fi avînd, şi chiar şi doamna, ce-i ţinea inima în stăpînire fără s-o ştie, îl rugă să rămînă la ea pînă ce el şi leul îşi vor fi refăcut forţele.

Cavalerul replică: „Eu nu pot rămîne nicăieri pînă cînd doamna mea nu-şi smulge din suflet supărarea şi mînia faţă de mine. Abia atunci va veni sfîrşitul muncilor mele."

„Într-adevăr", spuse ea, „mă mîhneşte ceea ce-mi spui. Nu cred că e foarte curtenitoare doamna ce-ţi poartă gînd rău. Ar trebui să nu-şi închidă uşa pentru un cavaler atît de viteaz ca domnia ta, fără numai dacă n-ai făcut un mare rău."

„Doamnă", răspunse el, „cît de mare ar fi vitregia, sunt fericit oricare ar fi voia doamnei mele. Dar să nu mai vorbim despre asta, căci nu voi spune nimic despre cauză sau crimă, decît acelora ce au ştiinţă desprea ea."

„Ştie prin urmare şi altcineva, pe lîngă voi doi?"

„Da, aşa e, doamnă."

„Bine, spune-mi măcar numele domniei tale, nobile domn, şi apoi vei fi liber să pleci."

„Chiar liber, doamna mea? Nu, nu voi fi liber. Datorez mai mult decît pot plăti: Da, n-ar trebui să-mi ascund numele de tine. Nu vei auzi niciodată de «Cavalerul cu Leul» fără să auzi de mine, căci sub numele acesta doresc să fiu cunoscut."

„Pentru numele Domnului, sir, ce-nseamnă numele acesta? Căci noi nu te-am mai văzut niciodată pînă acum şi nici n-am auzit pomenit vreodată numele acesta al domniei tale."

„Doamnă, poţi trage de aici încheierea că faima mea nu e răspîndită."

Apoi doamna spuse: „Încă o dată, dacă nu e împotriva voinţei domniei tale, te-aş ruga să mai zăboveşti aici."

„Zău, doamnă, n-aş îndrăzni, atîta timp cît nu voi şti cu siguranţă că mi-am recîştigat bunăvoinţa doamnei mele."

„Bine, du-te atunci cu Dumnezeu, nobile domn, şi dacă aşa îi va fi voia, facă să ţi se schimbe tristeţea şi supărarea în bucurie."

„Doamnă", spuse el, „să-ţi audă Dumnezeu rugăciunea." Apoi adăugă în şoaptă: „Doamnă, domnia ta ţii cheia şi, cu toate că nu ştii, domnia ta ţii lăcriţa în care stă sub cheie fericirea mea." Plecă apoi cu inima tare grea, dar nimeni nu-l recunoscuse afară de Lunette, care veni cu el călare, petrecîndu-l o bucată de drum.

Numai Lunette îl însoţi şi el îi ceru stăruitor să nu dezvăluiască niciodată numele salvatorului ei. „Messire", spuse ea, „n-o voi face niciodată." Apoi el o mai rugă să nu-l dea uitării şi să păstreze un locşor pentru el în inima stăpînei lui ori de cîte ori se va ivi prilejul. Ea îl îndemnă să fie pe pace în privinţa asta, căci niciodată nu va fi uitătoare, infidelă sau trîndavă. El îi mulţumi apoi de mii de ori şi se despărţi de ea, trist şi ostenit din pricina leului pe care era nevoit să-l poarte cu sine, întrucît era rănit şi incapabil să-l urmeze pe jos. Făcuse pentru el o targă din scut, aşternută cu muşchi şi ferigă. După ce-i întocmi un pat acolo, îl aşeză în el cît mai grijuliu cu putinţă şi-l purtă în faţa şeii întins cît era de lung în scobitura scutului[1].

Romanul lui Chrétien de Troyes descrie o serie de alte aventuri, ilustrînd lealitatea reciprocă a leului şi a stăpînului său, iar apoi îl aduce pe cavalerul rătăcitor în pragul ultimei sale misiuni — dificila reunire cu Zeiţa Vieţii. Tot însoţit de tovarăşul său necuvîntător, ajunse într-o bună zi la fîntîna

[1] Chrétien de Troyes, *Le Chevalier au Lion* (Yvain), vv. 4533 şi urm., ed. Foerster, Max Niemeyer Verlag, Halle, 1877; tradus de W. Wistar Comfort, *Arthurian Romances by Chrétien de Troyes*, Everyman's Library No. 698, pp. 239–241. [Ed. românească *Yvain — Cavalerul cu Leul*, traducere de Mihai Stănescu, Albatros, 1977 — *n. t.*]

miraculoasă de sub arborele fermecat şi, repetînd misteriosul şi binecunoscutul ritual, scoase apă şi o vărsă pe lespede. Bubuitul tunetului cutremură ţinutul, făcînd să se prăbuşească ziduri în domeniul castelului. Marele copac fu dezgolit de frunziş, iar după furtună sosiră păsările cele numeroase şi cîntară minunat. Owain stătu şi aşteptă. Dar nu mai era nici un Cavaler Negru care să apere fîntîna. Locuitorii castelului şi-ai oraşului erau atît de îngroziţi, încît nu ştiau ce să facă. „Blestemat fie primul om", spuneau ei, „care şi-a durat casă în această ţară, şi huliţi fie cei care au ridicat castelul. În lumea întreagă n-ar fi găsit vreun loc mai nenorocit ca acesta, căci un singur om poate să ne cuprindă ţara şi să ne jefuiască." Şi doamna însăşi era tare speriată.

Lunette slujitoarea, care vreme de săptămîni îşi pregătise doamna pentru întoarcerea cavalerului, folosi prilejul favorabil iute şi în chip strălucit. „Sigur", insistă ea, „sunteţi la grea ananghie, doamna mea, dacă nu născociţi o ieşire."

Contesa replică: „Tu care ştii atîtea, spune-mi, ce să fac? Îţi jur că-ţi voi urma întocmai sfatul."

„Doamnă", spuse Lunette, „dacă aş şti, v-aş ajuta bucuros. Aveţi însă nevoie de un sfătuitor mai destoinic decît mine. De aceea, nu îndrăznesc să mă amestec. Voi îndura alături de ceilalţi ploaia şi vîntul pînă ce voi vedea venind la curtea voastră, de se va milui Cel de Sus, vreun viteaz care să ia asupra lui întreaga povară a acestei lupte."

Dar contesa insistă să audă o sugestie oarecare, iar Lunette îşi dădu cu părerea că un apărător nimerit ar putea fi Cavalerul cu Leul. Contesa încuviinţă, încă nebănuind cîtuşi de puţin că el era chiar soţul ei. Lunette încălecă pe un cal şi se duse să-l întîlnească pe cavaler care tot mai aştepta la fîntînă. Şi-i dădu liberă trecere către castel. Şi cu toate că fu indignată cînd, la ridicarea vizierei, descoperi că acel cavaler faţă de care se legase ea însăşi era chiar soţul ei vinovat şi repudiat, contesa îşi lepădă semeţia şi-şi dădu consimţămîntul cînd îl văzu umilindu-se[1]. Cei doi soţi se împăcară şi, după un timp de mare fericire,Owain văzu că

---

[1] Chrétien de Troyes, *op. cit.*, vv. 6527–6813.

Doamna Fîntînii era doritoare să se întoarcă împreună cu el în lumea galantă a Mesei Rotunde. „Cînd plecă de-acolo", citim, „o luă cu el pe contesă la curtea lui Arthur."[1] Şi-n felul acesta, el îşi atinse ţinta şi integră cele două sfere contrare — ceea ce constituise dintotdeauna obiectivul obscur al căutării sale.

Căci cele două sfere sunt una, în ciuda aparentei dualităţi a manifestărilor lor fenomenale. Şi, într-un fel preliminar, Owain le reunise deja cînd îşi realizase şi statornicise tovărăşia tăcută şi misterioasă cu leul. Acesta fusese secretul capacităţii sale de a se întoarce. Noul nume pe care şi l-a atribuit, *Le Chevalier au Lion*, masca, noua personalitate cu ajutorul căreia a domolit-o pe contesă, era simbolul unei renaşteri spirituale. Zeiţa nu l-ar fi acceptat niciodată pe cavaler sub înfăţişarea lui anterioară. Acum însă el fusese îmbogăţit printr-o relaţie mută şi profundă cu principiul instinctiv din el însuşi şi din domeniul naturii. El devenise Omul-Leu irezistibil — stăpînul, apărătorul desăvîrşit al celor două lumi.

Mitologia în general cunoaşte mai multe exemple de Om-Leu — nemaivorbind de o multitudine de alte figuri impresionante ce combină trăsături animale cu altele umane. Vishnu[2] în India, de pildă, a adoptat forma monstruoasă cunoscută sub numele de „Jumătate-Om, Jumătate-Leu" (Narasimha — corp omenesc, dar cu cap şi gheare de Leu) în scopul de a-l nimici pe un anumit demon copleşitor, pe nume Strai de Aur, care tulburase ordinea universului. Şi în miturile Greciei ni se vorbeşte de alt mare Om-Leu — mai aproape de imaginaţia noastră şi prin urmare mai lesne de descifrat — şi anume Heracles, care, prin isprăvile sale eroice, a devenit un model pentru Antichitate, la fel ca Owain pentru popoarele lumii esenţialmente celtice din Nordul medieval. Heracles însă se lega cu principiul „leu" în stilul grecesc — o manieră exact opusă celei

---

[1] *Red Book of Hergest*, ed. cit., pp. 174–175.

[2] Pentru numele mitologice indiene larg răspîndite, păstrăm transliterarea comună propusă aici de H. Zimmer — *n. t.*

celtice. El nu era urmat de sălbăticiunea sa ca de un cîine credincios, ci a biruit-o, a ucis-o şi a jupuit-o în ipostaza leului monstruos invincibil din Nemeea; apoi a îmbrăcat pielea, pe care a purtat-o de-atunci încolo ca pe costumaţia sa caracteristică, atît ca să-şi glorifice victoria, cît şi ca să-şi înspăimînte prietenii şi duşmanii. Cu ghearele teribile încrucişate pe pieptu-i eroic, cu botul feroce căscat deasupra capului şi cu coada atîrnîndu-i la spate, străbătea impunător ţara ca un superleu biped, bărbatul biruitor al leonităţii, adică omul biruitor al întregului regn animal în virtutea biruinţei asupra regelui acestuia.

Heracles a ucis însă şi Hidra, şarpele titanic. În imagistica vechilor mitologii aceasta echivalează cu afirmaţia că alesul dintre oameni, în ascensiunea sa către perfecţiune, a pus stăpînire pe *ambele* sfere reciproc antagoniste ale regnului animal. Eroul ideal al civilizaţiei greceşti — netezind calea către creştinism şi către era omului modern — a debarasat spiritul de reverenţa sa arhaică faţă de aceste caracteristici şi forme animale atît de frapantă în mitologiile şi religiile mai vechi ale Mesopotamiei şi Egiptului. Moise şi profeţii, stabilind credinţa iudaică a Vechiului Testament, au efectuat o transformare comparabilă atunci cînd s-au luptat hotărît, în repetate rînduri, împotriva recăderii poporului lor în cultul divinităţilor tauromorfe ale mediteraneenilor: „viţelul de aur“ biblic şi ceilalţi zei zoomorfi ai lumii păgîne înconjurătoare. Grecii şi evreii au iniţiat o umanizare a sferei divinului, ceea ce a reprezentat aurora unei ere noi şi avea să ducă la omul modern, o ruptură decisivă cu tradiţia devenită de atunci arhaică, moştenită de lumea antică de la omul primitiv, care trăia şi venera în sinea lui o rudenie intrinsecă cu domeniul animal.

Omul arhaic se considera pe sine însuşi ca parte a lumii animale naturale, identificîndu-se cu trăsăturile şi puterile celor mai impresionanţi dintre vecinii săi zoologici înconjurători. Tradiţia celtică (aşa cum putem aprecia din povestea lui Conn-eda ca şi din cea a lui Owain) era din acest punct de vedere arhaică. Şi de-a lungul întregului Ev Mediu acest foarte vechi sfătuitor al simţirii şi credinţei,

exprimîndu-se prin intermediul a nenumărate basme, legende romantice şi eposuri curteneşti de aventuri, îşi repeta lecţia bătrînească adresată omului medieval, care era supus atunci unui proces de umanizare sub dubla influenţă a credinţei creştine şi a idealului cavaleresc, indicînd calea „cealaltă", calea opusă către perfecţiune, anume aceea de a nu ucide sufletul animal din noi şi de a nu ne rupe de el, ci de a converti fiara la cauza umană, cîştigînd-o de partea noastră, astfel încît să poată sluji ca ajutor în marea şi foarte dificila sarcină de făurire a unirii dintre puterile umane şi extraumane ce sălăşluiesc nu numai în cosmos, ci şi în noi înşine. Romanul arthurian al Cavalerului cu Leul semnifică un acord între umanitatea creştină cavalerească, aşa cum e ea simbolizată în spiritul cavaleresc al Mesei Rotunde, şi puterile pure ale vieţii, aşa cum sunt ele reprezentate de către fîntîna secretă sacră (sursa din care izvorăsc peren toate puterile vieţii), de Doamna Fîntînii şi de leul regal călăuzitor care l-a asistat pe erou întru atingerea scopului său.

Dacă animalul lăuntric este ucis printr-o moralitate superintransigentă sau fie şi numai redus la hibernare printr-o rutină socială perfectă, personalitatea conştientă nu va fi niciodată însufleţită de către forţele ascunse care o subîntind şi o susţin în mod obscur. Animalul interior cere să fie acceptat, să i se îngăduie să trăiască împreună cu noi, în calitatea sa de campion bizar şi adeseori derutant. Deşi mut şi îndărătnic, el ştie mai mult decît personalităţile noastre conştiente, şi am putea şti că ştie mai mult dacă ne-am da osteneala să-i ascultăm glasul abia perceptibil. Glasul e vocea şi apelul instinctului, şi acea voce e singurul lucru ce poate să ne salveze din impasurile în care personalităţile noastre conştiente ne vor conduce mereu atîta timp cît rămînem înfăşuraţi în orgoliul de a fi integral umani, dispreţuitori şi lipsiţi de orice contact intuitiv cu fîntîna ocultă a vieţii universului.

Owain, astfel, este un Om-Leu diametral opus idealurilor tradiţiilor greceşti şi moderne. Ca simbol al perfecţiunii umane, el a fost modelat de sufletul şi spiritul celţilor, în consonanţă cu o atitudine faţă de supraumanul-demonic care

evocă limpede mai mult Orientul arhaic decît Occidentul ulterior. Motivul leului negru în conjuncţie cu şarpele uriaş evocă tot Răsăritul, anume Siria şi Mesopotamia. Iar simbolul unui izvor ce furnizează preţioasa apă a vieţii e unul de mult familiar ţărilor pîrjolite de soare din Orientul Apropiat, veşnic obsedate de spaima secetei şi de ameninţarea morţii din cauza setei; ea nu e o imagine inspirată, în primă instanţă, de climatul saturat de ploi al Insulelor Britanice.

Cu mult înainte de cucerirea romană, bătrîna Mamă Asia a dăruit o parte din îmbelşugata ei moştenire mitologică îndepărtatelor popoare din insulele occidentale. Fenicienii, navigînd de pe coasta Palestinei, au trecut printre Coloanele lui Heracles şi au ancorat în Cornwall pentru a exploata minele de cositor de acolo, material atît de preţios pentru marile civilizaţii ale bronzului din vremea lor. Simbolurile şi poveştile civilizaţiilor egipto-babiloniene preclasice au fost transmise astfel direct populaţiilor preceltice şi celtice din Britania, Ţara Galilor şi Irlanda. Şi cu toate că aceste domenii îndepărtate au fost copleşite ulterior de invaziile creştine, anglo-germanice şi normande-cavalereşti, val după val, înţelepciunea timpurie a supravieţuit totuşi. Pînă în zilele noastre geniul rasei celtice rămîne inegalabil în capacitatea sa de a ţese tapiţeriile magice ale veşnicei poveşti mitice a inimii omeneşti. Europa continentală a fost fermecată veacuri de-a rîndul de vraja lui, pînă chiar în zorii Renaşterii. Iar astăzi el ne afectează încă o dată, fermecînd sufletul omului modern (suflet de altminteri foarte vechi) printr-o poezie precum cea a lui William Butler Yeats, Fiona Macleod (William Sharp), John Synge şi a altor reprezentanţi ai Redeşteptării celtice, ca şi prin Parsifalul şi Tristanul de extracţie arthuriană ai lui Richard Wagner.

E greu de estimat gradul de înţelegere cu care erau compuse şi receptate redactările medievale ale poveştilor simbolice arhaice, dar există argumente puternice în legătură cu ele care par a sugera dăinuirea unei tradiţii conştiente efective. Nu toţi poeţii ştiau ce fac, desigur, pe de altă parte însă erau unii, fără îndoială, care ştiau. Romanele inechi-

voc curteneşti trădează multe simptome ale unei derivaţii nu prea îndepărtate din trecutul precreştin şi, am putea spune, chiar preeuropean.

Cavalerul, Sir Owain, în aventura sa, depăşeşte ca pe o simplă probă preliminară cele două încercări care au constituit totalitatea aventurii lui Sir Gawain. La Castelul Belşugului el supravieţuieşte ispitei de autocomplacere senzuală, care constituia şi semnificaţia întîmplării lui Gawain dindărătul pologului de la pat, iar în faţa Paznicului celui negru al Pădurii şi cu un singur ochi el îşi domină groaza de moarte pe care Gawain a cunoscut-o cînd şi-a prezentat gîtul spre a-i fi lovit de secure. Lunga aventură a lui Owain, după aceea, urmăreşte o semnificaţie diferită şi superioară. Printr-un proces de reintegrare trudnică, el recîştigă treptat ceea ce posedase iniţial, atunci cînd, mişcîndu-se ca într-un vis parcă, ajunsese pentru prima oară la Fîntîna Vieţii. El realizează o fuziune armonioasă a personalităţii conştiente şi a celei inconştiente, cea dintîi specializată în problemele şi posibilităţile de control ale lumii fenomenale vizibile, cea de-a doua intuind acele izvoare mai adînci ale fiinţei din care purced permanent atît lumea fenomenală, cît şi martorul ei conştient. Un asemenea stil de viaţă armonios integrat reprezintă favoarea pe care natura o acordă fiecărui prunc, într-un mod preliminar, nedecisiv, şi pe care, crescînd, copilul o pierde ulterior o dată cu dezvoltarea individualităţii sale conştiente de sine. Povestea lui Owain ne învaţă, prin scenariul ei plastic, cum să recîştigăm acea favoare pe treapta maturităţii, fericirea împărăţiei cereşti: inocenţa renăscută şi puterea restaurată după tiparul acelei stări primitive de copilărie luminată pe care Cristos a indicat-o drept model pentru cei desăvîrşiţi.

III. LANCELOT

1

Cînd cumperi un pachet de cărţi de joc franţuzeşti, la Paris sau oriunde în Franţa, descoperi, poate cu o anumită

surprindere, că figurile au toate cîte un nume. Regii sunt numiţi după patru monarhi vestiţi din trecut: David, Alexandru, Cezar şi Carol cel Mare. Reginele sunt Rahila şi Iudita din Vechiul Testament (maternitatea şi, respectiv, eroismul feminin), şi două zeiţe greceşti. Cavalerii sau valeţii îl au ca precursor pe Lancelot, valetul de treflă. El e urmat de unul din paladinii lui Carol cel Mare, Roger Danezul, ca valet de pică, apoi de Hector din Troia, valet de caro[1], şi de La Hire, valetul sau cavalerul de cupă[2]. Într-o serie de jocuri din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea (*bésigue*, bunăoară), aceşti patru cavaleri burlaci curtenitori au rolul de a tulbura armonia vieţii conjugale a regilor şi a reginelor. Astfel, Lancelot îşi păstrează pînă azi în imaginaţia populară franceză reputatul rol ilicit.

Lancelot du Lac este, fără doar şi poate, cel mai atractiv şi mai splendid dintre cavalerii Mesei Rotunde arthuriene, chiar dacă el îşi trădează loialitatea faţă de regele său, întinează idealul cavalerismului nepătat şi devine, prin păcatul de adulter în care se complace toată viaţa, incapabil de căutarea culminantă, cavaleresc-creştină, a Sfîntului Graal. Un glas misterios i-a adresat un avertisment cînd a încercat să se apropie de sanctuar: „Tu, Sir Lancelot, tu care eşti mai împietrit decît piatra, mai amar decît lemnul amar şi mai neroditor decît smochinul sălbatic; pentru toate acestea pleacă de aici şi îndepărtează-te de aceste sfinte locuri.“ Şi auzind acestea, nu mai ştia ce să facă, şi plecă de acolo plîngînd şi blestemînd clipa în care s-a născut: Păcatul şi ticăloşia mea m-au făcut să-mi pierd onoarea de

---

[1] Fiul lui Hector, Astyanax sau Francillon, a scăpat după cît se spune din ruinele Troiei şi a devenit strămoşul mitic al stirpei regeşti a regilor Franţei. La fel, se presupune că Eneas a fugit în Italia şi a întemeiat Roma.

[2] La Hire sau Étienne de Vignolle (c. 1390–1443) a fost unul dintre ofiţerii superiori de la curtea regelui Carol al VII-lea al Franţei. Regele Carol, ajutat de Ioana d'Arc, a pus capăt Războiului de o sută de ani, şi regele Carol a fost cel care a atribuit aceste nume figurilor din cărţile de joc franţuzeşti.

care mă bucuram. Pentru că tot timpul eu n-am făcut altceva decît să caut aventuri lumeşti ca să-mi potolesc dorinţe lumeşti şi atîta amar de vreme tot eu am ieşit biruitor şi n-am fost învins niciodată în luptă; iar aceasta fără deosebire că am luptat pentru o cauză dreaptă sau pentru una nedreaptă. Iar acum tocmai eu am luat asupra mea sarcina de a căuta acele lucruri sfinte, fără să văd şi să-mi dau seama că vechile mele păcate mă împiedică să o îndeplinesc, aducîndu-mi în schimb numai ruşine."[1] Lancelot se îndreaptă temporar sub inspiraţia căutării, şi astfel se apropie de succes atîta cît îi e îngăduit unui păcătos, dar după ce Graalul a fost dobîndit de către fiul său nelegitim, Sir Galahad, şi după ce el însuşi se întoarce la curtea lui Arthur, el recade în vechea sa dragoste, care în curînd aduce nenorocire asupra comunităţii Mesei Rotunde. Din pricina ei, regina este dezonorată, mulţi cavaleri sunt ucişi, Sir Gawain e omorît de către Sir Lancelot, şi Lancelot însuşi e surghiunit. E declanşată o serie catastrofică ce duce, în cele din urmă, la moartea regelui şi la expirarea ciclului.

Legenda acestui strălucit războinic şi îndrăgostit, fascinat toată viaţa de pasiunea sa, secretă şi în acelaşi timp atît de notorie, pentru Regina Guinevere, a trezit un interes mai viu în rîndul generaţiilor ulterioare decît faptele şi suferinţele celorlalţi cavaleri din anturajul lui Arthur. Acest personaj extrem de popular, extrem de curajos s-a încărcat cu o atracţie magică specială. El reprezenta ceva foarte diferit de idealurile eroice medievale ale tovarăşilor săi, ceva mult mai puţin ocazional, mai profund omenesc şi mai durabil[2]. Sir Lancelot e o întrupare a idealului de bărbăţie care există nu în lumea acţiunii sociale masculine, ci în nădejdile şi închipuirile imaginaţiei feminine. E un exemplu, ca să spunem aşa, de ceea ce psihanalistul modern denumeşte

---

[1] Malory, *Morte d'Arthur*, XIII, 19. [Thomas Malory, *Moartea Regelui Arthur*, traducere de Ion Larian Postolache şi Charlotte Filitti, Minerva, B. P. T., 5 vol., 1979 — *n. t.*]

[2] Sir Gawain este eroul *real* al cavalerismului englez timpuriu (după cum adesea o subliniază J. L. Weston).

„arhetipul animus“, imaginea onirică a virilităţii care populează psihismul feminin. Gawain şi Owain, pe de altă parte, şi majoritatea celorlalţi cavaleri ai Mesei Rotunde, simbolizează însuşi psihismul masculin medieval, în convulsiile aventurilor şi deciziilor sale caracteristic virile[1].

---

[1] În contrast cu puţinătatea personajelor-animus din romanele arthuriene, reprezentările opusului, arhetipul-anima, abundă. Apariţiile „femeii din vis“ a bărbatului — acea iubită ambiguă, evazivă, atractivă şi primejdioasă, răutăcioasă şi binevoitoare, obiect al dorinţei lui inconştiente sunt omniprezente în acele zîne ale lacului ce acţionează ca ajutoare ale eroului, regine mîrşave care-l vrăjesc şi-l hărţuiesc, doamne fermecătoare şi domnişoare frumoase ce-i solicită necurmat şi pretutindeni asistenţa: Nimue, Doamna Lacului, care dăruieşte Regelui Arthur spada infailibilă, Excalibur, şi teaca ei, ce-şi face posesorul invulnerabil; Morgan le Fay, al cărei farmec îi cuprinde pe rege şi pe mulţi dintre cavalerii lui; Niniane, care-l închide pe vrăjitorul Merlin, cel mai inspirat şi mai inspirator personaj al întregului ciclu, într-un mormînt viu.

Fiindcă veni vorba, Merlin e un exemplu perfect de arhetip al Bătrînului Înţelept, personificarea înţelepciunii intuitive a inconştientului. Prin inspiraţia şi sfatul său tainic, el ghidează personalitatea conştientă, care e reprezentată de cavaleri şi rege. Figura lui Merlin coboară, prin druizii celtici, din străvechiul preot şi vindecător tribal, înzestrat în mod supranatural cu înţelepciune cosmică şi putere vrăjitorească, poetul şi teologul care poate conjura prezenţe invizibile prin magia cîntecelor sale. Ca Orfeu, cîntăreţul şi magistrul misterelor şi iniţierilor din Grecia antică, ale cărui armonii îmblînzeau animalele sălbatice şi înduplecau pietrele mute să se aranjeze singure sub formă de ziduri şi clădiri, Merlin poate porunci pietrelor. Prin magie, el a transportat ansamblul megalitic circular de Stonehenge, „dansul uriaşilor“, tocmai din Irlanda pînă în cîmpia de la Salisbury. Merlin e magistrul Pădurii fermecate, cu alte cuvinte al tărîmului inconştientului cu toate puterile şi enigmele sale; castelul său cu nenumărate ferestre se deschide unei vederi către toate acestea. Omniscient, el cunoaşte trecutul şi viitorul. Privirea sa străbate pînă-n adîncurile pămîntului şi poate zări acolo balauri ascunşi zguduind temeliile unui turn. În repetate rînduri, sub înfăţişarea unui bătrîn de „optzeci de ani“, el îi acostează inopinat pe cavaleri şi pe Regele Arthur, elevul său favorit, prezicînd evenimente ce urmau să se întîmple şi împărţind avertismente şi sfaturi.

Numele lui Lancelot a devenit proverbial pentru îndrăgostitul curtenitor şi necugetat, drept care el se situează în aceeaşi categorie cu numele lui Tristan, iubitul prinţesei irlandeze, Regina Isolda. Amîndoi au fost eroi de aceeaşi factură, blestemaţi şi binecuvîntaţi de destin cu aceeaşi pasiune interzisă, amîndoi vrăjiţi de dragostea pentru soţia suzeranului lor. Ei s-au întîlnit o dată într-un mare turnir, cu blazoane adverse, şi, cu toate că Tristan a fost momentan doborît de pe cal de Lancelot, el a reluat lupta cu asemenea vigoare şi tărie, încît în cele din urmă cei doi şi-au predat spadele reciproc şi s-au îmbrăţişat[1]. A fost astfel pecetluită o prietenie veşnică, întrucît cei doi erau atraşi de identitatea naturii lor, fiind conduşi de acelaşi farmec demonic. Dante îi celebrează pe amîndoi în cîntul al V-lea al *Infernului* său, în cercul al doilea (cel al desfrînaţilor), unde Tristan, alături de Paris troianul, apare pentru o clipă prin fum purtat de cumplitul vînt al dorinţei nestinse. Cîteva versuri mai jos, Francesca da Rimini, legată de fratele soţului ei în osînda unei îmbrăţişări insaţiabile, mărturiseşte jalnic cum a fost mînată în păcat şi dezastru cînd a citit împreună cu iubitul ei despre primul sărut dintre Guinevere şi Lancelot:

Noi singuri doi şi făr' să bănuim.
Făcu să ne privim ades citirea,
şi ne-am surprins cu-obraz decolorat,
ci-un punct făcut-a să ne pierdem firea.

El poate apărea şi sub formă de copil de paisprezece ani, revărsînd înţelepciune dincolo de vîrstă şi timp. Astfel el seamănă cu Bătrînul chinez, Lao zi, „Cel vechi de zile", al cărui nume înseamnă totodată „Copilul Bătrîn". În rolul său de supraveghetor şi ghid al carierei şi curţii Regelui Arthur, Merlin seamănă foarte mult cu tipul indian al *guru*-ului sau al preotului casei, magicianul şi învăţătorul spiritual al capilor de familie şi al regilor. Creînd el însuşi Masa Rotundă şi îndrumîndu-l pe Arthur din copilărie pînă la regalitatea supremă, el a fost principiul dinamic al întregii legende.

[1] *Morte d'Arthur*, X, 67–86.

Cînd am cetit cum zîmbetu-aşteptat
de mult, amantul şi-l sărută-n fine,
atunci în tremur tot, m-a sărutat
acest ce-acum în veci va fi cu mine.
Galeot fu basmul şi-autorul lui
şi-aici am pus cetirii pe-astăzi fine.[1]

Iniţierea spirituală a lui Sir Lancelot nu este calea înaltei căutări întru sfinţenie. Nimbul său e cel al păcătosului nestins, semnul iniţierii capricioase şi ambigue administrate de forţele necugetate ale pasiunii insaţiabile. Patima sa oarbă pentru hrana interzisă a sufletului său, insolenţa şi abilitatea lui miraculoasă de a eluda opinia şi dizgraţia publică au ceva inuman, demonic, diavolesc. Şi tocmai asta îi prilejuieşte faima, aici e secretul ascendentului său asupra noastră. Căci el nu e un simplu viteaz de extracţie umană, ci unul supranatural, un soi de copil schimbat, care şi-a cîştigat de partea sa puterile secrete ale împărăţiei zînelor şi e binecuvîntat de forţele prohibite ale sufletului.

Sir Lancelot era de obîrşie omenească, fiu al Regelui Ban din Benwick, şi a fost botezat nu Lancelot, ci Galahad, nume care i-a fost trecut în cele din urmă fiului său. Dar Lancelot, acest prim Galahad, aflat încă la vîrsta pruncieі, a fost luat şi crescut de către Doamna Lacului — aceeaşi care i-a dăruit Regelui Arthur Excaliburul, spada fermecată. Şi a fost crescut într-o ţară miraculoasă, neomenească, de sub unde, împărăţia mitică a purei forţe vitale elementare, a fost educat de zîne şi elfi, nu de făpturi omeneşti, rămînînd acolo pînă la vîrsta de optsprezece ani. Doamna Lacului, patroana lui, i-a dăruit un inel fermecat care era înzestrat cu puterea de a risipi vrăjile şi-l făcea apt să înfrunte balaurii şi toate celelalte entităţi suprafireşti asemănătoare. Şi el însuşi şi-a luat numele de Lancelot du Lac, Lancelot din Lac. Numele dă seama despre caracterul lui secund, umanitatea lui potenţată de forţele elementare

[1] *Infernul*, V, 129–138 (trad. de G. Coşbuc — *n. t.*).

ce-i saturaseră personalitatea în timpul adolescenţei petrecute în Ţara de sub Unde.

2

Legenda spadei lui Sir Lancelot e încă un semn al caracterului său dublu. Potrivit convenţiilor limbajului plastic universal al mitului şi legendei, arma cu ajutorul căreia un erou îşi săvîrşeşte isprăvile e o replică a lui însuşi, simbolizînd forţa pe care o exercită. Spada lui Sir Lancelot — acea armă invincibilă cu care aplică lovitura mortală fostului său tovarăş de luptă, Sir Gawain — provenea, după cum era şi de aşteptat, din domeniul misterios al fantasticului. Primul ei posesor uman a fost tragicul, straniul şi fatalul erou din Northumbria, Sir Balin, însufleţit de intenţii nobile, dar făcînd întotdeauna răul, care nu numai că a aplicat teribila Lovitură Dureroasă, „de pe urma căreia se va prăvăli o mare răzbunare", ci l-a şi provocat la luptă şi ucis pe fratele său iubit, Sir Balan, în „cea mai minunată bătălie de care s-a auzit vreodată, şi-au fost amîndoi îngropaţi în acelaşi mormînt". Sir Balin era numit „Cavalerul cu două spade", titlu simptomatic pentru personalitatea sa scindată, iar fratele său cu care s-a bătut, care poartă aproape acelaşi nume ca şi el şi e „cel mai bun prieten", „omul cel mai iubit de pe lume", este practic tot el însuşi sub altă formă. Amîndoi năzuiesc necurmat să se vadă şi să fie uniţi, dar printr-o şiretenie magică proprie specificului şi destinului fatal al spadei, care avea să-i fie mai apoi transmisă lui Lancelot (cu tot cu puterea ei primejdioasă şi perversă), s-au întîlnit nu în dragoste, ci în luptă, descoperindu-şi prea tîrziu greşeala.

Povestea lui Sir Balin merită să fie reparcursă în întregul ei, nu doar pentru frumuseţea ei grea de fatalitate, ci pentru că dezvăluie ceva din fatalitatea întregului ciclu. Malory o plasează aproape la începutul marii sale compilaţii, unde apare ca o prefigurare şi o prevestire a catastrofei melancolice pe care păcatul moştenitorului spadei lui Balin urmează să o declanşeze. Notabil e şi rolul jucat de Merlin în admirabila poveste. Începem să cunoaştem şi să simţim

forţa prezenţei permanente şi încurajatoare. Apariţiile ocazionale şi oportune ale lui Merlin s-ar zice că sunt condensările unei atmosfere învăluitoare într-o figură umană; el este farmecul, Providenţa care populează, pune în mişcare, cunoaşte individul şi indică; el este Destinul tuturor acestor iniţieri, probe, catastrofe şi iluzii de fericire.

La curtea Regelui Arthur venise o domnişoară, şi ea era încinsă chiar cu sabia cu pricina, şi era pentru prima oară cînd o vedea lumea. Domnişoara fusese „trimisă în solie de marea doamnă Lile de Avelion". Şi regele se minună foarte tare şi întrebă: „Domnişoară, din ce pricină te-ai încins cu această sabie? Nu ţi se potriveşte deloc."

„Îţi voi spune îndată", a răspuns domnişoara. „Această spadă cu care sunt încinsă îmi dă multe griji şi necazuri, căci nu pot fi eliberată de ea decît de un cavaler. Dar acesta trebuie să fie un om fără pereche în braţe şi fapte, nepătat de ticăloşie sau înşelăciune şi nici de trădare. Dacă aş întîlni un asemenea cavaler care să aibă toate aceste virtuţi, el ar putea trage spada din teaca ei."

„Mare minune", rosti Arthur, „dacă acesta e adevărul. Voi încerca eu însumi să trag sabia din teacă, necutezînd să cred că eu sunt cel mai bun cavaler, ci voi începe eu însumi să-ţi trag sabia din teacă doar ca să le dau o pildă tuturor nobililor mei, pentru ca fiecare dintre ei să încerce pe rînd după ce voi încerca eu."

Atunci Arthur apucă spada de teacă şi de cingătoare şi trase de ea cu înverşunare, dar spada nu vru să iasă.

„Sire", spuse domnişoara, „nu e nevoie să tragi atît de tare; cel care o va trage din teacă o va face cu puţină strădanie."

„Ai dreptate", spuse Arthur. „Acum încercaţi şi voi toţi, nobili ai mei, dar băgaţi de seamă să nu fiţi pîngăriţi de vreo ruşine, trădare sau înşelăciune."

Cei mai mulţi dintre nobilii Mesei Rotunde aflaţi atunci acolo au încercat, dar fără izbîndă.

„Vai!" spuse domnişoara, „îmi închipuiam că la această curte sunt cei mai buni cavaleri, nepătaţi de înşelăciune sau trădare."

„Pe legea mea“, spuse Arthur, „aici sunt cavaleri buni, după socotinţa mea, cum nu mai sunt pe lume, dar nu le e dat să te ajute, drept care sunt nemulţumit.“

S-a nimerit ca atunci să se afle acolo la Regele Arthur un cavaler sărac care fusese prizonier la el ceva mai mult de-o jumătate de an, din pricină că ucisese un cavaler ce mai era şi văr cu Regele Arthur. Numele acestui cavaler era Balin, şi prin bunele oficii ale nobililor fusese eliberat din închisoare; şi aşa se face că el s-a dus în taină la curte şi a văzut cele întîmplate. Şi în timp ce domnişoara îşi lua rămas-bun de la Arthur şi de la toţi nobilii, fiind pe picior de plecare, cavalerul acesta Balin strigă după ea şi zise: „Domnişoară, fii bună, rogu-te, şi îngăduie-mi şi mie să încerc la fel ca şi ceilalţi domni.“

Domnişoara îl măsură cu privirea pe cavalerul cel sărac şi văzu că era chipeş, dar ţinînd seama de straiele-i sărăcăcioase, gîndi că nu se putea să nu fie atins de înşelăciune sau trădare. Şi atunci îi spuse cavalerului: „Sir, nu cred că e nevoie să mă mai chinuieşti, căci nu s-ar zice că o să izbuteşti dumneata cînd ceilalţi au dat greş.“

„O, frumoasă domnişoară!“ spuse Balin, „valoarea, însuşirile şi faptele bune nu stau doar în veşminte, ci bărbăţia şi respectul sunt ascunse în persoana omului, şi mulţi cavaleri vrednici de respect nu sunt cunoscuţi de toată lumea, şi prin urmare respectul şi îndrăzneala nu stau în veşminte.“

„Pe Dumnezeu“, spuse domnişoara, „e adevărat ce spui. Aşa că vino şi încearcă, atîta cît poţi.“

Balin apucă spada de cingătoare şi de teacă şi o scoase uşor şi, privind spada, îi plăcu mult. Atunci regele şi toţi nobilii se minunară peste poate.

„Nu-ncape îndoială“, zise domnişoara, „acesta e un cavaler destoinic şi viteaz, cel mai bun pe care l-am întîlnit vreodată, şi cel mai vrednic de respect, nepătat de trădare, înşelăciune sau mişelie, şi multe minuni va săvîrşi. Acum, nobile şi curtenitorule cavaler, dă-mi înapoi spada.“

„Nici gînd“, spuse Balin, „căci spada o păstrez eu şi nu-mi poate fi luată decît cu forţa.“

„Află", spuse domnişoara, „că nu eşti înţelept luîndu-mi spada, căci cu spada asta îl vei ucide pe cel mai bun prieten pe care-l ai şi pe omul pe care-l iubeşti cel mai mult pe lumea asta, şi spada aceasta îţi va aduce pieirea."

„Mă voi supune", spuse Balin, „la tot ce-mi va porunci Dumnezeu."

Domnişoara plecă foarte mîhnită, iar Balin trimise să i se aducă armura şi calul şi se pregăti să plece de la Regele Arthur. Între timp sosi la curte o doamnă ce se numea Doamna Lacului; ea veni călare, bogat înveşmîntată, şi-l salută pe Regele Arthur. Apoi îi ceru darul pe care i-l făgăduise el cînd ea îi dăduse spada Excalibur.

„E adevărat", spuse Arthur, „ţi-am făgăduit un dar. Cere-mi ce vrei şi-l vei avea, dacă-mi stă în putere să ţi-l dau."

„Bine", spuse doamna, „atunci îţi cer capul cavalerului care a cîştigat spada sau, dacă nu, capul domnişoarei care a adus-o, pentru că el l-a ucis pe fratele meu, iar femeia aceea a fost vinovată de moartea tatălui meu."

„Adevărul", spuse Regele Arthur, „e că nu-ţi pot da nici unul din cele două capete, mi-e cinstea-n joc. Aşadar, cere-mi orice altceva, şi-ţi voi îndeplini dorinţa.

„Nu vreau să-ţi cer nimic altceva", spuse doamna.

Cînd Balin fu gata de plecare, o zări pe Doamna Lacului. Ea o ucisese prin vrăjile ei pe mama lui Balin, iar el o căuta de trei ani. Şi cînd i s-a spus că-i ceruse Regelui Arthur capul lui, s-a dus drept la ea şi i-a zis: „Ai dat de rău; tu ai vrut capul meu şi de aceea ţi-l vei pierde pe-al tău." Şi cu spada sa îi reteză lesne capul în faţa Regelui Arthur.

„Vai, ruşine!" exclamă Regele Arthur, „de ce ai făcut asta? M-ai acoperit de ruşine pe mine şi toată curtea mea, căci ea era o doamnă căreia îi eram îndatorat, şi ea se bucura aici de protecţia mea. N-am să-ţi iert niciodată ofensa aceasta."

„Sire", spuse Balin, „regret din suflet că te-am mîhnit, dar această doamnă a fost cea mai mincinoasă dintre toate femeile şi prin farmece şi vrăji a dus la pieire mulţi cavaleri destoinici şi din pricina ei a fost arsă mama mea, prin neadevărurile şi înşelăciunile ei."

„Orice motiv ai fi avut, ar fi trebuit să te reţii în prezenţa mea. Aşa că să nu-ţi închipui că nu te vei căi pentru asta, căci la curtea mea nu s-a mai văzut vreodată o asemenea sfruntare. Prin urmare, lipseşte de la curtea mea cît mai grabnic cu putinţă.

Atunci Balin a ridicat de pe jos capul acelei doamne şi a părăsit călare oraşul.

Sir Balin, izgonit de la curte în chip atît de nevrednic, dar avînd asupra sa spada fermecată, o porni în aventură. Şi oricărui vrăjmaş ce-i ieşea în cale îi dădea o lovitură de moarte, dar, fără a-şi da seama, cu aceeaşi lovitură provoca şi cîte o mare nenorocire. L-a doborît astfel pe fiul regelui Irlandei care l-a atacat ca să răzbune uciderea Doamnei Lacului, şi o domnişoară ce-l iubea pe prinţ s-a aruncat în sabia lui cînd l-a văzut pe prinţ omorît. Atunci a apărut şi Merlin şi a profeţit că pe locul unde fuseseră îngropaţi cei doi îndrăgostiţi, Tristan şi Lancelot du Lac aveau să dea „cea mai mare bătălie dintre doi cavaleri din cîte se vor fi dat vreodată". Şi Merlin i se adresă lui Balin. „Ţi-ai făcut mare rău ţie însuţi", zise el. „Din pricina morţii acestei doamne vei da lovitura cea mai dureroasă din cîte a dat omul vreodată, lăsînd la o parte doar lovitura dată Mîntuitorului nostru, deoarece îl vei lovi pe cel mai cinstit cavaler şi pe omul cel mai vrednic de respect din cîţi trăiesc azi, iar prin această lovitură, trei regate vor ajunge în mare sărăcie, jale şi împovărare vreme de doisprezece ani, iar cavalerul nu se va vindeca de urmările rănii ani de zile."

Iar Balin spuse: „Dacă aş şti că spusa ta e adevărată şi că voi săvîrşi o faptă atît de primejdioasă, aş prefera să mă omor ca să ieşi tu mincinos." Dar aici, Merlin se făcu deodată nevăzut.

Cumplita Lovitură Dureroasă prezisă astfel de către Bătrînul Înţelept a fost prilejuită de o aventură aparte. Într-o bună zi, în timp ce Balin îl însoţea, acordîndu-i protecţie, pe un tînăr îndrăgostit, trecu pe lîngă ei un călăreţ invizibil care-l izbi pe tînărul cavaler ce mergea cu Balin, străpungîndu-i trupul cu o lance. „Vai", spuse tînărul cavaler, „am fost ucis sub protecţia ta de către un cavaler pe

nume Garlon. Aşa că ia calul meu care e mai bun decît al tău şi du-te la domnişoară, şi mergi pe urmele mele cum te va îndruma ea, şi răzbună-mi moartea cînd ai să poţi."

„Aşa voi face", spuse Balin, „şi fac legămînt pe onoarea de cavaler." Şi se despărţi cu mare mîhnire de cavalerul acesta.

Balin o găsi pe domnişoară şi călări împreună cu ea într-o pădure. Şi acolo se întîlniră cu un cavaler care fusese la vînătoare, iar după ce li se alătură, în timp ce călăreau pe lîngă un schit durat alături de un cimitir, trecu pe lîngă ei cavalerul Garlon, tot invizibil, şi-l lovi şi pe-acest de-al doilea cavaler, Perin de Mountbeliard, cu o lance, străpungîndu-i trupul.

„Vai", spuse Balin, „nu e prima ofensă pe care mi-a adus-o."

Şi apoi pustnicul şi Balin îl îngropară pe cavaler. Iar Balin şi domnişoara călăriră mai departe. Şi după multe zile sosiră la un castel unde Regele Pellam, „omul cel mai vrednic de cinste din cîţi trăiesc azi", dădea o serbare. Garlon era şi el acolo, printre mulţi alţi cavaleri vrednici de cinste, şi el era fratele bunului Rege Pellam, iar faţa lui era neagră. El i-a fost arătat lui Balin şi cînd şi-a dat seama că Balin îl supraveghează, Garlon s-a dus la el şi l-a plesnit pe Balin cu dosul palmei peste obraz, spunîndu-i: „Cavalere, de ce mă priveşti aşa? Ruşine să-ţi fie. Mănîncă friptura şi îndeplineşte lucrul pentru care ai venit."

„Adevărat grăieşti", spuse Balin. „Aceasta nu e prima ofensă pe care mi-ai adus-o, aşa încît voi îndeplini lucrul pentru care am venit aici. Şi se ridică de la locul lui cu înverşunare şi-i reteză capul de pe umeri.

Toţi cavalerii se ridicară de la masă repezindu-se la Balin, iar Regele Pellam se ridică şi el furios şi spuse: „Cavalere, mi-ai ucis fratele. Pentru asta vei plăti cu viaţa şi vei pleca dintre cei vii."

„Bine", spuse Balin, „fă-o tu însuţi."

„Da", spuse Regele Pellam, „nimeni nu va avea de-a face cu tine în afară de mine însumi, şi asta din dragoste pentru fratele meu."

Atunci Regele Pellam apucă o spadă înfricoşată şi-l lovi cu sete pe Balin, dar acesta îşi feri capul de lovitura cu

sabia, care se frînse în două. Şi văzîndu-se dezarmat, Balin dădu fuga în altă încăpere ca să-şi caute o armă, dar trecea dintr-o încăpere-n alta fără a găsi nici una, şi Regele Pellam era tot pe urmele lui.

Şi, în cele din urmă, intră într-o cameră minunat şi bogat împodobită, cu un pat aşternut cu cea mai bogată ţesătură din fir din cîte ţi-ai fi putut închipui, în care era întins cineva, iar alături era o masă de aur curat cu patru picioare de argint ce susţinea tăblia mesei, iar pe masa aceea se afla o suliţă minunată lucrată într-un chip neobişnuit. Şi văzînd suliţa, Balin o luă în mînă, se răsuci către Regele Pellam şi-l lovi necruţător cu ea, aşa încît Regele Pellam căzu pierzîndu-şi cunoştinţa, după care acoperişul şi zidurile castelului crăpară şi se prăbuşiră la pămînt, iar Balin căzu şi el, fără a mai putea mişca nici mînă, nici picior. Şi aşa, cea mai mare parte a castelului, care se prăbuşise din pricina loviturii dureroase, zăcu peste Pellam şi Balin trei zile.

Apoi veni Merlin acolo şi-l ridică pe Balin, îi dădu un cal bun, întrucît al lui murise, şi-i porunci să plece din ţara aceea.

„Aş vrea s-o iau şi pe domnişoara aceea“, spuse Balin.

„Uite“, zise Merlin, „zace moartă acolo.“

Şi Regele Pellam zăcu aşa, greu rănit, mulţi ani, şi nimic nu l-a putut pune pe picioare pînă cînd nu l-a vindecat Galahad, mîndrul prinţ, pornit în căutarea Sfîntului Graal.

Apoi Balin se despărţi de Merlin şi spuse: „Nu ne vom mai întîlni niciodată pe lumea asta.“ Călări mai departe prin ţinuturi şi oraşe frumoase şi văzu locuitorii morţi, ucişi peste tot. Iar toţi cei rămaşi în viaţă strigau: „O, Balin, mare năpastă ai adus în ţările acestea, din pricina dureroasei lovituri pe care i-ai dat-o Regelui Pellam, au fost nimicite trei ţări şi nu-ncape îndoială că pînă la urmă te va ajunge şi pe tine răzbunarea.“

O aventură cu totul remarcabilă! Acesta e preludiul sumbru al legendei despre căutarea Sfîntului Graal. Sir Galahad, fiul lui Sir Lancelot, avea să îndrepte răul abătut asupra Regelui Graalului, castelului şi regatului de către purtătorul iniţial al puterii magice a lui Sir Lancelot aşa cum era ea întrupată şi simbolizată de spada fermecată.

Căci forţele supranaturale alăturate muritorilor sunt echivoce în modurile lor de manifestare. Dacă la Galahad ele îşi vor arăta puterea izbăvitoare şi Regele Pellam va fi vindecat, la Balin ele sunt distructive. Sir Balin e în raport cu Sir Galahad ceea ce moartea e faţă de renaştere, amurgul faţă de auroră, noiembrie faţă de mai, iar între cele două aventuri ale lor se întinde noaptea cea lungă, hibernarea sufletului, care este viaţa noastră în păcat. Acest interimat este perioada lui Sir Lancelot şi a misiunii atribuite comunităţii Mesei Rotunde pentru salvarea lumii.

Prin puterea demonică dobîndită prin spadă, Balin a reuşit în împrejurări în care altul ar fi dat greş; el a scăpat lumea de Garlon, ticălosul cavaler invizibil. Dar biruind, el a declanşat ravagii, deoarece forţa supraomenească pe care a acumulat-o refuzînd să înapoieze spada i-a scăpat de sub control. Ea l-a înălţat mai presus de eroismul omenesc normal, dar i-a presărat calea isprăvilor cu dezastre şi a continuat să o facă atîta timp cît el a urmat aceeaşi cale atît de teribilă. Despărţirea tăioasă de Bătrînul Înţelept, Merlin, vrăjitorul cu profeţia de avertizare, a însemnat pînă la urmă o separare finală de supunerea faţă de sfatul inconştientului. Era o reiterare a aceleiaşi obstinaţii ce provocase ruptura dintre el şi fecioara-zînă cînd ea se ivise la curte cu spada devenită între timp diabolică. Această exagerată încredere în sine era o atitudine foarte diferită de acceptarea curtenitoare cu care Sir Gawain primise exigenţele prezenţelor misterioase venite din tărîmul transcendental, ceva ce nu putea duce nicicînd la fericirea şi gloria alesului-erou, ci doar la distrugerea lumii, la distrugerea de sine şi la distrugerea omului celui mai iubit de pe lume.

Sir Balin plecă din cele trei ţări pe care le distrusese şi, după ce ieşi din ele, călări opt zile înainte de a întîlni iarăşi aventura. Atunci dădu peste un cavaler frumos care zăcea la pămînt şi se jeluia de moarte. Şi cavalerul acesta se plîngea de doamna sa care-i făgăduise să se întîlnească acolo cu el şi nu venise. Era pe punctul de a se omorî cu spada pe care ea însăşi i-o dăduse, dar Balin îi opri braţul, promiţîndu-i ajutorul său ca s-o caute. Şi călăriră împreună

pînă cînd sosiră în faţa castelului ei. „Am să intru în castel", spuse Balin, „ca să văd dacă e acolo." Şi aşa făcu. Căută dintr-o încăpere-n alta. Apoi aruncă o privire într-o grădiniţă încîntătoare şi, sub un dafin, o zări culcată cu un cavaler în braţe, cel mai dezgustător lucru ce-i fusese dat să vadă vreodată. Şi cei doi dormeau duşi.

Balin se întoarse la îndrăgostitul trădat, îi spuse ce descoperise şi-l conduse în grădina aceea. Şi cînd o văzu culcată acolo, de atîta supărare pe cavaler îl podidi sîngele pe gură şi pe nas şi cu sabia le reteză amîndurora capetele şi apoi prinse a se jelui peste măsură. „O, Balin", spuse el, „mare necaz mi-ai adus, căci dacă nu mi-ai fi arătat priveliştea asta, supărarea mi-ar fi trecut." Şi deodată îşi împlîntă sabia în sine pînă-n plăsele.

Încă o dată, şi la fel de inocent, Balin adusese dezastrul. Oriunde apare şi intervine cu bunele lui intenţii, ori de cîte ori leagă o prietenie sau vrea să dea o mînă de ajutor, fără să vrea aduce numai ruină pe lume. El îşi distruge noua prietenie şi se izolează iarăşi de omenire în singurătatea sa de cavaler rătăcitor răzleţit. Şi astfel, oriunde se duce e cunoscut acum sub numele de Balin le Savage, pentru că darul reţinut de el din tărîmul magic l-a singularizat. Este un om posedat. Trecuse mult timp de cînd se despărţise de fratele său Balan, corespondentul lui, purtător al unei singure spade, pe care-l pierduse din vedere, iar acum nu mai putea scăpa de arma fatală la fel cum nu putea scăpa Abu-Cassem de papucii lui vrăjiţi şi malefici.

Cînd îi văzu morţi pe doamnă şi pe cei doi cavaleri, Sir Balin dădu pinteni calului şi plecă, altminteri s-ar fi putut spune că el îi ucisese. Şi astfel călări mai departe, iar după trei zile ajunse la o cruce, pe care stătea scris cu litere de aur: „Nici un cavaler singur să nu călărească spre acest castel." Chiar aceasta era însă osînda lui Balin: să fie un cavaler singur, şi a trăit un moment de teribilă premoniţie cît a stat în faţa acelei cruci de hotar. Apoi văzu un bătrîn venerabil venindu-i în întîmpinare — un dublu sau o replică a vrăjitorului Merlin. „Balin le Savage", îl avertiză acest personaj, „ţi-ai întrecut măsura venind încoace. Fă deci cale-ntoarsă

şi-o să-ţi fie bine.“ Şi se făcu nevăzut. Şi-n aceeaşi clipă, Balin auzi un sunet de corn, ca şi cum s-ar fi vestit moartea unei fiare. „Cîntarea“, spuse Balin, „se face auzită pentru mine, căci eu sunt trofeul, şi totuşi nu-s încă mort.“

Era foarte viteaz. Acelaşi curaj ce-i îngăduise să scoată din teacă spada cu putere supraomenească îl reţinea acum pe drumul autodistrugerii pe care şi-l ştia desfăşurat în faţă. Nici gînd să se întoarcă din drum. Aşa că se grăbi să treacă dincolo de crucea care marca interdicţia şi ajunse foarte curînd la un castel măreţ ridicat pe o insulă şi păzit de un cavaler. Iar turnurile castelului erau pline de doamne — ca şi *Le Château Merveil* al lui Sir Gawain. Ajunsese astfel la Tărîmul Mumelor, în Ţara fără de întoarcere.

„Sir“, spuse un cavaler aflat în faţa podului plutitor, „pare-mi-se că scutul domniei tale nu e bun; o să-ţi împrumut unul mai mare.“

Scutul şi armele, în Evul Mediu, serveau la identificarea cavalerului care călărea şi se angaja în luptă cu viziera lăsată. Piesele acestea erau semnele şi simbolurile personalităţii sale, derivate fiind din cîte o faptă a lui, foarte importantă şi celebrată, sau îi anunţau descendenţa şi, prin urmare, îi făceau cunoscute idealurile pentru care luptă. Ele reprezentau raţiunea de a fi a acţiunii sale conştiente, comportamentul eului său conştient, aspectul tangibil, vizibil al fiinţei lui, confruntată cu un prieten sau un duşman. Balin, renunţînd la scutul său, devenea anonim exact în clipa cînd păşea în sfera puterilor supranaturale. Se lepăda acolo de caracterul şi de fiinţa sa conştientă personală.

Şi astfel Balin luă scutul necunoscut şi-l părăsi pe-al său, după care păşi împreună cu calul într-o barcă mare şi sosi călare pe insulă.

Şi cînd ajunse de cealaltă parte se întîlni cu o domnişoară care-i spuse: „O, cavalere Balin, de ce ţi-ai părăsit scutul? Vai, te expui unei mari primejdii, căci doar după scutul domniei tale ai fi putut fi recunoscut.“

„Rău îmi pare“, spuse Balin, „şi că am păşit în ţinutul acesta, dar mi-e ruşine să fac acum cale-ntoarsă, şi orice aventură mi s-ar ivi, de viaţă sau de moarte, voi primi-o aşa

cum îmi va ieşi în cale." Şi apoi îşi măsură armura cu privirea şi-şi dădu seama că era bine înarmat, drept care îşi făcu semnul crucii şi se săltă în şa.

Apoi văzu că din castel ieşise călare şi venea în întîmpinarea lui un cavaler, cu calul acoperit de valtrapuri roşii, culoare în care şi acel cavaler era îmbrăcat. Era Balan, fratele lui Balin, dar nu-l recunoscu — „omul pe care-l iubea cel mai mult pe lumea asta", şi a cărui ucidere fecioara-zînă i-o prorocise cînd Balin refuzase să-i restituie spada. Ca şi Owain la castelul Doamnei Fîntînii, Balan îndeplinea aici rolul sacerdotal de stăpîn şi captiv al Sanctuarului Vieţii. Şi la fel ca armura neagră a Cavalerului Negru, armura lui roşie reprezenta straiul lui oficial.

Balan, preotul şi paznicul Insulei Femeilor, nu şi-a recunoscut fratele, în ciuda faptului că Balin avea asupra sa cele două spade, „din pricina că nu-i cunoştea scutul". „Şi astfel ei îşi cumpăniră suliţele şi se avîntară unul împotriva altuia cu uimitoare iuţeală, şi se izbiră în scuturi..." Erau întru totul la fel de puternici, două aspecte ale uneia şi aceleiaşi fiinţe: Balan era sinele care fusese Balin înainte de a fi scos şi de a-şi fi însuşit spada fermecată. Şi s-au luptat astfel acolo unul cu altul pînă ce li s-a tăiat răsuflarea. Şi tot locul unde se luptau se înroşise de sînge.

Balan, fratele mai tînăr, se retrase puţin şi depuse armele. Atunci Balin le Savage întrebă: „Ce fel de cavaler eşti tu? Căci eu n-am mai întîlnit un cavaler care să se poată măsura cu mine."

„Numele meu", zise el, „e Balan, fratele bunului cavaler Balin."

„Vai", spuse Balin, „n-aş mai fi apucat ziua asta." Şi căzu pe spate cuprins de leşin.

Atunci Balan se tîrî pe brînci către el şi-i scoase coiful, dar nu-l putu recunoaşte, atît îi era chipul de desfigurat şi plin de sînge.

Cînd Balin îşi veni în fire, spuse: „O, Balan, frate drag, tu m-ai ucis pe mine şi eu pe tine."

„Am ieşit amîndoi din acelaşi mormînt, adică din pîntecele aceleiaşi mame, şi vom zăcea amîndoi în aceeaşi groapă."

Şi doamna din turn îi înmormîntă pe amîndoi chiar pe locul unde se dăduse lupta. Şi toate doamnele şi nobilele femei plînseră de mila lor. Şi doamna făcu o însemnare despre Balan şi cum fusese ucis de mîna fratelui său, fără a şti însă numele lui Balin.

Cele două laturi ale personalităţii scindate, cea demonică şi cea inocent omenească, după ce au înaintat prin viaţă de-a lungul unor trasee separate, fiecare năzuind după cealaltă, dar incapabile totuşi să se recunoască una pe alta, s-au îmbrăţişat doar încetînd să mai existe, s-au reconciliat prin distrugere reciprocă şi s-au unit într-un mormînt comun.

Balin, datorită temerităţii sale adolescentine şi curajului său fără cusur, era înzestrat cu puteri supraomeneşti şi privilegiat să scoată din teacă spada fermecată. El îl reprezenta pe omul desăvîrşit. A fost însă prins şi dominat de forţele care l-ar fi putut sluji, după refuzul său implacabil opus cererii zînei-mesager. Elementul extrapersonal, subuman, pe care-l poartă în sine fiecare muritor, s-a năpustit apoi împotriva personalităţii sale conştiente şi i-au copleşit-o, tîrîndu-l, ca pe creasta unui val, către distrugere. După ce i-a fost luat scutul personalităţii cavalereşti, el şi-a pierdut chipul omenesc, şi apoi, purtat anonim de mareea puterilor, a fost strivit de prezenţa la fel de anonimă, reciproc vrăjită, a fratelui său şi, în actul uciderii între ei, fiecare s-a ucis pe sine însuşi: Balin-Balan, cele două aspecte ale unei fiinţe unice, aspectul demonic şi cel uman, s-au nimicit unul pe altul şi s-au scufundat întru osînda lor mutuală.

Merlin a venit dimineaţa şi a înscris numele lui Balin cu litere de aur pe mormînt: Aici zace Balin le Savage, care a fost Cavalerul cu două spade şi a dat Lovitura Dureroasă. Şi Merlin a luat spada lui Balin, i-a scos mînerul şi i-a pus altul în loc. Apoi i-a cerut unui cavaler aflat în faţa lui să mînuiască spada, el a încercat, dar nu a fost în stare să o facă. Atunci Merlin izbucni în rîs.

„De ce rîzi?“ întrebă cavalerul.

„Pricina este“, spuse Merlin, „că nici un om nu va putea mînui vreodată spada aceasta, fără numai cel mai bun cavaler din lume, iar acesta va fi Sir Lancelot sau Galahad, fiul

său. Şi Lancelot cu spada asta îl va ucide pe omul pe care-l iubeşte cel mai mult, şi anume pe Sir Gawain." Şi Merlin lăsă scrise toate acestea în mînerul spadei[1].

3

Fiecare lovitură dată de către Balin cu spada se dovedea, necugetat, o Lovitură Dureroasă, deoarece atunci cînd personalitatea e invadată de forţe extrapersonale, libertatea de judecată şi puterea de a măsura acţiunea, caracteristici distinctive ale conştiinţei raţionale, sunt anihilate. Individul ajunge să fie robit unei fatalităţi irezistibile, victimă şi agent totodată al presiunilor care au pus stăpînire pe el. Şi astfel, Balin le Savage, deşi îşi cunoştea dinainte sfîrşitul, a fost nevoit să-şi împlinească destinul funest.

La fel şi Lancelot. Ca şi Cavalerul cu două spade, a cărui armă fermecată a moştenit-o, Lancelot avea o natură scindată, pe de o parte uman, dar pe de alta un miracol al magiei „Lacului". Întreaga fiinţă îi era pătrunsă de vrăjitoria patroanei sale supranaturale şi, el însuşi vrăjit, vrăjea la rîndul lui pe toţi cei care îl priveau — Regina Guinevere, Regele Arthur, pînă şi pe bieţii Paolo şi Francesca ai lui Dante. Această putere e însă şi un factor de izolare. Ca şi Balin, Lancelot era rupt de viaţa omenească normală şi de împlinirile din existenţa unui om real. Nu avea să devină niciodată soţ sau tată de familie, ci era osîndit să rămînă curtenitorul burlac. În acest rol fix de îndrăgostit perfect, dar nevirtuos, el era deopotrivă ceva mai mult şi ceva mai puţin decît omenesc. A dominat societatea Mesei Rotunde şi poate captiva imaginaţia pînă în zilele noastre. Chiar în marea sa înfrîngere, Sir Lancelot a fost mai interesant, mai uman decît cavalerii cu inima pură.

O singură dată, şi atunci prin vrăjitorie, Lancelot a fost abătut de la credinţa faţă de doamna vieţii lui. Şi acesta a fost un episod umilitor, deşi, de pe urma lui, asupra comu-

---

[1] Malory, *Morte d'Arthur*, II.

nităţii Mesei Rotunde a regelui s-a răsfrînt o glorie deosebită. Lancelot plecase călare în căutare de aventuri, curînd după turnirul său cu marele iubit al Reginei Isolda, Sir Tristan, şi, după ce o salvase pe o doamnă recunoscătoare care fiersese vreme de cinci ani într-o încăpere „fierbinte ca o baie", pornise împotriva unui balaur ce trăia într-un mormînt din apropiere. Pe mormînt stătea scrisă cu litere de aur o profeţie: „Aici va veni un leopard de sînge regesc şi va ucide şarpele, iar acest leopard va zămisli un leu în această ţară străină, care leu îi va întrece pe toţi ceilalţi cavaleri." Nemaizăbovind să cugete asupra implicaţiilor, cavalerul Reginei Guinevere ridică lespedea şi de sub ea ieşi un balaur care scuipa flăcări. Lancelot îşi trase sabia din teacă şi luptă vreme îndelungată cu balaurul. După ce-l ucise, sosi şi regele acelei ţări, un cavaler bun şi nobil, care se arătă doritor să-i afle numele.

„Sir", spuse Sir Lancelot, „află rogu-te că numele meu e Sir Lancelot."

„Iar numele meu", spuse regele, „este Pelles, regele ţării străine şi văr apropiat cu Iosif din Arimateea."[1]

---

[1] Sursa lui Malory pentru această aventură e scrierea franceză *Lancelot în proză*, pe cînd sursa lui pentru povestea lui Balin a fost *Merlin în proză*. Aceste două mari producţii ale secolului al XIII-lea şi-au extras legendele în mod independent din vastul şi nu totdeauna consecventul fond al tradiţiei arthuriene medievale. În povestirea despre Balin am văzut cum a fost distrus castelul Regelui Graalului; aici el va fi găsit încă intact, dar, aflat sub un blestem, el se află într-o anumită „primejdie". Numele regelui în povestea lui Balin era Pellam („Pellean" în izvorul francez al lui Malory), aici el e Pelles. Ambele texte descriu însă personajul regal ca pe o rudă apropiată a lui Iosif din Arimateea, care, potrivit legendei din secolul al XIII-lea, a adus cupa de la Cina cea de Taină (cupa care a primit sîngele lui Cristos la Răstignire) şi suliţa care a străpuns coasta lui Cristos în această capelă relicvar a Graalului. Sfintele comori au fost păstrate şi păzite aici de către Regele Graalului, Pellam-Pelles, pentru binele creştinătăţii.

Castelul Graalului e o creştinare a motivului celtic păgîn al castelului Fîntînii Vieţii, izvorul bunăstării şi belşugului lumii create. Pentru o discuţie despre fondul celtic al legendei Graalului, cf. Roger S. Loomis, *op. cit.*, pp. 139–270.

După aceea amîndoi îşi arătară marea curtenie faţă de celălalt şi merseră la castel unde-i aştepta ospăţul de prînz. Şi tare ar fi vrut Regele Pelles să găsească mijloacele de a-l face pe Sir Lancelot să se culce cu fiica lui, frumoasa Elaine, deoarece regele ştia prea bine că Sir Lancelot trebuia să aibă un fiu de la fiica lui, pe care avea să-l cheme Sir Galahad preabunul cavaler, datorită căruia toată ţara aceea străină urma să fie scăpată de primejdii şi avea să fie găsit Sfîntul Graal.

Veni atunci o doamnă pe care o chema Doamna Brisen, şi ea îi spuse regelui: „Sire, află că Sir Lancelot nu iubeşte pe nici o altă doamnă din lume în afara Reginei Guinevere, aşa că urmează-mi sfatul şi eu am să-l fac să se culce cu fiica ta, lăsîndu-l să creadă că se culcă doar cu Regina Guinevere."

„O, frumoasă Doamnă Brisen", spuse regele, „tragi oare nădejde să faci aşa ceva?"

„Sire", spuse ea, „sub pedeapsa cu moartea lasă-mă să-ncerc", căci această Doamnă Brisen era una din cele mai mari făcătoare de farmece din cîte trăiau pe lume în vremurile acelea.

Atunci numaidecît, lui Sir Lancelot i s-a spus că Regina Guinevere vizitează un anumit castel al Întîmplării aflat la numai cinci leghe depărtare. Şi auzind asta, vă puteţi închipui că a fost cum nu se poate de încîntat şi şi-a pus în gînd să meargă acolo chiar în noaptea aceea. Iar apoi aceeaşi Doamnă Brisen s-a îngrijit ca Elaine să fie dusă la castelul Întîmplării, iar Sir Lancelot s-a dus călare în faptul serii la acelaşi castel, unde a fost numaidecît primit cu multă cinste.

După ce se vîrî în pat, Sir Lancelot întrebă unde e regina. La care Doamna Brisen îi spuse că este în patul ei, iar Sir Lancelot fu condus la ea în iatac. Şi Doamna Brisen îi aduse lui Sir Lancelot o cupă de vin, şi numai ce bău vinul acesta că se simţi atît de încins şi de înnebunit, că nu mai suferi nici o întîrziere şi se duse în pat, închipuindu-şi că fecioara Elaine este Regina Guinevere. Vă daţi seama ce fericit era Sir Lancelot, la fel cum era şi acea doamnă Elaine că-l putea primi pe Sir Lancelot în braţe. Căci ea

ştia foarte bine că în noaptea aceea avea să i se zămislească în pîntece Galahad, care avea să se dovedească cel mai bun cavaler din lume. Şi au rămas ei astfel culcaţi pînă s-a luminat de ziuă, şi toate ferestrele şi celelalte deschideri ale iatacului fuseseră astupate, ca să nu pătrundă nici o rază de lumină. Şi după ce şi-a venit în fire, Sir Lancelot s-a ridicat şi s-a dus la fereastră şi de îndată ce a deschis-o, vraja s-a risipit şi şi-a dat singur seama cum se înşelase.

„Vai“, spuse el, „după ce am trăit atîta vreme, am ajuns să mă văd dezonorat.“

Şi atunci îşi luă spada în mînă şi spuse: „O, trădătoareo, cine eşti tu, cea cu care am petrecut toată noaptea? Ai să mori chiar aici de mîna mea.“

Atunci frumoasa doamnă Elaine sări din pat goală cum era şi căzu în genunchi înaintea lui Sir Lancelot, zicînd: „Nobile şi curtenitorule cavaler, eşti de sînge regesc, aşa încît fie-ţi milă, rogu-te, de mine, şi întrucît eşti renumit drept cavalerul cel mai nobil din lume, fă bine şi nu mă ucide. Căci port acum în pîntece de la tine pe cel ce va fi cel mai nobil cavaler din lume.“

„Ah, trădătoare perfidă“, spuse Sir Lancelot, „de ce m-ai înşelat? Spune-mi repede cine eşti.“

„Sir“, spuse ea, „sunt Elaine, fiica Regelui Pelles.“

„Bine“, zise Sir Lancelot, „am să te iert pentru ce-ai făcut.“ Şi o luă în braţe şi o sărută, căci era pe cît de frumoasă, înfloritoare şi tînără, pe-atît de înţeleaptă, cum nu mai găseai alta pe lume.

Iar apoi Sir Lancelot se îmbrăcă şi se înarmă. După care ea spuse: „Stăpîne Sir Lancelot, din tot sufletul te rog să mă vezi cît de curînd mai poţi, pentru că eu n-am făcut decît să mă supun profeţiei despre care mi-a spus tatăl meu. Şi la porunca lui de a împlini această profeţie, am jertfit cea mai mare bogăţie şi cea mai mîndră floare pe care am avut-o şi n-o să o mai am niciodată, şi anume fecioria mea. Aşa că, bunule cavaler, dăruieşte-mi toată bunăvoinţa ta.“

Şi astfel, îmbrăcat şi înarmat, Sir Lancelot îşi luă cu blîndeţe rămas-bun de la tînăra doamnă Elaine. Şi apoi plecă[1].

După naşterea lui Galahad şi răspîndirea veştii, Lancelot a trebuit să domolească gelozia şi bănuielile doamnei sale. Marea criză s-a produs atunci cînd Elaine, cu douăzeci de cavaleri şi zece doamne şi nobile de la curte, toţi însoţiţi de o sută de cai, şi-a făcut apariţia la Camelot, curtea Regelui Arthur. Cînd a zărit-o, Sir Lancelot a fost atît de ruşinat, încît nu s-a îndemnat să o salute, nici să-i vorbească, gîndind totuşi în sinea lui că era cea mai frumoasă femeie pe care-i fusese dat să o vadă.

Elaine a văzut că Sir Lancelot nu vrea să-i vorbească, şi inima îi era atît de grea, încît se temu să nu-i plesnească, căci vă daţi seama că-l iubea peste măsură. Şi-atunci Elaine îi spuse cameristei sale, Doamnei Brisen: „Răutatea lui Sir Lancelot aproape mă omoară."

„Linişteşte-te, stăpînă", spuse Doamna Brisen. „Fac eu în aşa fel încît la noapte să doarmă cu tine, numai să-ţi ţii firea."

„Asta mi-ar fi mai scump", spuse Doamna Elaine, „decît tot aurul din lume."

„Las' pe mine", spuse Doamna Brisen.

Cînd Elaine a fost condusă la Regina Guinevere, fiecare a încercat să arate cît mai bine dispusă, de dragul aparenţelor, dar nu din inimă. Toţi bărbaţii şi toate femeile vorbeau însă despre frumuseţea Doamnei Elaine şi despre marile ei bogăţii.

Pentru noapte, regina a poruncit ca Doamna Elaine să doarmă într-un iatac de lîngă iatacul ei, sub acelaşi acoperiş. Şi s-a făcut întocmai după cum poruncise regina. Regina a trimis apoi după Sir Lancelot şi i-a cerut să vină la ea în iatac în noaptea aceea: „Căci altminteri", spuse regina, „sunt sigură că o să te duci în patul doamnei tale Elaine, de la care îl ai pe Galahad."

„Ah, doamnă", făcu Lancelot, „să nu mai spui aşa ceva, căci ceea ce am făcut a fost împotriva voinţei mele."

„Atunci", spuse regina , „ai grijă să vii la mine cînd voi trimite după tine."

---

[1] Malory, *Morte d'Arthur*, XI, 1–3.

„Doamnă“, zise Lancelot, „nu-ţi voi înşela aşteptările, ci voi fi gata la porunca ta.“

După ce au ajuns la înţelegerea aceasta, Doamna Brisen a aflat de ea prin meşteşugurile ei vrăjitoreşti. Ca atare, cînd s-a făcut timpul şi toată lumea se dusese la culcare, Doamna Brisen a venit la patul lui Sir Lancelot şi i-a spus: „Sir Lancelot du Lake , dormi? Stăpîna mea, Regina Guinevere, e în pat şi te aşteaptă.“

„O, buna mea doamnă“, spuse Sir Lancelot, „sunt gata să merg cu tine oriunde mă vei duce.“

Aşa că Sir Lancelot îşi aruncă pe umeri o haină lungă şi-şi luă spada în mînă, iar Doamna Brisen îl apucă de un deget şi-l conduse la patul stăpînei sale, Doamna Elaine, după care plecă şi-i lăsă singuri în pat, Vă-nchipuiţi cît era doamna de bucuroasă, ca şi Sir Lancelot de altfel, întrucît el credea că strînge pe alta în braţe.

Să-i lăsăm acum sărutîndu-se şi îmbrăţişîndu-se, într-o îndeletnicire atît de plăcută, şi să vorbim despre Regina Guinevere, care o trimisese pe una din femeile ei la patul lui Sir Lancelot. Şi cînd aceasta ajunse acolo, găsi patul rece şi el nicăieri. Aşa că se întoarse la regină şi-i povesti totul.

„Vai“, zise regina, „unde-o fi ajuns cavalerul acela mincinos?“

Regina îşi ieşi aproape din minţi, se zvîrcoli şi se zbuciumă ca o nebună şi nu putu să adoarmă vreo patru, cinci ore.

Sir Lancelot avea însă un fel de-a fi care-i intrase în obicei: sporovăia în somn şi vorbea deseori despre doamna sa. Aşa încît, după ce stătu de veghe cît pofti, veni şi vremea să adoarmă, şi la fel şi Doamna Elaine. Şi în somn el a vorbit şi a sporovăit ca o gaiţă despre dragostea dintre Regina Guinevere şi el. Şi vorbind el atît de tare, îl auzi regina care stătea la ea în iatac. Şi cînd îl auzi cum mai sporovăieşte, fu cît pe ce să-şi piardă minţile, iar de supărare şi de durere nici nu mai ştia ce să facă.

Şi apoi ea tuşi atît de tare, încît Sir Lancelot se trezi şi o recunoscu după felul cum îşi dregea glasul. Şi-şi dădu numaidecît seama că nu dormise cu regina. Drept care sări

din pat ca un nebun, în cămaşă, şi regina îl întîlni în pridvor, spunîndu-i: „Cavaler mincinos şi trădător ce eşti, să nu te mai prind la curte şi nu cumva să mai dai prin iatacul meu, şi să nu mai cutezi, cavaler mincinos şi trădător ce eşti, să mi te mai arăţi în faţa ochilor."

„Vai", făcu Sir Lancelot, şi cu asta simţi o durere în inimă, de se prăbuşi pe lespezi, leşinat. Dar Regina Guinevere îl lăsă acolo şi plecă. Iar cînd Sir Lancelot îşi reveni din leşin, sări prin arcada unei ferestre afară în parc, unde ghimpii îi zgîriară faţa şi trupul, dar el tot alergă înainte fără să-şi dea seama încotro se duce, apucat de o furie nebună cum nu mai fusese cuprins nicicînd vreun om. Şi aşa a rătăcit pe drumuri doi ani încheiaţi şi nimeni nu l-a recunoscut în acest timp.

Cînd Doamna Elaine a auzit cum regina îl batjocorea pe Sir Lancelot şi cînd a văzut cum acesta leşinase şi apoi cum a sărit prin fereastra aceea arcuită, îi strigă Reginei Guinevere: „Doamnă, ai făptuit un mare păcat faţă de Sir Lancelot, căci l-ai nenorocit pentru totdeauna, deoarece din ce am văzut că a făcut şi din ce am auzit, mi-am dat seama că şi-a pierdut minţile pentru tot restul vieţii. Vai, doamnă, ai săvîrşit un mare păcat, iar domnia ta însăţi te-ai acoperit de o mare ruşine, fiindcă ai un bărbat ca Regele Arthur care e numai al tău, prin urmare se cădea să-l iubeşti, căci nu mai ştiu altă regină pe lumea aceasta care să aibă ca soţ un asemenea rege, aşa cum ai domnia ta. Dacă n-ai fi fost domnia ta la mijloc, m-aş fi bucurat din plin de dragostea iubitului meu Sir Lancelot, mai ales că eu am un temei foarte puternic să-l iubesc, căci el a avut parte de fecioria mea şi de la el am un prunc de toată frumuseţea şi al cărui nume este Galahad, iar cînd îi va veni vremea va fi cel mai bun cavaler din lume."

„Doamnă Elaine", spuse regina, „cum se luminează de ziuă, îţi poruncesc să-mi părăseşti curtea. Dar pentru dragostea pe care i-o porţi lui Sir Lancelot, nu da nimănui în vileag această taină a lui, căci, dacă ai face-o, de aici ar însemna să i se tragă moartea."

„Cît despre asta", spuse Doamna Elaine, „mi-e groază să mă gîndesc că este acum un om sfîrşit pentru totdeauna, şi

numai din vina domniei tale, iar de aici încolo, nici domnia ta şi nici eu nu mai avem sorţi să ne mai bucurăm de dînsul, că eu l-am auzit scoţînd nişte gemete atît de jalnice atunci cînd a sărit pe fereastră cum n-am mai auzit pe cineva pînă acum. „Vai“, spuse frumoasa Elaine, şi „Vai“, suspină şi regina Guinevere, „acum îmi dau seama că noi l-am pierdut pentru totdeauna.“ Aşadar, în aceeaşi dimineaţă, Doamna Elaine îşi luă rămas bun, pregătindu-se de plecare, de altfel nici nu-i mai făcea plăcere să rămînă[1].

Sir Lancelot a fost nebun vreme de doi ani, a suferit şi a îndurat multe ploi dezlănţuite, hrănindu-se cu fructe şi cu ce mai putea găsi. Şi într-o bună zi ajunse din întîmplare în oraşul şi în grădina castelului Regelui Pelles şi acolo, în timp ce el adormise lîngă o fîntînă, însoţitoarele Doamnei Elaine îl văzură şi-o duseră şi pe Elaine să-l vadă. Şi ea, de cum îl privi, îl recunoscu drept Sir Lancelot, drept care îndată izbucni într-un plîns atît de dureros, încît, leşinînd, se prăbuşi la pămînt. Şi după ce plînse ea aşa o bună bucată de vreme, se ridică şi, chemîndu-şi însoţitoarele, le spuse că nu se simte bine. Părăsiră deci îndată grădina, iar ea se duse la tatăl său.

„Sire“ , spuse Doamna Brisen, „trebuie să dovedim mare înţelepciune în felul cum ne vom purta cu el, deoarece acest cavaler nu este în toate minţile, iar dacă îl vom trezi pe neaşteptate, atunci nici unul dintre noi n-o să ştim cum să ne descurcăm. De aceea vă rog să aveţi răbdare o clipă, iar eu voi arunca o vrajă asupra lui, în aşa fel, încît să nu se poată trezi mai devreme de o oră“, şi chiar aşa a şi făcut.

Puţin după aceea, regele a poruncit ca toată lumea să se retragă şi să nu se afle nimeni pe aleea pe care va veni el. Toate acestea o dată săvîrşite, patru bărbaţi dintre cei mai de încredere oameni ai regelui, cu Doamna Elaine şi Doamna Brisen, puseră mîna şi-l ridicară pe Sir Lancelot şi

---

[1] *Ibid.*, XI, 7–9. [În ultimele patru paragrafe de mai sus am urmat, cu mici adaptări necesare, versiunea românească din ed. cit., pe care o vom utiliza, în aceleaşi condiţii, şi în finalul subcapitolului 3 — *n. t.*]

astfel îl duseră într-un turn, iar acolo îl aşezară într-o cameră unde se găsea potirul sacru în care se afla Sfîntul Graal. Pe Sir Lancelot îl aşezară culcat în faţa acestui sfînt potir. Şi curînd după aceea veni acolo un om sfînt care descoperi potirul şi atunci, printr-un miracol şi prin puterea acelui sfînt potir, Sir Lancelot şi-a revenit, înzdrăvenindu-se. Şi îndată ce s-a trezit, el a început să geamă, să ofteze şi să se vaite foarte rău de toate cele cîte le îndurase.

Iar după aceasta Sir Lancelot a zăcut mai bine de două săptămîni, nemaiputînd nici să se mişte de atîta amărăciune. Dar mai tîrziu, într-o zi, el îi spuse Doamnei Elaine: „Doamnă Elaine, din vina domniei tale eu am avut de îndurat multe necazuri, suferind destule chinuri pe care nu mai e nevoie să le înşir, căci le cunoşti foarte bine. Mai ştiu, de asemenea, că m-am purtat urît atunci cînd am tras spada ca să te ucid, a doua zi dimineaţa, după ce mă culcasem cu domnia ta. Dar am făcut aceasta doar pentru că împreună cu Doamna Brisen m-aţi dus în păcat împotriva voinţei mele, iar după cum spui, Sir Galahad, fiul tău, a fost zămislit atunci."

„Acesta este adevărul", răspunse Doamna Elaine.

„Atunci ai vrea oare, din dragoste pentru mine", spuse Sir Lancelot, „să te duci la tatăl tău şi să-i ceri să-mi dea o casă în care să pot locui? Fiindcă la curtea Regelui Arthur nu mă voi mai putea întoarce nicicînd."

„Sir", răspunse Doamna Elaine, „eu voi trăi şi voi muri numai pentru domnia ta. Iar tu, stăpînul meu, Sir Lancelot, oriunde te vei găsi, să n-ai nici o îndoială, acolo voi fi şi eu, cu tot ajutorul pe care ţi l-aş putea pune la îndemînă."

„Ei bine, fiica mea", spuse regele, „dacă dorinţa lui este să rămînă în ţinutul acesta, atunci să locuiască în castelul de la Bliant, unde vei locui şi tu cu el, împreună cu douăzeci dintre cele mai frumoase doamne din această ţară, alese de cea mai nobilă viţă; de asemenea vei lua cu tine şi douăzeci de cavaleri. Căci, draga mea fiică, eu vreau să ştii că noi toţi ne simţim onoraţi de încuscrirea cu Sir Lancelot."

Şi aşa se face că Sir Lancelot du Lac, acel celibatar model, cavalerul puterilor supranaturale, blestemat şi bi-

necuvîntat de necesitatea de a iubi în păcat şi pentru totdeauna pe singura femeie interzisă lui, s-a transformat pentru o vreme în ceea ce, pentru un bărbat normal, ar fi putut însemna momentul şi prilejul favorabil pentru eliberare. Cu Elaine, care, aşa cum o declarase ea însăşi, era soţia potrivită pentru el şi mama copilului său, a rămas timp de cincisprezece ani în castelul mîndrului său socru, Regele Pelles, castelul Bliant, care se înălţa pe o insulă înconjurată de cele mai fermecătoare ape. Şi cît au stat acolo, Sir Lancelot a pus să fie numită Insula Fericită (Joyous Isle). Gîndurile nu i-au fost însă niciodată abătute de la regina care-l surghiunise. O dată pe zi, în ciuda tuturor strădaniilor soţiei şi doamnelor de acolo de a-l înveseli, îşi pironea privirea către regatul Logres, unde se afla Regele Arthur cu Regina Guinevere, şi plîngea de parcă i se frînsese inima. Şi renunţă la numele său, alegîndu-şi altul nou, care trebuia să-i adeverească în chip tainic vina de a-şi fi trădat fără voia sa iubirea ce-i constituia dominanta existenţei sale. „Le Chevaler Mal Fet“ a fost numele ales acum ca să-l desemneze, cu alte cuvinte, „cavalerul care a încălcat legea“. Şi prin această denumire, asupra căreia a insistat riguros, el a anulat în mod tacit legătura maritală ce-l unea cu Elaine. Idila din Insula Fericită, în ciuda frumuseţii ei, n-a avut astfel nici o valabilitate. În clipa cînd au sosit doi camarazi ai Mesei Rotunde, trimişi la el de către Regina Guinevere, care nu mai putea îndura dorul, el a încălecat pe cal şi şi-a luat rămas-bun în cea mai mare grabă[1].

„Un lucru îţi lipseşte“, îi spuse odată o domnişoară. „Eşti un cavaler necăsătorit, ce nu poate iubi nici o fecioară sau nobilă femeie, şi e mare păcat. Dar se zvoneşte că o iubeşti pe Regina Guinevere şi că ea a sorocit prin farmece să nu iubeşti niciodată pe altă femeie afară de ea.“ Aşa a fost şi aşa a rămas chiar în anii ultimi ai vîrstei lor mijlocii, cînd certurile dintre ei deveneau tot mai meschine şi farmecul tinereţii le abandonase de mult trupurile.

---

[1] *Ibid.*, XII, 1–9.

Nefericitul destin relatat în bine cunoscuta poveste a fecioarei liliale de la Asolat, inocentă, însetată de dragoste, dar disperată — cea de-a doua Elaine din viaţa acestui bătrîn războinic, acum diminuat şi epuizat, trecut printr-un număr incalculabil de turniruri — stă mărturie persistenţei, mult peste termenul natural, a miraculoasei străluciri de tip animus şi a farmecului său: ea a stat tot timpul în preajma lui Sir Lancelot, ori de cîte ori i s-a îngăduit, şi totdeauna l-a privit pe Sir Lancelot cu minunare. „Aş fi vrut să-mi fii soţ", stărui ea pe lîngă el în cele din urmă, „căci de nu te vei căsători cu mine sau măcar de nu-mi vei fi iubit, zilele mele bune se vor fi sfîrşit." Şi s-a îndrăgostit atît de tare de Sir Lancelot, încît nu s-a mai putut scutura niciodată de dragostea ei, din pricina aceasta pierzîndu-şi viaţa[1].

Fidelitatea sa faţă de Guinevere, lunga sa viaţă cu şi fără ea, îi umpluse în asemenea măsură fiinţa cu magnetismele iubirii, încît ea era ca o prezenţă demonică ce-i lua minţile. Dar şi el însuşi avea mintea rătăcită sub vraja pasiunii singulare ce-l poseda. Am putea spune că personalitatea lui Lancelot şi cea a Guineverei deveniseră, ambele, integral invadate şi subjugate de puterile „lacului" inconştientului, posedate şi asediate de un cuplaj animus-anima transpersonal, impulsiv, inexplicabil şi neguvernabil în mod raţional. Individualităţile lor conştiente fuseseră copleşite la prima vedere de o experienţă mai degrabă arhetipală decît personală. Fiecare descoperise în celălalt nu un tovarăş uman devotat, ci contraactorul perfect pe o scenă ideală, supraomenească, a unei pasiuni abstracte şi totuşi fatale. Fiecare era legat de celălalt nu ca de o fiinţă umană, ci ca de aflarea unei porţiuni pierdute, necesare şi separate, a sufletului. Ei erau nu doi, ci unul: fiecare o proiecţie a inconştientului celuilalt. Şi dacă biografiile lor omeneşti normale au ajuns să fie anihilate în vraja aceasta demonică, motivul este că atemporalitatea relaţiei lor lăsa în ei înşişi prea puţin timp. Farmecul lor ţinea sub aceeaşi vrajă şi

---

[1] *Ibid.*, XVIII, 9–20. Istorisirea despre cea de-a doua Elaine e repovestită în poemul lui Tennyson *Lancelot and Elaine*.

lumea înconjurătoare. Şi chiar dacă el umplea scena cu dezastre şi nefericiri, cu toate acestea nici cei mai apropiaţi intimi ai lor nu şi-ar fi luat libertatea să le-o reproşeze. În prezenţa reprezentării de către ei a atemporalităţii celor două sexe în identitatea lor trăită, toate proprietăţile, convenţiile, idealurile şi virtuţile curţii deveneau nesemnificative. Simbolul Mesei Rotunde îşi pierdea puterea. Curtea regelui creştin a devenit templul unui conubiu care ignora total misiunea istorică a creştinismului: bucuria sacră a unui zeu şi a unei zeiţe necreştini în misterul unirii lor eterne — ceva asemănător cu unirea dintre indienii Shiva şi Satī, asupra căreia vom medita în capitolele noastre ulterioare despre Povestea Zeiţei.

4

Poeţii şi cronicarii din Evul Mediu par a fi avut o anume percepţie confuză despre sanctitatea precreştină, necreştină, a marelui păcat săvîrşit de Lancelot şi regină. S-ar putea ca ei să nu fi recunoscut sau creditat interpretarea psihologică sugerată de noi pentru vraja exercitată asupra lumii de către dragostea lor vinovată, dar explicaţia supranaturală le era cunoscută. Ei au exprimat-o în termeni de basm şi vrăjire. Prin acest mecanism ei au răscumpărat vinovăţia nesăbuiţilor amanţi vrăjiţi, păstrîndu-le aurele de divinitate şi lăsînd ca urmele strălucirii lor divine din alte vremuri să se menţină chiar şi în contextul dilemelor şi încercărilor legate de dragostea medievală, cavalerească şi creştină. Nu ca animus şi anima, ci ca un zeu şi o zeiţă în adoraţie mutuală, cei doi se vedeau justificaţi în greşeala lor olimpiană.

Cîte ceva din vechea configuraţie mitică putem întrezări în cea mai faimoasă şi mai importantă dintre aventurile lui Lancelot şi ale reginei, acea poveste remarcabilă relatată în cea mai timpurie consemnare scrisă despre cavaler: romanul în versuri al lui Chrétien de Troyes, *Cavalerul cu cotiga.*

Or, Chrétien de Troyes era un poet de curte, un om extrem de versat în manierele vremii sale şi deloc interesat în arierplanurile mitice ale naraţiilor sale, ştiind însă cum

să utilizeze materialele mitice pentru amuzamentul şi edificarea publicului curtenesc contemporan. Îşi începuse cariera cu o traducere din poetul latin Ovidiu în franceza secolului al XII-lea, inspirîndu-se din psihologia iubirii şi a pasiunii de factură lumească aşa cum apărea în versiunile ovidiene despre eroi şi eroine tradiţionali precum Piram şi Thisbe. Succesul lui Chrétien la curtea Mariei de Champagne şi în domeniul general al literaturii medievale pare a se fi întemeiat mai cu seamă pe abilitatea lui de a transmite unui public cavaleresc ceva din complexitatea şi sentimentalismul modului elenistic de interpretare a pasiunii şi galanteriilor iubirii. Preluarea şi utilizarea elementelor supranaturale mai vechi era însă unul din rafinamentele acestei arte sofisticate. Aşa se face că în romanele lui Chrétien, întocmai ca şi în povestirile lui Ovidiu (deşi fără îndoială în mod mai voalat), sub faţa vestimentaţiei contemporane, a psihologismului şi problematizărilor etice contemporane, continuă să curgă, tăcut şi pe furiş, vechiul curent al tradiţiei mitice, aducînd în noua eră simbolurile imemoriale ale încercărilor şi biruinţelor sufletului[1].

Romanul *Cavalerului cu cotiga* (*Le chevalier de la charrette*) al lui Chrétien, despre Lancelot, se deschide cu o apariţie şi o provocare la fel de sinistră ca şi aceea de la începutul povestirii despre Gawain şi Cavalerul Verde. Un bărbat necunoscut şi înveşmîntat în armură, înarmat pînă-n dinţi, veni la curtea de la Camelot în timp ce Regele Arthur şi Regina Guinevere stăteau la masă şi sărbătoreau ziua Înălţării. Fără să salute în vreun fel, cavalerul i se adresă direct regelui.

„Rege Arthur, eu ţin în robie cavaleri, doamne şi domnişoare de pe domeniul şi de la curtea măriei tale, dar

---

[1] Vezi *Arthurian Romances by Chrétien de Troyes*, trad. de Wistar Comfort, Everyman's Library, no. 698, volum din care vom cita mai jos, de la pp. 270–359. Textul în franceză veche al romanului poate fi citit în ediţia Foerster, 1899. [În româneşte, vezi *Romanele Mesei Rotunde*, în prelucrarea modernă a lui Jacques Boulenger, traducere de Aurel Tita, Univers, 1976, pp. 243–272 — *n. t.*]

nu pentru că aş avea de gînd să ţi-i înapoiez vorbesc acum despre ei, ci pentru că vreau să proclam şi să-ţi aduc la cunoştinţă că nu ai puterea şi mijloacele trebuincioase ca să ţi-i iei înapoi. Şi fii încredinţat că ai să mori înainte de a putea să le vii în ajutor."

Regele îi răspunse că era nevoit să îndure ceea ce nu-i stătea în putere să îndrepte, totuşi fu copleşit de mare mîhnire.

Apoi cavalerul se făcu că pleacă, dar, ajuns la uşa sălii, se opri şi, întorcîndu-se, vorbi iarăşi: „Rege, dacă la curtea ta se află un cavaler în care ai putea avea o asemenea încredere, încît să cutezi a i-o încredinţa pe regină ca s-o însoţească pe urmele mele pînă în codrii în care mă duc, îţi făgăduiesc să-l aştept acolo şi să-i predau toţi prizonierii pe care-i ţin în surghiun în ţara mea, dacă va fi în stare să o apere pe regină şi dacă va izbuti s-o aducă înapoi."

Regina era însă viaţa şi sufletul curţii Regelui Arthur. Regele o cîştigase, o dată cu Masa Rotundă, prin mari fapte vitejeşti, la începutul carierei sale de cavaler, după ce-şi dovedise dreptul la tronul regalităţii sale supreme. Pierderea ei ar fi însemnat pentru el un adevărat dezastru, deopotrivă simbolic şi personal. Dar şi refuzul provocării ar fi însemnat tot un dezastru, deoarece protejarea sexului slab şi a inocenţei împotriva agresiunii brutale constituia misiunea şi sensul suprem al nobilei asociaţii din jurul Mesei Rotunde. Astfel, înalta corporaţie se vedea ameninţată acum cu o prăbuşire iminentă. Mulţi dintre cei ce se aflau atunci în palat auziseră provocarea şi toată curtea era în fierbere.

Din nefericire, cavalerul care se ridică primul cu acest prilej era seneşalul Sir Kai. Era cel mai vîrstnic dintre cavaleri şi îşi compensa neîndoiosul sentiment de inferioritate faţă de isprăvile mai impetuoase ale viguroşilor tineri doar cultivîndu-şi şi afişînd o înfumurare ridicolă. Sir Kai, printr-o lucrătură vicleană, îl sili pe rege să accepte că el însuşi era cel mai potrivit ca să răspundă provocării. Pretinse mai întîi că vrea să se retragă din corporaţia dezonorată. Atît regele cît şi regina îl implorară să rămînă. Atunci puse condiţia ca regele să-i facă o favoare şi, după ce Arthur se

legă prin jurămînt, el îşi formulă cererea de a susţine cauza curţii. Şi astfel, cu foarte mari ezitări, regina fu încredinţată protecţiei sale, şi porni la drum împreună cu ea, lăsînd în urmă o jeluire generală, de parcă toţi ar fi văzut-o moartă pe catafalc.

Sfătuiţi de Sir Gawain, Regele Arthur şi toţi cavalerii, la puţin timp după aceea, porniră şi ei pe urmele lor, ca să o salveze pe regină în caz că Sir Kai ar fi fost doborît. Cînd ajunseră însă în apropierea pădurii, zăriră calul lui Sir Kai ieşind în galop din ea şi, după ce se îndreptară călări în mare grabă spre locul luptei, constatară că nu numai regina şi misteriosul luptător dispăruseră, ci şi preacurajosul lor reprezentant. Sir Gawain o luă înaintea tuturora, cu cei doi cai pe care-i adusese pentru regină şi Kai, şi mergînd aşa prin pustietate, se întîlni cu un cavaler necunoscut călare pe un cal rănit, ostenit cum nu se poate mai mult şi acoperit de sudoare. Cavalerul necunoscut îl salută şi-l rugă să-i împrumute unul din cei doi cai. De îndată ce-şi văzu împlinită rugămintea, sări în şaua calului celui mai apropiat şi se îndepărtă zorit. Calul abandonat căzu mort de sfîrşeală.

Gawain dădu pinteni pornind după el şi, după o bucată de drum, găsi mort calul pe care tocmai i-l dăduse cavalerului şi observă că pămîntul era proaspăt călcat şi pe jos se aflau scuturi şi suliţe rupte, de parcă acolo avusese loc o bătălie înfricoşată. Sir Gawain îşi urmă numaidecît drumul, pînă cînd îl zări iarăşi pe cavalerul cel necunoscut pe jos, complet înarmat, cu coiful tras pe ochi, spada încinsă la brîu şi scutul atîrnat la gît. Tocmai ajunsese din urmă o cotigă.

„Dar în vremea aceea“, explică poetul Chrétien, „o asemenea cotigă avea acelaşi rost pe care-l are acum un stîlp al ruşinii, şi-n fiecare oraş unde-n zilele noastre sunt peste trei mii de cotigi de felul acesta, în vremea aceea era una singură şi ea, ca şi stîlpul ruşinii la noi, trebuia să slujească celor care săvîrşeau omoruri sau trădări, ca şi celor vinovaţi de orice delict, şi pentru hoţii care furaseră din bunurile altora sau jefuiseră la drumul mare. Toţi cei găsiţi vinovaţi de o crimă sau alta erau urcaţi într-o cotigă şi plimbaţi pe toate uliţele, pierzîndu-şi astfel toate drepturile legiuite şi

nimeni nu le mai da ascultare, cinstire sau bună primire la vreo curte. Cotigele erau atît de temute în vremurile acelea, încît atunci a ieşit întîi zicala: «Dacă vezi şi-ntîlneşti o cotigă, fă-ţi cruce şi roagă-te lui Dumnezeu să nu se-abată vreun rău asupra ta».“

Cavalerul care mergea pe jos, fără lance, păşea în urma cotigii. Vizitiul, un pitic, şedea pe hulube, cu o strămurare lungă în mînă.

„Piticule“, strigă cavalerul pedestru, „spune-mi, pentru numele Domnului, dacă ai văzut-o trecînd pe aici pe doamna mea, regina.“

Piticul cel jalnic nu vru să-i dea nici o veste despre ea, mulţumindu-se să-i răspundă: „Dacă te urci în cotiga asta, mîine ai s-auzi ce i s-a-ntîmplat reginei.“ Apoi îşi văzu de drum, fără a-i mai acorda nici o atenţie.

Cavalerul nu şovăi mai mult de cîţiva paşi şi se urcă în cotigă. „Şi totuşi a fost spre nenorocul lui“, observă Chrétien, „că s-a codit să-şi accepte nefericirea şi n-a sărit în ea numaidecît.“ E evident că acolo s-a întîlnit cu cea dintîi dintr-o serie de încercări menite să-i probeze capacitatea de-a o salva pe regină din ţara unde erau ţinuţi în captivitate atît de mulţi dintre foştii supuşi ai Regelui Arthur. Despre această ţară ni se spune că e „regatul de unde nici un străin nu se mai întoarce“:

Et si l’a el reaume mise
Don nus éstranges ne retorne,
Més par force el pais sejorne
An servitude et an essil[1]:

„ci vrînd-nevrînd, călătorul trebuie să rămînă în ţara aceasta, în robie şi-n surghiun“ — ceea ce e totuna cu a spune că Regina Guinevere, viaţa şi sufletul stăpînirii Regelui Arthur, a fost răpită şi dusă în împărăţia morţii. Asemenea zeiţei Persephone din binecunoscutul mit clasic, această

---

[1] Chrétien de Troyes, *Le chevalier de la charrette*, ed. Foerster, p. 25, vv. 644–647.

Regină a Vieţii, muza şi sursa de inspiraţie a tuturor romanelor şi aventurilor cavalereşti, a fost dusă cu forţa în tărîmul de jos cel fără de întoarcere.

Porniţi să o scape, Sir Gawain şi cavalerul anonim (care, în timpul unei dramatice întîlniri ulterioare cu regina, avea să se vădească a fi nimeni altul decît Sir Lancelot), aveau să se înfrunte cu o succesiune de aventuri caracteristice în toate mitologiile coborîrii în lumea de jos. „Sunt multe piedici şi treceri anevoioase", spunea o domnişoară pe care au întîlnit-o mai tîrziu în drumul lor. „E cu putinţă totuşi să pătrunzi acolo pe două drumuri foarte primejdioase şi prin două pasuri cum nu se poate mai grele. Unul din ele se numeşte «podul din apă», deoarece podul se află sub apă, cu tot atîta apă deasupra ca şi dedesubtul lui, aşa încît podul se găseşte chiar la mijloc, şi e lat şi gros de numai un picior şi jumătate. Alegerea lui trebuie ocolită, desigur, cu toate că e cel mai puţin primejdios dintre cele două. Celălalt pod e încă şi mai de netrecut şi mult mai periculos, şi nici un om nu l-a străbătut vreodată. El e ca o spadă ascuţită şi ca atare oamenii îl numesc «podul spadei». Acum ţi-am spus tot adevărul ce-l ştiu."

Încercarea cotigii, aşadar, a fost cea dintîi dintr-o serie tot mai dificilă. Lancelot a şovăit preţ de numai cîţiva paşi, după care a sărit în ea, nepăsîndu-i de ocară, deoarece „iubirea era zăvorîtă-n inima lui". Sir Gawain, pe de altă parte, cînd ajunse din urmă cotiga şi-l auzi pe pitic poftindu-l să urce-n ea dacă doreşte să afle ceva despre regină, a considerat poftirea drept o nebunie, răspunzînd că nici nu se gîndeşte, întrucît ar fi dezonorant să schimbe calul pe o cotigă[1]. Aşa încît se ţinu după cotiga în care se aflau

---

[1] [Schimbul este o mare degradare reprezentînd, din punct de vedere metafizic, schimbarea vehiculului solar cu trupul omenesc, acesta fiind o „cotigă" în sensul acelui „simbolism al carului" platonician şi indian. Acesta e momentul cînd Gawain, aşa cum face *o dată* orice erou solar, „ezită" („Ia paharul acesta de la mine"; ezitarea lui Buddha de a predica etc.). De aici importanţa unui lucru care, pentru un cititor neatent, poate reprezenta ceva minor. — AKC.]

Lancelot și piticul, păstrîndu-și neatinsă demnitatea de cavaler, în timp ce oamenii din tîrgul apropiat, uimiți nespus la vederea celuilalt în cotigă, nu pregetară să-și ascundă simțirea, ci-l acoperiră de huiduieli, cu mic, cu mare, bătrîni și tineri, pe străzile pe unde treceau.

Piticul îl duse pe cavaler la un loc de mas, un turn ce se înălța în afara orașului la același nivel cu acesta, iar Gawain, ținîndu-se de cotigă, descălecă și intră și el în turn. Lancelot și Gawain își petrecură aici noaptea împreună, fiind supuși la cea de-a doua încercare. Fiecăruia i s-a pregătit cîte un pat, iar pe lîngă cele două, mai era și un al treilea pat, deosebit de bogat împodobit, care „avea toată desăvîrșirea cu care te poți gîndi că ar putea fi înzestrat un pat", iar cavalerii fură avertizați să nu încerce a se culca în patul acela măreț. „În cel de colo", le spuse îngrijitoarea turnului, care-i îndruma, „nu s-a culcat nimeni fără să o merite." Lancelot însă nu s-a dat înapoi. Se dezbrăcă numaidecît și se urcă în pat ca să doarmă. Dar la miezul nopții fu cît pe ce să-l lovească năpasta. Căci chiar în acea clipă coborî brusc din grinzile tavanului o lance, ca și cum ar fi avut de gînd să-l străpungă și să-l țintuiască de cearșafurile albe. Fanionul prins de ea era în flăcări și tot patul luă foc imediat. Dar Lancelot scăpă de lance abia zgîriat, „ea îi crestă puțin pielea, fără a-l răni serios." Rămînînd în pat, el stinse focul și lancea o aruncă în mijlocul încăperii, după care se culcă iarăși și adormi din nou.

Patul acesta face parte, evident, din setul „paturilor fermecate", *lits merveils*, precum cel pe care l-a îmbunat și l-a stăpînit Sir Gawain în aventura sa de pe „insula femeilor" — Tărîmul Mumelor — încă o manifestare a lumii celor duși. Aventura din noaptea aceasta, așadar, a reprezentat încercarea la care a fost supus curajul lui Lancelot. Cealaltă încercare necesară — încercarea din castelul plăcerii — avea să fie următoarea.

Sir Gawain însă, în tot acest timp, n-a făcut altceva decît să se odihnească în liniște.

De dimineață, cei doi cavaleri au fost preveniți despre cele două poduri de către fata care-i îndruma, iar Lancelot

îl lăsă pe tovarăşul său să aleagă primul. Sir Gawain alese varianta care-i fusese prezentată ca fiind mai puţin dificilă, drept care o luă pe drumul care ducea la podul din apă, în timp ce Sir Lancelot, de astă dată călare, o apucă pe cealaltă cărare indicată, ajungînd la un vad pe al cărui paznic cavaler îl birui, continuîndu-şi apoi drumul. Calea era însă lungă. Şi spre sfîrşitul după-amiezii, o domnişoară bogat gătită şi înveşmîntată îl întîmpină cu sfială şi curtenie. „Domnule, casa mea e pregătită pentru domnia ta“, spuse ea, „dacă-mi primeşti ospeţia, dar nu te vei putea adăposti aici decît dacă te culci cu mine. Astea sunt condiţiile pe care ţi le propun şi-n care-ţi fac poftirea.“

„Nu puţini sunt cei care i-ar fi mulţumit de cinci sute de ori pentru un asemenea dar“, remarcă poetul, dar Lancelot a fost foarte nemulţumit şi i-a dat un răspuns cu totul diferit: „Domnişoară, îţi mulţumesc că mă pofteşti în casa domniei tale, şi-ţi preţuiesc mult gestul, dar, dacă nu ţi-e cu supărare, regret, dar nu mă pot culca cu domnia ta.“

„Pe ochii mei“, spuse domnişoara, „atunci îmi retrag poftirea.“

La care, văzînd că n-are încotro, o lăsă să procedeze după voia ei, deşi inima lui tînjea să primească, iar domnişoara îl conduse acasă la ea.

Era o cetate măreaţă cu multe încăperi frumoase şi o sală de primire mare şi încăpătoare. Acolo era întinsă o masă; se spălară pe mîini şi se aşezară ca să mănînce. Chiar înainte de culcare, Sir Lancelot îşi dădu seama că trebuia să-şi salveze gazda de asaltul unui îndrăgostit nedorit şi violent, iar după ce trecu şi încercarea asta, ea îl conduse la un pat aşternut pentru ei în mijlocul sălii principale. Domnişoara se culcă prima, iar Sir Lancelot, conform înţelegerii, urmă după ea. Avu însă mare grijă să n-o atingă, şi după ce se urcă în pat, se trase cît mai departe de ea cu putinţă, neadresîndu-i nici un cuvînt, „ca un călugăr căruia îi e oprit să vorbească“.

Aşa încît, după cîtva timp de tăcere, ea îi spuse: „Domnul meu, dacă nu te simţi jignit, eu am să plec şi am să mă duc în patul din iatacul meu, domnia ta rămînînd să stai mai în larg. Nu cred că-ţi face plăcere tovărăşia şi societatea mea.

Nu mă dispreţui dacă-ţi spun ce gîndeşti. Şi acum vezi-ţi de odihnă în linişte toată noaptea, căci ţi-ai ţinut atît de bine făgăduiala, încît n-am dreptul să-ţi mai cer ceva. Aşa că îl rog pe Dumnezeu să te apere şi mă duc." Căci după cum pricepuse, el avea de îndeplinit o misiune mult mai primejdioasă şi mai grea decît îndeplinise un cavaler vreodată. „Şi deie Domnul", se rugă ea după ce se duse la ea în pat, „să izbîndească în ce face."

Acestea nu fuseseră însă decît necazuri minore, iniţieri preliminare, primele dintre probele prin care trebuie să treacă alesul în vederea realizării, manifestării şi punerii în practică a perfecţiunii sale înnăscute. A doua zi, după două, trei schimburi relativ uşoare, eroul sosi la o biserică de un soi ciudat, cu multe morminte, la care fu călăuzit de un călugăr foarte bătrîn. Acolo citi inscripţiile: „Aici zace Gawain, aici Ludovic, iar aici Yvain." Fără să-şi dea seama, Lancelot intrase călare în Ţara Morţii, unde există cîte un loc păstrat pentru fiecare dintre cei vii. Întorcîndu-se către călugăr, cavalerul întrebă: „La ce folosesc mormintele de aici?" Şi călugărul răspunse: „Ai citit inscripţiile; dacă ai înţeles, trebuie să ştii ce spun şi care e înţelesul mormintelor." Trecînd mai departe, ca într-un vis, Lancelot ajunse la „un foarte mare sarcofag, mai mare decît oricare altul făcut vreodată, nu se mai văzuse altul atît de bogat şi de ales sculptat." El întrebă: „Spune-mi, rogu-te, acesta mare pentru ce e?" Şi schivnicul răspunse: „Nu-ţi bate capul cu asta, căci nu-ţi poate aduce nimic bun, nu vei putea privi niciodată înăuntrul lui. Pe el stă scris că oricine va putea ridica lespedea singur şi fără nici un ajutor îi va elibera pe toţi bărbaţii şi toate femeile ce sunt ţinuţi captivi în ţara asta, de unde nimeni, nici rob, nici nobil nu mai iese decît dacă e băştinaş. Nimeni nu s-a întors vreodată de aici, ci zac în închisori străine." Pe loc, Lancelot merse şi prinse lespedea în mîini, ridicînd-o fără cea mai mică strădanie, mai lesne decît zece bărbaţi care şi-ar fi sleit forţele. Şi călugărul rămase uimit, gata să se prăbuşească la vederea isprăvii. Evident, mormîntul acesta îi era menit lui Lancelot însuşi. Lancelot îl întrebă pe bătrînul paznic: „Şi acum spu-

ne-mi, cine oare va zăcea în mormîntul acesta?" „Domnule", răspunse călugărul, „cel care-i va elibera pe toţi captivii din regatul acesta de unde nu mai scapă nimeni."

Curînd după această ispravă, care i-a prezis triumful final, Lancelot a întîlnit în zona de frontieră pe cei dintîi locuitori captivi din regatul Regelui Moarte. Ei îl întîmpinară ca pe salvatorul lor şi-l sfătuiră cum să procedeze mai departe. Îl călăuziră către înfricoşătorul pod al spadei, ce apăra fortăreaţa centrală a regelui şi reprezenta încercarea lui supremă. Între timp îl proslăveau, alăturîndu-şi multele glasuri fericite:

„Iată-l", strigau ei, „pe cel ce ne va slobozi din întemniţarea şi jalea în care am fost ţinuţi vreme atît de-ndelungată. Suntem datori să-i arătăm mare cinstire de vreme ce, ca să ne elibereze pe noi, a trecut prin atît de multe primejdii şi e gata să-nfrunte multe altele." Lauda lor suna foarte asemănător cu psalmul cu care Adam şi Eva şi ceilalţi strămoşi ai omenirii l-au salutat pe Cristos în pragul iadului, între ceasul Răstignirii şi ziua Învierii, cînd El a coborît în Infern[1].

Căci în esenţă, în ciuda costumaţiei cavalereşti, Sir Lancelot, acest coborîtor în împărăţia morţii, e un salvator mitic. În locul „Celor două Lumi" ale Vieţii şi Morţii avem, în acest roman, regate feudale cu conflictele lor; în locul morţilor avem ostatici răpiţi; şi ca reprezentant suprem al sufletului o avem pe regină. Şi astfel, eliberînd-o pe Guinevere, principiul feminin dătător de viaţă, cel mai înalt simbol al iubirii şi vieţii cavalereşti a Mesei Rotunde, forţa vitală în întruparea ei omenească vizibilă, cavalerul, Sir Lancelot, zdrobea autoritatea morţii asupra sufletului, adică era reîntemeietorul nemuririi noastre. Acesta era înţelesul ascuns al făgăduinţei făcute de către sinistrul cavaler cînd l-a provocat pe rege şi a luat-o cu el pe regină: dacă avea să fie înfrînt şi Regina Guinevere readusă, atunci el avea să-i elibereze pe toţi prizonierii din ţara Regelui

---

[1] *Evanghelia după Nicodim*, II, „Coborîrea în Iad", XXI.

Arthur ţinuţi captivi. Şi la fel şi acum, în persoana lui Sir Lancelot, eroul reîntemeietor îşi croia drumul triumfător trecînd peste toate stavilele.

„Hadesul zicea, Cine este Împăratul Slavei? Şi îngerii Domnului spuneau, Domnul cel tare şi puternic, Domnul cel puternic în luptă. Şi numaidecît, la cuvîntul acesta, porţile de bronz au fost sparte, şi drugii de fier fărîmaţi, şi toţi morţii care erau legaţi au fost sloboziţi din legăturile lor. Şi Împăratul Slavei a intrat în chip de om, şi toate locurile întunecate din Hades au fost luminate.“[1]

După lupte şi încercări din care a ieşit victorios, Sir Lancelot a ajuns în cele din urmă la podul spadei. „Şi dacă cineva îmi cere să spun adevărul“, scrie Chrétien, „n-a mai fost nicicînd un pod atît de rău şau cu o podină atît de rea. Podul de peste rîul cel rece era alcătuit dintr-o spadă strălucitoare şi lustruită, şi spada era tare şi tăioasă şi lungă cît două lăncii. La fiecare capăt era un trunchi de copac în care spada era înfiptă temeinic.“ Apa ce curgea vijelioasă pe dedesubt era „un rîu ameninţător, iute şi turbat, negru şi umflat, sălbatic şi înspăimîntător de parcă ar fi fost rîul diavolului, şi era atît de primejdioasă şi de adîncă, încît orice ar fi căzut în ea ar fi fost pierdut fără scăpare ca şi cum ar fi căzut în marea cea sărată.“ Doi lei sau doi leoparzi erau legaţi de o stîncă mare la celălalt capăt al podului. Şi apa şi podul şi leii erau atît de îngrozitori la vedere, încît oricine stătea în faţa lor tremura de frică.

Acest pod sugerează o origine în tradiţiile mitice ale Răsăritului[2]. Tot o asemenea lamă lungă şi ascuţită de cuţit, traversînd abisul damnaţiei, constituie unul din principalele instrumente de încercare în vechea mitologie persană a Judecăţii de pe Urmă. Sufletele sunt silite să treacă puntea aceasta şi păcătoşii vor cădea în prăpastie, dar pentru credincioşi, tăişul se lărgeşte sub forma unei cărări netede şi plăcute ce duce în Rai. „Leii sau cei doi leoparzi“ sugerează tot Orientul.

---

[1] *Evanghelia după Nicodim*, „Coborîrea în Iad“, XXI.

[2] Cf. D. L. Coomaraswamy, „The Perilous Bridge of Welfare“, *Harvard Journal of Asiatic Studies*, 8, aug. 1944, pp. 196–213.

În faţa acestui obstacol, Sir Lancelot se pregăti cît putu mai bine şi într-o manieră oarecum surprinzătoare: „Îşi scoate armura de la picioare şi mîini. Va fi-ntr-o stare jalnică o dată ajuns de cealaltă parte. Pe sabia mai ascuţită decît o seceră are să se sprijine cu mîinile şi picioarele goale. Prefera să se schilodească însă mai curînd decît să cadă de pe pod şi să se cufunde-n apa de unde n-ar mai fi avut scăpare niciodată. Trece cu mare durere şi chinuri grozave[1]. Tîrîndu-se în mîini, picioare şi genunchi, merge aşa pînă cînd ajunge de cealaltă parte. Atunci îşi aduce aminte de cei doi lei pe care-şi închipuia că-i văzuse de pe malul opus, dar, privind în juru-i, nu zăreşte nici măcar o şopîrlă sau altceva care i-ar putea face rău... nu era acolo nici o fiinţă vie." Ci sîngele-i şiroia din răni pe cămaşă şi peste tot.

Văzu în faţa sa un castel atît de impunător cum nu mai văzuse altul. Acesta era Castelul Morţii. Regele şi fiul său, care priveau de la o fereastră, asistaseră la isprava lui. Întocmai ca şi în povestea despre Gawain şi Cavalerul Verde, Moartea nu e aici niciodată limpede dezvăluită şi numită. Moartea aici, ridicîndu-şi viziera, s-a prezentat simplu ca un anume „Bernlak de Hautdesert", un nobil, un om ca toţi oamenii. Şi aici, prin urmare, sfera mitică e acoperită cu o interpretare cavalerească. Regele Moarte e descris ca Regele Bademagu, „foarte scrupulos şi precis în probleme de onoare şi dreptate şi dornic să respecte şi să practice lealitatea mai presus de orice altceva." Aceasta semnifică imparţialitatea şi obiectivitatea suverană a Morţii, în faţa căreia toţi sunt egali, justiţia şi democraţia absolută a Morţii. Pe de altă parte, despre fiul Morţii, alter ego-ul său, Prinţul Meleagant, se spune că e exact opusul lui: „Căci îşi găsea plăcerea în nelealitate şi nu se sătura niciodată de mîrşăvie, trădare şi felonie." Moartea e deci şi aşa — cînd îşi aplică lovitura neaşteptată, ucigîndu-i pe nevinovaţi, dînd iama-n floarea tinereţii şi cruţîndu-l în

[1] „Tăişul ascuţit al unui brici, greu de trecut, / Un drum anevoios e-acesta" (*Katha Upanishad*, 3, 14).

acelaşi timp pe ticălos pînă la o vîrstă destul de înaintată[1]. Acest Meleagant e cel ce o luase cu sine pe Regina Guinevere şi cu care Lancelot avea să se angajeze în bătălia sa finală de mîntuire. Meleagant urmează să fie învins într-un mare şi solemn turnir, regina izbăvită astfel şi toţi ceilalţi locuitori captivi ai regatului eliberaţi.

Nu ţin să insist asupra detaliilor luptei cavalereşti, asupra numeroaselor întîlniri mai mici ce i-au urmat sau asupra diverselor şiretlicuri murdare prin care Meleagant a încercat să zădărnicească plecarea finală a lui Lancelot, a reginei şi a celorlalţi supuşi către tărîmul celor vii. Ajunge să spunem că Sir Lancelot, printr-o viclenie, a fost întemniţat o vreme, astfel încît regina a trebuit să fie condusă la curtea lui Arthur de către primul său tovarăş de aventură, Sir Gawain. Acesta, în ciuda faptului că alesese cel mai puţin primejdios dintre cele două poduri, trecuse prin foarte mari necazuri. Căzînd în timpul traversării, el fusese luat de torent: „Acum iese la suprafaţă, acum se cufundă, acum cei de pe mal îl zăresc, acum îl pierd din vedere." Salvatorii lui făcură însă tot posibilul şi izbutiră să-l scoată cu ajutorul unor crengi, prăjini şi căngi. N-avea pe el decît cămaşa de zale şi pe cap îşi pusese coiful şi mai purta şi jambierele de fier, ruginite detot de sudoarea lui, căci îndurase mari încercări şi trecuse victorios prin multe primejdii şi asalturi. Trupul îi era plin de apă şi pînă cînd nu i-au scos-o, nimeni nu l-a auzit rostind vreun cuvînt. După ce însă glasul şi vorbirea şi calea inimii i s-au degajat şi-ndată ce spusele i-au putut fi auzite şi înţelese, el s-a interesat de regină.

Sir Lancelot a fost curînd eliberat din închisoare de către o tînără doamnă recunoscătoare căreia-i făcuse cîndva un serviciu, şi s-a întors la Camelot, unde l-a întîlnit iarăşi pe prinţul morţii. De astă dată, într-o luptă finală în faţa

---

[1] De comparat cu fraţii Regele Pellam şi Garlon din povestea lui Balin. De comparat, de asemenea, în povestea lui Gawain cu cele două aspecte ale Cavalerului Verde, iar în povestea despre Owain, cu gazda binevoitoare de la Castelul Belşugului şi monstruosul Paznic al Pădurii.

întregii curţi măreţe de la Camelot, Meleagant a fost ucis. Şi astfel a fost desăvîrşită epocala restituire a reginei către lumea vieţii.

Mai e un amănunt al poveştii pe care aş vrea să-l reamintesc, şi anume detaliul ciudat al cotigii care a dat numele întregii aventuri şi lui Lancelot însuşi, „Cavalerul cu cotiga". Publicul lui Chrétien trebuie să se fi cutremurat de groază şi de admiraţie pe cînd citea relatarea despre cavalerul cel fidel, „căruia nu-i păsa de ruşine" şi care s-a urcat într-un vehicul ce l-ar fi coborît pentru totdeauna în ochii lumii. Din punctul de vedere al nobililor domni şi doamne din veacurile cavaleriei, aceasta era o ispravă fără pereche. Iar urmarea ei a furnizat o lectură încă şi mai desfătătoare. Poetul a rezervat-o pentru marele moment din Castelul Morţii, cînd Sir Lancelot, după ce obţinuse eliberarea reginei, era pe cale să primească felicitările ei şi-i aştepta zîmbetul.

Regele Bademagu, bunul tată al Prinţului Meleagant, l-a condus în castel pe Sir Lancelot ţinîndu-l de mînă. Dar cînd regina i-a văzut intrînd, ea s-a ridicat în faţa regelui, cu nemulţumirea pe chip şi fără a scoate nici o vorbă.

„Doamnă, Lancelot a venit să te vadă", zise regele, „ar trebui să fii mulţumită şi încîntată."

„Eu, sire? Nu are de ce să-mi placă. Nici nu mă gîndesc să-l văd."

„Cum se poate, doamnă", spuse regele, care era foarte sincer şi curtenitor, „din ce pricină te porţi aşa? Eşti prea dispreţuitoare cu un om care te-a slujit cu atîta credinţă."

„Sire, zău că şi-a folosit prost timpul. Nu voi tăgădui niciodată că nu simt nici o recunoştinţă faţă de el." Şi nemairostind nici un cuvînt, se întoarse în iatacul ei.

Lancelot era consternat. Încercă, la puţin timp după aceea, să-şi ia viaţa, şi regina, auzind că el murise, fu cît pe ce să sfîrşească şi ea de durere. Urmară multe complicaţii, dar apoi, în cele din urmă, cei doi iubiţi de-o viaţă s-au reunit şi regina şi-a explicat atitudinea.

„N-ai şovăit oare de ruşine să te urci în cotigă? Ai arătat că nu ţi-ar plăcea să te sui, şovăind preţ de doi paşi. Iată

motivul pentru care n-aş vrea nici să-ţi vorbesc, nici să mă uit la tine."

„Să mă păzească Dumnezeu de o asemenea crimă iarăşi", replică Lancelot, „şi Dumnezeu să mă bată dacă nu ai întru totul dreptate."

Chrétien şi publicul său trebuie să fi gustat cu deosebire episodul acesta. El era foarte bine venit spre a ilustra extrema scrupulozitate ce guverna jocul curtenesc al iubirii. Cum însă, ne-am putea noi întreba, a putut oare cunoaşte regina că, în acea minimă împrejurare, cavalerul ei greşise, cînd nimeni altul decît Lancelot însuşi nu putea să fi fost pe deplin conştient de ea şi la care nu putuseră asista decît Sir Gawain şi piticul?

Evident, ea e omniscientă, aşa încît ceea ce a avut loc la o mare depărtare este prezent în cugetul său. Şi, asemenea unei veritabile zeiţe, ea se simte ofensată şi de cea mai măruntă lipsă de reverenţă şi de slujire cuvenită. Cel mai neînsemnat afront o umple de mînie. În clipa în care îşi dă seama că adoratorul ei nu a fost la înălţimea unei devoţiuni absolute, desăvîrşite, ea e cuprinsă de furie şi ciudă. Acesta e comportamentul divinităţilor arhaice şi primitive de pretutindeni, ca şi al fiinţei şi mai primitive pe care o purtăm cu toţii în noi înşine. Zeiţa vieţii este, fireşte, geloasă şi exigentă, şi de la slujitorul pios căruia i-a acordat favorurile sale supreme nu va accepta nimic altceva decît supunere din toată inima şi totală. Pentru ea, el trebuie să sacrifice, fără să simtă măcar că face un sacrificiu, fleacuri precum valorile şi reputaţia sa socială. Nu e oare dator să-şi închine ei pînă şi propria viaţă? Chrétien şi auditoriul curtenesc au stăruit asupra acestui punct identic din codul lor rafinat şi din cultul destinat divinităţii iubirii. Împlinirea dragostei perfecte poate atrage după sine tot soiul de neplăceri sociale, ea era scopul care înnobila toate mijloacele.

Detaliul cotigii mai are însă şi altă încărcătură, şi mai plină de semnificaţii. După cum am spus, ajungînd din urmă cotiga, cei doi cavaleri sunt puşi în faţa celei dintîi dintre încercările pe care au a le îndura în căutarea reginei. Lancelot şi-a demonstrat deja mai marele zel şi mai puter-

nica devoţiune: a călărit pînă şi-a omorît un cal şi a dat o bătălie prealabilă, pe cînd Gawain a venit într-un ritm rapid, dar nu nebunesc. Gawain îl prinde din urmă doar cînd Lancelot e nevoit să meargă mai departe pe jos. Ambii cavaleri îl chestionează despre regină pe piticul zeflemitor, şi amîndoi primesc răspunsuri identice: dacă doresc să afle ceva despre ea, li se impune să renunţe la calitatea lor de cavaleri, să-şi sacrifice standardul social atît de preţuit şi personalitatea lor conştientă. Acesta e idealul social pentru care au luptat în nenumărate bătălii şi turniruri şi care constituie măsura vieţii lor, onoarea lor în rîndul oamenilor şi faima lor nepieritoare. Li se cere acum să schimbe această valoare a vieţilor lor conştiente contra speranţei vagi de a da oarecum de urma reginei şi a inamicului necunoscut care a răpit-o. Gawain refuză să facă acest pas nebunesc şi de aceea dă greş în aventura supremă ulterioară. El rămîne doar cavalerul complet şi desăvîrşit, nepregătit pentru misiunea superioară de a înfrunta şi învinge forţele demonice supraomeneşti din împărăţia morţii care au capturat-o pe zeiţa vieţii. Gawain, în această aventură, nu este supraeroul apt să coboare în Infern[1].

Sir Lancelot e un exemplu de figură arhetipală a „Salvatorului" care apare nu numai în tradiţia creştină, ci şi în numeroase tradiţii religioase precreştine. Isus a fost înfierat şi batjocorit ca un criminal înainte de a fi încredinţat spînzurătorii şi stîlpului infamiei pe care le reprezenta Crucea; El era considerat ca fiind mai rău decît Baraba, ucigaşul, care nu a fost executat în locul lui. Şi Isus a fost răstignit

Soter

[1] Această aventură supremă şi cosmică e tocmai cea tipică pentru Îndrăgostiţii divini din Antichitate. Zeiţa Ishtar din mitologia babiloniană a coborît în lumea de jos, trecînd prin şapte porţi succesive, ca să-l salveze pe Tammuz (Adonis), iubitul ei decedat, din robia reginei infernului, Ereshkigal. Şi acum Lancelot, călătorul umil din cotigă, iar nu Gawain, călăreţul nepîngărit, e cel care trebuie să întreprindă iarăşi teribila călătorie. Asemenea lui Cristos, aventurierul divin care a coborît în Iad şi i-a eliberat de moartea cea veşnică pe Adam şi Eva, ca şi pe toţi patriarhii şi profeţii, Sir Lancelot trebuie să coboare şi să izbăvească gheena.

între doi tîlhari. Comparabil, Lancelot, acest „Mîntuitor“ deghizat: el trebuie să abandoneze marca socială a cavalerismului nepătat şi să treacă prin umilirea stîlpului infamiei, înainte de a-şi putea continua căutarea în împărăţia morţii şi a salva acolo sufletul vieţii. Sir Lancelot trebuie să se supună, simbolic, morţii civile; după aceasta, şi tot simbolic, morţii fizice — cînd trece prin capela cimitirului unde găseşte mormintele goale ce-i aşteaptă pe prietenii săi şi e confruntat cu propriul său sarcofag. Aceste două etape, moartea socială şi cea fizică, par a reprezenta două etape într-un ritual de iniţiere ezoteric, care-i pretinde candidatului să renunţe treptat la întreaga-i personalitate terestră în schimbul înzestrării cu o natură spirituală superioară şi al acelui *summum bonum* care e experienţa nemuririi.

Acelaşi simbolism, destul de curios, pare a fi stat la baza — şi a le fi inspirat — imaginilor oarecum derutante ale cărţilor de joc franţuzeşti medievale: aşa-numitul Tarot. (*Tarot de Marseille* e cunoscut încă din secolul al XIV-lea cel puţin.) Pe lîngă cele patru culori — „tobe“, „cupe“, „spatii“ şi „pică“ — această pereche de cărţi conţinea o serie superioară de douăzeci şi două de imagini. Una din acestea, „Nebunul“, nu purta nici un număr, fiind, pare-se, precursorul jokerului actual. Celelalte douăzeci şi una erau numerotate astfel încît să indice o serie crescătoare. Or, credinţa mea este că suita ilustrată a acestor cărţi cu figuri reprezenta treptele unui ordin iniţiatic ezoteric, utilizînd în mare măsură semne creştine, dar mascînd formulele doctrinei gnostice eretice care a cunoscut o atît de largă răspîndire în sudul Franţei pînă în secolul al XV-lea[1]. Iniţiatul, trecînd prin douăzeci şi două de trepte de iluminare gradual amplificată şi asaltat de tot atîtea tentaţii caracteristice, ajungea în cele din urmă la stadiul unei uniri mistice cu Sfînta Treime, tocmai acest fapt fiind simbolizat în imaginea culminantă a întregii serii, „Hermafroditul dansînd“. Sufletul era mireasa Domnului; în figura

---

[1] S-au propus numeroase interpretări pentru simbolismul Tarotului. Cea de mai sus se pare însă că nu a mai fost găsită.

Hermafroditului cei doi erau una. Figura sugerează nemijlocit pe Shiva dansînd; Shiva uneşte în sine femininul şi masculinul[1]. Un atare simbol bisexual reprezintă întruparea într-o formă unică a tuturor perechilor de contrarii, o transcendere a contrariilor fenomenalităţii, iar această Formă a formelor încarnată e concepută apoi ca Unul al cărui dans este lumea creată. Candidatul trebuie să conştientizeze şi să întruchipeze această atitudine ca pe un simbol efectiv al supremei sale realizări metafizice.

Ceva asemănător pare a fi indicat de patul divin al lui Sir Lancelot şi al reginei: cei doi îndrăgostiţi sunt una şi fiecare este amîndoi. În realizarea de către ei a acestei identităţi, ei întrupează şi fac manifestă Forma formelor singulară care e dincolo de orice spaţiu şi timp; jocul lor erotic e dansul acelui Hermafrodit cosmic[2], iar reunirea lor în Castelul Morţii simbolizează momentul de înnoire ce restaurează viaţa lumii.

La jumătatea drumului primejdios către această realizare aşa cum e ea reprezentată în marea serie a pachetului de Tarot, şi anume în sinistra staţiune a cărţii XIII, ni se înfăţişează simbolul inechivoc al Morţii: scheletul cu coasa care taie florile de pe pajiştea vieţii. Şi acesta e precedat de figura „Spînzuratului", *Le Pendu* (cartea XII), unde iniţiatul atîrnă suspendat de glezna stîngă, cu capul în jos, osîndit la cealaltă moarte a dizgraţiei sociale pe spînzurătoarea socială. Cartea XII e corespondentul iniţierii în cotigă a lui Sir Lancelot; cartea XIII corespunde trecerii sale pe la mormînt.

5

Pentru a încheia această prezentare mult prea sumară a celui mai interesant şi inspirator dintre personajele-animus

---

[1] Pentru o elucidare a simbolismului din Dansul lui Shiva, cf. Zimmer, *Myths and Symbols in Indian Art and Civilization*, Bollingen Series No. 6, 1946, pp. 151–175. [Vezi *Mituri şi simboluri în civilizaţia indiană*, Humanitas, 1994, pp.145-167 — *n. t.*]

[2] Cf. imaginile orientale ale zeului şi ale zeiţei, Zimmer, *op. cit.*, fig. 34, 35.

ale tradiţiei occidentale, aş vrea să sugerez că atitudinea fascinată şi fascinantă a lui Lancelot, temeritatea lui parcă hipnotică provine din originile lui păgîne arhaice. El este legat indisolubil, orbeşte şi pentru totdeauna de zeiţa forţei vitale pure, în rolul de adorator izbăvitor. Şi din aceleaşi origini trebuie să fi provenit şi trăsăturile care l-au făcut inapt să ducă la bun sfîrşit aventura creştină a Graalului. „Sir Lancelot", a poruncit glasul care-l avertiza, „mai tare decît stînca şi mai amar decît lemnul şi mai gol şi mai despuiat decît frunza smochinului, prin urmare pleacă de-aici şi părăseşte locul acesta sfînt." Nu el era potrivit să joace rolul conducător într-o asemenea căutare pur spirituală. Putea asista la mister de la distanţă, dar nu-i era îngăduit să se apropie. Şi cînd şi-a dat seama de asta, atunci a înţeles, în fine, limitele unui închinător nu al Reginei Spiritului, ci al Reginei Vieţii Universale. Şi tînguirea lui am mai auzit-o: „Cînd am căutat aventuri lumeşti din dorinţe lumeşti, le-am dus întotdeauna la bun sfîrşit şi n-am fost niciodată pus în încurcătură în nici o dispută, bună sau rea. Şi acum iau asupra mea aventurile celor sfinte, şi văd acum şi înţeleg că vechiul meu păcat mă împiedică, astfel că n-am avut putere să mă clintesc sau să vorbesc atunci cînd sîngele cel sfînt mi s-a arătat în faţa ochilor."

Totuşi el n-a rămas mult timp nemîngîiat. Căci glasul forţei vitale, dinamismul cosmosului, care-i saturaseră personalitatea cît timp locuise, în tinereţe, cu zeiţa-zînă în apele „Lacului", l-au consolat foarte curînd. „Astfel s-a mîhnit pînă cînd s-a luminat de ziuă", citim, „şi dacă a auzit păsările cîntînd, s-a simţit oarecum mîngîiat."

Alter ego-ul lui Lancelot, fiul care poartă numele primit de către Lancelot însuşi la botez de la părintele său omenesc (înainte ca Doamna Lacului să-l fi separat, iniţiat şi numit din nou „Lancelot din Lac"), va realiza aventura sacră a Graalului; căci, ca în simbolismul viselor, copilul, fiul, conotează aici o transformare superioară a personalităţii. Copilul reprezintă sinele renăscut întru desăvîrşirea originară, fiinţa perfectă aşa cum ar trebui să fim, cum ne străduim să devenim, şi cum am nădăjduit să devenim cînd

am intrat, ca să spunem aşa, în corpul nostru actual. El e simbolul entelehiei, sau al modelului tainic, al destinaţiei noastre.

Astfel Sir Galahad, cel neprihănit, este ipostaza mîntuită a tatălui ambiguu şi strălucit, al cărui nume „creştin" el îl reafirmă şi-l poartă. El reprezintă mîntuirea deoarece el e reîntruparea tatălui. Virtuţile acestui triumfător fiu sfînt sunt cele ale esenţei tatălui însuşi. Şi astfel, acel tată — Sir Lancelot din Lac, dar Sir Galahad din Cristelniţă — se dovedeşte a fi combinat în el însuşi energiile celor două sfere, sfera mundană a dorinţelor şi cea superioară a aventurii pur spirituale. Iată secretul final al farmecului său.

IV. MERLIN

Dezvoltarea religiilor păgîne din Europa nordică a fost înăbuşită în germene atunci cînd popoarele care le practicaseră au intrat în sfera influenţei creştine. Biserica a făcut mai mult decît cultura romană pentru a priva mitologia celţilor, a teutonilor şi a populaţiei primitive preceltice din Insulele Britanice de vechiul crez în care trăise, se mişcase şi îşi aflase fiinţa. Şi totuşi ea a supravieţuit, fără temei sau punct de sprijin, nemaifiind un cult şi lipsită de ritualul ei străvechi. Ca pretutindeni în circumstanţe asemănătoare, mitologia s-a transformat în poezie şi legende, s-a laicizat şi şi-a pierdut forţa coezivă şi, întrucît sub forma aceasta Biserica nu mai avea de ce să o atace, ea a continuat să se dezvolte de-a lungul Evului Mediu, furnizîndu-i sufletului o hrană îmbelşugată ori de cîte ori Biserica, cu teologia mîntuirii, nu avea nimic comparabil să-i ofere. Omul medieval şi-a trăit în vis tinereţea frîntă în imaginile şi figurile miturilor şi legendelor celtice şi preceltice, şi acestea, sub forma poveştilor din ciclul Graalului şi-al celorlalte naraţii arthuriene, au devenit romanele preferate în cercurile cavalereşti şi curteneşti din întreaga Europă.

În centrul acestui ciclu legendar stă figura lui Merlin. El reprezintă pentru Occident ceea ce în alte culturi constituie un personaj curent şi irezistibil: magicianul ca învăţător şi

călăuzitor al sufletelor. El e comparabil, bunăoară, cu *guru*-ul, ca preot al casei şi conducător al ceremoniilor de iniţiere din India, sau cu vraciul, ca oracol şi lider spiritual al tribului primitiv. Merlin locuieşte în „pădurea fermecată", în „Valea fără întoarcere", care e Tărîmul Morţilor, aspectul întunecat al lumii. Pădurea magică e totdeauna plină de aventuri. Nimeni nu poate intra în ea fără să se rătăcească. Alesul însă, cel care iese teafăr din primejdiile ei de moarte, renaşte şi o părăseşte ca un om schimbat. Pădurea a fost întotdeauna un loc al iniţierii, deoarece acolo se revelează prezenţele demonice, spirituale ancestrale şi forţele naturii. Omul îşi întîlneşte acolo sinele superior, animalul său totem. Şi vraciul acolo îi conduce pe tinerii tribului ca să se poată naşte încă o dată prin rituri de iniţiere înspăimîntătoare, ca războinici şi bărbaţi. Pădurea e antiteza casei şi a vetrei, a hotarului ce delimitează satul şi ogorul, unde predomnesc zeii domestici şi unde prevalează legile şi obiceiurile omeneşti. Ea conţine lucrurile obscure interzise — secrete, terori, care ameninţă viaţa protejată a lumii ordonate de toate zilele. În abisul ei terifiant, plin de forme stranii şi glasuri şuierătoare, ea ascunde secretul aventurii sufletului. Undeva în regiunea aceasta monstruoasă, în acest sălaş al întunericului, se înalţă castelul lui Merlin. Nenumăratele-i ferestre privesc înspre tainele ce-i dau tîrcoale, porţile sunt deschise călătorilor din toate colţurile globului pămîntesc şi de la castel pornesc drumuri către cele mai depărtate întinderi ale lumii. Castelul e inima întunericului, ochii lui nenumăraţi văd şi cunosc totul şi fiecăruia dintre aleşi el îi oferă o abordare diferită a misterului[1].

Merlin nu e însă numai stăpînul pădurii care-l momeşte pe cel ales în domeniul încercărilor primejdioase, el e şi

---

[1] Pentru descrieri ale pădurii lui Merlin, vezi Geoffrey of Monmouth, *Vita Merlini*, ed. John Jay Parry, University of Illinois Studies in Language and Literature, vol. X, no. 3, august 1925, în spec. rd. 77 şi urm., 347 şi urm., 533 şi urm. Casa cu şaptezeci de uşi şi ferestre e descrisă în rd. 555 şi urm.

întemeietorul şi îndrumătorul Mesei Rotunde cavalereşti şi învăţătorul Regelui Arthur, domnul acesteia. În lumea diurnă normală, cu alte cuvinte, el convoacă grupurile de aleşi şi apoi îi trimite, unul cîte unul, în întuneric, ca să înfrunte încercările prin care ei înşişi vor deveni alţi oameni. Merlin e maestrul întregului ciclu — duhul proteiform, pedagogul misterios, binevoitor, dar şi înfricoşător, heraldul, administratorul încercărilor şi dispensatorul darului suprem, el este Meleagant şi Regele Bademagu, Bernlak de Hautdesert, gazda din Castelul Belşugului şi Paznicul Pădurii[1].

---

[1] O relatare despre transformarea lui Merlin în Paznicul Pădurii apare în vechea scriere franceză *Livre d'Artus*, unde tînărul erou Calogrenant joacă rolul atribuit, în versiunea citată de noi, lui Kynon şi lui Owain (pp. 101 şi urm., *supra*) din *Red Book of Hergest* galez.

„I-a dat prin gînd (lui Merlin) să meargă şi să petreacă în pădurea Brocéliande şi să facă ceva anume ca să se vorbească pe veci de el. Aşa că în ziua în care cei trei soli au plecat de la Calogrenant, el s-a prefăcut în ceva nemaivăzut şi nemaiauzit vreodată de oameni. A devenit un văcar, cu o măciucă mare în mînă, înfăşurat într-o piele uriaşă cu părul mai lung decît lăţimea celei mai mari mîini cunoscute şi care nici negru, nici alb nu era, ci fumuriu şi castaniu, de părea blană de lup. Şi-a ales locul de şedere într-un iaz întins de lîngă o rîpă, chiar deasupra malului, sprijinit de un stejar bătrîn acoperit de muşchi, ţinîndu-şi bîta jos, pînă-n fundul rîpei, şi se proptea în ea. Era uriaş, încovoiat, negru, uscăţiv, păros, învechit în zile de bătrîneţe, cu picioarele vîrîte în nişte jambiere de mai mare minunea, de-i ajungeau pînă la cingătoare. Se preschimbase în aşa fel, încît urechile-i atîrnau pînă la brîu şi erau clăpăuge ca o vînturătoare. Ochii îi avea în cap, mari şi negri, şi un cap cît unul de bivol, şi plete atît de lungi că-i măturau cingătoarea, ghimpoase, sîrmoase şi negre ca cerneala. Gura îi era mare şi lată ca de balaur şi i se căsca pînă la urechi; dinţii îi erau albi şi buzele groase îi rămîneau mereu desfăcute, aşa încît i se zăreau toţi dinţii. Avea o cocoaşă în spinare, mare cît o piuă. Picioarele îi erau acolo unde ar trebui să fie călcîiele la un om pămîntean, iar palmele mîinilor unde le-ar fi dosul. Era atît de pocit şi de slut la vedere, că nici un muritor nu l-ar fi putut privi fără mare spaimă, fără doar dacă ar fi fost curajos şi viteaz.

În tradiţia arthuriană din secolul al XII-lea, Merlin era înfăţişat ca fiul unui demon-incub şi al unei fecioare. Aceasta, desigur, era versiunea şi raţionalizarea creştină.

Era atît de deşirat, că dacă se ridica în picioare, nu-l puteai ajunge nici cu o prăjină de optsprezece picioare şi, faţă de înălţime, avea lăţimea unui bărbat subţiriu. Glasul îi era atît de puternic cînd vorbea, că părea o trîmbiţă dacă vorbea niţel mai tare. După ce luă înfăţişarea asta şi se puse în drumul pe unde călătorea Calogrenant, prin vrăjile sale făcu astfel încît să se adune în juru-i şi să pască cerbi, căpriori, ţapi şi tot soiul de fiare sălbatice, şi erau atît de multe, că nimeni nu le-ar fi putut număra. Le stăpînea în aşa fel, încît, cînd o certa pe una din ele cu asprime, ea nu mai cuteza să bea sau să mănînce pînă cînd nu-i poruncea el.

Cînd Calogrenant îl zări pe acel «hom sauvage», luă o poziţie de apărare, dar se întoarse către el ca să-l întrebe pe ce drum s-o apuce. La întrebarea lui, şi anume ce fel de om este, văcarul răspunse: «Vasalule, ce-ai vrea oare? Sunt aşa cum mă vezi, căci nu sunt niciodată altul, şi păstoresc sălbăticiunile din codrii şi pădurile acestea, şi le sunt întru totul stăpîn. Căci nu e fiară atît de îndrăzneaţă încît, dacă eu o mustru sau o dojenesc, să cuteze a mai mînca sau a bea pînă nu-i spun eu. Ele se duc să se adape la un izvor din apropiere, pe care-l păzeşte un prieten al meu.»" Urmează apoi o descriere a fîntînii declanşatoare de furtuni şi a păzitorului ei, Brun sans Pitié. «Şi-acum spune-mi, zise Calogrenant, cum îţi duci zilele. Ai un conac în vecinătate unde dormi sau te adăposteşti, unde mănînci sau ai cele de trebuinţă ca să trăieşti?» El răspunse că nu mănîncă nimic altceva decît ierburi şi rădăcini din pădure, întocmai ca şi celelalte animale, «fiindcă nu duc dorul altor mîncăruri, şi astea-mi sunt toate meşteşugurile, şi nu doresc să am o locuinţă, ci doar un stejar des unde mă pot odihni noaptea, iar cînd e frig sau vijelie, mă-mbrac după cum vezi. Dacă e frig şi simt nevoia să mă-ncălzesc, aprind un foc cît îmi place, iar dacă doresc să mănînc carne, am totdeauna cît poftesc.» «Zău, spuse Calogrenant, eşti un domn dacă-ţi împlineşti astfel dorinţele.» Acel «hom sauvage» îl îndrumă apoi pe Calogrenant către o sihăstrie, unde află găzduire bună înainte de a merge la fîntînă." (*Livre d'Artus*, ed. H. O. Sommer, *Vulgate Version of the Arthurian Romances* VII, pp. 124–126, citate în traducerea lui Roger S. Loomis, *op. cit.*, pp. 131–132. Altă relatare despre Merlin în calitate de păzitor fioros al animalelor sălbatice poate fi găsită în *Roman de Merlin*, 20–28, ed. Sommer, pp. 38–40. Numeroase exemple de transformări ale lui Merlin se întîlnesc în *Vita Merlini*.

Despre vechii zei ai briţilor, reduşi la rangul de demoni, se spunea că zămisliseră un anticrist în încercarea lor de a-şi susţine puterea muribundă împotriva autorităţii tot mai mari a Mîntuitorului, şi astfel a fost imprimată o direcţie propagandistică motivului mitologic universal al Naşterii din Fecioară. Căci eroul menit să săvîrşească minuni, să ucidă balaurul şi să creeze o nouă ordine universală nu poate avea un tată pămîntean. E cu neputinţă ca el să-şi aibă obîrşia dintr-o căsătorie obişnuită în cercul confortabil al unor muritori de rînd; sămînţa lui trebuie să fie semănată de puteri cereşti. Mama lui însă e pămînteană, şi astfel el se naşte atît zeu, cît şi om. Întotdeauna alesul uneşte în acest fel în el însuşi cele două sfere. Perseu, de pildă, a fost rodul seminţei de aur turnate de către Zeus în pîntecele prinţesei Danae. Învingînd-o pe Meduza şi salvînd-o pe Andromeda de balaurul marin, el a eliberat lumea oamenilor de dominaţia monştrilor. Indra, şi el omorîtor de balauri şi fiu al unei fecioare, în virtutea faptelor sale cosmice, s-a înălţat la rangul de zeu. Merlin însă, deşi înrudit prin originea sa supranaturală cu asemenea personaje, nu e, asemenea lor, un erou războinic, ci un magician; armele lui sunt mai degrabă magia şi cunoştinţa decît faptele. El nu creează singur, ca Indra, noua ordine cosmică, ci îl aduce la viaţă pe Arthur, regele hărăzit al lumii, iar apoi se ocupă de întemeierea Mesei Rotunde. Această formulă este o expresie a culturii precreştine din Insulele Britanice, o cultură în care druizii, preoţii şi vizionarii, în virtutea puterii şi ştiinţei lor magice, i-au eclipsat, instruit şi condus pe regi, aşa cum fac preoţii budişti astăzi în Tibetul lamaist.

Mama lui Merlin era o prinţesă. În deplină inocenţă, ea a cedat demonului şi, concepînd pruncul miraculos, i-a dat naştere, proscrisă şi singură, într-o temniţă întunecoasă. Copilul însă şi-a alinat biata mamă în disperarea ei; el ştia de unde venise şi de ce anume. Şi nu e speriat de drumul pe care-l are de făcut. Şi-a dovedit descendenţa supranaturală în mai multe chipuri. Această „evanghelie a copilăriei“, cu minunile şi declaraţiile profetice atestînd destinul superior al copilului, ţine de tradiţia carierei mitice a celui ales. În cazul

lui Merlin, se spune povestea Regelui Vortigern, care, după cucerirea sîngeroasă a tronului, şi-a durat un turn ca refugiu şi ascunzătoare. Dar turnul lui amenința să se prăbuşească şi cei doi magicieni de care dispunea erau incapabili să-l salveze. Aşa că regele, după ce-a aflat de existența băiatului versat în magie, a trimis după el. Merlin a revelat taina turnului: doi balauri se luptau între ei în adîncurile pămîntului chiar sub el, şi activitățile lor îi zguduiau necontenit temeliile. Asta i-a făcut de rîs pe cei doi magicieni oficiali ai curții. Şi apoi băiatul miraculos a profeţit mai departe că atunci cînd balaurul alb îl va învinge pe cel roşu, domnia lui Vortigern va lua sfîrşit. Aceasta era prevestirea ordinii viitoare a Regelui Arthur, copilul însuşi născîndu-se ca să înfiinţeze acea ordine. Şi astfel el a triumfat nu numai asupra magicienilor, dar şi asupra regelui. Aceste forţe sigure de sine, care-şi înălţaseră capetele într-o autoafirmare trufaşă, erau sortite să treacă şi să moară. Masa Rotundă în toată splendoarea ei avea să fie opera mîinilor sale[1].

Prima problemă a lui Merlin era să reunească perechea regală a celor care aveau să devină părinţii lui Arthur, Regele Uther Pendragon şi Ingerne sau Igraine, care pe atunci era soţia Ducelui de Cornwall. A rezolvat-o cu ajutorul artelor magice[2]. Apoi a supravegheat el însuşi tinereţea lui Arthur, pregătindu-l în taină pentru ceasul destinului său. Merlin a creat Masa Rotundă (o copie a ei poate fi văzută încă la Winchester) şi a devenit îndrumătorul şi inspiratorul confreriei cavalereşti, un vizionar în accepţiunea druidică precreştină, consilierul şi magicianul regelui, ca un *guru* brahmanic de la curtea unui suveran indian.

După consumarea Evului Mediu, Merlin, din cuibul său din Ţara Galilor, a dăinuit în calitate de figură profetică a lumii celtice. Un obicei răspîndit printre popoarele din Evul

---

[1] Geoffrey of Monmouth, *Historia Britonum* VI-VII, Everyman's Library, vol. 577; de asemenea *Roman de Merlin* 1-23, ed. Sommer, pp. 1-34.

[2] *Historia Britonum*, VIII, 19–20, *Roman de Merlin*, 50–72, ed. Sommer, pp. 57–71; de asemenea Malory, *Morte d'Arthur* I, 1–2.

Mediu era ca acestea să-şi formuleze gîndurile despre epoca lor ca şi visele despre viitor într-un stil ce aducea a misterioase profeţii preistorice — un gen de revelaţie influenţat de profeţiile greceşti ale sibilei, de profeţii evrei ai *Vechiului Testament* şi de *Apocalipsă*. În Ţara Galilor, cîntecele şi convorbirile lui Merlin cu sora lui au constituit un lanţ de enunţuri folclorice care s-au perpetuat vreme de sute de ani şi care, chiar şi în veacul al XVI-lea, exercitau o asemenea forţă, încît au fost incluse în *Index* de către Conciliul din Trento[1]. Şi astfel, sub masca vrăjitorului fără vîrstă, geniul poporului celtic şi-a ridicat glasul împotriva forţelor politice şi condiţiilor contemporane. El era o reprezentare a spiritului profetic al rasei, asemenea acelor vizionari şi magicieni, druizi şi solomonari ai magiei climatologice, care visează visele propriului trib şi le interpretează, şi el rămîne pentru poporul său un personaj semnificativ ale cărui puteri de reconfortare şi vindecare supravieţuiesc mult timp anilor mitici ai vieţii lui pămînteşti.

Merlin şi Arthur, Vortigern şi părinţii lui Arthur erau cu toţii personaje reale ale istoriei britanice din epoca sîngeroasă cînd romanii au părăsit insula, cînd scoţii din nord şi irlandezii din vest au năvălit în Britania, iar anglii şi saxonii au invadat-o de pe continent. Vortigern a fost regele britanic care i-a chemat pe saxoni în ţara sa ca să-l ajute să se apere împotriva vecinilor, iar apoi s-a văzut înşelat şi poporul său a rămas subjugat de aliaţii invitaţi. O veche cronică galeză, *Brut Tysilio*, unul din izvoarele scrierii lui Geoffrey of Monmouth, *Historia Britonum*, spune cum Vortigern a încercat zadarnic să înalţe un castel împotriva duşmanilor săi, ca şi despre întîlnirea lui cu înţeleptul copil Merlin[2]. Arthur, fiul lui Uther, spune cronica mai departe, a fost unul din marii conducători ai briţilor

---

[1] Rabelais parodiază şi ridiculizează profeţiile lui Merlin în *Gargantua* şi în *Pantagruéline prognostication certaine, véritable et infaillible*, compusă pe la 1533.

[2] O. Jones *et al.*, editori, *The Myvyrian Archaiology of Wales*, Denbigh, 1870, pp. 476–554.

împotriva inamicilor străini. Într-o campanie peste mare încununată de succes a respins o invazie vikingă, a pătruns în Galia, a ameninţat acolo administraţia romană tîrzie şi chiar a plănuit o expediţie împotriva Romei înseşi, aspirînd, ca şi Carol cel Mare trei veacuri mai tîrziu, la coroana imperială. Arthur a fost oprit însă de ştirile despre o trădare de acasă.

Acasă în Britania — continuă istorisirea — Modred, nepotul Regelui Arthur, se răsculase împotriva lui şi-i răpise regina. Arthur s-a întors, l-a ucis pe Modred şi i-a spulberat armata, dar a fost el însuşi rănit fatal în bătălie. Căutînd o vindecare miraculoasă, el a vizitat fabulosul sanctuar insular de la Avalon, dar, ca şi vizita lui Sir Gawain la *Château Merveil*, aceasta a fost călătoria lui în Ţara fără de întoarcere. Călătoria de pe urmă în insula magică a fost întoarcerea acasă a eroului mitic, nicidecum voiajul unui rege istoric. Arthur a fost transportat în Insulele Fericite. „Trecerea lui Arthur" reprezenta revenirea acasă a unui vechi zeu, care, la încheierea misiunii sale, se retrage din lume şi dispare în tărîmul de dincolo de unde a venit[1].

Ca şi personajele din povestirile lui E.T.A. Hoffmann, Merlin şi Arthur evoluează pe două planuri — cel al istoriei, aşa cum e consemnat în cronici, şi cel al universului mitologic atemporal. Trăsăturilor istorice li se adaugă fapte şi caracteristici supraomeneşti din marele tezaur universal de folclor şi mit, astfel încît eroul devine încă din lumea aceasta nemuritor, ca trupul transfigurat al unei idei. Caracteristicile vechilor zei dispăruţi copleşesc memoria istorică, şi personaje care în platitudinea cronicilor abia fac figură de biete nume inexpresive încep să vorbească în limbajul atemporal al visului.

Unul dintre cele mai însufleţite episoade mitice adăugate la istoria căpitanului celtic, Arthur, e cel al isprăvii prin care a fost dezvăluit ca rege predestinat. La îndemnul şi sfatul lui Merlin, s-a decis în cele din urmă ca dezlegarea complicatei

---

[1] *Morte d'Arthur*, XXI.

probleme să fie lăsată în seama puterilor supranaturale. În fața celei mai mari biserici din Londra apăruse o piatră în care era înfiptă o spadă, în jurul căreia stătea scris cu litere de aur că acela care va smulge spada din piatră va fi recunoscut ca rege. Mulți au încercat în zadar. Apoi, în cele din urmă, acest tînăr necunoscut, Arthur, care fusese crescut în taină sub supravegherea lui Merlin, a venit călare în fața bisericii și, fără a fi conștient de semnificația magică a faptei sale, a scos spada din piatră[1].

Acest simbol frapant al elecțiunii și al puterii sacre a eroului e derivat din perioada preistorică de la sfîrșitul Epocii de piatră. Spadele au fost făurite abia după descoperirea bronzului și a fierului; înainte existau numai sulițe, săgeți și securi. Așadar, cine este acela care eliberează metalul din piatră? Eroul cultural, faurul magic, care a scos lumea din Epoca de piatră și i-a învățat pe oameni arta topirii bronzului și fierului din minereu. Eroul care poate smulge spada de fier din piatră nu e neapărat un mare războinic, dar e întotdeauna un magician puternic, stăpîn peste lucrurile spirituale și materiale, un vizionar comparabil, în termenii Epocii fierului, cu inventatorul modern, chimist sau inginer, care creează noi arme pentru poporul său. Și întocmai cum noi, astăzi, trăim în admirația — și oarecum cu frica — omului de știință, e la fel de firesc ca și poporul acelor vremuri foarte îndepărtate să-l fi considerat pe cel care scotea în folosul lor metalul din stîncă drept stăpînitorul ales al secretelor existenței.

Eroul din vremurile acelea era producătorul propriilor sale arme, literal vorbind „făuritorul propriului destin", așa încît puterea și prestigiul lui depindeau în mare măsură de priceperea lui de a-și făuri o armă care să nu i se frîngă în mîini. Ca să obțină victoria, războinicul atîrna la fel de mult de magia spadei ca și de propriu-i curaj și forță: magia și înzestrarea proprie erau astfel echivalente mitice, fiind în esență identice cu secretul noului utilaj tehnic superior al

---

[1] *Roman de Merlin*, 88–99, ed. Sommer, pp. 84–92; *Morte d'Arthur*, I, I, 5–7.

omenirii. Miracolul şi semnul suprem era spada nepieritoare, arma miraculoasă dotată absolut. Şi marele vis al tinerei epoci era să posede lama aceasta nepieritoare, întocmai cum visul Epocii de piatră fusese acela de a poseda un proiectil magic care să se întoarcă în mîna care-l azvîrlea, precum ciocanul lui Thor sau fulgerele lui Zeus şi Indra.

Virtutea armei făurite de către erou sau dăruite lui de zei e parte din el însuşi şi semnul puterii lui magice. Arma se duce cu el în mormînt sau poate fi primită din partea lui numai de cineva capabil să o mînuiască, deoarece ea este oarecum o replică a eroului însuşi. Aşa au stat lucrurile cu arcul lui Ulise, pe care nu l-a putut struni nici unul dintre peţitori. Aşa stau lucrurile şi cu spada lui Arthur înfiptă în stîncă. Arma s-a păstrat pentru moştenitorul ales, iar acesta îşi face apariţia, tînăr şi necunoscut, din mijlocul altor nume mai vîrstnice şi mai vestite, iar apoi, după săvîrşirea faptei care-i confirmă chemarea, se dovedeşte că el este fiul bătrînului rege.

Altă spadă a fost cîştigată de Arthur în luptă cu un uriaş, Regele Rion[1]. Arma smulsă unui duşman învins reprezintă sub o formă tangibilă puterea celui biruit care e transferată apoi asupra învingătorului; omul care îl înfrînge pe un asemenea uriaş şi îşi însuşeşte spada lui e, ca atare, un „om uriaş", un suprauriaş, şi, cînd foloseşte arma în luptă, e înzestrat cu forţa uriaşului. O a treia spadă i-a fost înmînată lui Arthur de către o mînă fermecată supranaturală care i-a întins-o din apa „Lacului" atunci cînd prima lui spadă a fost frîntă într-o luptă. Aceasta a fost vestita Excalibur. Din pricină însă că prima spadă îl lăsase, fusese incapabil să-l învingă pe Regele Pellinor, şi, ca urmare, stăpînirea i-a fost sortită să rămînă o vreme incompletă[2].

Masa Rotundă îi fusese încredinţată iniţial de către Merlin tatălui lui Arthur, iar la moartea lui ea încăpuse pe mîinile unui anume Rege Leodogran din Camelot, care era tatăl frumoasei prinţese Guinevere. Arthur l-a ajutat pe

---

[1] *Roman de Merlin*, 308–314. Sommer, pp. 245–251.

[2] *Morte d'Arthur*, I, 23–25.

Leodogran să scape de o armată de duşmani, a fost răsplătit cu mîna fiicei lui şi de ziua nunţii a intrat în posesia Mesei Rotunde. Membrii iniţiali ai confreriei erau cavaleri care se aflaseră în slujba Regelui Leodogran. Alţii au fost aleşi de către Arthur la îndemnul lui Merlin. Ultimul loc gol (cu excepţia „locului primejdios" sortit să rămînă liber în aşteptarea unor viitoare întîmplări secrete) a fost asumat de nebiruitul Rege Pellinor, care acum s-a înclinat bucuros în faţa măreţiei lui Arthur. Şi astfel a fost desăvîrşită stăpînirea regelui suprem al creştinătăţii celtice[1].

Soarele răsărise încă o dată. Arthur se căsătorise cu Guinevere, confreria Mesei Rotunde se întregise, iar membrii ei erau pregătiţi cu toţii pentru isprăvi miraculoase. Viaţa părea plină de sens şi făgăduinţe. Cavalerii adunaţi şi-au înălţat spadele şi au jurat pe cupa ce făcea ocolul mesei să schimbe nedreptatea în dreptate, să-i hrănească pe cei flămînzi şi să-i ajute pe cei neputincioşi, să respecte legile şi să nu refuze niciodată să ajute o femeie aflată în primejdie. Dar nici nu li se stinsese bine jurămîntul pe buze că au prins să se petreacă cele mai ciudate evenimente.

Într-o mare hămăială de cîini şi în sunet misterios de corni, în sală se năpusti o sălbăticiune, un cerb alb urmărit îndeaproape de un mic copoi foarte iute şi după ei o haită de cîini. Ceata alergă în jurul mesei şi deodată cerbul, disperat, sări peste Gawain, răsturnîndu-l pe spate. Copoiul cel mic se repezi şi el, dar Gawain îl prinse şi, parcă vrăjit şi el, se lăsă antrenat în vîrtejul acela care ieşi vijelios din sală pe urmele cerbului.

Cavalerii Mesei Rotunde şedeau ca în vis. Cînd iată că o fată călare pe un buiestraş alb se arătă în uşă, jelindu-se după căţeluşul ei. „Nu cumva să mi-l ia", se tînguia fata. „Aminteşte-ţi de jurămîntul tău, Rege Arthur, sunt la ananghie şi ai jurat să nu refuzi niciodată să ajuţi o femeie aflată în primejdie."

---

[1] *Roman de Merlin*, 48–54, 177–206, 289, 410–414, ed. Sommer, pp. 54–60, 150–169, 232–233, 320–324; *Morte d'Arthur*, III, 1–4.

Regele rămase tăcut, cu mîna pe mînerul spadei. Cînd depusese jurămîntul se gîndise la cu totul alte fapte decît să înapoieze un căţel unei fete mîhnite. Nici nu apucă să-şi adune gîndurile, că în sală pătrunse călare un cavaler negru posomorît, prinse căpăstrul buiestraşului alb şi, înainte ca vreun cavaler să schiţeze vreun gest, o scoase afară pe fata înlăcrimată. De pe colinele îndepărtate încă se mai puteau auzi cornii misterioşi.

Toţi rămaseră ca trăzniţi şi, descumpănit, Arthur se întoarse către Merlin: „Ce înseamnă toate acestea, o, mare magician? S-au ivit din pădurea ta fermecată? Sunt oare duhuri?"

Merlin îşi dădu pe spate gluga ce-i ascundea chipul brăzdat şi-n clipa cînd i se făcură văzute, trăsăturile i se transformară. Înfăţişarea obişnuită, cu lunga-i barbă albă şi cununa de vîsc druidic, devenise chipul strălucitor al unui bărbat fără vîrstă, cu frunze de laur în părul bălai. Cînd vorbea, surîdea, iar glasul lui avea timbrul îndepărtaţilor corni de vînătoare. „N-a fost o vînătoare fermecată şi o tînără zînă?" spuse el. „Nu eşti oare destul de bărbat ca să fii în căutare de aventuri cu duhurile şi să porneşti călare în urmărirea făpturilor năzdrăvane? De ce oare v-aţi adunat aici laolaltă dacă nu ca să urmaţi pilda lui Gawain?" După care îşi acoperi iarăşi faţa şi se făcu nevăzut[1].

Lui Arthur şi cavalerilor săi nu le-a fost dat să se bucure mult de întregirea Mesei Rotunde sau de cununia mistică a regelui şi a reginei, simbol şi ea al atingerii unui anumit grad de perfecţiune. Un vînt adus de Merlin a suflat prin castel şi totul s-a transformat, cavalerii şi-au pierdut firea, şi totuşi nu avusese loc decît trecerea unui cerb alb hăituit şi a unei fete plînse şi neajutorate. Această replică ironică la jurămîntul lor solemn le-a torturat cugetele şi le-a amărît inimile, deoarece pentru ei era un semn al deşertăciunii întregii lor străluciri.

Fiecare moment de realizare în viaţa celui ales e o treaptă ce poartă în ea germenele morţii, deoarece în clipa cînd

---

[1] *Suite du Merlin*, MS Huth, fol. 157–158, ed. Gaston, Paris, şi Jacob Ulrich, Paris, 1886, vol. II, pp. 76–79.

crede că stadiul la care a ajuns reprezintă sfîrşitul, rezultatul e o veştejire în banalitate, monotonie şi repetiţie. Lumea tangibilă, în măsura în care e cucerită, devine pustiită, în măsura în care e sigură şi bine ordonată, fără pericole şi aventuri reale, devine inertă. Şi atunci pericolele se ivesc din necunoscut, din pădurea vrăjită, din Castelul Primejdiilor, din Valea fără întoarcere. Cavalerii au înţeles acum acest lucru. Întreţinerea perfecţiunii cavalereşti poate deveni un joc, o rutină satisfăcută de sine, aşa cum se poate întîmpla cu orice fază a propăşirii spirituale pentru cel ales, dacă zăboveşte cumva de-a lungul drumului său — chiar dacă, la nivelul muritorului de rînd acest mod de activitate poate fi suflul însuşi al vieţii, predestinat de natură. În cazul în care nu mai există şi alte aventuri în rezervă, lumea civilă nu mai are nimic de oferit alesului decît poziţia unui demnitar. Domeniul real al strădaniei trebuie să devină atunci aventura sufletului. Partenerul Mesei Rotunde trebuie să se înveşmînteze în vederea căutării de unul singur a supranaturalului.

Pădurea pîlpîie într-o fermecătoare lumină dublă, sunt noi primejdii, noi iniţieri. Pădurea celtică nu e o lume opusă, ca infernul teologiei creştine, ci un tărîm al sufletului însuşi, pe care sufletul poate hotărî să-l cunoască şi să-şi caute în cuprinsul lui cea mai intimă aventură. Asta a însemnat alegerea promptă a lui Gawain cînd s-a dus după căţeluş şi după cerbul cel alb. Există o putere neprihănită care-l apără pe erou, dar el nu se poate sustrage chemării abisului. Tot ceea ce în lume e întunecos şi ispititor urmează să fie regăsit în pădurea vrăjită, unde izvorăşte din cele mai adînci dorinţe ale noastre şi din cele mai străvechi vise ale sufletului.

În faţa cavalerilor stă acum adevărata lor misiune. Merlin, îndrumătorul lor, le-a dezvăluit semnificaţia vînătorii. Stau faţă-n faţă cu aventura în raport cu care orice altceva nu a fost decît un preludiu menit să consolideze cercul confreriei celor aleşi. Ca membri, toţi, ai Mesei Rotunde, ei sunt uniţi printr-o legătură comună, şi drumurile lor, deşi predestinate pentru fiecare dintre ei în parte, se vor întîlni,

încrucişa şi împleti. Ele vor fi parcurse prin pericole similare către scopuri similare. Şi la fel ca şi isprăvile lui Heracles, ca expediţia Argonauţilor, ca viaţa eroică a lui Teseu şi călătoriile lui Ulise, poveştile lor vor reprezenta şi interpreta diferite căi de iniţiere, transformare, întru realizarea perfecţiunii.

Romanele din ciclul arthurian sunt corespondentele celtice ale marilor mituri ale civilizaţiei clasice. Ele au fost unul din principalele corective ale creştinismului medieval (altul a fost întîlnirea cu Islamul şi vechea lui tradiţie), înălţîndu-se din adîncurile celei mai îndepărtate antichităţi şi indicînd drumul prin suferinţă şi iniţiere către o omenire superioară. Magia lor, magia druidicului Merlin, a inspirat şi a vrăjit inima omului european pînă în plină Renaştere, cînd profundul simbolism oniric al drumeţiilor şi căutărilor cavalereşti, total uzat în romanele populare, a fost ridiculizat de spiritul lui Rabelais şi a primit lovitura de graţie în figura lui Don Quijote. Merlin însă, în ce-l priveşte, se retrăsese de mult din lumea în care lucrase cu iniţiaţii săi, unindu-i mai întîi în cercul Mesei Rotunde, iar apoi împrăştiindu-i încă o dată pe drumurile transformărilor respective.

Sfîrşitul lui Merlin e bine cunoscut. În pădure, într-o bună zi, a întîlnit-o pe frumoasa Niniane, despre care se spunea că era fiica, zămislită cu un nobil bogat pe nume Dyonas, a Dianei, sirena siciliană. Maică-sa o înzestrase cu numeroase daruri miraculoase şi, datorită acestora, fusese scris că ea avea să-l farmece pe Merlin. El a amuzat-o cu un joc magic. A rupt o nuia şi a desenat un cerc; şi-a făcut numaidecît apariţia o suită de cavaleri şi doamne, ţinîndu-se de mîini şi cîntînd cum nu se putea închipui mai frumos. Cîntau şi menestreli la felurite instrumente, aşa încît ţi se părea că asculţi muzica îngerilor. Apoi, după ce soarele s-a urcat sus pe cer, jur împrejur a răsărit un gard viu răcoros şi umbratic, iar în iarba grasă au apărut flori şi plante felurite. Niniane nu se mai sătura de acea muzică, deşi n-a înţeles decît un vers din ea: „Amară suferinţă e sfîrşitul dulcilor bucurii ale iubirii nou născute."

Niniane i-a smuls lui Merlin făgăduinţa de a o învăţa arta lui şi şi-au jurat unul altuia iubire veşnică. S-au însoţit şi, în fericirea dragostei împărtăşite, Merlin a învăţat-o multe lucruri ciudate. Nu se îndurau să se despartă şi de fiecare dată cînd se întîlneau, vrăjitorul se simţea şi mai strîns legat de ea. Şi aşa a învăţat-o tot mai multe. Ştia foarte bine că avea să vină ziua cînd ea îl va vrăji total cu propria lui magie. Cu toate acestea a continuat, luîndu-şi adio de la Arthur şi de la lumea faimei lui.

După ce Merlin s-a întors din ultima sa vizită la Camelot şi a regăsit-o pe Niniane în pădurea magică, ea l-a întîmpinat mai atrăgătoare şi mai pătimaşă decît oricînd. „Învaţă-mă", l-a implorat ea, „cum, fără fiare sau ziduri de închisoare, aş putea înlănţui un bărbat, numai prin magie, şi în aşa fel, încît să nu mai poată scăpa niciodată decît dacă vreau eu să-l eliberez."

Merlin suspină şi-şi plecă fruntea. Apoi, nemaiavînd nici o reţinere, o învăţă toate procedeele şi elementele unei vrăji atît de puternice. Niniane îl ascultă bucuroasă şi-l împărtăşi cu atîta nestăpînire din dragostea ei, încît să nu mai cunoască niciodată altă fericire asemănătoare decît în tovărăşia ei.

Şi hoinăreau aşa mînă-n mînă prin pădurea Brocéliande şi, dacă oboseau, se aşezau sub cîte un păducel încărcat de flori dulce-mirositoare. Acolo se desfătau cu vorbe duioase şi sărutări, şi-ntr-un tîrziu Merlin îşi puse capul în poala ei şi ea îl mîngîie pe obraji şi-şi împleti degetele în părul lui pînă cînd îl fură somnul. De îndată ce se încredinţă că doarme adînc, ea se ridică binişor, îşi scoase vălul şi-l înfăşură pe tufa de păducel. Apoi, folosind vrăjile învăţate de la Merlin, făcu nouă paşi în jurul tufei, într-un cerc pe care-l desenase acolo, şopti de nouă ori cuvintele magice cuvenite şi ştiu că după asta vraja era de nedesfăcut. După care şezu iarăşi şi-i luă iarăşi în poală capul lui Merlin.

Vrăjitorul se trezi şi privi în jur; i se părea că zace pe un pat într-un turn incredibil de înalt. „Dacă nu rămîi cu mine pe veci", spuse el, „înseamnă că m-ai trădat, căci nimeni afară de tine nu mă poate elibera din turnul acesta."

„Iubirea mea", răspunse Niniane, „o să mă odihnesc deseori în braţele tale."

Şi s-a ţinut de cuvînt. Au trecut foarte puţine zile sau nopţi pe care să nu şi le fi petrecut cu el. Şi el nu se putea mişca de acolo, ea însă putea veni şi pleca după plac. Cu vremea însă ea ar fi vrut bucuros să-i redea libertatea, căci o întrista să-l vadă pururi prizonier, dar vraja fusese mult prea puternică şi era peste puterile ei s-o desfacă. Aşa încît a rămas alături el, cu inima grea de o veşnică mîhnire[1].

E o poveste sclipitoare, plină de blînda nostalgie a lui Tristan şi umbrită de o melancolie duioasă — o poveste despre farmecul străvechi al vrăjii iubirii, colorată şi retuşată cu rococoul amoros al Franţei medievale. Elementul curtenesc apare numai în stilizare, materialul mitic propriu-zis e străvechi.

Povestea are însă şi o nuanţă aparte. Vrăjitorul îşi dă în vileag ştiinţa magică. Dar nu şi-o dezvăluie copiilor lui minune, cavalerilor Mesei Rotunde, şi nici chiar domnului lor, protejatul său, Regele Arthur. Căci lumea nu trebuie condusă în ultimă instanţă de un cerc de înţelepţi, de un grup de mahatmaşi de dincolo de Himalaia, de nişte Sarastro şi Cagliostro din templele lor, sau de vreun alt grup de iniţiaţi desăvîrşiţi. Merlin e prea înţelept să le împărtăşească unora ca ei visul de a descîlci ghemul lumii, de a ţese din el un covor al desăvîrşirii după un model ideal. Ochii lui profetici pot vedea cum se desfăşoară imaginile viitorului şi cele ale prezentului deopotrivă şi ştie ce urmează să se întîmple. Aşa încît el îşi lasă moştenire puterea înţelepciunii sale magice în mînuţele fascinante ale iubirii nebuneşti, ale iubitei lui fermecate. Ea reprezintă personificarea energiei captivante a vieţii înseşi şi, în nesocotinţa ei, ea îi acceptă darul, a cărui putere depăşeşte orice închipuire. Şi ea nu se poate gîndi să-i dea altă întrebuinţare decît ca să-l vrăjească cu ajutorul ei pe însuşi maestrul magiei. Astfel, stăpînul pădurii fermecate este legat prin vrajă, premeditat şi voit, în propriul său domeniu, şi încă de către o tînără făptură supranaturală ce reprezintă întruparea profunzimilor magice ale pădurii înseşi.

---

[1] *Roman de Merlin*, 277–280, 526, 554–557, ed. Sommer, pp. 223–226, 451–452, 482–484.

Merlin se retrage, cu alte cuvinte, în puterea care este el însuşi. Doar în aparenţă a pierit din cauza ei. El se întoarce de bunăvoie acasă, în existenţa ei pătrunsă de miresme, tăcut învoaltă, după ce atîta timp el a fost puterea ce a lucrat în lumea din afara ei. Merlin era chipul şi glasul pădurii; faţa e însă ascunsă acum, iar glasul s-a stins în tăcerea care i-a dat naştere, tăcerea din care a venit mesajul transmis de el în lumea spaţiului. La fel şi inconştientul, după ce o vreme s-a îmbrăcat în cuvinte şi gesturi, după ce o vreme a guvernat asemenea conştientului, se întoarce în tăcere în propriu-i somn. Viclenia Ninianei e o iluzie; acceptarea ei de către Merlin înseamnă cunoaştere. În ochii strălucitori ai fetei el îşi poate recunoaşte chintesenţa propriei fiinţe.

Abisul, în înţelepciunea şi suprema sa indiferenţă, e ceea ce l-a momit pe Merlin să se supună vrăjii care l-a scos din lucrarea şi triumfurile lumii. Merlin ieşise la iveală în lume, s-a întors acasă în pădure. Ce înseamnă lumea pentru pădure? Ce este conştientul pentru inconştient? Iată o întrebare pe care numai Merlin o poate pune, căreia numai el îi poate da un răspuns. Ce e oare istoria, în spaţiu şi timp, pentru abis? El însă ne-a dat răspunsul său. Răspunsul este că el îi îngăduie pădurii să-l reînghită şi că el redevine pădurea magică şi toţi copacii ei. Căci el e stăpînul pădurii şi esenţa ei, pe cînd cavalerii Mesei Rotunde sunt copii ai oamenilor, stăpîni peste castele şi eroi ai lumii. Inconştientul, prin Merlin, s-a manifestat în lumi prin simboluri revelatoare şi se cufundă iarăşi în propria-i tăcere primordială.

Abandonîndu-se artelor magice ale Ninianei, care sunt în chip ciudat ale lui însuşi, ştiind pas cu pas felul în care pierde şi care va să-i fie sfîrşitul, Merlin se ridică la înălţimile unui zeu indian, care se retrage, după o perioadă de manifestare, înapoi în propria-i tăcere, ştiind că nu mai are de jucat nici un rol în salvarea sau judecarea lumii. Aceasta a fost acţiunea lui Shiva, atunci cînd, într-o devoţiune tăcută, el s-a abandonat vehemenţei erotice, nesaţului tandru al zeiţei sale şi, nemişcat în faţa ei, a încredinţat mîinilor ei creatoare drama universală a naşterii, împlinirii şi decăderii.

Arthur şi cavalerii săi au fost îndureraţi peste măsură la plecarea lui Merlin. Au aşteptat zadarnic, şi vreme de mulţi ani au rătăcit căutîndu-l prin lume. Odată, pe cînd călărea întristat prin pădurea Brocéliande, lui Gawain i s-a părut că aude un glas, era însă doar un foşnet slab şi nu şi-a putut da seama de unde venea. Şi l-a auzit încă o dată. „Nu fi trist, Gawain, tot ce trebuie să se întîmple se întîmplă."

„Cine oare eşti tu care îmi spui pe nume?" strigă Gawain.

„Nu mă cunoşti, Sir Gawain?" spuse glasul suav şi blînd mustrător. „Odinioară mă cunoşteai bine. Se vede că e adevărată vechea zicală — dacă părăseşti curtea, te părăseşte şi ea pe tine. Cînd îl slujeam pe Regele Arthur eram cunoscut şi iubit de toată lumea. Acum sunt un străin, ci nu s-ar cădea, dacă pe pămînt ar mai fi credinţă sau fidelitate.

Atunci Gawain strigă: „O Magistre Merlin, acum îţi recunosc glasul. Vino, să-ţi pot vedea faţa."

„Nu-mi vei vedea niciodată faţa", răspunse Merlin, „şi eşti ultimul care-mi auzi glasul; după tine, nu voi mai vorbi nici unui om. Nimeni nu va mai ajunge vreodată în locul acesta, chiar şi tu te afli aici pentru ultima dată. Nu voi putea niciodată să viu la tine, oricît m-ar durea că trebuie să rămîn aici pentru totdeauna. Doar cea care mă ţine aici poate veni şi pleca după voie, ea e singura care mă poate vedea şi-mi poate vorbi."

„Cum, prietene drag", strigă Gawain, „eşti oare atît de înlănţuit, încît nu vei mai fi nicicînd liber? Cum ţi s-a putut întîmpla una ca asta tocmai ţie, celui mai înţelept dintre oameni?"

„Sunt şi cel mai mare nebun", răspunse Merlin. „Iubesc pe altcineva mai mult decît pe mine însumi şi am învăţat-o pe iubita mea cum să mă lege de ea, şi acum nimeni nu mă mai poate elibera."

Mîhnit, Gawain întoarse calul şi-l părăsi, ca să ducă vestea la curte. Şi mare a fost jalea cînd le-a spus cavalerilor că nimeni nu-l va mai vedea vreodată pe Merlin şi nici nu-i va mai auzi glasul, şi cînd le spuse şi prin a cui putere

era ţinut în captivitate. Şi plînseră auzind cum îi binecuvîntase pe toţi, pe rege şi pe regină, pe nobili şi regatul[1].

Depozitată şi celebrată în această poveste despre sfîrşitul lui Merlin este puterea copleşitoare a lumii supranaturale — motiv primordial în miturile şi legendele celţilor. Magia iubirii şi a simţurilor, puterea naturii şi a inconştientului constituie o forţă mai imperioasă decît voinţa şi renunţarea, conştiinţa şi raţiunea. E aici un cult nostalgic al disoluţiei, un sentiment tandru al coborîrii misterioase în sînul puterilor zămislitoare: acea întoarcere la „Mume", pe care am identificat-o deja în poveştile mai vechi şi pe care Richard Wagner a celebrat-o în cîntecul despre moartea din iubire, *Liebestod*, despre contopirea indisolubilă a lui Tristan şi a Isoldei. O temă miraculos de fascinantă, dar pe de altă parte plină şi de primejdii înspăimîntătoare, deoarece această simpatie cu moartea poate fi trezită şi la chemarea unui rău demonic ce-l urmăreşte şi-l cuprinde pe oricine încearcă să scape din mrejele lui. În povestea despre sfîrşitul lui Merlin, ca şi în cea despre Tristan şi Isolda, victoria şi-o celebrează moralitatea silfilor şi zînelor, a puterilor apei şi pădurii, vechea religie a naturii şi misticismul esenţial al triburilor celtice.

Cursul istoriei universale s-a pronunţat împotriva moralităţii celţilor, împotriva divinei irosiri de sine a lui Merlin; împotriva abandonării lui în mîinile fiinţei amăgitoare căreia tot el i-a încredinţat funiile de aur ale propriei sale captivităţi. Englezii, nu irlandezii sau galezii, au întemeiat cel mai mare imperiu de după Roma, şi întreaga lume este favorabilă cîrmuirii Mesei Rotunde, călătoriilor şi descoperirilor ca şi aventurii intervenţionismului bine intenţionat. Tufa de păducel înfloreşte însă indestructibil şi-n ea Merlin e încă viu. Poate oare vrăjitorul care se simte-n largul lui în veşnicie — vizionarul care vede viitorul ca pe un flux schimbător de imagini într-o sferă de cristal — poate el oare lupta împotriva talazurilor timpului?

---

[1] *Roman de Merlin*, 558, 565–569, ed. Sommer, pp. 484–485, 492–496.

Sunt multe motive de reflecţie în sfîrşitul lui Merlin. Trupul şi sufletul pot avea parte de destine mai rele. A fi tîrît necontenit în jurul lumii în aventuri fără sfîrşit, indiferent cît de variate ar fi ele, e pînă la urmă o monotonie la fel de îngustă şi limitativă ca şi cercul magic de sub spinul în floare. Ulise oboseşte în cele din urmă de toţi monştrii pe care i-a biruit, de dificultăţile asupra cărora a triumfat, de atîtea Circe şi Calypso alături de care şi-a înecat sufletul în uitare, oboseşte de ostroavele cu falezele şi porturile lor ce i s-au ivit în cale, prietenoase sau ostile, dizolvîndu-se apoi în amurgurile trecutului, oboseşte de marea neagră ca vinul şi de tăcerea înstelată, şi tînjeşte după repetiţia mai puţin bogată în evenimente a lucrurilor bine cunoscute de fiecare zi, tînjeşte după mica lui insulă, după casa şi soţia sa tot mai împovărată de ani. Căci inima omului e împărţită între două lumi. Pe de o parte, este codrul experienţei, deopotrivă exterior şi interior, lipsit de drumuri, plin de monştri şi de aventuri, zîne şi vrăjitoare, şi de fiinţe îndrăgostite supuse de vrăji, care cer să fie salvate, pentru ca apoi să-şi vrăjească la rîndu-le salvatorii. Şi, pe de altă parte, e hăţişul dulce mirositor de păducel, şi tot dorul de spaţii îndepărtate se întoarce acasă spre a-şi afla odihna sub norul lui de flori, dureros, dar fericit redat liniştii. Şarpele se încolăceşte în ultimu-i somn. Şi acesta-i ajunul zilei creaţiei, noaptea cea întunecoasă dinaintea clipei în care miriadele de forme şi de întîmplări ale universului vizibil vor izbucni din sanctuarul al cărui văl n-a fost niciodată ridicat de vreo mînă.

Merlin şi Niniane par, în cele din urmă, a-şi fi schimbat sexele. El e mulţumit că a fost învins şi că se odihneşte în pace, pe cînd ea, cu ştiinţa pe care el i-a transmis-o, e liberă să vină şi să plece. Prezenţa ei îl subjugă şi-l desfată. Şi între timp, Masa Rotundă, care prin isprăvile ei măreţe şi ţelul ei nobil a dat naştere unei noi ordini a lumii, se cufundă în uitare, fiindcă Merlin, magistrul şi îndrumătorul, şi-a aruncat bagheta magică. Principiul interior care a conceput şi susţinut ideea confreriei Mesei Rotunde, care a ales şi a îndrumat şi a prezis destinul membrilor ei, s-a retras în el însuşi, dizolvat în crepusculul propriei sale fiinţe eterne.

Regele şi cadavrul

1

A fost remarcabil modul în care a fost antrenat regele în aventură. Vreme de zece ani, zi de zi, îşi făcuse apariţia în sala de audienţe, unde lua loc ca să asculte plîngeri şi să împartă dreptate, un om sfînt în straie de ascet cerşetor, care, fără o vorbă, îi oferea un fruct. Şi faţa regească accepta neînsemnatul dar şi-l trecea vistiernicului său aflat în spatele tronului. Fără a formula nici o rugăminte, cerşetorul se pierdea apoi în mulţimea jălbarilor, nelăsînd să se vadă nici cel mai mic semn de dezamăgire sau de nerăbdare.

S-a întîmplat apoi într-o zi, la vreo zece ani după cea dintîi apariţie a omului sfînt, ca o maimuţă domestică, scăpînd din apartamentele femeilor situate în palatul interior, să vină ţopăind în sală şi să sară pe braţul tronului. Cerşetorul tocmai îşi prezentase darul şi regele i-l trecu în glumă maimuţei. Cînd animalul muşcă din el, căzu un giuvaer valoros care se rostogoli pe pardoseală.

Regele făcu ochii mari. Se întoarse cu demnitate către vistiernicul de lîngă el. „Ce s-a întîmplat cu toate celelalte?“ întrebă el. Vistiernicul azvîrlise toate acele daruri modeste printr-o fereastră înaltă cu zăbrele în camera tezaurului, nebătîndu-şi capul nici măcar să descuie uşa. Aşa încît îşi ceru iertare şi se grăbi la vistierie. Deschizînd-o, se îndreptă către partea de sub fereastră. Acolo, pe pardoseală, zăcea o grămadă de fructe putrezite în diferite faze de descompunere şi, în mijlocul gunoiului adunat în ani de zile, o grămadă de pietre scumpe fără de preţ.

Regele a fost încîntat şi a dăruit toată grămada vistiernicului. Suflet mărinimos, el nu era lacom de bogăţii, dar i

se trezise curiozitatea. Prin urmare, cînd ascetul s-a înfățișat a doua zi de dimineață și i-a întins tăcut aparent modesta ofrandă, regele refuză să o primească dacă nu zăbovește un timp ca să stea de vorbă. Omul cel sfînt declară că dorește o întrevedere particulară. Regele îi satisfăcu dorința și cerșetorul își expuse în fine cererea.

Avea nevoie, îi spuse el regelui, de ajutorul unui erou, al unui bărbat cu adevărat cutezător, care să-l asiste într-o operație de magie.

Regele fu interesat să afle mai multe amănunte.

Armele adevăraților eroi, explică magicianul, sunt renumite în analele magiei, pentru deosebita lor putere de exorcizare.

Regele îi îngădui solicitantului să continue.

Străinul îl invită atunci să vină, în următoarea noapte cu lună nouă, la marele teren funerar, unde erau incinerați morții orașului și spînzurați criminalii.

Regele, neînfricat, își dădu consimțămîntul, iar ascetul, care purta numele foarte potrivit de „Bogat-în-răbdare“, își luă rămas-bun.

Sosi și noaptea stabilită: următoarea noapte cu lună nouă. Regele, singur, își încinse spada, se înfășură într-o mantie neagră și, înfofolit așa, o porni în îndoielnica aventură. Pe măsură ce se apropia de temutul cîmp de îngropăciune, devenea tot mai conștient de tumultul spectrelor și al demonilor ce se învîrteau prin locul acela ciudat înfruptîndu-se din morți și celebrîndu-și oribilele petreceri. Și merse mai departe netemător. Cînd păși în zona de incinerare, la lumina rugurilor funerare ce încă ardeau mocnit, ochii lui ageri distinseră, pe jumătate ghicind, devălmășia pîrjolită de schelete și tigve înnegrite. Urechile îi bubuiau de urletul hidos al hienelor. Continuă să meargă pînă la locul de întîlnire și-l văzu pe vrăjitorul său cufundat în trasarea unui cerc magic pe pămînt.

„Iată-mă“, spuse regele. „Ce pot face pentru tine?“

Celălalt nici nu catadicsi să ridice privirea. „Du-te de cealaltă parte a cîmpului de incinerare“, spuse el, „și vei găsi stîrvul unui spînzurat bălăbănindu-se într-un copac. Taie-i funia și adu-l aici.“

Regele se întoarse şi, după ce traversă încă o dată zona întinsă, ajunse la un copac uriaş. Noaptea fără lună era luminată numai de pîlpîirea rugurilor mistuite; demonii făceau un zgomot inuman. El însă era neînfricat şi, zărindu-l pe cel spînzurat care atîrna acolo, se urcă în copac şi reteză funia cu sabia. Cînd căzu, cadavrul scoase un geamăt, ca şi cum s-ar fi lovit. Regele, crezînd că încă mai erau urme de viaţă în el, începu să pipăie leşul înţepenit. Din gîtlejul acestuia ieşi un rîs ascuţit, şi regele îşi dădu seama că trupul era locuit de un spirit.

„De ce rîzi?" întrebă el.

Cum vorbi, cadavrul zbură înapoi pe creanga copacului.

Regele se căţără iarăşi şi dădu jos leşul. Îl ridică fără să rostească de astă dată nici un cuvînt, îl puse pe umăr şi începu să meargă. Dar nu făcu mulţi paşi că glasul din stîrv începu să vorbească. „O, rege, ia să-ţi scurtez eu drumul cu o poveste", spuse el. Regele nu răspunse, aşa că spiritul îşi spuse povestea.

A fost odată un prinţ care s-a dus la vînătoare cu un prieten tînăr; prietenul era fiul cancelarului aflat în slujba regelui, tatăl prinţului. Şi pierzînd legătura cu soţii lor, o porniră la întîmplare prin pădure, pînă cînd ajunseră la un lac încîntător, unde se opriră să se odihnească. Prinţul zări o fată frumoasă care se scălda pe ţărmul dimpotrivă şi care, neobservată de însoţitoarele ei, îi şi făcu semne peste apă. El nu izbuti să înţeleagă semnele, dar fiul cancelarului le prinse foarte bine înţelesul. Ea îşi comunicase numele, pe cel al familiei sale şi al regatului în care trăia, împărtăşindu-i totodată dragostea ei. După ce ea le întoarse spatele şi dispăru în desiş, cei doi tineri se lăsară păgubaşi şi-o luară agale spre casă.

În altă zi, sub pretextul altei partide de vînătoare, cei doi prieteni plecară iarăşi în junglă, se desprinseră de ceilalţi şi se duseră în oraşul unde trăia fata. Găsiră găzduire în casa unei bătrîne pe care o plătiră ca să le slujească drept curier. Fata a fost atît de isteaţă, încît a ştiut să dea un răspuns de care bătrîna nu şi-a dat seama că e o înţelegere de întîlnire. Semnele au fost descifrate de fiul cel deştept al cancelarului.

Apoi, din pricini lunare, întîlnirea a trebuit amînată, şi fata a descris, tot prin semne, cum să facă prinţul ca să ajungă în grădina tatălui ei şi să se caţere pînă în camera ei aflată la înălţime. El intră, după cum conveniseră, pe fereastră, şi cei doi îndrăgostiţi îşi găsiră desfătarea unul în braţele celuilalt.

Fata era deopotrivă pătimaşă şi vicleană. Aflînd că semnele ei fuseseră descifrate nu de către prinţ, ci de prietenul lui, s-a temut numaidecît că o să fie trădată, astfel încît s-a hotărît să-l otrăvească pe interpret. Acesta însă nu era mai puţin viclean decît ea şi chiar prevăzuse ce avea să se întîmple. Născocise un plan care să o înveţe, o dată pentru totdeauna, că el ştie să aibă grijă şi de el, şi de prinţ.

Tînărul s-a deghizat într-un ascet cerşetor şi l-a convins pe prinţ să joace rolul de ucenic al ascetului, iar apoi, printr-un şiretlic ingenios, făcu astfel încît asupra fetei să cadă bănuiala că e vrăjitoare. L-a încredinţat pe regele acelei ţări că ea fusese pricina morţii neaşteptate a fiului său încă prunc şi a adus asemenea dovezi, încît ea a fost osîndită la o moarte ruşinoasă. Expusă goală în afara oraşului, a fost lăsată pradă fiarelor din jungla înconjurătoare. Dar de îndată ce fata a fost părăsită acolo, cei doi tineri, după ce-şi făcuseră rost de cai iuţi pentru ei, o răpiră şi fugiră cu ea în regatul prinţului, unde ea îi deveni mireasă şi viitoare regină. Mîhnirea adăugată dizgraţiei şi pierderii i-a doborît pe părinţii bătrîni ai fetei; inimile li s-au frînt şi au murit.

„Ei bine, cine oare a fost vinovat de moartea acestora doi?“ întrebă pe neaşteptate spectrul din stîrv. „Dacă ştii răspunsul şi nu-l spui, capul ţi se va sfărîma în sute de bucăţi.“

Regele credea că ştie răspunsul, dar se temea că dacă scotea o vorbă cadavrul avea să zboare înapoi în copac. Totuşi, nu ţinea cîtuşi de puţin să-i explodeze capul.

„Nici fata, nici prinţul nu au fost vinovaţi“, spuse el, „fiindcă erau aprinşi de săgeţile iubirii. Vinovat nu a fost nici fiul cancelarului, deoarece nu acţiona în folos propriu, ci în slujba stăpînului său. Singurul vinovat a fost regele ţării aceleia, care a îngăduit să se petreacă asemenea lucruri

în regatul său. El n-a văzut şiretlicul ce s-a bizuit pe durerea firească resimţită de el pentru pruncul său. N-a izbutit să observe că ţinuta cerşetorului ascet era de împrumut. Nu a luat nici o clipă cunoştinţă de cele puse la cale de către cei doi străini în capitala lui, nu ştia nici măcar de prezenţa lor acolo. Prin urmare, el trebuie să fie judecat ca vinovat de neîndeplinire a datoriei sale regeşti, care-l obligă să fie ochiul atotvăzător al regatului, protectorul şi cîrmuitorul atotştiutor al poporului său."

Cînd ultimul cuvînt al judecăţii s-a desprins de pe buzele vorbitorului, povara, izbucnind într-un hohot de rîs batjocoritor, îi dispăru din spinare şi el ştiu că atîrnă iarăşi de creanga copacului. Se întoarse, dădu jos cadavrul, luă sarcina în cîrcă şi îşi mai încercă o dată norocul.

„Dragă domnule", zise glasul, adresîndu-i-se iarăşi, „ai luat asupră-ţi o sarcină grea şi neobişnuită. Îngăduie-mi să-ţi omor timpul cu o poveste atrăgătoare."

„Au fost odată ca niciodată trei brahmani tineri care trăiseră cîţiva ani în casa învăţătorului lor spiritual. Tustrei se îndrăgostiseră de fata învăţătorului, dar el nu îndrăznea să o dea după nici unul dintre ei de teamă să nu le frîngă inimile celorlalţi doi. Atunci însă fata a fost lovită de o boală grea şi a murit, şi cei trei tineri, la fel de disperaţi, i-au aşezat trupul pe un rug funerar. După ce a ars, primul s-a hotărît să-şi uşureze durerea rătăcind prin lume în chip de ascet cerşetor, al doilea a adunat oasele iubitei din cenuşă şi s-a dus cu ele la un sanctuar vestit de pe malul apelor dătătoare de viaţă ale Gangelui sfînt, în timp ce al treilea, rămînînd acolo, a înălţat o colibă de schimnic pe locul focului şi s-a culcat pe cenuşa rămasă din trupul iubitei lui.

Cel care se hotărîse să colinde prin lume a fost într-o bună zi martorul unui eveniment extraordinar. Văzu cum un om, citind dintr-o carte un farmec magic, a readus la viaţă pe un copil al cărui trup fusese prefăcut în cenuşă. După ce fură cartea tînărul îndrăgostit se întoarse zorit la locul incinerării şi ajunse tocmai cînd cel care se dusese la Gange revenise şi el, după ce scăldase oasele în fluviul dătător de viaţă. Scheletul a fost pus la loc în cenuşă,

farmecul din carte a fost citit şi minunea s-a petrecut. Între-it iubita a reînviat, mai frumoasă ca oricînd. Rivalitatea s-a redeşteptat şi ea pe loc, de data asta în chip şi mai aprins, deoarece acum fiecare pretindea că dobîndise dreptul asupra ei: unul pentru că-i păstrase cenuşa, altul pentru că-i cufundase oasele în Gange, iar cel de-al treilea pentru că rostise vraja.

„Aşa încît cui oare îi aparţine fata?" spuse glasul din cadavru. Dacă ştii răspunsul şi nu-l spui, o să ţi se facă fărîme ţeasta."

Regele crezu că ştie, şi astfel a fost nevoit să răspundă. „Cel care a readus-o la viaţă cu ajutorul formulei magice fără a-i fi greu s-o facă e tatăl ei", spuse el, „iar cel ce-a arătat grijă pioasă faţă de osemintele ei şi-a îndeplinit datoria de fiu. Dar cel care a dormit pe cenuşă nu s-a despărţit de ea, ei şi-a închinat viaţa, aşa încît el poate fi numit drept soţ al ei."

O judecată foarte înţeleaptă — şi totuşi în clipa în care a fost rostită, cadavrul a dispărut. Cu încăpăţînare, regele făcu cale-ntoarsă şi-şi reluă preumblarea cea păguboasă. Glasul se făcu iarăşi auzit: Regelui i s-a cerut să rezolve altă enigmă, fiind încă o dată nevoit să refacă acelaşi drum. Şi aşa a continuat, iarăşi şi iarăşi, neînduplecatul spectru din cadavru depănînd poveste după poveste despre destine frînte şi vieţi încîlcite, în timp ce regele era tîrît de colo colo. I-au fost zugrăvite toate ale vieţii, cu bucuriile şi grozăviile ei. Şi firele născocirilor se răsuceau mereu în noduri ale binelui şi răului, în încîlceli de pretenţii contradictorii.

Era o poveste, bunăoară, despre fiul postum al unui hoţ, care a fost confruntat cu o problemă gingaşă cînd s-a dus la un izvor sfînt să facă o ofrandă în cinstea răposatului său tată. Bunica lui rămăsese văduvă pe cînd era încă foarte tînără şi, deoarece rudele o deposedaseră de moştenire, fusese nevoită să plece în lume doar cu fetiţa ei. În noaptea din ajunul plecării din sat, ea dădu peste un hoţ care fusese tras în ţeapă şi se pregătea să-şi dea duhul. În agonia lui teribilă, abia izbutind să mai răsufle, el îşi exprimă dorinţa de a o lua de soţie pe fetiţă, acolo pe loc — cu gîndul că

acea căsătorie i-ar da drepturi spirituale asupra viitorului său fiu, chiar dacă acesta avea să fie zămislit de către altcineva, iar acest fiu va fi îndreptăţit apoi să facă ofrandele cuvenite pentru sufletul unui tată decedat. În schimb, el avea să spună unde ascunsese o anumită comoară furată.

Căsătoria a fost încheiată într-un mod neoficial, dar care crea toate obligaţiile, hoţul muri, iar mama şi fiica se bucurară de o avere considerabilă. Fata se îndrăgosti, cînd îi veni timpul, de un tînăr şi frumos brahman, acesta consimţi să-i devină iubit, dar stărui să primească şi o sumă de bani, deoarece dorea să poată plăti suma cuvenită unei prostituate. Tînăra femeie concepu un fiu şi, urmînd îndrumările unui vis, depuse pruncul, împreună cu o mie de galbeni, pe pragul palatului unui anume rege. Or, regele care nu avea copii şi-şi dorea un moştenitor la tron, visase chiar în noaptea aceea că la uşa lui avea să fie lăsat un prunc. Regele acceptă semnul şi-l crescu pe copilul găsit ca pe fiul şi moştenitorul său.

Mulţi ani mai tîrziu, după ce bunul rege murise, tînărul prinţ, înainte de a se urca pe tron, se duse să facă o ofrandă pentru tatăl său plecat dintre vii. Merse la un izvor sfînt, unde era obiceiul ca răposaţii să-şi întindă mîinile din apă ca să-şi primească darurile aduse. În loc însă de o singură mînă, apărură trei mîini ca să ia obolul: cea a hoţului tras în ţeapă, cea a brahmanului şi cea a regelui. Prinţul nu ştia ce să facă. Pînă şi preoţii care binecuvîntau ofranda erau derutaţi. „Ei“, îl provocă spectrul din cadavru, „cărei mîini ar fi trebuit prinţul să-şi încredinţeze ofranda?“

Ameninţat iarăşi cu explozia ţestei, regele rosti judecata: „Obolul trebuia pus în mîna hoţului, deoarece nici brahmanul care a zămislit copilul şi nici regele care l-a crescut nu puteau formula vreo pretenţie valabilă. Brahmanul se vînduse. Regele şi-a primit compensaţia în banii de aur. Omul care a făcut cu putinţă naşterea prinţului a fost hoţul; comoara lui plătise atît zămislirea, cît şi adoptarea. Mai mult, hoţul avea un drept asupra copilului prin căsătorie.“ Imediat cadavrul s-a evaporat şi o nouă plimbare îl aduse pe rege înapoi la copacul cu pricina.

E apoi povestea ciudată despre capetele schimbate, povestea despre doi prieteni de o viaţă şi o fată. Fata s-a măritat cu unul din ei, dar căsnicia nu a fost prea fericită. Curînd după nuntă, perechea, împreună cu prietenul lor burlac, plecă să-i viziteze pe părinţii miresei. Pe drum, ajunseră la un sanctuar al zeiţei Kālī, cea însetată de sînge, şi soţul se scuză pentru o clipă, intrînd singur în templu. Acolo, într-un val brusc de emoţie, se hotărî să se ofere pe sine ca jertfă chipului zeiţei şi, cu o sabie sacrificială foarte ascuţită, care se afla acolo, îşi reteză capul de pe umeri şi se prăbuşi într-o baltă de sînge. Prietenul, aşteptînd afară cu mireasa, intră în templu ca să vadă ce se întîmplase şi cînd văzu cele petrecute, se simţi îndemnat să-i urmeze exemplul. În cele din urmă intră şi mireasa, dar ieşi în fugă, hotărîtă să se spînzure de un copac. Glasul zeiţei îi porunci să se oprească însă şi o trimise înapoi ca să-i readucă la viaţă pe cei doi tineri, punîndu-le la loc capetele. Dar, cu gîndul în altă parte, tînăra femeie făcu greşeala capitală de a pune capul prietenului pe trupul soţului, şi pe cel al soţului pe trupul prietenului. „Căruia dintre ei îi aparţine ea acum?" întrebă spectrul din cadavru, „celui cu trupul soţului sau celui cu capul soţului?"

Prinţul era încredinţat că ştie şi, ca nu cumva să i se facă ţăndări capul, dădu răspunsul: „Celui cu capul soţului, deoarece capul se află pe locul cel mai înalt printre mădulare, ca şi femeia printre desfătările vieţii."[1]

Stîrvul iarăşi dispăru şi regele iarăşi îşi tîrî picioarele către copacul fatal.

2

Cînd avea să se termine calvarul? Era oare o încercare serioasă ori numai o glumă? Cu totul, sunt propuse două-

---

[1] Cf. Thomas Mann, *Die vertauschten Köpfe*, 1940. Inspiraţia pentru această scurtă nuvelă a fost o versiune mai veche a eseului de faţă. „Die Geschichte vom indischen König mit dem Leichnam", apărută în Volumul festiv în cinstea celei de-a şaizecea aniversări a Dr.C.G. Jung, *Die kulturelle Bedeutung der komplexen Psychologie*, Verlag Julius Springer, Berlin, 1935.

zeci şi patru de enigme, şi regele poate oferi o dezlegare la toate, cu excepţia celei din urmă.

Aceasta din urmă se referă la cazul unui tată şi al unui fiu. Ei erau membrii unui trib de vînători dintr-o regiune de coline, tatăl fiind şeful tribului. Şi cei doi plecaseră la vînătoare, cînd se întîmplă să dea de urmele a două femei. Tatăl era văduv şi fiul încă necăsătorit, dar tatăl, în durerea sa după soţia decedată, respinsese orice propunere de a se recăsători. Urmele de paşi erau însă cu totul fermecătoare: ochii experimentaţi ai vînătorilor apreciau că ele fuseseră lăsate de o mamă şi o fiică nobile, fugite dintr-o casă aristocratică — poate chiar o regină şi o prinţesă. Urmele mai mari sugerau frumuseţea reginei, iar cele mai mici vraja prinţesei. Tînărul era stîrnit de-a binelea. Dar tatăl a fost greu de convins. Fiul a propus ca tatăl să se căsătorească cu femeia ce lăsase urmele mai mari şi el cu cea cu urmele mai mici, aşa cum se cădea rangului şi vîrstei lor. A trebuit să-şi susţină ideea o bună bucată de timp, dar şeful de trib a acceptat pînă la urmă şi amîndoi s-au legat printr-un jurămînt solemn că lucrurile aveau să decurgă potrivit înţelegerii.

Apoi o apucară de zor pe urmele găsite. Şi într-un tîrziu ajunseră din urmă două făpturi nefericite, o regină şi o prinţesă, într-adevăr — aşa cum presupuseseră cei doi membri ai tribului — fugind îngrozite de o împrejurare ce se ivise acasă o dată cu moartea neaşteptată a regelui. Complicaţia dezamăgitoare era însă alta: fiica era cea cu piciorul mai mare. Potrivit jurămîntului lor, aşadar, fiul era nevoit să se însoare cu regina.

Tatăl şi fiul şi-au condus capturile în satul lor de munte, unde s-au căsătorit cu ele; fiica a devenit soţia şefului, iar mama soţia fiului. Apoi, cele două femei au rămas grele.

„Întrebarea e cum erau înrudiţi cei doi băieţi care s-au născut?" zise glasul spectrului din cadavru. „Ce anume era fiecare pentru celălalt şi ce anume nu era?"

Regele, cu povara în spinare, a fost incapabil să găsească vreun termen inechivoc pentru o asemenea înrudire complicată. În sfîrşit, fusese găsită enigma care-l lăsase mut.

Aşa încît el îşi urmă drumul cu pas deosebit de vioi, rumegînd problema în tăcere. Copiii erau paradoxuri vii ale relaţiilor de rudenie, erau şi una, şi alta: unchi şi nepot, nepot şi unchi, din partea tatălui ca şi din partea mamei.

Dar nu se întîmplă oare la fel — cu toate lucrurile — din cine ştie ce perspectivă secretă? Nu e oare totul, în mod profund, propriul său contrariu? Chiar dacă intelectul discriminator, logica clasificatoare a limbajului şi a gîndirii omeneşti ar refuza să accepte faptul paradoxal, cu toate acestea fiecare particularitate, fiecare moment al vieţii include oarecum calităţi diametral opuse celor aparent implicate. În persoana regală poate zăcea ascunsă o neregalitate tainică, o urmă de inadvertenţă, de pildă, care poate duce ocazional la supravegherea inadecvată a unor străini potenţial periculoşi, sau poate o tendinţă de a subestima darurile care se prezintă în ambalaje umile. La fel, lipsa de sfinţenie îşi poate avea sălaşul sub rasa unui cerşetor sfînt. Deşi a renunţat pare-se la lumea puterii şi ambiţiei, călugărul cerşetor se poate deda însă magiei negre şi-şi poate consacra nopţile practicilor sinistre ale necromanţiei.

Am găsit oare aici lecţia ascunsă a acestei culegeri frenetice alcătuite din cele douăzeci şi patru de poveşti ale spectrului din cadavru? Oare acesta e înţelesul bizarei iniţieri? Regele a fost oare mai înţelept în tăcerea decît în perspicacitatea răspunsurilor sale?

Readus la problema propriului caracter şi a dificilei sale situaţii prezente, el şi-a continuat drumul în tăcere, dar cu un pas de o sprinteneală admirabilă care ignora parcă lungul coşmar de o noapte. Iar spectrul a fost pare-se impresionat, căci atunci cînd a vorbit iarăşi, glasul era încărcat cu un ton de respect.

„Domnule“, spuse el, „pari vesel, în ciuda acestui du-te vino ciudat pe cîmpul funerar; nimic nu te-a speriat. Îmi place să-ţi văd hotărîrea. Aşa că poţi avea stîrvul ăsta. Ia-l cu tine. Sunt gata să-l părăsesc.“

Dar nu acesta a fost sfîrşitul. Dacă ar fi fost, aventura n-ar fi fost de prea mare folos — o încercare a curajului poate, dar mai degrabă o farsă de rînd, în care caz toată daravera

cîmpului de incinerare şi a spectrului din cadavru n-ar fi însemnat mai mult decît un truc literar macabru destinat încadrării unui număr de povestiri fără legătură între ele. Culegerea e ingenioasă şi amuzantă, dar în acelaşi timp cu totul neobişnuită şi foarte profundă; regele şi spectrul său sunt legaţi de o enigmă a sufletului adînc ascunsă.

Înainte de a pleca, glasul l-a avertizat că proiectele magicianului ascet erau extrem de primejdioase pentru amîndoi; sub aparenţa sfîntă a renunţării clocotea o poftă nelimitată de putere şi sînge. Necromantul era pe cale să se folosească de rege într-o mare operaţie de magie neagră, mai întîi ca de un complice, iar apoi ca de o jertfă omenească vie.

„Ascultă, o, Rege", îl preveni spectrul, „ascultă cele ce am să-ţi destăinui şi, dacă ţii la binele tău, fă întocmai cum spun. Călugărul cerşetor e un impostor foarte primejdios. Cu vrăjile lui puternice, el e pe cale de a mă sili să reintru în cadavrul ăsta, pe care-l va folosi apoi ca pe un idol. El are de gînd să-l aşeze în centrul cercului său magic, să mă adore acolo ca pe o divinitate şi, în cursul slujirii, să te ofere pe tine ca victimă. Ţi se va porunci să te prosternezi şi să mi te-nchini, mai întîi în genunchi, apoi să te întinzi în cea mai supusă atitudine de cucernicie, cu capul, mîinile şi umerii la pămînt. El va încerca atunci să te decapiteze dintr-o singură lovitură dată chiar cu sabia ta.

E o singură cale de scăpare. Cînd ţi se va porunci să te întinzi pe jos, tu va trebui să spui: «Rogu-te, arată-mi felul acesta de prosternare supusă, pentru că eu, ca rege neobişnuit cu asemenea atitudini, să pot vedea cum să mă aşez într-o asemenea postură de rugăciune.» Şi cînd el va sta întins la pămînt, tu taie-i capul cu o lovitură fulgerătoare de sabie. În clipa aceea, toată puterea supranaturală pe care vrăjitorul acesta încearcă să o conjure din sfera zeilor îţi va reveni ţie. Şi vei deveni cu adevărat un rege puternic!"

Zicînd acestea, spectrul plecă şi regele îşi văzu de drum nestînjenit. Magicianul nu se arătă nerăbdător din pricina aşteptării ce-i fusese impusă, ci dimpotrivă, părea plin de admiraţie că o asemenea sarcină a putut fi dusă la bun sfîrşit. Profitase de timp ca să-şi încheie pregătirea rituală a

cercului său magic. Acesta era marcat cu tot felul de hidoşenii culese din imediata apropiere: un soi de cocă alcătuită din făină albicioasă de oase măcinate frămîntată cu sîngele trupurilor moarte. Şi locul era luminat în chip neplăcut de pîlpîirea unor fitile ce ardeau cu grăsime de la stîrvuri.

Vrăjitorul îi luă regelui povara de pe umeri, o spălă şi o împodobi cu ghirlande, ca şi cum ar fi fost o imagine sacră, apoi o aşeză în centrul cercului magic. Invocă spectrul cu ajutorul unei serii de incantaţii puternice şi-l obligă să intre în corpul astfel pregătit. Apoi începu să i se închine asemenea unui preot care se închină unei divinităţi invitate să sălăşluiască într-o imagine sacră în chip de oaspete venerat. Veni în fine şi timpul să-l pună pe rege să se aşeze mai întîi în genunchi, apoi cu faţa în jos, dar cînd rosti porunca, nobilul său acolit îi ceru să-l înveţe cum să se aşeze în postura aceea. Aşa încît groaznicul călugăr căzu în genunchi. Regele se uită şi aşteptă. Călugărul căzu cu faţa în jos, lipindu-şi mîinile, umerii şi chipul de pămînt, iar regele, cu o lovitură iute, îi reteză capul. Sîngele ţîşni. Regele întoarse trupul cu faţa în sus şi cu altă lovitură expertă îi despică pieptul. Scoase din el inima şi, împreună cu capul, ţinîndu-le sus, le oferi ca jertfă spectrului din cadavru.

Atunci se ridică un zvon puternic de triumf, ţîşnind în noapte din toate părţile, de la mulţimea de spirite înconjurătoare, suflete şi spectre, într-un tumult de aclamaţii adresate învingătorului. Prin fapta sa, el salvase puterile supranaturale de ameninţarea necromantului, care fusese cît pe ce să le înrobească pe toate prin magia sa.

Spectrul din cadavru îşi făcu auzit glasul nefiresc, de astă dată însă a bucurie şi laudă. „Necromantul căuta puterea absolută asupra sufletelor şi duhurilor", spuse el, „şi asupra tuturor prezenţelor spirituale din domeniul supranatural. Acea putere va fi acum a ta, o, Rege, după ce ţi se va sfîrşi viaţa de pe pămînt. Pînă atunci ţi se dă autoritatea asupra întregului pămînt. Te-am chinuit şi trebuie să ispăşesc. Ce-ţi doreşti, aşadar? Spune-ţi dorinţa şi-ţi va fi îndeplinită."

Regele ceru, ca o compensaţie pentru ostenelile îndurate de el în timpul celei mai ciudate nopţi din cîte îi fusese dat a cunoaşte, ca toate cele douăzeci şi patru de poveşti-ghicitori pe care i le istorisise spectrul, dimpreună cu povestea însăşi a acelei nopţi, să fie aduse la cunoştinţa întregii lumi şi să rămînă veşnic faimoase printre oameni.

Spectrul i-o făgădui. „Şi mai mult încă", afirmă glasul, „nu numai că cele douăzeci şi patru de poveşti vor fi celebrate pe tot pămîntul, dar Shiva însuşi, Marele Zeu, Stăpînul Suprem al tuturor Spectrelor şi Demonilor, Magistrul Ascet al Zeilor, le va cinsti şi el. Nici un spirit şi nici un demon nu vor avea putere ori de cîte ori şi oriunde vor fi istorisite poveştile acestea. Şi oricine va recita cu credinţă sinceră fie şi numai una dintre ele va fi eliberat de păcat."

Cu această mare promisiune, spiritul dispăru. Şi numaidecît Shiva, Stăpînul Universului, îşi făcu apariţia în slavă, escortat de o mulţime de zei. Îl salută pe rege şi-i mulţumi cu seninătate, cu mare laudă, că eliberase puterile spiritului din mîinile impure ale ascetului ambiţios. Zeul declară că puterile cosmice erau puse acum în slujba regelui ca răsplată pentru faptul de a fi împiedicat reaua lor folosinţă de către magicianul negru ce urmărise prin lucrarea lui dominaţia universală, regele urmînd să intre în deplina lor posesie la încheierea carierei sale pămînteşti, în timpul vieţii fiindu-i dată cîrmuirea pămîntului. Shiva îi dărui, cu mîna sa, spada divină „Invincibila", care avea să-i confere suveranitatea lumii, iar apoi ridică vălul de ignoranţă care ţinuse ascunsă conştiinţei sale esenţa vieţii lui omeneşti.

Binecuvîntat cu această iluminare, regele îşi putu lua în sfîrşit bun-rămas de la înfloritoarea zonă de încercare. Se crăpa de ziuă cînd se întoarse în încăperile spaţioase ale palatului său domnesc, asemenea cuiva care se trezeşte după o noapte cu somn agitat. Poveştile spectrului din cadavru fuseseră ca o succesiune de vise chinuitoare, parcă fără sfîrşit, deşi comprimate într-o perioadă de timp relativ scurtă. Şi victima, prinsă în interminabila înşiruire, în acel du-te vino prin cîmpul de incinerare, pe scena vieţii consumate, fusese ca un om adormit zvîrcolindu-se necontenit în

pat. Şi aşa cum se întîmplă să descoperi, la trezire, că tot ceea ce, în ajun, fusese obscur a devenit acum limpede, şi că totul era cu mult mai încîlcit şi mai profund în obscuritatea dintîi decît ai fi putut bănui — la fel de obscur ca şi enigma vieţii înseşi —, la fel şi regele se întoarse din noaptea sa de încercări plin de ştiinţă şi transformat. În decursul următorilor ani s-a împlinit miraculoasa strălucire făgăduită, iar viaţa pămîntească i-a fost sporită în virtute şi glorie[1].

3

Visele semnificative sunt rememorate după trezire; la fel, poveştile acestea, înspăimîntătoare, dar frumoase, au dăinuit în memoria poporului. Ce e oare atît de captivant în persoana acestui rege? Care e oare semnificaţia unui basm atît de ciudat despre sufletul omenesc?

Cît e de stranie comportarea acelui cerşetor obstinat, zi de zi, timp de zece ani! Şi cît de nesăbuit e răspunsul regelui, care i-a acceptat darurile modest oferite, îngăduindu-i să vină şi să plece, an după an, fără un cuvînt atent măcar! Dar şi noi înşine, în fiecare zi, nu primim oare şi noi, fiecare dintre noi, de la un cerşetor necunoscut cîte un fruct fără însemnătate, pe care nu-l luăm în seamă şi-l aruncăm nepăsători într-un colţ? Viaţa însăşi, în fiecare dimineaţă, nu stă oare în faţa noastră, în haine de rînd, ca

---

[1] Sunt consemnate cinci versiuni sanscrite ale celor *Douăzeci şi cinci de poveşti ale spectrului din cadavru (Vetālapañcavinśati): Kathāsaritsāgara* a lui Somadeva, 75–99; *Brikatkathāmañjari* a lui Kshemendra, 9, 2, 19–1221; versiunea lui Jambhaladatta, editată de M. B. Emeneau, American Oriental Series, vol. 4; versiunea lui Sivadāsa, editată de H. Uhle, Sächsische Akademie der Wissenschaften, Berichte, Philologisch-historische Klasse, Bd. 66, Heft 1, Leipzig 1914, şi o mai veche versiune anonimă editată tot de Uhle. Există versiuni în aproape toate limbile indiene, ca şi în tamil şi telugu. Sunt numeroase şi traducerile în alte limbi. Regele din poveste este regele-erou indian Vikramāditya („Soarele curajului"), activ în jurul anului 50 î. Cr., şi despre care circulă nenumărate legende.

un cerşetor, neanunţată şi neprezentată, neexigentă şi neostentativă, vizitîndu-ne cu darurile ei zilnice, zi de zi? Şi oare nu omitem şi noi îndeobşte să-i deschidem darurile obişnuite, fructele obişnuite din pomul ei obişnuit? Ar trebui desigur să întrebăm: „Ce conţine aceasta?“ Ar trebui să bănuim că înăuntru e o sămînţă, preţioasă şi esenţială, şi ar trebui să secţionăm fructul ca s-o descoperim. Ar trebui să învăţăm cum să separăm sîmburele strălucitor şi nepieritor de partea care s-a copt doar ca să se veştejească, de partea care putrezeşte şi ajunge curînd sub puterea morţii. Şi totuşi îngăduim ca fructul, cu giuvaer cu tot, să fie aruncat cît colo. Şi fructul cel valoros nu ne este prezentat continuu doar de mîna răbdătoare a vieţii externe, cu fiecare zi succesivă, cu fiecare clipă ce trece; el ne este oferit şi din interior. Fiecare dintre noi este un fruct de soiul preţios din această parabolă: reuşim însă oare — măcar încercăm oare — să eliberăm din pericarpul personalităţii noastre cotidiene giuvaerul briliant al seminţei noastre esenţiale?

Tot ceea ce relatează povestea despre regele neatent de pe tron şi cerşetorul tăcut ce vine zilnic în sala de primire, oferind acelaşi fruct, an după an, fără a se plînge niciodată, fără a-şi dezvălui scopul, mulţumindu-se să se facă nevăzut în mulţimea personajelor exigente şi ceremonioase, dispărînd în mijlocul lor şi plecînd — totul ne reprezintă pur şi simplu pe noi înşine şi viaţa noastră inscrutabilă. Acceptăm cu indiferenţă fructul existenţei noastre şi nu găsim nimic demn de atenţie în legătură cu el. Îl considerăm de la sine înţeles, cu politeţe şi orbeşte, şi-l trecem celui ce stă în spatele tronului nostru.

Căci avem mai multe euri, care ne administrează diferitele departamente ale vieţii. Nu suntem integral sau permanent personajul regesc pe care-l înfăţişăm privirii cercurilor oficiale, ci mai multe personalităţi uneori extraordinar de diverse, conform acelui aspect al naturii noastre chemat momentan pe scenă. Unul din aceste euri este „vistiernicul regal“, administratorul bogăţiilor din care ne alimentăm. El stă chiar în spatele tronului nostru şi ne furnizează, la cerere, averea pe care o distribuim cu un aer atît de regal,

îmbelşugarea din care trăim, comoara care face din noi micii sau marii regi ce suntem. Potrivit parabolei însă nici el nu e mai preocupat decît regele să cerceteze fructele simple pe care fiece zi le aduce în chip atît de misterios. El nici măcar nu descuie uşa vistieriei pentru nişte lucruri atît de neînsemnate, ci doar le azvîrle în întuneric, printr-o fereastră deschisă. Şi ele zac neglijate, acolo, putrezind, împrăştiindu-şi frumuseţea preţioasă pe podeaua neîngrijită.

Printre numeroasele noastre euri avem însă şi altul — pesemne al nouălea sau al zecelea eu al nostru — căruia îi îngăduim să intre în joc cînd simţim nevoia să ne destindem după atitudinile pline de importanţă, după îndatoririle şi privilegiile noastre, după fastul oficial. Avem maimuţa noastră. Şi ea nu face parte din sala tronului, e nelalocul ei în camera regalităţii noastre. Bunii ei păzitori sunt adăpostiţi în apartamentele interioare ale fiinţei noastre, acele seraiuri încîntătoare unde ne desfătăm în momentele de inactivitate regală cu femeile şi jocurile noastre. Cu toate acestea, roata vieţii se învîrteşte neîncetat şi, tot învîrtindu-se, amestecă totul cu fiecare şi pe fiecare cu toate. La timpul cuvenit pînă şi maimuţa scapă de acolo şi vine ţopăind neceremonios în sala oficială, sare pe tron şi-şi vîră mutrişoara grotescă în treburile regelui.

Maimuţa primeşte darul nespectaculos al cerşetorului. Regele nici nu se coboară pînă la el, dar maimuţa arde să vadă ce gust are. Cu o pornire neînfrînată şi o curiozitate pofticioasă, această promptitudine simiescă de a înhăţa lucrurile şi de a se juca cu ele pînă se sparg deschide în cele din urmă fructul şi-i dezvăluie secretul. Curiozitatea, dorinţa obişnuită de a demonta lucrurile, de a le folosi şi distruge, aduce la lumină nestemata din miez. Jucăuşul animal nu poate însă înţelege ce a făcut. Actul lui a fost doar unul de inocenţă amuzantă. Scoţînd la iveală piatra scumpă, o leapădă pur şi simplu şi se angajează în altă tumbă maimuţească — şi iese de pe scena poveştii.

Soarta noastră se deschide brusc exact aşa, la o simplă atingere distrată, printr-un mic renghi al întîmplării, şi-şi re-

velează privirii noastre depozitul lăuntric. Ne dăm seama cu acel prilej că printr-o lungă şi pînă atunci neobservată istorie a modelării noastre, ne-am abandonat fără să ştim unei crize de mare însemnătate. Seminţele tuturor faptelor noastre săvîrşite necugetat s-au acumulat tăcut într-un tezaur întunecos şi ascuns — subsolul, aşa-zicînd, al vieţii noastre conştiente. Şi e ca şi cum un fir al destinului pe care-l torceam de mult ne-ar fi înfăşurat lent fără ştirea noastră şi acum, din întîmplare, s-ar întinde printr-o smucitură bruscă. Ne dăm seama că suntem prinşi într-o plasă inextricabilă în voia căreia ne-am abandonat în chip nesăbuit. Suntem implicaţi într-o aventură de proporţii necunoscute. Şi chiar dacă o întîmpinăm cu siguranţă de sine şi cu cea mai neclintită credinţă, vom constata inevitabil că ea e cu totul diferită, cu mult mai complicată, mai periculoasă şi mai dificilă decît ne-am fi aşteptat. De vreme ce i-am îngăduit să ne scape în întregime, nu se poate să nu ne surprindă acum în detaliile ei.

Făţarnicul cerşetor, cu siguranţa lui bine ascunsă întemeiată pe un drept tot mai mare cîştigat asupra victimei sale inofensive şi neglijente, a aşteptat coacerea în timp, declicul prilejului, pentru a-şi pune în aplicare planul sinistru. Şi el e acolo, în cele din urmă, prezent la întîlnire, cînd a venit ceasul sacrificiului. Cine oare este acest „Bogat-în-răbdare", capabil să aştepte un an, doi ani, trei ani, zece, cultivîndu-şi proiectul secret cu o stăruinţă implacabilă?

Garderoba Destinului e plină cu tot soiul de costume în care ne întîmpină el, şi tocmai acesta a fost ales pentru întîlnirea cu regele. Regele însuşi l-a ales; într-adevăr, el însuşi l-a ţesut şi l-a croit. L-a ţesut din substanţa invizibilă a propriului său interior, ca un păianjen propria plasă — ca Abu-Cassem papucii săi. Rasa acestui impostor a fost modelată din mătasea negativă a neregalităţii lui — absenţele privirii sale judicioase, complacerea lui în aspectul fastuos al propriului caracter public. Călugărul necălugăr vine în faţa regelui ca o analogie întrupată a propriei lui contrafaceri de înţelepciune omniscientă, vine în faţa lui zi de zi, şi prin asta dovedeşte starea de amăgire proprie şi generală. Provocarea are dimensiuni ameninţătoare în raport direct cu

numărul anilor de eşec al regelui. Tocmai acest vrăjitor teribil de mincinos trebuie să se confrunte cu regele acesta mult prea naiv: cei doi erau unul. Regele însuşi a creat acest personaj. El este cel care l-a produs, i-a dat fiinţă ca unei contrapărţi a propriei sale orbiri spirituale.

Cum s-a exprimat William Balke: „Spectrul meu în juru-mi zi şi noapte." Oriunde ne întoarcem privirea ne descoperim propriile euri inevitabile. Oriunde ne îndreptăm paşii, o părticică din eul nostru necunoscut păşeşte înaintea noastră în chip semnificativ, plămădit şi proiectat misterios. Destinul nostru, mediul, duşmanii, însoţitorii — pe toţi noi ni i-am construit. Ei ies tiptil din adîncul nostru, vitali şi autogeneraţi. Aşa se explică faptul că, pentru o persoană iluminată, tot ceea ce îi iese în cale e o manifestare a preotului iniţiator, un îndrumător spiritual capabil să ofere cheia. Formele puterii iniţiatoare se schimbă, dar totdeauna în conformitate cu propria noastră necesitate şi vinovăţie; ele reflectă gradul neştiinţei sau maturităţii noastre spirituale. Şi prefigurează transformările ce ni se pretind, sarcinile pe care trebuie să le mai rezolvăm.

Aflat aparent în slujba altcuiva, regele se vede obligat să care un cadavru: la fel şi noi. Sufletul viu e silit să rătăcească printr-un tărîm al morţii în căutarea a ceva mort. Nu e lună în această de două ori neagră noapte fumegoasă, pentru a-şi revărsa lumina blîndă şi reconfortantă; toţi diavolii şi vampirii iadului s-au dezlănţuit, oribili, ameninţători şi batjocoritori, şi numai pîlpîirea flăcărilor înăbuşite ale cadavrelor arzînd mocnit ne pot lumina cît de cît trudnica rătăcire, cu duhoarea lor de carne încinsă şi în descompunere. La fel, Dante a rătăcit prin abisurile infernale ale morţilor deoarece şi-a „pierdut dreapta cărare". El însă avea un sprijin. Deşi înfricoşat şi profund descumpănit, Dante se ştia la adăpost în mîinile călăuzei sale, sfîntul Virgiliu, piosul maestru al marilor poeţi, care-i fusese trimis printr-un act de milostivire cerească. Regele cu cadavrul, pe de altă parte, era singur. La fel şi noi. Căci cine oare dintre noi poate pretinde astăzi o asemenea călăuzire cerească prin labirintul trecutului vieţii şi sufletului nostru?

A căra un trup mort: ce sarcină ciudată! A da jos cadavrul unui om necunoscut spînzurat şi apoi a duce în spinare trupul criminalului! Lucrarea regelui a fost săvîrşită aparent în slujba altuia; în realitate însă povara, sarcina îi aparţineau. Căci el fusese legat de acel altcineva printr-o îndatorire involuntară, dar nu şi fără o anumită răspundere, întocmai cum noi toţi suntem personal răspunzători pentru extraordinara povară a anilor morţi care s-au îngrămădit pe viaţa vieţilor noastre. Şi cine dintre noi n-ar fi bucuros să aibă, fie şi măcar o dată, prilejul de a-şi recupera cine ştie ce clipă pierdută, de a dezgropa în taină şi noaptea — fie şi împresuraţi de urletele dezmăţurilor aprinse ale vampirilor infernali — ceva mort, ceva intrat de mult în putrefacţie?

În cadavrul recuperat există o viaţă spectrală. Din el se face auzită o vitalitate neliniştitoare, o insolenţă demonică, batjocoritoare, ameninţătoare. Vrăjitorul nu e numai personajul ce-şi impune tiranic voinţa în lumea nocturnă a regelui nechibzuit; între clipa în care se supune exigenţelor sale şi cea a săvîrşirii sacrificiului, această prezenţă la fel de inevitabilă îi devine cunoscută. Şi ea îi pune în gît gheara, mîna ei spectrală.

Cine ar fi crezut vreodată că un trup mort, fruct straniu al copacului din cimitir, ar putea adăposti o sămînţă atît de locvace? Şi totuşi, fiecare dintre noi poartă pe umăr o atare încărcătură, o atare sarcină moartă din trecut. Acest cadavru, acest obiect în descompunere e şi el unul din eurile noastre (cît de multe sunt oare toate, cine mai ştie?) şi prin urmare o parte — o parte uitată, muribundă, stagnantă — a propriei noastre fiinţe. Şi duhul dinăuntrul lui e altul, cel mai straniu dintre toate eurile. El sălăşluieşte îndărăt, dincolo, în „Eul“ regesc pe care-l considerăm în mod conştient că ne reprezintă şi, prefăcîndu-şi vocea într-un ecou al formelor moarte din jur, ne ameninţă cu moarte instantanee dacă refuzăm să ne supunem capriciilor sale. Ne impune sarcini şi ne împinge de colo colo, implicîndu-ne într-un joc hidos al vieţii şi al morţii.

Duhul, ca să treacă timpul, ca să ne amăgească şi, poate ca să ne încerce, începe să înşire poveşti enigmatice. Iar noi

suntem obligați să propunem soluții. Dacă știm însă un răspuns, cadavrul recuperat ne fuge; suntem nevoiți să facem cale-ntoarsă. Dacă știm, dar păstrăm tăcere, suntem amenințați să sărim în aer. Eul regesc al existenței noastre diurne, personajul nobil și puternic al cărui cuvînt, a cărui dorință e lege (poate porunci tuturora să stea sau să se ducă, să plece sau să rămînă), e subjugat acum de o putere superioară insesizabilă și forțat să rătăcească oriunde poruncește acest spirit posesiv din afară, încolo și încoace, înapoi și iar înapoi la furcile omului spînzurat. E obligat să o ia mereu de la capăt, să care iar și să poarte povara acelui obiect neînsuflețit, acel incub al vieții destrămate.

Noaptea pare fără sfîrșit, ca și cum timpul s-ar fi oprit pentru a face loc ritmului veșnic al acestei stranii damnații sisifice. Cînd oare vom redeveni liberi? Cînd oare se va sfîrși noaptea aceasta purgatorială a purificării noastre? Cîte povești are pentru noi noaptea aceasta teribilă — povești seducătoare și atractive, rău prevestitoare și vrednice de milă, doldora de întîmplări uimitoare! Ele se derulează pe măsură ce spectrul cărat de noi în spinare vorbește întruna. Și după fiecare vine provocarea: „Găsește răspunsul la enigma pe care ți-o propune aici viața. Despică pericarpul ce ascunde sîmburele strălucitor."

Vinovăția și inocența sunt rareori evidente. Ele sunt inaparente, intim întrețesute una cu alta într-un desen de o miraculoasă complicație. De pildă, cine a fost de vină că părinții au murit de inimă rea văzîndu-și fata calomniată și răpită? Nu îndrăgostiții sau istețul lor sfătuitor, ci regele care a fost păcălit de prefăcătoria unui fals ascet! Era un rege foarte asemănator cu regele ce se spetea acum cu problema cadavrului, foarte asemănător cu acest cîrmuitor de oameni care acceptase fruct după fruct, fără să le cerceteze, de la un impostor în strai virtuos. Evidentă e numai aparența; dedesubt zace ascuns ceva, realul. Și oricine se oprește doar la aparență va fi prins în mrejele ei înainte de a-și da seama. Se va pomeni înghițit într-un infern de dușmani inexplicabili, hărțuit ca frunza-n vînt fără nici un rezultat. Și, asemenea unui cadavru, povara

omisiunii sale îi va sări în spinare, îi va striga la ureche şi-şi va bate joc de el cu un rîset spectral, ironizîndu-l că nu izbutise să discearnă realul cînd acesta îi stătea în faţă la lumina zilei.

Omul care, mulţumit cu înfăţişarea sa, îşi ia libertatea să se considere drept şi integru, un erou, un rege în scaunul judecăţii, se înşală, şi propria-i nereuşită se prezintă în faţa lui într-un deghizament de ireproşabilitate, dar cu o exigenţă nefirească. Personajul aparent inofensiv (corespunzînd propriei sale bune păreri despre sine) îl duce într-o noapte care e exact contrariul zilei sale şi acolo îi impune obligaţia — neregească şi impură — de a căra cadavre ca un paria. Insul ales şi regesc e pus să facă munca unui paria, nu doar o dată, bine şi repede, aşa încît să poată uita numaidecît umilinţa, ci iarăşi şi iarăşi — de atîtea ori, de fapt, de cîte ori păcătuise, de cîte ori neglijase să cerceteze fructul oferit şi aruncase sîmburele. Fructul trebuie să-i pară, la urma urmelor, groaznic şi amar, la fel de amar ca o noapte infernală în contrast cu dulceaţa şi graţia unei zile regeşti.

Calvarul nu poate fi evitat. Vremea aparenţelor exterioare a trecut. Problema regelui e să devină cu adevărat şi pe de-a-ntregul el însuşi. Nu i-ar fi de nici un folos să protesteze că tot talmeş-balmeşul nefiresc ce izvorăşte din gura stîrvului nu are nimic de-a face cu el, deoarece acesta a stat deja şi-a aşteptat în faţa lui de multe ori, în lumina plăcută a zilei din sala tronului, unde, în calitate de cîrmuitor omniscient al regatului său, el ţinea judecată. Tot infernul şi confuzia aceasta reprezintă confuzia regatului său, regatul propriei sale vieţi — şi sunt şi ale noastre.

Nimic nu e departe de noi. Nimic nu poate fi tratat ca străin. Cînd punem distanţă între noi înşine şi altul ne înşelăm, şi urmările vor fi ale noastre. Aşa că du-te înapoi acum, du-te înapoi încă o dată; dă jos cadavrul trecutului din copacul-spînzurătoare la care tu însuţi l-ai osîndit. Şi pleacă urechea la glasul demonului persecutor: nici o altă voce nu se va adresa nopţii tale, nici o altă voce nu te va învăţa sau salva. Căci, oarecum, noi înşine suntem toţi eroii, ticăloşii şi eroinele din istoriile încîlcite pe care ni le

spune visul nostru infernal; şi, tot oarecum, noi suntem singura rezolvare a enigmelor pe care le va propune. Cadavrul e o închegare a propriului nostru trecut — cel neglijat, cel uitat. Neîmplinit, nesatisfăcut, totuşi încă nu mort, el ne va bîntui pînă cînd, în noaptea aparent fără sfîrşit, vom fi acceptat, recunoscut şi satisfăcut aspectul pînă atunci neadmis al propriei noastre existenţe.

Calitatea care în cele din urmă îl salvează pe personajul regal — firul Ariadnei ce-l călăuzeşte prin labirintul nopţii lăuntrice — e sinceritatea bunăvoinţei lui de a îndura munca aceasta, curajul lui în încercările cu care-l copleşesc puterile demonice. Asta îl susţine împotriva interogaţiilor enigmatice. Şi deoarece e pur, şi adevărat, şi capabil să depăşească limitările eului său regesc, fie şi înjugîndu-l în slujba puterilor întunericului, ce exaltare, ce consolare măreaţă îl aşteaptă! Drumul iniţierii noastre duce prin iadul încercării nedorite, dar autoimpuse, prin cîmpul de incinerare al omisiunilor noastre muribunde, către acea realitate superioară care şi între timp ne-a fost imanentă şi aptă să fie împlinită. Erorile, culpabilităţile noastre înseşi sunt aripile care ne vor înălţa pînă la sediul puterilor zenitale, acestea urmînd apoi să ne investească cu misiunea noastră. Dar între acele puteri şi eurile noastre prezente, între victoria noastră şi banalitatea mulţumirii noastre de sine, acolo ne aşteaptă să-i înfruntăm şi să-i satisfacem în mod absolut falsul ascet şi spectrul din cadavru.

Acesta din urmă e apărătorul, îndrumătorul, chiar dacă un simplu duh într-un corp lipsit de viaţă, nu un poet magistru ca acela care i-a călăuzit paşii poetului Dante, şi nici un înger păzitor ca acela ce i-ar fi putut sta alături unui copil. Căci regele acesta nu e nici poet, nici inocent. Cu toate acestea, glasul neaşteptat e de ajuns: în clipa cînd vorbeşte, omul care era nechibzuit cîştigă dintr-o dată ceea ce-i lipsea. Este adus la reflexivitate. Şi pe măsură ce poveştile se derulează, vechi şi totuşi mereu noi, regele este iniţiat într-o intuiţie largă şi pătrunzătoare. Nepăsătorul de altădată, inocentul ajunge să se poată măsura cu inamicul viclean, necinstit, perfect ascuns. Învăţat să înţeleagă reali-

tatea în deplinătatea ei, ghemul încîlcit de lumină *şi* întuneric, devenit capabil să distingă personajul ascuns îndărătul măştii, el se vede în cele din urmă în situaţia de a-l bate pe ipocritul viclean chiar pe terenul simulărilor cinice, preferat de el, căci vicleanul nu şi-a închipuit niciodată că naivul ar putea deveni mai viclean decît el. Eroul devine acum în realitate ceea ce mai înainte doar şi-a imaginat a fi — un rege. Regele real poate anihila umbra proprie oriunde s-ar ivi ea ca să intimideze şi să ucidă. Dar o personalitate nu e întreagă şi reală, regele nu e un rege valabil, pînă cînd nu-şi recunoaşte antagonistul, pînă cînd nu-şi descoperă cadavrul, acel fruct spînzurat din pomul vieţii lui, şi pînă cînd nu învaţă lecţia glasului drăcesc lăuntric.

Spectrul din cadavru reprezintă înaltul judecător din noi înşine, care înregistrează totul şi, cu o profundă înţelepciune, ştie dinainte toul. Cu un semn, această putere ne poate îndepărta de prăpastia calamităţii către care, cu toată energia şi univocitatea naturii noastre conştiente, tindem orbeşte. Este un eu mai înţelept decît cel pe care-l cunoaştem. Este o putere mai puternică decît regele ce ne dorim cu toţii să fim. Cînd suntem la nevoie, el vine, vine la noi şi ne avertizează cu un rîs dispreţuitor, apoi dispare. Şi încă o dată suntem singuri în noaptea cu vampiri şi cadavre, noaptea ce a produs glasul enigmatic. Nu putem face nimic ca să-l aducem înapoi. Suntem lipsiţi de apărare împotriva lui cînd decide să ne chinuiască; nu avem nici o cunoştinţă despre modul în care îi putem impune să se întoarcă.

O anumită relaţie s-a stabilit totuşi între rege şi spectru în timpul nopţii aceleia cu nesfîrşita ei serie de enigme şi rătăcirea încoace şi încolo de pe cîmpul morţii. A fost o comuniune de numai cîteva ceasuri fugitive, şi cu toate acestea o întîlnire veşnică. Cei doi s-au apropiat în acel răstimp cumplit tot atît de mult cît s-ar fi apropiat sau ar fi putut să se apropie pe tărîmul cu sînge cald al vieţii. Chiar şi ca un „Eu“ şi un „Tu“ vii, ei erau strîns legaţi unul de altul printr-o primejdie comună, sudaţi prin aceeaşi soartă. Fiecare l-a salvat pe celălalt şi, în virtutea acestei izbăviri

mutuale, întregului univers, inclusiv lumii spiritelor din înălțimi, i s-a acordat mîntuirea.

Regele corporal și spectrul acorporal, domeniul tangibil și cel invizibil, „Eul" regesc al luminii diurne și vocea spectrală a adîncurilor întunecoase ale nopții noastre (plină de ingeniozitate și înțelepciune intuitivă) fac o pereche. Nici unul nu poate exista fără celălalt; separați, amîndoi ar fi total neputincioși; împreună, ei alcătuiesc o singură unitate vie. Și, mai mult încă, dacă activitățile lor nu ar fi fost sincronizate, ei ar fi fost de asemenea pierduți. Regelui îi revenea să pună în practică faptele, inspirația venea însă de la duhul adîncului ascuns. Și în felul acesta, fiecare l-a salvat pe celălalt. Spectrul l-a izbăvit pe rege de osînda spre care era tîrît de cecitatea simplei conștiințe, iar regele l-a eliberat pe duh de trecutul în descompunere. Relația a fost aceeași ca și cea dintre Prințul Conn-eda și glasul alter egoului său fermecat din calul mițos.

Cînd, în sfîrșit și brusc, glasul a fost mulțumit că regele a atins punctul cunoașterii, atunci a devenit binevoitor, i-a semnalat pericolul mortal către care se îndrepta și l-a învățat ce anume să facă, în acest al doisprezecelea ceas, ca să se salveze. Căci ursita infernală pregătită pentru noi e cu adevărat mai teribilă decît merităm de fapt. Dar, pe de altă parte, diavolul oficiant nu e foarte greu de păcălit. Se propune o stratagemă, cea mai simplă cu putință, și totuși suficientă. Maestrul înșelăciunii e anihilat, calvarul e preschimbat într-o sărbătoare a bucuriei, iar regele își capătă deplinătatea puterii.

E important să observăm cum se petrece izbăvirea. Urmînd instrucțiunile îndrumătorului său, curajosul rege îi retează capul și-i smulge inima vrăjitorului celui rău. Apoi acestea sunt oferite spectrului care e temporar zeificat și instituit ca sălășluitor în cadavrul pregătit, ca o divinitate într-o icoană. Cu aceasta, vraja ce-i leagă atît pe rege, cît și pe spectru e ruptă. Celui dintîi, nemaisilit să rătăcească în noaptea ființei sale pe cîmpul de execuție și locul de înmormîntare ale trecutului său, i se îngăduie să se întoarcă la mărețul său palat; iar cel din urmă, nemaiosîndit să bîntuie

cadavrul vieții irevocabil duse ori să ridiculizeze cu enigme și toane conștiința regală, e pus în libertate, îngăduindu-i-se să părăsească locul morții. Și rezultatul e obținut deoarece prin această ofrandă partea personalității care fusese orgolioasă și ostilă a fost smerită în sacrificiu — printr-un act deliberat al eului conștient — și subordonată unei autorități lăuntrice, superioare și invizibile. Capul, cu alte cuvinte, era tocmai centrul greșelii regale și, prin pervertirea sa, implicase și inima. Ambele centre viciate au fost acum sacrificate și oferite ca jertfă autorității misterioase care se reafirmase în cele din urmă și indicase drumul către actul de eliberare violent, dar inevitabil.

Prin urmare, la sfîrșit, duhul, care păruse nu mai puțin viclean și revoltător decît cadavrul sau magicianul, se dovedește a fi mîntuitorul, spiritul oracular care ne vrea binele. Această chintesență invizibilă și insesizabilă a neîmplinirii noastre, spectru vocal al vinovăției noastre inconștient acumulate, se vădește a fi singurul din întreaga lume, singurul călăuzitor în bezna nopții ființei noastre, care ne poate salva din cercul magic al propriului nostru rău creat de noi înșine. Și tocmai faptul că în cele din urmă ne-am supus capriciului și voiei lui ne poate salva. Ne poate salva deoarece am dus la bun sfîrșit cu răbdare sarcinile pe care ni le-a impus, ca încercare sau în deriziune. Dintre toate componentele noastre care ni se desfac exploziv din ființă și apoi ne înconjoară, sub multiple și variate forme, el este cel mai înțelept. El pare, într-adevăr, a ști totul, tot ce s-a întîmplat vreodată nu numai cu noi, ci cu toate ființele, indiferent care, regi, cerșetori, criminali și femei mereu proaspete și frumoase, din țări foarte îndepărtate. Cu irezistibila forță de convingere a viselor, vagi și totuși exacte, glasul spectrului extrage pentru noi aceste figuri, le ridică întîmplător din puțul trecutului — puțul în care nimic nu se pierde, puțul adînc al uitării și rememorării — și ni le aruncă batjocoritor pe suprafața mesei sticloase a conștiinței noastre. Acolo suntem obligați să le examinăm. Suntem obligați să privim, să analizăm și să înțelegem din nou.

O transformare semnificativă a duhului a avut loc în clipa în care regele a trecut prin încercarea întrebărilor enigmatice. După ce amîndoi s-au descoperit unul pe altul şi după ce au fost uniţi prin lungul dialog în lucrarea comună de autosalvare mutuală, spectrul s-a despărţit de cadavru şi i-a permis regelui, care fusese înhămat exclusiv la îndeletnicirea cu copacul, să-şi vadă de drum. Apoi, cu un comportament modificat, spectrul s-a întors după ce cadavrul a fost aşezat în centrul cercului magic şi s-a instalat acolo ca un fel de zeitate, îndreptăţit fiind să i se aducă închinări şi cea mai înaltă jertfă, ofranda unei fiinţe omeneşti. Mai mult, prin aceasta o transformare a suferit apoi şi cadavrul. El a fost prefăcut din condiţia de stîrv spînzurat de copac în aceea de idol sfinţit din centrul locului de cult înconjurat de făclii pîlpîitoare. Preschimbat din ceva demn de dispreţ în ceva îndreptăţit la adoraţie, ticăloşia devenise acum o zeitate, radiind de putere, elocventă în binecuvîntare.

O „trăsătură importantă în multe basme", observă poetul filozof german Novalis, într-unul din aforismele sale inspirate şi inspiratoare, e aceea că „atunci cînd un lucru imposibil devine posibil, concomitent şi alt lucru imposibil devine pe neaşteptate posibil; atunci cînd omul se biruie pe sine, el biruie în acelaşi timp şi natura; atunci cînd se petrece o minune şi omului i se hărăzeşte plăcutul opus în chiar clipa în care neplăcutul opus îi devine plăcut. Condiţiile vrăjii, de pildă prefacerea ursului în prinţ în clipa în care începe să fie iubit etc. Poate că o prefacere asemănătoare ar avea loc dacă omul ar îndrăgi *răul* din lume; în clipa în care ar iubi boala sau durerea, ar ţine în braţe cea mai atrăgătoare voluptate, cea mai înaltă şi mai reală plăcere i-ar inunda fiinţa."[1]

Această concepţie, pe cît de îndrăzneaţă şi paradoxală, pe-atît de profundă, expune o trăsătură foarte adîncă a alcătuirii noastre psihice. Novalis atinge aici un adevăr, un adevăr obscur, dar verificabil, al vieţii umane. Şi acesta e adevărul revelat în povestea indiană despre rege şi cadavrul

[1] Traducere de Viorica Nişcov — *n. t.*

său. Un triumf decisiv pe cîmpul de luptă lăuntric al sufletului prilejuieşte o metamorfoză esenţială şi completă. Regele ia asupra sa atît spectrul, cît şi cadavrul, asumîndu-şi dubla povară. Şi prin aceasta îşi asumă aparent nesfîrşita sarcină de a rezolva întrebările enigmatice care-i sunt puse de acea fantomă dublă a nopţii sale lăuntrice. Acceptîndu-le, le-a şi acordat atenţia cuvenită, şi ele se transformă pentru el într-o imagine sacră şi un salvator. În clipa în care ele se schimbă pentru el, se schimbă şi el însuşi. Pînă şi întunericul din jurul său se transformă într-o auroră, strălucind de lumină din Lumina Lumii.

Peisajul din această istorie suferă trei transformări radicale ca reflexe ale stărilor spirituale ale regelui. Căci noi, fiecare dintre noi, suntem propria noastră lume: lumea pe care o cunoaştem se revarsă din noi, ne confruntă de jur împrejur şi se răsfrînge asupra noastră din exterior. Fastuoasa sală a tronului şi tot ce se petrecea acolo era un reflex al conştiinţei regelui, slăbiciunea, orbirea şi apatia eului mulţumit de sine. Terenul funerar întunecos era miezul putred al acestei cruste strălucitoare. Întocmai cum magicianul asasin era adevăratul miez al ascetului ipocrit, „Bogat-în-răbdare“, aşa şi această noapte era miezul zilei amăgitoare. Era o noapte prin care regele a fost silit să bîjbîie şi să şovăie. Aici nu mai rămăsese nimic din orgolioasa lui siguranţă. Vrăjit, cu zilele ameninţate, împleticindu-se încoace şi încolo, se îndrepta dibuind, fără să ştie, către o moarte perfidă. Dar toate ameninţările şi apariţiile crunte se dizolvă la ivirea glorioasă a Zilei celei Noi: ziua ivirii supralumii a Zeului Suprem.

Schimbă-te (aceasta e lecţia) şi vei locui într-o lume înnoită. Oricum ar fi, maiestuos în sala splendorii, torturat printre duhurile şi cadavrele propriului trecut sau în comuniune cu puterile supreme ale existenţei, nimeni nu face niciodată nici măcar un pas dincolo de hotarul propriei circumferinţe şi al sinelui său. Lumea şi toate lumile superioare pînă la ceruri şi cele inferioare pînă la infern nu sunt decît ale noastre: sfere, exteriorizate, ale propriei noastre fiinţe; producţii, izbucniri ale atotputernicei Māyā cre-

atoare ce ne determină forma existenţială şi ne ţine vrăjiţi în limitele vieţii noastre. Drumul regelui duce de la fastul regal terestru, prin tărîmurile morţii, la apogeul slavei. Atitudinea vidă a splendorii regale — fragilă şi osîndită — cuprindea în sine sămînţa morţii; dar calea morţii este ea însăşi calea iniţierii. Demonii din mormînt îşi întind gheara spectrală către beregată, iar viaţa confiscată de moarte e supusă la cazne; totuşi deznodămîntul este viaţa renăscută, eliberată pentru totdeauna de moarte, autointegritatea şi consacrarea.

Cine e atunci, printre noi, prinţul ales, binecuvîntat de soartă, despre care doamnele zîne cîntă:

„Iubirii de m-aş consacra,
Iubit pe-acest băiat l-aş vrea";

şi căruia dintre noi îi întinde Regina Nopţii, înveşmîntată în mantia înstelată a firmamentului, Flautul fermecat care biruie furia focului şi-a apei şi alungă orice primejdie? Cine — asemenea lui Tamino, aşa cum îl descrie Sarastro — este „bogat în virtute, modest şi milos"? Cine „vrea să-şi sfîşie vălul nopţii de pe ochi şi să privească în sanctuarul luminii supreme"? Sau cine dintre noi e vrednic să fie întîmpinat în încăperile templului de marele preot al lui Isis şi Osiris — mistagogul care prin drept divin poartă pe piept Septuplul Cerc solar al Ştiutorului?

În basmul magnific al celor douăzeci şi cinci de poveşti despre rege şi spectrul din cadavru, drumul transformării l-a purtat pe rege dincolo de lumea simplei aparenţe în realitatea fiinţei sale regeşti. A învăţat să integreze în viaţa sa ceea ce ignorase pînă atunci. A înfruntat şi a dat satisfacţie ansamblului exigenţelor vieţii asupra lui. Şi, ca urmare, dacă mai înainte doar purtase diadema, pe cînd şedea pe tronul vieţii şi se bucura de privilegiile regalităţii, acum a meritat-o. A devenit regele autentic, atotpătrunzătorul ochi al înţelepciunii, administratorul şi adevăratul reprezentant al puterii justiţiei. Acesta e mo-

tivul pentru care i s-a dat sabia „Invincibila", corespondent al „Excaliburului" arthurian din lac.

4

Revelaţia supremă, care a adus la apogeu iniţierile acestei nopţi misterioase şi dezmărginitoare, a fost cea pe care regele a primit-o cînd Shiva, Zeul Suprem, a ridicat pentru el vălul ignoranţei. I s-a arătat că are o natură mai înaltă decît bănuise el. O scînteie din focul empireic coborîse pe pămînt şi s-a încarnat într-însul, astfel încît el a devenit un „avatar", o manifestare în spaţiu şi timp a Fiinţei Infinite şi Nemuritoare. După ce avea să se bucure de răstimpul său de pe pămînt, avea să preia stăpînirea asupra tărîmurilor zeilor şi să se întoarcă în cele din urmă la acel izvor de foc suprem al vieţii şi puterii din care provenea, căci, deşi avea formă omenească, el era în esenţă divin şi se afla, prin urmare, dincolo de orice servitute umană. Shiva, Stăpînul Cosmosului, sălăşluia în el. În cel mai profund strat al său el era veşnic una cu Cel Suprem. Acesta e adevărul adevărului. Acesta e faptul interior, ultim, cel mai intim, care centrează şi furnizează deopotrivă începutul şi sfîrşitul tuturor celorlalte fapte ale existenţei şi experienţei existenţiale ale regelui. Giuvaerul strălucit şi fără de preţ din fructul trupului — închis în tecile cărnii, sentimentelor, raţiunii şi puterii de înţelegere — este identitatea esenţei vieţii muritoare cu Fiinţa Nemuritoare.

Shiva e Stăpînul Distrugerii: stăpîn al dezintegrării pulpei fructului urmate de revelaţia sîmburelui nepieritor. Shiva e Stăpînul Creaţiei: stăpîn al manifestării în cadrul spaţial şi temporal al puterii, al maiestăţii şi seninătăţii Transcendentalului. Shiva este Maestrul Yogăi: maestrul meditaţiei, al autoconcentrării şi al ochiului discernător; sabia lui sfîşie vălurile vieţii, deghizamentele mistagogului, aparenţele înşelătoare ale Māyei, pătrunzînd în străfundurile Fiinţei. Shiva e Regele Dansului: lumile acţiunilor şi întîmplărilor sunt fulgerări ale membrelor lui avîntate atunci

cînd, într-un extaz de autosatisfacţie, el îşi dansează dansul crud, nemilos, delirant şi sublim al universului.

Şi regele omenesc e un avatar, o încarnare sau o formă în curs de vizualizare a esenţei acestui zeu. Cei doi sunt separaţi — aparent — în spaţiu; regele e limitat ca statură, zeul nelimitat; regele e muritor în forma lui de existenţă, zeul e nemuritor; regele e limitat în cunoaştere, zeul nelimitat; regele are caracteristici omeneşti, zeul divine. Cu toate acestea, spaţiul care-i separă pe cei doi este el însuşi doar iluzia necesară spectacolului efemer al creaţiei. Dincolo de el nu e loc pentru dualitate. Muritorul şi zeul, cunoscătorul şi cunoscutul, adoratorul şi imaginea sacră sunt una.

Ca şi regele, şi noi trebuie să devenim stăpîni asupra lumii înfricoşătoare a spiritelor, căci ele sunt înăuntrul ca şi în afara noastră. Orice lucru din exteriorul nostru, fie că îl cunoaştem în relaţia sa propriu-zisă cu noi, fie că rămîne pentru noi fără semnificaţie şi necorelat cu mintea şi inima noastră, în realitate ne reflectă şi ne oglindeşte eurile lăuntrice. Asta ni se propune să învăţăm. Şi ni se propune să ajungem pe această cale a învăţării la înţelegerea fundamentală, ultimă şi supremă: aceea a identităţii noastre divine cu substanţa, conştiinţa şi beatitudinea pe care o cunoaştem ca „Dumnezeu". Aceasta e înţelegerea naturii absolute a Sinelui. Asta înseamnă descoperirea giuvaerului din miez. Asta e ultima experienţă în îndelungatul proces de iniţiere-integrare. Şi o dată cu ea vine şi cunoaşterea nemijlocită a faptului că noi, şi nu doar noi, ci şi toţi ceilalţi „tu", deopotrivă, ai nopţii şi zilei noastre înconjurătoare — suntem tot atîtea avataruri, deghizări, măşti şi autodedublări jucăuşe ale Sinelui lumii.

Aceasta e trezirea întru bucurie.

Regele însă, la împlinirea acestei iluminări, nu a renunţat numaidecît la temniţa cărnii sale. Dimpotrivă, s-a întors la tronul mundan din palatul „Eului" regesc. În chip asemănător, Conn-eda, eroul poveştii irlandeze, după ce a devenit membru al tărîmului Supranatural, s-a întors la rolul lui stabilit de pe pămînt. Prinţul, prin iniţierea sa, a devenit capabil să exercite o cîrmuire înţeleaptă în rîndul

oamenilor; la fel şi regele acesta hindus. Cunoscîndu-se pe sine ca încarnare a nemuritorului — lumină a celui suprem, scînteie sau rază din focul solar ceresc, central şi dătător de viaţă al universului — el a fost învestit ca purtător printre oameni al sabiei „Invincibila". Şi cei doi eroi au fost împăcaţi cu efemeritatea formelor lumii fenomenale; căci, deşi corpurile, deghizamentele, măştile şi costumele spectacolului vin şi pleacă, apar pe scenă, zăbovesc doar o clipă şi dispar pentru totdeauna, totuşi Sinele, miezul şi sîmburele diamantin al fiinţei lor, nu s-a născut niciodată şi nici nu va muri.

PARTEA A DOUA

Patru episoade din povestea de dragoste a Zeiţei

I. CREAŢIA INVOLUNTARĂ

Implicarea zeilor în ţesătura propriei lor creaţii, astfel încît ajung să fie, ca Abu-Cassem, victimele hărţuite ale creaturilor lor, încurcaţi în mrejele unei automanifestări nu întru totul voluntare, iar apoi batjocoriţi de rîsul avizat al propriului lor judecător lăuntric reflectat în exterior: iată miracolul universului. Aceasta e povestea tragicomică a lumii. Zeii, puterile supranaturale, sunt totdeauna ameninţaţi să cadă în capcana propriei lor fascinaţii. Ca negustorul tezaurizator din bazarele Bagdadului, ca tînărul Narcis, ei ajung să se cramponeze de propriile lor imagini reflectate — refractari momentan la trecere o dată cu trecerea timpului şi avînd decisiv nevoie de lovitura şocantă şi brutală a catastrofei izbăvitoare. Omul este micul creator al lumii; Dumnezeu, cel mare. Fiecare, împresurat de ficţiunile propriilor adîncuri reflectate, cunoaşte şi îndură autotortura cosmică. Şi puterea fatală care-i fascinează pe amîndoi e totdeauna marea zeiţă, Māyā, amăgirea de sine, creatoarea supremă a tuturor lumilor.

În miturile populare din India, trei personificări masculine preeminente ale Divinităţii sunt stăpîne peste univers: Vishnu, Shiva şi Brahmā. Cel dintîi, odihnindu-se într-o solitudine transmundană, dar cosmoconţinătoare, menţine întregul curs al istoriei lumii, îi asigură continuitatea şi coboară periodic în vîrtejul ei, ca salvator şi eliberator, pentru a restabili justiţia şi ordinea. Cel de-al doilea, spre deosebire de el, este divin în starea de imobilitate absolut retrasă. Cu privirea întoarsă spre interior şi absorbit în vidul

desăvîrşit al propriei fiinţe, el îşi fereşte conştiinţa de confuzia perpetuă a spectacolului lumii, refuzînd să privească acest ciclu autozămislitor şi autocaptiv de plăcere şi suferinţă pînă cînd vine timpul ca el să-l distrugă. Iar Brahmā este expresia creativă a totalităţii divine. Într-o activitate entuziastă, el desfăşoară jocul lumii din căldura lăuntrică a contemplaţiei absorbite în sine.

Vishnu poate fi privit ca aspectul care îmbrăţişează totalitatea, menţinînd netulburat totul în lăuntrul lui, aşa cum un om cufundat paşnic în somn susţine incidentele năucitoare ale unui vis; pe cînd celelalte două figuri divine denotă momentele dramatice opuse ale distrugerii şi creaţiei. Dar tustrei, de vreme ce sunt doar aspecte sau manifestări ale unui Insondabil unic, sunt ei înşişi în ultimă analiză produsele Māyei — în substanţă unu, dar în formă şi funcţii trei, în virtutea trucului oglinzii care sparge Totul în Multiplu. Māya este Mama. Māyā e farmecul cu ajutorul căruia viaţa se ispiteşte veşnic pe sine. Māyā e matricea, sînul nutritiv şi mormîntul.

O biografie hinduistă a acestei mari Mame, Ţesătoarea Lumii, ne e furnizată de *Kālikā Purāna*, un document relativ tîrziu al tradiţiei indiene. Termenul *purāna* înseamnă „vechi învăţături şi povestiri transmise din vremuri imemoriale". Există mai multe Purāne. Ele sunt cărţi sacre, alcătuite din materiale ce au coborît pe apele vaste şi puternice ale fluviului înţelepciunii indiene din primele veacuri ale cîntăreţilor şi vizionarilor vedici — mituri venerabile şi învăţături oraculare aduse de numeroşi afluenţi în albia principală. Ele sunt încărcate cu tot soiul de cunoştinţe populare. Şi toate încep prin a trata inepuizabila problemă a creaţiei, deşi în felurite moduri, din felurite puncte de vedere şi cu felurite manifestări ale semnificaţiei. Titlul *Kālikā Purāna* e derivat din Kālī, „Stăpîna Neagră", manifestarea indiană supremă a Zeiţei Mame. Ea e în mod vădit divinitatea dominantă a Indiei. Succinta lucrare dezvăluie în capitolele ei introductive o versiune a creaţiei şi a primelor zile ale universului care, pentru toţi cei familiarizaţi

cu tendinţa generală a tradiţiei hinduiste, are un efect oarecum de surpriză[1].

Creatorul, Brahmā, aspectul demiurgic, producător de lumi, al Divinităţii, şedea într-o meditaţie senină, generînd, din profunzimile însufleţite ale propriei sale substanţe divine şi atotconţinătoare, universul şi multitudinile lui de fiinţe. Un număr de apariţii izvorîseră deja în sfera timpului şi spaţiului din abisul stării sale yogice, viziuni de puritatea cristalului se precipitau brusc într-o formă întrupată. Şi acestea erau dispuse în jurul său într-un cerc liniştit, în timp ce el îşi continua transa creatoare. Îl înconjura grupul celor zece fii ai săi născuţi din cuget — acei preoţi şi vizionari supranaturali ce aveau să devină, mai tîrziu, strămoşii brahmanilor sfinţi. Şi pe lîngă ei, mai stăteau acolo „Stăpînii Creaturilor", zece cópii ale lui, de mai mici dimensiuni, care aveau să-l ajute în stadiile ulterioare ale creaţiei şi să supravegheze atunci procesele naturale ale cosmosului. Brahmā, scufundîndu-se şi mai mult în întunericul limpede al lăuntrului său, atinse o nouă adîncime: brusc, din viziunea sa izvorî cea mai frumoasă femeie neagră, înfăţişîndu-se goală privirii tuturora.

Ea era Aurora şi strălucea de o tinereţe vie. Nimic asemenea ei nu mai apăruse printre zei şi nimic asemănător nu avea să se mai vadă vreodată nici printre oameni, nici în adîncurile apelor, în palatele de nestemate ale reginelor şi regilor-şerpi. Valurile părului ei negru-albăstrui scînteiau ca penele de păun, iar sprîncenele oacheşe clar boltite alcătuiau un arc numai bun pentru Zeul Iubirii. Ochii ei, ca nişte potire smede de lotus, aveau căutătura vioaie, interogativă, a gazdei speriate, iar faţa, rotundă ca luna, îi era

---

[1] Destul de curios, deşi textul sanscrit al *Kālikā Purāna* a fost făcut accesibil în 1892 de Shrivenkateshvaram Press (Gangāvishnu Khamarāja), publicat la Bombey după un manuscris mai vechi, el n-a reuşit pînă acum să atragă atenţia savanţilor occidentali. Paginile ce urmează constituie, după cît se pare, prima traducere publicată a acestui text într-o limbă europeană. [Manuscrisul traducerii Dr. Zimmer e în limba germană. — J. C.]

ca o floare de lotus purpuriu. Sînii ei umflaţi, cu cele două sfîrcuri negre, erau de-ajuns ca să ia minţile unui sfînt. Suleget ca mînerul unei lăncii i se înălţa trupul, şi picioarele-i netede semănau cu trompe întinse de elefanţi. Strălucea de micile perle fine de sudoare. Şi pomenindu-se în mijlocul audienţei înfiorate, îi măsură nesigură cu privirea, după care izbucni într-un rîs blînd şoptitor.

Brahmā a devenit conştient de prezenţa ei, s-a ridicat din postura yogică şi a fixat-o cu o privire lungă şi înfocată. Apoi, cu ochii fizici încă aţintiţi asupra ei, Creatorul i-a îngăduit viziunii lui spirituale să alunece iar în propria-i profunzime, căutînd să afle — ca şi cei zece fii născuţi din mintea sa şi cei zece paznici ai erelor, „Stăpînii Creaturilor“ — care avea să fie misiunea acestei apariţii în derularea ulterioară a operei de creaţie şi cui avea să-i aparţină ea.

Cînd, ce să vezi, o a doua surpriză: din căutarea lăuntrică a lui Brahmā izvorî altă fiinţa — de astă dată un tînăr, superb, smead şi viguros. Mădularele lui erau puternice şi frumos plăsmuite. Pieptul eroic, cu marii lui muşchi pectorali, semăna cu o tăblie de mahon; şoldurile îi erau graţioase şi zvelte; sprîncenele nervoase i se îmbinau deasupra nasului. Răspîndea o mireasmă de flori şi era ca un elefant împuns de o dorinţă vehementă. Într-o mînă purta un steag împodobit cu imaginea unui peşte. Cealaltă mînă legăna un arc înflorit şi cinci săgeţi de flori. O uimire meditativă îi umplu pe cei zece fii născuţi din cuget şi pe cei zece paznici ai lumii cînd îl zăriră. În ei începu a se insinua dorinţa. Fiecare dintre ei simţea că începe a fi mînat de o tainică poftă arzătoare de a o poseda pe femeie. Şi aşa s-a ivit pentru prima oară dorinţa pe lume.

Noul venit, fermecător şi cîtuşi de puţin sfios, îşi întoarse chipul frumos către Brahmā, făcu o plecăciune şi întrebă: „Ce trebuie să fac? Învaţă-mă, rogu-te. O fiinţă înfloreşte numai săvîrşind lucrarea în vederea căreia a fost concepută. Atribuie-mi un nume potrivit. Dă-mi o locuinţă şi, de vreme ce tu eşti creatorul a toate, o soţie.“

Brahmā rămase tăcut o clipă, uimit de propria-i lucrare. Ce se strecurase oare din el? Despre ce era vorba? Apoi se

adună şi-şi puse sub control conştiinţa, concentrîndu-şi încă o dată spiritul. Surprinderea a fost biruită. Stăpîn iarăşi pe sine, Creatorul Universului se adresă remarcabilei sale creaturi şi-i prescrise domeniul de activitate.

„Ai să rătăceşti pe tot pămîntul", spuse el, „stîrnind tulburare în bărbaţi şi femei cu arcul şi săgeţile tale de flori, făcînd ca în felul acesta să se petreacă creaţia perpetuă a lumii. Nici un zeu, nici un spirit ceresc, fie el demon sau duh rău, divinitate-şarpe sau spiriduş, nici un om şi nici un animal, nici făpturile zburătoare sau cele înotătoare, nimeni nu va fi ferit de ochirea ta. Şi chiar şi eu însumi, precum şi atotdomnitorul Vishnu şi Shiva însuşi, ascetul nemişcat ca o stîncă şi cufundat în meditaţie, noi trei vom fi de asemenea în puterea ta — ca să nu mai vorbim de alte existenţe înzestrate cu răsuflare. Vei lucra, pe nesimţite, asupra inimii şi vei trezi acolo plăcere, provocînd astfel creaţia mereu reînnoită a lumii vii. Căci inima va să fie ţinta arcului tău, iar săgeţile tale vor aduce bucurie şi beţie tuturor fiinţelor însufleţite. Iată, aşadar, sarcina ta. Prin ea vei duce mai departe clipa creaţiei universului. Primeşte acum, o, Supremă Fiinţă, numele ce ţi se potriveşte."

Brahmā, întorcîndu-se către cei zece fii născuţi din cugetul lui, îşi întrerupse vorbirea şi-şi reluă postura şezîndă de pe lotus. Cei zece îi citiră pe chip şi înţeleseră. Au ştiut, au fost unanimi în cunoştinţa lor şi au vorbit. „De vreme ce, o dată cu apariţia ta, ai stîrnit spiritul Creatorulului, vei fi cunoscut în lume sub porecla de „Smîntînitorul Spiritului"; iar numele îţi va fi „Dorul Iubirii", din cauză că forma ta trezeşte dorinţa iubirii; ai să fii numit „Îmbătătorul", deoarece tu răspîndeşti beţia."

Apoi „Stăpînii Creaturilor" i-au atribuit o locuinţă şi o soţie. „Mai puternice decît săgeţile lui Vishnu, Shiva şi Brahmā", intonară ei, „sunt săgeţile arcului tău de flori. Cerul şi pămîntul, adîncurile abisului şi empireul lui Brahmā îţi vor fi locuinţa: tu eşti Atotpătrunzătorul. Oriunde vor exista creaturi însufleţite, copaci sau livezi, chiar şi pe tronul lui Brahmā din zenit[1], vei locui şi tu. Iar

---

[1] Brahmaloka, cf. *supra*, p. 86, nota 1.

Stăpînul Daksha, cel dintîi „Stăpîn al Creaturilor", îți va hărăzi soția pe care ți-o dorești." Astfel își făcură cunoscută hotărîrea, întorcîndu-se apoi, cu o plecăciune plină de respect, către înfățișarea lui Brahmā.

Brahmā reprezintă conștiința originară a tot ceea ce e cuprins în univers, de unde rezultă că el e capabil să rostească numai adevărul. Chiar dacă adevărul îi cere să se indice pe sine ca una dintre victimele Zeului Iubirii, el o face fără ezitare sau constrîngere. El e lumină pură, lumina spiritului — nu o ființă de tip semiomenesc, ca divinitățile homerice de pe Olimp, care se tem de riscuri și își iau măsuri de precauție. Brahmā este atotdivin, o personificare a luminii creatoare a conștiinței, și așa rămîne, chiar și atunci cînd e copleșit de dorință pentru femeia divină, care este întruparea farmecului irezistibil.

La fel, „Dorință", Kāma, Zeul Iubirii, e o forță pură, direct operativă, indiferent de consecințele posibile. Auzind cuvintele rostite de Brahmā, de cei zece fii născuți din cuget și de cei zece paznici, el își ridică arcul de flori, asemănător cu sprîncenele unei femei frumoase, și-și pregăti cele cinci săgeți de flori, numite „Stîrnitoarea Paroxismului Dorinței", „Incendiatoarea", „Înnebunitoarea", „Pîrjolitoarea" și, respectiv, „Aducătoarea Morții". Apoi se făcu nevăzut. „Chiar aici și fără nici o clipă de întîrziere", gîndi el, „voi încerca puterea supremă dată mie de Brahmā chiar pe sfinții aceștia și pe însuși Creatorul. Iată-i pe ei toți și iat-o și pe această femeie minunată, Aurora; îi voi face, unul după altul, victimele armei mele. Căci nu mi-a spus oare chiar Brahmā: «Eu, Vishnu și chiar Shiva vom fi supuși puterii săgeților tale?» Ceea ce Brahmā a făcut cunoscut, eu voi aduce la îndeplinire."

O dată hotărît, luă poziția unui arcaș, puse o săgeată-floare în struna-floare și încordă arcul într-o mare curbă. Prinseră a sufla atunci adieri îmbătătoare, grele de miresmele florilor de primăvară, și ele răspîndiră extazul. De la Creator pînă la cel din urmă dintre fiii săi născuți din cuget, zeii au fost înnebuniți, unul după altul, de loviturile tulburătorului, firile lor suferind numaidecît o schimbare de mari proporții. Au

continuat să se uite la Aurora, dar cu alți ochi, și vraja dragostei a sporit în ei. Frumusețea tinerei femei n-a făcut decît să ducă mai departe și să intensifice beția dezlănțuită. Aveau porniri sălbatice cu toții și simțurile lor erau invadate de poftă. Într-adevăr, încîntarea era atît de puternică, încît atunci cînd cugetul pur al Creatorului o percepu pe fiica sa prin acest mediu perturbat, simțirile și impulsurile sale trezite i se deschiseră nemijlocit, cu toate atitudinile și manifestările fizice spontane, în văzul întregii lumi. Și-n vremea asta, femeia își arăta, pentru prima oară în lunga poveste de dragoste a universului, semnele propriei sale agitații. Simulările de sfiiciune alternau provocator în mijirea abia desluşită a acestei dimineți a lumii cu vădite eforturi de stimulare a admirației amoroase. Profund lovită de săgeata Zeului Iubirii, ea stătea tremurînd sub toate privirile ce-i măsurau cu dorință crescîndă trupul, cînd ascunzîndu-și rușinată chipul în brațe, cînd ridicîndu-și iar ochii ca să arunce ocheade. Și-o străbătu din creștet pînă-n tălpi un fior de agitație emoțională, ca unduirea valurilor pe curgerea fluviului sfînt Gange. Brahmā, privindu-i evoluția, începu a scoate aburi, pofta de ea îl birui cu totul. Iar cei zece fii născuți din cuget, precum și cei zece „Stăpîni ai Creaturilor“ stăteau ca pe jăratic. Astfel și-au făcut intrarea în lume emoțiile, o dată cu atitudinile adecvate și semnele lor naturale.

Zeul Iubirii observă totul și fu mulțumit că puterea dăruită lui era pe potriva misiunii ce-i fusese încredințată. „Pot îndeplini lucrarea ce mi-a fost atribuită de Brahmā“, hotărî el, și o extraordinară mulțumire de sine îi inundă ființa.

Asistenței îi mai era însă rezervată încă o mare surpriză. În timp ce vraja dragostei îi subjugase pe Creator, pe Zeiță și întreaga adunare, iar Zeul Iubirii era încîntat de eficacitatea puterii sale, Shiva, arhiascetul izolat și distant al zeilor, fusese smuls pe neștiute din liniștea autoabsorbirii sale. Așezat în postura sa yoga, el sosi plutind prin regiunile văzduhului. Și cînd ajunse aproape de locul pleiadei încinse de dragoste și văzu situația penibilă în care se găseau Brahmā și fidelii săi, izbucni de-a dreptul într-un hohot cascadat de rîs disprețuitor. Și urmă să rîdă, și rîse, și

rîse şi, de parcă asta n-ar fi fost de ajuns, strigă batjocoritor: „Bravo, bravo, bravo!“ Apoi îi făcu pe toţi de ruşine cu o mustrare: „Brahmā, ce se-ntîmplă de fapt aici? Ce te-a adus în starea asta? Vederea propriei tale fiice? Ci Creatorului nu-i şade bine să nesocotească preceptele Vedelor: «Sora va fi ca mama, iar fiica va fi ca sora!» Iată ce spun Vedele — legile revelate chiar de gura ta; şi-acum, dintr-un prisos de dorinţă, ai uitat totul? Brahmā, universul e întemeiat pe statornicie. Cum poţi oare să-ţi pierzi cumpăna în felul acesta doar din pricina unei biete dorinţe? Şi toţi yoginii aceştia de soi, fiii tăi născuţi din cuget şi „Stăpînii Creaturilor“, sfinţii care sunt în stare să privească însăşi divinitatea fără să li se tulbure facultăţile, oare şi ei au fost copleşiţi de vederea unei femei? Cum de-a izbutit Zeul Iubirii să vă facă una ca asta, tocmai el, atît de lăsător şi lipsit de discernămînt cum este? Blestemat fie el prin a cărui putere frumuseţea femeii ajunge să fure integritatea, iar spiritul e lăsat pradă talazurilor dorinţei!“

Cînd Brahmā auzi vorbele acestea, mintea i se despică în două: pe de o parte i se reafirmă natura originară, dar pe de alta rămase şi persoana dominată de concupiscenţă. Valuri de fierbinţeală i se revărsară în jos prin mădulare. O poftă de a poseda întruparea dorinţei sale vui în el, cu toate acestea îşi birui preschimbarea pătimaşă a firii sale şi izgoni icoana femeii. În aceeaşi clipă, o explozie de sudoare îi acoperi tot trupul, căci dorinţa, chiar alungată, nu poate fi nimicită. Şi din picăturile acestea s-au născut aşa-numitele „Spirite ale Răposaţilor.“

Spiritele Răposaţilor aveau să devină strămoşii rasei omeneşti, prezenţele ancestrale care devorează ofrandele aduse morţilor. Ele şed pe paie. Trupurile lor sunt negre ca negreala pentru gene, iar ochii le sunt ca lotuşii albaştri-închis. Ele sunt Părinţii, ale căror forme carnale sunt distruse pe rugurile de la locul de incinerare. Totuşi ele rămîn, tînjind după ofrandele funerare, fiindcă fără acestea şi fără cultul filial al descendenţilor, ar isprăvi detot cu existenţa, îndurînd cea de-a doua moarte, pierzîndu-şi pînă şi lamentabila aparenţă fantasmatică de viaţă

trupească de care se agață cu atîtea tenacitate. Ele nu-și doresc decît să se mențină, dar nașterea lor din picăturile de sudoare produse de Brahmā atunci cînd și-a înăbușit dorința denotă totuși că, deși năzuința aceasta e cea mai umilă și mai sărăcăcioasă manifestare a pulsiunii vitale universale, ea este unica substanță înzestrată cu forța irezistibilă ce-i împinge pe îndrăgostiți unul spre celălalt, aduce armăsarul la iapă și-i inspiră chiar și pe zeii supramundani.

Pe cînd Creatorul, Brahmā, Cel-cu-patru-capete, își elimina pasiunea prin pori, celelalte divinități se străduiau și ele să-și limpezească simțurile. Transpirația lui Daksha, Îndemînaticul, cel mai vîrstnic dintre „Stăpînii Creaturilor", curse pe pămînt și din ea se ivi o femeie splendidă, lucind ca aurul lustruit, emanînd fericire și cu mădularele zvelte. Șase dintre fiii născuți din cuget ai lui Brahmā au reușit să-și domine jocul simțurilor fără urmări, dar din ceilalți s-a revărsat sudoare, și aceasta s-a preschimbat în alte varietăți de prezențe ancestrale: cei așa-ziși „care au murit cînd le-a venit sorocul" și cei „care mănîncă ofrandele". Cu ei a fost întregită toată gama creaturilor create, provenite din Brahmā și împlinind lumea. La drept vorbind, ele au fost aduse la viață prin intermediul celei pălite de iubire, Aurora, și producerea lor fusese nepremeditată. Printr-un proces involuntar, creația parcursese încă o treaptă și toată gama de ființe predestinate să umple lumea fusese completată prin adăugarea unei mulțimi de creaturi neconcepute pînă atunci — mulțimea morților. Numărul lor e mai mare decît cel al viilor. Ei sunt „marea majoritate".

Brahmā se purificase de poftă, dar ghimpele vorbelor lui Shiva îl supără. Sprîncenele i se încruntară și iritarea se îndreptă împotriva divinității cu arcul. Pricepînd iute și speriat atît de Brahmā, cît și de Shiva, zvăpăiatul tînăr zeu își lepădă săgețile. Brahmā însă îl și blestema cu un glas pe care intensitatea mîniei i-l făcea și mai teribil. „De vreme ce Zeul Iubirii, cu săgețile lui de flori, m-a dezonorat în ochii tăi, o, Shiva", spuse Brahmā, „să tragă atunci și

ponoasele faptei sale. Cînd înflăcărarea lui peste măsură va atinge într-o bună zi asemenea proporţii încît va slobozi o săgeată şi asupra ta, străbătîndu-ţi calmul de nepătruns, fie ca o privire a ochiului tău median să-l prefacă în cenuşă."

Într-un moment critic dintr-un capitol ulterior al romanului lumii, blestemul acesta avea să se realizeze cu adevărat, determinînd noi surprize în desfăşurarea intrigii imprevizibile, dar pînă una, alta, rămînea doar o amenintare cumplită. Afurisit de Creator, şi încă de faţă cu Shiva, al cărui păr reprezintă vasta întindere a eterului, el se înspăimîntă de-a binelea şi, ca să poată controla situaţia, se făcu din nou vizibil. „De ce mă blestemi", protestă el, „cu un asemenea blestem? Nu-i oare adevărat că oricine îţi urmează hotărîrea divină e slobod de vinovăţie? Tot ce am făcut e ceea ce tu însuţi ai spus că este în sarcina mea. Ai arătat că tu însuţi, Vishnu şi Shiva aveţi să fiţi victime ale arcului meu; n-am făcut decît să-ţi pun la încercare vorbele. Nu mă poţi învinui pentru asta. Aşa că îmblînzeşte-ţi grozavul blestem."

Creatorul se arătă mai clement. „Fecioara, Aurora, este fiica mea", explică el. „Te-am blestemat fiindcă m-ai ales drept ţintă în prezenţa ei. Acum mi s-a stins mînia şi-ţi voi spune ce sfîrşit va avea blestemul tău. Ochiul lui Shiva te va preface în cenuşă cu o privire fulgerătoare, dar cînd Shiva, arhiascetul, îşi va lua o soţie, vei căpăta alt trup." Brahmā dispăru din faţa tuturor privirilor. În acelaşi timp, iute ca vîntul, Shiva se întoarse la locul său de meditaţie. Daksha făcu semn către splendida femeie care ieşise din sudoarea propriului său acces de emoţie şi i-o dărui tînărului Zeu al Iubirii ca să-i fie tovarăşă de viaţă. Apoi îi spuse celui dintîi soţ de pe lume numele femeii lui; numele ei era Rati, „Desfătare".

Ca fulgerul era de luminoasă, iar ochii îi erau de gazelă sperioasă. Zeul Iubirii îi privi arcul sprîncenelor şi, într-o clipă de incertitudine, se întrebă: „Oare Creatorul mi-a aşezat arcul, „Stîrnitorul Nebuniei", deasupra ochilor ei? Apoi îşi dădu seama că mişcările ei erau repezi şi privirile pătrunzătoare, aşa încît nu-şi mai socotea săgeţile foarte

iuți sau ascuțite. Dulceața răsuflării ei îi zdruncină credința în puterea adierilor primăvăratice de miazăzi, grele de miresme, care stîrneau în inimă dorul dragostei. Și sînii ei împungeau ca doi boboci de lotuși aurii; sfîrcurile lor negre erau ca două gîze negre-albăstrii atîrnîndu-le în vîrf. De la jumătatea distanței dintre ei, ivindu-se imperceptibil și alcătuind o linie subțire pînă la buric, se desena un fir lucios de puf delicat ce-i reaminti zeului de coarda arcului său, care era făcută dintr-un șir de insecte zumzăitoare. Picioarele ei erau la fel de netede ca lemnul suliței lui. „Cum oare!" cugetă el, „mă orbește cu propriile-mi arme?"

Ciuruit astfel chiar de tirul săgeților lui, cu simțurile ademenite, uită de blestemul grozav pe care-l aruncase Brahmā asupra lui. „Cu femeia asta ca soție", îi spuse el lui Daksha, „cu femeia aceasta a cărei înfățișare este o vrajă absolută, aș fi în stare să-l scot din minți pe Shiva însuși, acest model de netulburare, ca să nu mai vorbesc de celelalte făpturi de pe lume. Oriunde mi se va încorda arcul către o țintă, această Māyā, această «Iluzie» — numită «Femeia» sau «Răpitoarea» — își va dezvălui fața frumoasă. Și chiar dacă urc în sălașele zeilor, cobor pe pămînt sau mă cufund în cele mai adînci prăpăstii ale infernului, pretutindeni și totdeauna surîsul ei blînd va fi cu mine. Ea îmi va fi însoțitoare, exercitîndu-și autoritatea asupra tuturor creaturilor universului — întocmai cum Lakshmī, Zeița Lotusului, e nedespărțită de Vishnu și cum șarpele de aur al fulgerului e legat de ființa norului."

Zeul Iubirii o luă lîngă el pe Zeiță — așa cum Vishnu a adus-o la pieptul său pe frumoasa Lakshmī după ivirea ei din apele Oceanului Cosmic. Alături de ea, el arăta ca un nor scund de seară învăpăiat de razele soarelui. Întocmai cum un yogin atrage în sine puterea cunoașterii, la fel și tînărul Zeu al Iubirii, plin de o nemărginită bucurie, a atras-o pe Rati la pieptul lui, și ea era bucuroasă de îmbrățișarea copleșitoare a iubirii lui mărețe.

Așa se desfășoară creația, conform acestui mit remarcabil: prin surprize, acte involuntare și răsturnări subite. Creația lumii nu este o lucrare săvîrșită, încheiată într-un

anumit interval de timp (să zicem şapte zile), ci un proces ce continuă de-a lungul întregului curs al istoriei, remodelînd necontenit universul şi precipitîndu-l în fiecare clipă iarăşi. Asemenea corpului omenesc, cosmosul e parţial construit din nou, noapte de noapte, zi de zi, el rămînînd viu printr-un proces de nesfîrşită regenerare. Dezvoltarea lui se face însă prin evenimente abrupte, crize, întîmplări surprinzătoare şi chiar accidente traumatizante. Totul e pe veci sortit eşecului, dar tocmai aceasta e împrejurarea ce face cu putinţă dezvoltarea miraculoasă. Marea totalitate se hurducă dintr-o criză într-alta; acesta e modul propriu de deplasare, precar şi oripilant, cu ajutorul căruia se mişcă.

Interpretarea procesului universal ca o criză continuă era respinsă de generaţia anterioară ca o viziune despre viaţă nejustificată şi pesimistă; starea treburilor lumii însă aproape impune astăzi spiritului nostru o atare concepţie. Calamitatea e circumstanţa normală, pe ea se bizuie atît lupta noastră pentru ordine, cît şi iluzia încurajatoare că există o certitudine finală. „A fost uneori un paradox, dar acum timpul aduce dovezi în acest sens." Şi totuşi nu se poate spune că mitul hinduist este pesimist. Dimpotrivă, deşi îşi prezintă seria neîntreruptă de situaţii critice şi traumatizante ca pe ceva de la sine înţeles, mitul, în felul său, e în mare măsură optimist. Brahmā, în cunoaşterea sa atotcuprinzătoare, trebuie să fi fost conştient de riscul pe care şi-l asuma cînd l-a încunoştiinţat pe Zeul Iubirii de puterea arcului de flori, spunîndu-i că era capabil să-i copleşească chiar pe Shiva, Vishnu şi pe el însuşi, Creatorul Universului. Cu toate acestea, a fost absolut sincer. Nici n-ar fi putut fi altfel, deoarece jumătăţile de măsură nu-i stăteau în fire. Adevărul este însăşi fiinţa Creatorului. Brahmā (Realitatea transcendentală şi Adevărul întrupat) a fost adevărat, prin urmare, nu numai faţă de adevăr, ci şi faţă de sine atunci cînd a făcut cunoscut secretul primejdios al arcului. Dorinţa şi umilinţa se puteau repercuta asupra lui ca urmări nepremeditate ale dezvăluirii, dar posibilitatea unor atare eventualităţi nu era de ajuns ca să-l reţină; căci tot atît de nepremeditat avea să survină ceva care să-l salveze. Cu

alte cuvinte, pînă şi în dezordinea întîmplărilor naturale există o anumită siguranţă tainică, o putere ascunsă ce produce echilibrările surprinzătoare datorită cărora pînă la urmă vehiculul destinului nostru izbuteşte să nu fie răsturnat sau sfărîmat. Cu toate vexaţiunile îndurate cît timp creează lumea şi o menţin recreînd-o pururi reînnoită, forţele divine rămîn mereu fidele naturii lor esenţiale. Iată de ce ele nu sunt niciodată frustrate finalmente de către violenţa teribilă, inoportună şi sufocantă a evenimentelor.

Aşa cum sunt personificate în divinităţile miturilor indiene care le fac vizibil modul de acţiune, puterile ce modelează lumea sunt reprezentate ca bizuindu-se pe propria lor inteligenţă şi ca ştiind să piardă cînd le vine sorocul, totdeauna încredinţate că elementul neprevăzut, ce pare a le pune pentru moment în încurcătură, le va veni în ajutor curînd şi va înclina balanţa în favoarea lor. Dar deşi în cele din urmă ele urmează a fi salvate, deocamdată sunt supuse celor mai grele încercări şi împovărate cu misiuni înfiorător de dificile, silite fiind să suporte cele mai surprinzătoare revelaţii despre ele însele şi chiar să treacă prin dislocarea personalităţii lor îndrăgite şi prin sacrificarea trupurilor lor vizibile sau, dacă nu, sunt obligate să îndeplinească sarcini neobişnuite pînă atunci pentru ele, ba chiar unele în dezacord cu rolul lor universal. Lui Brahmā bunăoară i se cere să realizeze şi să admită că nu este în exclusivitate ceea ce-şi imagina el însuşi a fi, şi anume o intuiţie divină şi universală, de limpezimea cristalului, o forţă vizionară pur spirituală şi o înţelegere atotcuprinzătoare. De fapt, puterea în temeiul căreia el plăsmuieşte lumea şi care îşi află proiecţia din el este exact contrariul. El se revelează pe neaşteptate ca fiind farmecul orbitor al sexului, libidoul întrupat în forma seducătoare a Femeii. Brahmā devine astfel conştient de propria-i capitulare profundă şi fără condiţii în faţa forţei oarbe ce propagă existenţa şi ridiculizează spiritul pur cufundat în meditaţie netulburată. Zeul acceptă această revelaţie, faptul acesta surprinzător referitor la natura propriei sale fiinţe, această parte a sa, neprevăzută, care se iveşte din adîncul său. El se împacă cu Zeul Iubirii.

Şi, cu toate că acea divinitate urmează a fi şi ea supusă unor consecinţe chinuitoare, chiar şi morţii — deşi credea că este integral viaţă —, Zeul Iubirii, ca şi Brahmā însuşi, urmează a fi restaurat.

Interdependenţele ironice ale puterilor şi surprinzătoarele paradoxuri ale efectelor lor asupra celorlalţi ca şi asupra lor înseie îşi găsesc o expresie vie în aventura imediat următoare a poveştii. Deşi împăcat cu Zeul Iubirii, Brahmā simte încă arsura înţepăturii pe care i-a produs-o inflexibilitatea lui Shiva. Brahmā se făcuse nevăzut, dar şi aşa, rana spirituală încă nu i se închisese. „De faţă cu cei sfinţi, cu fiii mei, Shiva m-a umilit socotindu-mă plin de dorinţa după femeie", cugetă Brahmā. „Dar este oare Shiva însuşi cu adevărat mai presus de o atare dorinţă, încît să fie cu neputinţă a crea o femeie care să-l mişte? Ce icoană feminină îi păstrează în adîncurile lui spiritul — acea femeie care să-l înveţe dispreţul pentru yoga sa, care să-l tulbure şi să-i devină mireasă? Cine o fi ea, dacă nici Zeul Iubirii nu-i poate zdruncina echilibrul? Cuvîntul «femeie» e incompatibil cu yoga sa nemăsurată şi totuşi cum oare îşi poate lumea continua dezvoltarea, cum se poate ea împlini şi îndrepta către distrugerea pe care nimeni altul decît Shiva nu o poate face să se petreacă, dacă nu-şi ia el însuşi o soţie? Unii dintre cei mari de pe pămînt urmează a fi ucişi de mîna mea, alţii de puterile lui Vishnu, mulţi însă de acţiunea lui Shiva. Dacă ar rămîne departe şi liber de orice pasiune, el ar fi inapt pentru orice altă lucrare în afară de yoga lui."

Cugetînd astfel, Brahmā privi din înaltul său către pămînt, unde încă se mai aflau Daksha şi ceilalţi şi unde-l zări şi pe tînărul Zeu al Iubirii, unit în bucurie cu Rati cea frumoasă şi fericită. Brahmā coborî în sfera inferioară, se făcu iarăşi vizibil, se îndreptă spre perechea împătimită şi i se adresă prevenitor zeului.

„Cum mai străluceşti, unit cu soaţa ta, şi cum străluceşte şi ea împreună cu tine! Ca luna şi noaptea, ca noaptea şi luna este unirea voastră luminoasă. Mărit prin această unire, tu ai să fii steagul tuturor lumilor şi al tuturor fiin-

ţelor. Aşa că, pentru binele întregului univers, du-te acum la Shiva şi fă-l nebun de dorinţă, pentru ca astfel să-şi poată lua o soţie şi să-şi găsească fericirea într-însa. Du-te şi descumpăneşte-l, scoate-l din minţi, în pustietatea înverzită, printre piscurile şi cascadele munţilor unde trăieşte în singurătate. Nimeni altul decît tine nu o poate face. Renunţînd la femei, el şi-a cîştigat autocontrolul desăvîrşit. Dar dacă i s-ar trezi vreodată înclinaţia de a iubi, el i-ar îngădui să crească, şi atunci ar lua sfîrşit şi blestemul care te apasă."

Zeul Iubirii îi răspunse: „Cum porunceşti! O să mă duc la Shiva şi dorinţa o să-l tulbure. Arma principală însă e femeia; creează-mi o femeie care să poată stîrni interesul lui Shiva de îndată ce i-l trezesc. Deşi pot stîrni în zeu un dor nebun, nu văd nicăieri o femeie atît de răpitoare, încît să desăvîrşească vraja. Zămisleşte-o pe cea de care avem nevoie."

Atunci, gîndind în sinea lui: „O voi crea pe cea seducătoare", patriarhul Cosmosului, Brahmā, recăzu în lăuntrul său şi se cufundă într-o nouă stare de extaz productiv. Dar nu o zeiţă, ci un tînăr se închegă din suflarea ce i se revărsă prin nări — tînărul numit „Primăvară", însoţit de un vînt încărcat de flori. Zumzăiau albine-n jurul lui. Era împodobit cu mlădiţe de mango şi boboci de lotus. Era măreţ. Chipul îi era strălucitor ca luna, părul negru-albăstrui ca noaptea, ţinută somptuoasă şi puternică, mîinile neiertătoare. Şi-n clipa în care întruchiparea lui ţîşni în lumină, ca o inflorescenţă, vînturi înmiresmate suflară-n toate zările, toţi arborii înfloriră, iazurile şi lacurile se îmbrăcară-n lotuşi, iar păsările prinseră a cînta.

Brahmā, dîndu-şi seama de noua prezenţă, îl privi cu bunăvoinţă şi se adresă prietenos fiului său mai mare, Zeul Iubirii. „El îţi va fi de-a pururi prieten şi însoţitor şi, ca şi tine, va aduce lumea într-o stare pătimaşă. Cu el vor merge încă doi, Vîntul de Miazăzi, încărcat de miresme, şi Cheful de Dragoste. Cu Rati au să meargă toate Gesturile de Iubire, Răceala Provocatoare, Ispita fără Voie şi celelalte, toate fiind la ordinele tale. Cu această mică oaste îl vei

înfrînge pe Marele Zeu şi prin această victorie vei prilejui creaţia necurmată a lumii. Du-te unde ţi-e voia. Şi între timp, eu mă voi scufunda încă o dată şi-o voi aduce la viaţă pe femeia menită să desăvîrşească lucrarea vrăjii tale."

După ce ascultă vorbirea celui mai vîrstnic dintre zei, Zeul Iubirii, împreună cu mica lui oştire de ajutoare, se înclină respectuos şi porni în căutarea lui Shiva; dar Brahmā, oarecum îngrijorat, ţinu sfat cu Daksha şi ceilalţi „Stăpîni ai Creaturilor" şi cu cei zece fii născuţi din cugetul său. „Cine ar putea fi", întrebă el, „viitoarea consoartă a lui Shiva? Ce femeie l-ar putea oare momi din adîncurile concentrării sale?" Căzu apoi pe gînduri şi după un timp hotărî: „Aurora! Doar ea! Aurora! Māyā: Iluzia Cosmică a lui Vishnu însuşi, care mă susţine atît pe mine, cît şi universul! Ea este principiul mişcător al lumii. Ea e singura care-l poate ademeni. Ea poate tulbura şi cea mai adîncă viziune yogică. Ea e născătoarea atotfiinţării. Daksha, trebuie să te duci şi, cu ofrande şi daruri potrivite, să o convingi pe Mama Universală să consimtă mai întîi să se nască în chip de fiică a ta, iar apoi să devină soţia lui Shiva."

Daksha recunoscu înţelepciunea hotărîrii şi fu gata să-şi joace rolul. Se duse pe ţărmul opus al Oceanului Divin de Lapte, marea cea nesfîrşită şi nemuritoare a fericirii lui Vishnu — apa veşnică pe care zeul suprem, Vishnu, doarme şi visează visul lumii. Şi acolo se pregăti să-i aducă ofrande zeiţei ce reprezintă esenţa şi substanţa visului lui Vishnu. Mai întîi îşi fixă imaginea ei în minte şi-n inimă. Apoi se consacră unei perioade de aspră şi îndelungată asceză, în scopul de a genera şi concentra căldura spirituală ce i-ar da putinţa să însufleţească imaginea şi să o poată vedea pe zeiţă în carne şi oase. Vreme de treizeci şi şase de mii de ani, şi încă trei mii de ani pe deasupra, el a rămas acolo, într-o concentrare prodigioasă, absolut unidirecţionată, acumulînd căldură în jurul viziunii zeiţei şi înăuntrul ei, dar propriul trup hrănindu-şi-l între timp numai cu apă, frunze şi aer. Complet abstras, a străbătut astfel lungile milenii din primii evi miraculoşi ai zorilor lumii.

În acest mit, elementul neaşteptat constituie principiul formativ al intrigii.

Creatorul, al cărui spirit este de fapt o mare cristalină de contemplaţie (o oglindă divină, perfect imobilă, cu suprafaţa netulburată nici de cea mai măruntă suflare a unui impuls creatural), devine brusc un vîrtej de dorinţă. Toate modurile de simţire izvorăsc deodată din el — simultan cu expresiile lor fizice obligatorii de la suprafaţa corpului, întregind plinătatea lumii pe care o creează —, dar într-un chip pe care el nu l-a prevăzut. Ele provoacă şocul ce pune în mişcare teribila poveste a creaţiei sale involuntare.

În aparenţă nu Brahmā, ci un chipeş şi uimitor stăpîn tînăr al oarbei porniri pătimaşe — Zeul Iubirii, produs al lui Brahmā, dar nu mai puţin surprinzător şi pentru el, îşi exercită autoritatea asupra tuturor fiinţelor, chiar şi asupra Fiinţei Supreme din care provine. Poate fiindcă el e întruparea energiei productive a acelei fiinţe? Oare el reprezenta puterea tainic activă în ele mereu, în timp ce Creatorul, potrivit planului etern, dădea naştere lumii ca oglindire a conţinuturilor propriului său interior?[1] Dar atunci de ce a apărut tînărul ca un adversar? Pur şi simplu — aşa cum Brahmā însuşi înţelege numaidecît — pentru a determina, prin interacţiunea sexelor, continuarea creaţiei lumii?

Zeul Iubirii n-ar fi avut nici o putere (de fapt, n-ar fi ieşit niciodată la iveală), dacă n-ar fi existat femeia divină ce-l precedase — Aurora, prima înflorire a zilei universale. Ea a fost începutul Creaţiei Involuntare. Ea a fost cea dintîi surpriză. Atunci nu ea este oare, iar nu tînărul, forma vizibilă a energiei productive a Zeului, puterea pe care o slujeşte, puterea care-l susţine în lucrarea sa de creaţie? Seducătoare scînteind felurit îmbietor, ea e puterea primordială a existenţei, mama oblăduitoare a lumii, din care toate s-au născut. Ajunge să o vadă, şi Brahmā îşi abandonează automat postura yoga, iese din netulburarea sa concentrată, se ridică febril în picioare şi, autointerogativ, caută expli-

---

[1] [Kāma, Zeul Iubirii, e numit „primul născut“ din seminţele lumii: *Rigveda*, 10, 129, 4. — AKC.]

caţia enigmei lăuntrice. Căci unde oare altundeva ar putea-o găsi, de nu în cleştarul propriului său abis crepuscular? Răspunsul pe care-l primeşte e Zeul Iubirii, ispita pusă în slujba formei feminine, dorinţa oarbă ce împleteşte toate fiinţele în pînza ei subtilă:

A quell' amor che è palpito
Dell' universo intero,
Misterioso, altero,
Croce e delizia al cor[1].

După cît se pare, pasiunea nebunească nelimitată constituie manifestarea elementară a singurului mod posibil de relaţie cu forma feminină divină.

Geniul protuberant al Înţelepciunii Creatoare s-a aventurat astfel doar o clipă dincolo de hotarele propriei sale imagini statornicite, că s-a şi pomenit confruntat cu contrariul — impulsul nesăbuit sub vraja frumoasei imagini a feminităţii — neintenţionalul incorigibil, farmecul spontan, fascinaţia fascinată de miracolul propriei naturi şi de inevitabilitatea propriei atracţii, fascinîndu-i pe rînd şi pe toţi cei care concep şi dau naştere. Şi acest impuls acţionează contrar planurilor Creatorului pentru lume, asemenea unei suveici de-a curmezişul firelor întinse de pe un război. Dar numai aşa vor fi ţesute sub forma unei pînze firele. Zigzagul zburător furnizează materialul şi proiectul. Circulînd neîncetat de-a curmezişul spiritului generator de proiecte, lumea este ţesută într-un chip surprinzător. Împletirea celor două elemente ireconciliabile va constitui urzeala şi bătătura de bază ale tapiseriei tuturor evenimentelor[2].

---

[1] *La Traviata*, I, 5.

[2] În aparenţă, Brahmā Creatorul nu-şi cunoaşte profunzimile propriei sale fiinţe. El nu manifestă nici naiva siguranţă de sine a Creatorului lumii din *Vechiul Testament*, care desparte, în cea mai netulburată ordine, lumina de întuneric, uscatul de ape, iar apoi produce într-o cuvenită progresie vegetaţia şi animalele: întîi, peştii şi păsările, apoi hipopotamii, girafele şi alte patrupede,

Cursul lumii se desfăşoară anapoda, şi totuşi ea merge direct la ţintă. Catastrofa neprevăzutului întrerupe propăşirea lumii, şi momentul în care catastrofa a ajuns să se petreacă pare a fi fost avut în vedere tot timpul. Căci ea este creativă într-un mod mai profund decît şi-o închipuie spiritul creativ planificator. Ea transformă situaţia, impune o modificare spiritului creativ şi-l aruncă într-un joc care-l proiectează dincolo de sine, îl proiectează cu alte cuvinte, realmente, în joc, şi încă într-un joc ce antrenează totalitatea creaţiei. Planificatorul, supraveghetorul, e silit să devină răbdătorul, pacientul. O atare metamorfoză în contrariu, în absolut altul, este ceea ce realizează nodurile care structurează năvodul totalităţii vii şi prinde în ţesătura ei individualul viu.

Elementul alogen din rîndul puterilor — deja întrupat prin Brahmā şi activ în mod creator în el, dar rămînînd şi lucrînd într-o umbră adîncă, nebănuit şi evitat — izbucneşte brusc, nedorit, în sfera operaţiilor calculate, pentru a lua în stăpînire scena. Dar răspunsul lui Brahmā — Înţelepciunea — dat acestei forţe îmbătătoare, ce ameninţă să-l

---

iar la urmă, ca o slavă apoteotică, pe om în grădina sa. În cea de a şaptea zi, Iehova declară: *Plaudite amici, comoedia finita*, şi se relaxează foarte mulţumit de lucrarea sa, ca să descopere însă, destul de curînd, că *incipit tragoedia*, că totul merge rău. Adam se plictiseşte de unul singur în Paradis, iar Eva se plictiseşte cu Adam în Grădina Raiului; doar Şarpele mai dezmorţeşte niţel atmosfera. Cîte însă din toate acestea fuseseră intenţionate? Doi pomi şi, fireşte, cuplul tocmai fructul celui rău îl culege. Lucrurile merg din rău în mai rău; Dumnezeu Însuşi îşi distruge Raiul, şi supărarea Lui e neţărmurită; temperată doar de o îndepărtată făgăduinţă eshatologică — partea argintie a unui nor cumplit. Apoi, El se retrage înciudat, reapărînd însă brusc în creaţia Sa, cu alte izbucniri de furie, ori de cîte ori ea îşi mai dezvăluie cîte o greşeală a imperfecţiunii ei inerente. Ce mit grotesc, într-adevăr! Plin de interes omenesc, dar lipsit de orice concordanţă sau legătură cu orice altceva. Asemenea discrepanţe îl costă pînă la urmă respectul unui cerc extrabisericesc considerabil şi în rapidă expansiune. Dar în mitul hindus lucrurile stau cu totul altfel — mult mai consecvent.

copleşească cu orbire năucitoare, se dovedeşte măreţ. Înţelepciunea are de partea sa toată puterea cunoaşterii. Înţelepciunea face cunoscut impulsului ce anume este el şi exact ce poate face, deoarece în această privinţă impulsul e neputincios. El nu ştie nimic despre sine, în fapt nu e încă el însuşi, nu e nimic altceva decît un impuls către propria autoîmplinire. Şi ar fi incapabil să perceapă şi să realizeze acest potenţial dacă nu i-ar fi indicat şi dacă nu i-ar fi hărăzit un nume care să-i circumscrie puterea, un nume care să-i iniţieze astfel puterea, numele sub care să poată fi convocat şi onorat, invocat şi implorat. Înţelepciunea lui Brahmā îi atribuie un nume Zeului Iubirii, îi aduce la cunoştinţă cu sinceritate ce anume trebuie să facă pentru ca să devină efectiv din adîncul fiinţei lui, şi nu se ascunde, nici prin cea mai măruntă denaturare, de acţiunea acestei naşteri surprinzătoare. Frica, aşa cum e ea resimţită de orice creatură, îi e necunoscută înţelepciunii lui Brahmā. Nici o apărare nu se ridică împotriva vrăjii şi cufundării nefericite în vlăguiala voluptuoasă ce-l pîndeşte atît pe el, cît şi întreaga lui creaţie. Discursul lui Brahmā nu-l amăgeşte pe celălalt şi nici nu-şi impune lui însuşi restricţii, deoarece cunoaşterea pură e intrinsec neînfricată. Ea e o flacără albă de lumină, o limbă de foc netulburată arzînd într-un calm perfect, neînfiorată de nici o suflare de vînt. Înţelepciunea este lumina care se luminează singură şi revarsă lumină de jur împrejur în întunericul ce se îndeseşte. Frica de adevărul produs şi iradiat de el însuşi e incompatibilă cu caracterul fundamental al lui Brahmā, întocmai cum mila e incompatibilă cu natura geniului dorinţei înarmat cu arc şi pe care numai frica îl poate împiedica să-şi lanseze săgeţile împotriva Fiinţei Supreme. Brahmā vesteşte întregul adevăr şi nu poate face nimic pentru a-i stăvili împlinirea asupra lui însuşi şi lumii sale. El e în măsură să ridice în slăvi însăşi forţa care urmează să-i pună sub semnul întrebării propriul caracter şi să i-l ameninţe cu anihilarea. E chiar în măsură să facă această forţă conştientă de sine prin virtutea cuvintelor sale neamăgitoare, în loc să o limiteze printr-o poruncă. Şi tocmai acesta e semnul măreţiei lui Brahmā Creatorul.

În această situație mitologică, cele două principii antagoniste, Înțelepciunea și Dorința, se confruntă în simplitatea deplină a inumanității lor elementare, netransformate încă în personaje literare, amestecate cu trăsături divine și motive omenești, precum Zeus și Afrodita în sistemul grecesc, Wotan și Freya în cel germanic. Fiecare potență se află aici țintuită în sine, izolarea în propria natură furnizîndu-i atît motivația necondiționată, cît și propriul set de limitări restrictive. Asemenea stihiilor primitive, ele sunt departe de toate criteriile bunului-simț, ale avantajului politic și interesului împărțit, care guvernează conduita creaturilor compuse din aceste două principii și în care energiile în stare pură ajung să se exprime numai conflictual.

Brahmā, Creatorul, scoate lumea materiei din el însuși, prin mijloace spirituale, plonjînd în propria-i adîncime într-o stare de meditație yogică, dar nu poate controla sau determina aparițiile pe care le produce astfel. Ele îl surprind, îl șochează și-l descumpănesc. Cu toate acestea le face față și-și ține firea în opoziție cu ele, sondîndu-le în chip dezinteresat adîncurile, căci, la urma urmelor, aparițiile acelea sunt producțiile propriei lui substanțe, oricît de antagonice și de străine ar putea părea — femeia ce stă înaintea lui ca o seducție veșnică întru zămislirea și dezvăluirea continuă a lumii, și Zeul Iubirii, care reprezintă întruparea fascinației ei. Cele două figuri își trezesc propria succesiune de efecte — o mulțime sălbatică de sentimente și agitații, împreună cu toate expresiile concomitente ale fizionomiei, impulsurile de gesticulații și formele de etalare carnală spontană[1]. Poate că Brahmā crezuse că lumea era completă fără aceste prezențe, dar el nu ar fi fost spiritualitate pură și dezinteresată, claritate atotstrăbătătoare, dacă nu le-ar fi înțeles

[1] Yoga lui Brahmā este forma spirituală clarificată a aceleiași aspirații care, în sferele mai dense, mai posomorîte ale lumii naturale, își caută năvalnic expresia prin impulsurile generative ale animalelor și ale plantelor. Puterea vitală ce pune în mișcare toate lucrurile e una, fie aici în fericirea îndrăgostiților copleșiți de dorință, fie acolo, în viziunea cristalină a sfîntului și a înțeleptului.

numaidecît semnificaţia în continuarea jocului cosmic şi dacă nu le-ar fi făcut conştiente de natura, cîmpurile lor de acţiune şi legile fiinţei. El e capabil să recunoască în totalitate (fie ea şi alcătuită din discordanţe, al căror temei creativ primordial este însă, fără să ştie, el însuşi şi pe care tot el, fără să vrea, le-a produs) o plenitudine de elemente bogat semnificative în contraacţiunile lor mutuale şi menite inevitabil să traseze cursul lumii.

Această creaţie involuntară se deschide nestînjenit în direcţia viitorului. Ea nu există ca o constelaţie de fapte, dispusă pentru totdeauna potrivit unor legi interioare definitive. Ea trăieşte pe seama propriilor sale autosurprize. Căci Creaţia este un proces perpetuu care ţese permanenţa universului, însoţind acţiunea lumii de la început pînă la sfîrşit, făcînd-o să înainteze cu ajutorul unor începuturi pururi noi. Creaţia şi Păstrarea nu sunt, aşadar, două faze distincte ale biografiei lumii, scrisă fiecare în stilul ei caracteristic. Efortul de plăsmuire de la început, surpriza ce-i taie calea în chip abrupt şi înţelegerea dătătoare de sens ce reintroduce imprevizibilul în scenariu atribuindu-i locul cuvenit, iată elementele care intră în desfăşurarea întregii continuităţi a cursului cosmic, „permanenţa“ cosmică deci, care înseamnă „creaţie perpetuă“. Fiecare pereche lovită de săgeţile Zeului Iubirii reînnoieşte „creaţia perpetuă a lumii“, acesta e motivul pentru care sentimentele îndrăgostiţilor, uneori, sunt atît de solemne, fierbinţi şi teribil de grave. Începutul perpetuu pulsează de-a lungul derulării progresive a întregului curs.

Dar, pe de altă parte, întregul curs este deja prezent în început: femeia divină şi Zeul Iubirii sunt, din capul locului, impalpabil vii în adîncul lui Brahmā. Ei sunt de fapt puterea lui creativă şi i se arată în chip tangibil, tulburîndu-i repaosul cufundării în sine numai cînd sunt proiectaţi întru formă din cleştarul lacului cosmic al yogăi sale. Totul există acolo jos dintotdeauna, lucrurile nu fac decît să devină vizibile, să-şi asume şi să-şi schimbe formele. Ceea ce repauzase înlăuntrul lui Dumnezeu asemeni unui vis, închis în sine şi atotînglobat, se iveşte, îmbracă forme şi se confruntă în chipuri diferite, producînd efecte chiar asupra sa.

Fascinaţia Zeului Iubirii e împrăştiată de către Shiva cu un hohot de rîs. Rîsul marelui necapturat zdruncină tăcerea dilatată a puterilor cosmogeneratoare prinse în impulsul lor de a zămisli. Shiva reprezintă absorbirea în sine însuşi a conducătorului transcendental, dincolo de orice evenimente şi de orice posibilitate de eveniment. Întorcînd spatele lumii, el meditează asupra sublimităţii sale; ca plenitudine a increatului, care e Vidul primordial, el priveşte încremenit infinitatea imobilă şi, asemenea unei stînci, zace în contemplarea mării lăuntrice de nemişcare absolută. Se scutură de ea o singură clipă, atunci cînd puterile creative în avîntul lor se lasă prinse stîngaci într-un moment de presiuni excesive şi, după ce pune lucrurile în ordine, se retrage din nou.

Ceea ce e cu adevărat admirabil în legătură cu puterea lui Brahmā e faptul că el poate desluşi semnificaţia infinită a fiecăreia dintre formele şi evenimentele ce ies la suprafaţă ca spuma din adîncul lui — Zeul Iubirii şi asaltul lui, mulţimea simţirilor ce-l copleşesc şi-l despoaie de măreţie; el ştie cum să valorizeze pînă şi dispreţul şi mustrarea lui Shiva. Dar tot el înţelege şi că ameţeala ce-l cuprinde pe el trebuie să-l atingă şi pe marele Solitar, pentru ca nu cumva să stagneze „creaţia perpetuă". Îşi dă seama că cea mai înaltă misiune şi funcţie a Zeului Iubirii e de a-l implica pe Shiva, cel splendid izolat, în hora universală, în dansul nebunesc ce biruie totul şi-şi ţese paşii pe seama fiecărui zeu şi-a fiecărei făpturi. Constată că e uşor să o atragă pe divinitatea cu săgeţile de partea scopului său măreţ; tînărul Zeu al Iubirii s-ar fi dus de bunăvoie, atît era de îmbătat de posesia pătimaşei lui zeiţe, Dorinţa. Unde însă — şi asta e acum cea mai importantă problemă a lui Brahmā — unde anume să găsească femeia capabilă să absoarbă şi să perpetueze dorinţa fierbinte a lui Shiva, o dată trezită?

II. CĂSĂTORIA INVOLUNTARĂ

Vechea poveste spune mai departe că în timp ce Daksha şedea meditînd încordat în munţii de pe celălalt ţărm al Oceanului de Lapte, strălucitor de căldură interioară şi

hrănindu-se numai cu apă, frunze şi aer, puternicul Brahmā se duse şi el pe muntele sfînt Mandara, angajîndu-se şi el în teribila încercare a meditaţiei unidirecţionate şi, vreme de treizeci şi şase de mii de ani, rămase într-o stare de atenţie perfect concentrată, proslăvind-o cu rostiri puternice pe Mama nutritoare a Lumii. A invocat-o ca pe cea a cărei fiinţă esenţială e atît iluminare ce izbăveşte viaţa şi transcende lumea, cît şi ignoranţă a suferinţei vitale şi a seducţiei lumii aflată în fiecare creatură, Regina care nu vrea să audă de odihnă şi totuşi rămîne nemişcată în vecii vecilor, Doamna al cărei trup este atît tangibilitatea lumii, cît şi materialul subtil suprasensibil al cerurilor şi infernurilor. A numit-o „Veşnica Beţie Divină a Visului", adică stupoarea cosmică din care se trage materia întregii lumi vii, ca şi materia onirică a existenţei somnolente încheiate, Vishnu; şi a mai numit-o: „Tot ce se odihneşte dincolo de Tărîmul-hărăzit-cu-formă al Vieţii". „Tu eşti spirit primordial", se ruga el, „a cărui natură e fericirea; tu eşti natura supremă şi lumina limpede a cerului, care iluminează şi risipeşte autohipnoza horei teribile a renaşterii, şi tu eşti cea care înăbuşi universul, pentru totdeauna, în propria ta întunecime absolută." Astfel a adus el laude farmecului Māyei — iluzia universală ce acţionează în toate creaturile, întemniţîndu-le în trupul lor şi legîndu-le prin cătuşele naşterii şi morţii de roata agoniei şi desfătării — vraja care săvîrşeşte „creaţia perpetuă" a lumii.

Raza cunoştinţei care risipeşte farmecul Māyei e ştiută numai de ochiul spiritual al iniţiatului, şi chiar de către acesta numai în cele mai rare şi mai extraordinare momente ale vieţii sale. Fulgerarea ei îl transportă în slavă şi de unul singur în sferele cristaline, în timp ce lumea continuă să se agite în robia generală a transei ce înglobează toate domeniile spaţiului şi toate creaturile lumii, ca lume şi populaţie ale unui vis. Această forţă onirică — această stupoare cosmică, veşnica beţie divină a visului organismului universal — inundînd tot şi toate, pricinuieşte desfăşurarea cosmosului, ca şi perpetuarea şi, în cele din urmă, sfîrşitul lui. Aceasta este, în fapt, puterea ce acţionează în Trinitate —

Brahmā, Vishnu şi Shiva, căci atît orice opoziţie, cît şi orice identitate îşi au originea în Māyā. Marea Māyā este înţelepciune şi augmentare, stabilitate şi disponibilitate de ajutorare, compasiune şi seninătate. Regină a Lumii, ea trăieşte în orice nuanţă de simţire şi percepţie; simţirile şi percepţiile sunt înfăţişări ale ei. Şi natura ei poate fi sesizată numai de către acela care a înţeles că ea reprezintă unitatea contrariilor. Regina produce hora amăgirii muritoare; dar aceeaşi putere deschide şi calea eliberării. Ea e înţelepciune şi ignoranţă în acelaşi timp — iluminare de sine într-o luminozitate intrinsecă. Şi toate femeile sunt manifestările ei, dar mai ales cele două mari zeiţe, Lakshmī, consoarta lui Vishnu şi stăpîna sorţii, şi Sāvitrī, zeiţa cuvintelor strălucite ale înţelepciunii revelaţiei şi tradiţiei divine — cea din urmă fiind soţia lui Brahmā. După ce Brahmā, singur şi înălţîndu-i rugăciunea, îşi vădi devoţiunea vreme de un întreg veac de ani cereşti (fiecare an ceresc însemnînd trei sute şaizeci de ani după calculul omenesc), nelăsîndu-şi nici o clipă cugetul să şovăie în dificila meditaţie asupra naturii marii Māyā care-l învăluie pe Vishnu în stupoarea somnului şi trăieşte în văzul lui Vishnu ca vis al lumii, zeiţa îi apăru în sfîrşit sub formă trupească, oacheşă şi zveltă, cu părul despletit şi stînd pe spinarea leului ei roşcat. El o salută. Şi Kālī, „Cea neagră", i se adresă cu glasul unui nor purtător de tunet: „De ce m-ai chemat? Adu-mi la cunoştinţă dorinţa ta. Chiar dacă ar fi irealizabilă, aparenţa mea îi poate chezăşui împlinirea."

Brahmā spuse: „Stăpînul Universului, Stăpînul Spiritelor, Shiva, rămîne un singuratic. Într-însul nu-i nici o dorinţă de a avea o soţie. O, ademeneşte-l, rogu-te, aşa încît să poată fi îndemnat să-şi ia o femeie. Nu există nici o femeie capabilă să-i captiveze intelectul echilibrat, fără numai tu. Aşa cum sub forma Lakshmī-ei tu eşti bucuria lui Vishnu, fă în aşa fel încît, pentru izbăvirea universului, să-l încînţi acum pe Shiva. Dacă nu-şi va lua o soţie, cum oare îşi va continua creaţia lumii cursul? El, nepătimaşul, e cauza începutului, mijlocului şi sfîrşitului ei. Puterea lui Vishnu nu e de ajuns ca să-l implice. Nici Lakshmī, nici

Zeul Iubirii şi cu mine, împreună, nu-l putem atrage în joc. Prin urmare, binevoieşte tu, o, Mamă a Universului, să-l vrăjeşti. Şi aşa cum eşti iubita lui Vishnu, adu-l şi pe Shiva în robia ta."

Şi Kālī cea puternică prin magie îşi rosti răspunsul: „E adevărat ce spui. Sunt singura femeie ce poate tulbura acest model neîntrecut de pace, deşi nici mie nu-mi va fi uşor. Dar aşa cum Vishnu face cu mine ce vrea şi e în puterea mea, la fel se va întîmpla şi cu Shiva. Sub înfăţişarea unei femei frumoase, în chipul fiicei lui Daksha, mă voi duce la el şi voi face să fie al meu. Prin urmare zeii mă vor numi — pe mine care sunt Māyā şi beţia de vis a lui Vishnu, şi care de acum înainte am să devin mireasa lui Shiva — «Femeia Modelului Neîntrecut al Păcii». Întocmai cum îl prind în cursa vieţii pe pruncul nou născut încă de la cea dintîi răsuflare a lui, aşa îl voi supune şi pe acest Zeu al zeilor. Şi aşa cum fiii pămîntului sunt sensibili la farmecul frumuseţii femeieşti, la fel se va întîmpla şi cu el. Căci atunci cînd, în meditaţia sa, el îşi sparge cel mai lăuntric sîmbure al inimii, mă va găsi acolo topită într-însa pe mine, care mă supun tuturor fiinţelor şi lumilor, şi, vrăjit, mă va aduce apoi la sine."

Se făcu nevăzută ochilor străbătători ai lui Brahmā, care se consideră ajuns la capătul strădaniei sale. Încîntat la culme, purcese către Zeul Iubirii, care încă îşi mai desfăşura îndelungata campanie în jurul lui Shiva şi-l informă că Divina Beţie a Visului Yogic era acum pregătită să fascineze obiectivul inexpugnabil. Zeul Iubirii vru să ştie însă ce fel de fiinţă era noul lor aliat şi întrebă în ce fel avea ea să ducă la bun sfîrşit sarcina aceasta imposibilă. Atunci Brahmā se simţi brusc descurajat. „Vai!" oftă el din adîncul rărunchilor, „pesemne nimic nu-l poate mişca pe Shiva."

Suflul suspinului lui Brahmā se condensă sub forma unei trupe de figuri înspăimîntătoare, cu capete de elefanţi şi de cai, cu fălci de leu şi de tigru. Altele aveau feţe de cîini şi pisici, capete sau boturi de măgari, chipuri de broaşte şi ciocuri de papagal. Uriaşe şi pitice, uscăţive şi pîntecoase, cu multe membre şi fără picioare, s-au înfăţişat, cu feţe de

vacă şi forme de şarpe — toate plăsmuirile existenţei animale, vădind cele mai nestăvilite încrucişări de forme şi mădulare: cu mai mulţi ochi şi fără ochi, trupuri omeneşti cu fălci de crocodil, miriapode şi aviforme, o viitură supraabundentă de vitalitate oarbă, monstruoasă şi sfidătoare în fecunditatea ei imprevizibilă. Bătînd tobe, agitînd tot soiul de arme, aceste oşti, a căror forţă stătea în divina beţie a visului, urlau: „Ucideţi! Luptaţi!“

Brahmā vru să le vorbească, dar Zeul Iubirii îl asaltă cu o suită de întrebări: „La ce sunt buni toţi aceştia? Ce nume or fi avînd? Ce le poţi da de făcut înăuntrul creaţiei?“ Brahmā răspunse: „De vreme ce urlă «Ucideţi!» cînd nici nu s-au născut bine, se vor numi «Ucigaşii», «Aducătorii Morţii», şi ei vor ucide fiinţele ce nu le arată respectul care li se cuvine. Să se alăture şi ei trupei tale. Ei le vor lua minţile celor care cad victime săgeţilor tale. Şi, mai mult, îi vor împiedica pe cei care caută iluminarea izbăvitoare, barînd calea cea anevoioasă. Tu eşti conducătorul lor. Cine le va măsura forţa? Ei nu au nici soţii, nici odrasle; lipsiţi de dragoste, ei s-au lepădat de viaţă.“[1]

Brahmā prinse apoi să-i descrie Zeului Iubirii puterea miraculoasă a Vrăjitoarei Visului Universal, care îşi exercită dominaţia asupra lui Vishnu în calitate de Māyā a sa, cum anume ia sub autoritatea ei pe fiecare creatură de îndată ce aceasta iese din pîntecele maicii sale, făcînd-o să plîngă după hrană şi să se zbată de lăcomie şi furie, cum o

---

[1] Aceasta e armata cu care Zeul Iubirii şi al Morţii (Kāma-Māra) a pornit împotriva lui Buddha (cf. pp. 80-81, *supra*). Acest ispititor şi soţia sa regină, „Desfătarea“, corespund Stăpînului şi Stăpînei care l-au pus la încercare pe Sir Gawain. După cum spune Brahmā, chiar Zeii Supremi ai Creaţiei (Brahmā, Vishnu, Shiva), ca să nu mai vorbim despre celelalte făpturi ale universului, sunt lipsiţi de apărare împotriva zeului principal al creaţiei perpetue. Ţinîndu-le piept, Buddha (iniţiatul suprem) a depăşit nu numai creaţia, ci şi pe Zeii Supremi ai Creaţiei, şi a dobîndit izbăvirea de hora cea veşnică. E posibil ca incidentul celebrat al „Ispitirii lui Buddha“ să fi fost influenţat de mitul de faţă, aproape uitat. Marele arhetip vedic este conflictul zeului Indra cu titanul Vritra.

îmboldeşte apoi către dragoste, aşa încît să se simtă zi şi noapte zădărnicită de dorinţă şi roasă de neîncredere, torturată de nelinişte şi voluptate. „Nenumărate îi sunt amăgirile. Toate formele sunt plămădite de ea. Pe Vishnu, susţinătorul lumii, îl ademeneşte tot cu vorbe dulci şi ispiteşte toate fiinţele, atrăgîndu-le în cursa întruchipărilor înşelătoare ale femininului. Se pregăteşte acum să-l seducă pe Shiva. Aşa că dă-i zor împreună cu soţia ta, Dorinţa, şi cu minunata zeiţă Primăvara, şi cu toate oştirile tale, îndupleca-l s-o ceară pe zeiţă de soţie. Vom putea spune atunci că am biruit, şi idila creaţiei va continua fără întrerupere."

Zeul Iubirii mărturisi că strădaniile cu care îi dăduse tîrcoale lui Shiva rămăseseră, pînă atunci, fără nici un rezultat. Voluptăţile Primăverii, cu toate graţioasele cupluri de îndrăgostiţi care-şi desfăşuraseră gingaşele hîrjoane şi bucuriile extatice sub ochii meditativului solitar — perechi ceresc transfigurate în îmbrăţişări veşnice, gazele, păuni în dansul aprins de iubire — nu izbutiseră cîtuşi de puţin să scapere într-însul nici cea mai slabă scînteiere. Dominîndu-şi simţurile, el rezista, orb la încîntătoarea lor nebunie. „N-am putut descoperi niciodată în el vreo despicătură sau vreo eroare prin care să-mi trimit săgeţile drept la ţintă. Vorbele tale mă încurajează însă. Tot ce nu pot făptui oştile astea de diavoli aducători de moarte, amăgirea visului cosmic va fi cu siguranţă în stare s-o facă. O să mai fac o încercare cu Shiva." Zicînd acestea, îşi luă rămas-bun de la Brahmā, care-l povăţuise şi-l îndrumase să-şi consacre noaptea şi un sfert din zi tuturor celorlalte făpturi din univers, dar restul de trei sferturi din fiecare zi îndeletnicirii cu marea seducţie.

Între timp, Daksha, în depărtatele-i cetăţui, îşi concentrase forţele, prin eforturi inimaginabile, întru adoraţia zeiţei, care, în cele din urmă, i se arătă şi lui. Foarte negricioasă la trup şi cu sîni puternici, ea îşi făcu apariţia pe leul ei. Într-una din cele patru mîini ţinea lotusul, în alta o sabie, cea de-a treia făcea gestul „nu te teme", a patra ţinea palma deschisă în postura numită „împărţirea darurilor." Daksha se înclină şi, plin de fericire, aduse laudă marii Māyā, care,

binecuvîntată în esența ei, încîntă lumea și susține pămîntul. Forța primordială, a cărei inflorescență e universul însuși, îi ceru să-și spună dorința și, după ce el făcu întocmai, ea îi făgădui: „Pentru binele creației, voi deveni fiica ta și dragostea lui Shiva. Dar dacă, fie o singură clipă, cucernicia față de mine îți va slăbi, îmi voi părăsi numaidecît trupul, indiferent dacă m-aș simți fericită sau nu în el. Pe Shiva îl voi seduce. Și voi face asta pentru ca el să poată fi adus în urzeala idilei cosmice."

Dispăru de sub ochii lui Daksha, și acesta se întoarse fericit acasă. Se puse apoi pe zămislit făpturi fără să recurgă la legătura cu femeile, ci plăsmuind în meditația sa profundă forme care ieșeau apoi în lume din adîncurile spiritului său — fii cu miile, brahmani ageri, meniți să rătăcească pretutindeni, pînă la marginile pămîntului, la nesfîrșit. După asta, își luă o nevastă, pentru a zămisli cu ajutorul ei alte progenituri. Vīranī era numele ei, și era fiica cea frumoasă a ierbii înmiresmate care se numește Virana. Cînd prima viziune-dorință a lui Daksha căzu asupră-i din sufletul lui, ea rămase grea, copilul fiind Zeița Māyā. Daksha știa și jubila. La nașterea fetiței o ploaie de flori căzu din cer, ape neîncepute izvorîră din bolta cea limpede, iar zeii făcură să bubuie tobele lor de tunete. Vīranī nu-și dădu seama că soțul ei, cu toată ardoarea cucerniciei, saluta în copila lor pe Stăpîna Universului, pe „Mama" al cărei trup e lumea. Și Marea Zeiță îi înșelă în asemenea chip pe toți cei de față, încît noua ei mamă și prietenii veniți în vizită nu auziră nimic atunci cînd ea ridică glasul și-i vorbi tatălui ei. „Daksha", spuse ea, „dorința pentru care te-ai străduit să-mi cîștigi bunăvoința îți este îndeplinită acum." După care, prin meșteșugul său, ea își reluă forma de prunc nou născut, plîngînd la sînul maicii sale. Vīranī o așeză mai bine și-i dădu să sugă.

Mica zeiță crescu văzînd cu ochii în coliba părinților ei, împlinindu-se cu toate virtuțile ce se revărsau asupră-i, și era asemenea secerii de lună nouă ce se rotunjește de la o noapte la alta pînă cînd se rotunjește deplin. Cea mai mare plăcere a ei, cînd se juca în mijlocul micilor săi prieteni, era

să le deseneze chipul lui Shiva, zi de zi, şi, cînd îşi cînta cîntecele copilăreşti, îi izvorau întotdeauna din pioşenia inimii poezii despre el. Daksha îi puse fiicei sale numele de Satī, „Cea care este"[1]. Brahmā o pîndi într-o bună zi pe cînd stătea alături de tatăl ei, iar ea îl zări pe zeu şi-i făcu o plecăciune după cuviinţă. El îi dădu atunci binecuvîntarea. „Cel care te iubeşte şi pe care tu îl şi iubeşti ca pe soţul tău îţi va fi dat ca mire — el, atotştiutorul Stăpîn al Lumii. Cel care niciodată nu a posedat şi nici nu are să posede altă femeie va deveni bărbatul tău — Shiva Cel fără de asemănare."

După ce ieşi din anii copilăriei, frumuseţea ei deveni de-a dreptul răpitoare, şi Daksha chibzui cum să facă să o mărite cu Shiva. Nici ea însăşi nu avea altă dorinţă şi, la îndemnul mamei sale, începu să înalţe rugăciuni deosebite domnului ei. Plecă de acasă pentru a medita în singurătate şi se consacră unor mari austerităţi. Trecură astfel douăsprezece luni. Potrivit legămîntului pe care-l făcuse, ea postise, veghease nopţile, adusese jertfe şi meditase necurmat, consacrîndu-i-se zeului cu toată înflăcărarea. Apoi, cînd perioada aceasta se apropia de sfîrşit, Brahmā merse şi el, împreună cu soţia sa zeiţă, care era încarnarea divină a puterii sale, la locul de pace al lui Shiva, sus detot, pe înălţimile munţilor Himālaya. Vishnu, şi el, cu consoarta sa Lakshmī, se arătă în sălaşul acela stîncos. Şi, ca printr-o minune, cînd ascetul zeu deveni conştient de prezenţa celor două perechi radiind de fericire, cea mai slabă întinăciune a unei urme de dorinţă după o femeie şi de căsătorie se făcu simţită în spiritul însinguratului din veac. Le salută pe cele două diade energetice şi se interesă de pricina vizitei lor.

Brahmā răspunse: „De dragul divinităţilor, de dragul întregii creaţii am venit la tine. Eu creez cauza lumii; Vishnu e cauza continuităţii ei; tu însă eşti cel ce pricinuieşti anihilarea tuturor fiinţelor. Alăturîndu-mă vouă, eu sunt totdeauna capabil să înfăptuiesc actul creaţiei, aşa după cum Vishnu

---

[1] [Cf. „Cel care este", considerat drept cel mai adevărat nume al lui Dumnezeu: *Katha Upanișad*, Ioan Damaschinul etc. — AKC.]

găseşte în mine temei şi reazem pentru funcţia lui de păstrare. De asemenea, tu, fără noi doi, nu ai fi niciodată în măsură să produci sfîrşitul. Prin urmare, în cumpănirea puterilor noastre, tustrei depindem unul de celălalt, reciproc, şi trebuie să ne îndeplinim lucrările în colaborare, altminteri lumea nu poate exista. Pe o seamă de titani şi antizei ce se războiesc veşnic cu zeităţile pentru dominaţia asupra cosmosului, ameninţînd să ne respingă rînduiala dumnezeiască, îi voi ucide eu; alţii vor fi victimele lui Vishnu, alţii victimele tale. Unii fii ai noştri, părţi din întrupările fizice ale puterilor noastre, urmează să supună şi pe alţi membri ai hoardei diavoleşti şi, în fine, alţii sunt meniţi să fie ucişi de către Zeiţa Māyā. Dacă însă tu vei rămîne pe veci departe de cursul istoriei, înjugat la yoga ta, neatins de orice bucurie şi mîhnire, nu-ţi va fi cu putinţă să-ţi joci rolul necesar în desfăşurarea lucrării. Cum se vor îmbuca oare creaţia, păstrarea şi distrugerea, dacă puterile diabolice adverse nu vor fi ţinute în frîu? Şi dacă noi trei, cu atitudinile noastre diferite, nu acţionăm unul împotriva celuilalt, la ce bun avem atunci trei trupuri felurite, diferenţiate aşa cum au ieşit din Zeiţa Māyā? În esenţa originară a fiinţei noastre suntem una, deosebindu-ne numai în împrejurările acţiunii noastre. Suntem o divinitate identică distinsă în întreire, şi la fel este şi forţa divină care se mişcă în noi divizată întreit în cele trei zeiţe, Sāvitrī, Lakshmī şi Aurora, fiecare potrivit lucrării pe care trebuie să o îndeplinească în desfacerea lumii.

Femeia e rădăcina din care încolţeşte nevoia; înflorind din posedarea femeii, se ivesc dorinţa şi mînia. Cînd nevoia care contribuie la dorinţă şi mînie precumpăneşte, creaturile se agită ca să se elibereze de ea. Ataşarea de lume este rodul arborelui pasiunii, care stîrneşte deopotrivă dorinţa şi mînia; desprinderea de acest arbore şi eliberarea de lume urmează, aşadar, fie ca o reacţie împotriva suferinţei, fie sunt prezente de la sine, fiinţa individuală fiind în acest din urmă caz absolut depărtată de orice aspect al lumii şi neataşată de nimic. Ea este atunci plină de milă şi de pace sufletească; nu face rău nici unei fiinţe create. Chemarea ei sunt asceza şi calea atenţiei impecabile. Tu, o,

Shiva, îţi ai rădăcina într-o astfel de linişte yogică; nu eşti ataşat de nimic, eşti pătruns de milă. Partea ta va fi întotdeauna pacea sufletului, care nu pricinuieşte nici un rău nici unei fiinţe. Şi nu eşti silit să te preocupi de existenţe, atîta timp cît nu plăteşti tribut dorinţei. Şi totuşi vina ta, dacă stărui în refuzul de a colabora la lucrarea desfacerii lumii, va fi întocmai cum am descris-o adineauri. De dragul izbăvirii universului şi a zeilor, aşadar, însoară-te cu o femeie strălucită, precum Lakshmī cea de pe tronul de lotuşi, sau precum Sāvitrī, care e a mea."[1]

Un surîs destinse unul din colţurile gurii lui Shiva şi zeul îşi oferi răspunsul. „Totul e precum spui. Dar dacă ar fi să mă retrag — nu pentru mine, ci pentru izbăvirea universului — din liniştea netulburatei contemplaţii a realităţii supreme, unde s-ar putea găsi femeia capabilă să-mi absoarbă puterea incandescentă, izbucnire după izbucnire, yogina modelată după dorinţa mea şi care mi-ar putea fi soţie? Înăuntrul spiritului meu cristalin, eu voi privi în veci nepieritoarea eternitate supremă a Adevăratei Fiinţe, care e mărturisită de către înţelepţi; prins pe veci în meditaţia ei, mi-o voi păstra reală în conştiinţă, şi nici o femeie nu va putea fi acolo, stînjenindu-mă în zelul meu. Noi trei nu suntem în esenţă altceva decît această Unică Existenţă Supremă. Noi suntem mădularele ei, prin urmare trebuie să rămînem cu ea în concentrarea noastră. Arătaţi-mi deci femeia care se poate devota lucrării mele şi care se poate împărtăşi din viziunea mea cea mai înaltă."

Surîzînd, Brahmā era în culmea fericirii. „Femeia pe care o cauţi", spuse el, „există; ea este Satī, fiica lui Daksha. De dragul tău ea se mistuie în austerităţi incomparabile." La care Vishnu adăugă: „Fă precum te-a sfătuit Brahmā."

---

[1] În această mare expunere a lui Brahmā Creatorul către Shiva Distrugătorul, elementul distructiv e recunoscut ca indispensabil acţiunilor de creaţie şi prezervare; moartea perenă e atestată ca precondiţie a naşterii şi existenţei perene. Pe scurt, noi trei, Naşterea, Viaţa şi Moartea, suntem una — mădulare şi gesturi ale lui Unu.

Şi cu aceasta, cei doi, împreună cu soţiile lor, plecară: iar Zeul Iubirii, împreună cu zeiţa sa Dorinţa şi însufleţit de o nouă încredere (căci surprinsese vorbele lui Shiva), veni mai aproape. Şi-i porunci Primăverii să înceapă operaţiile pregătitoare.

Luna de toamnă a legămîntului Satī-ei se apropia de faza plină. În cea de-a opta noapte a creşterii ei, ea era în post şi, cu credinţă neşovăitoare, îl adora neclintită pe Stăpînul Zeilor, cînd Shiva îşi făcu apariţia. În clipa cînd îşi dădu seama că el se afla fizic în faţa ei, o imensă bucurie îi înecă inima; ea îşi plecă fruntea cu modestie şi i se închină la picioare. Satī îşi dusese la bun sfîrşit legămîntul cel mai fierbinte, iar Zeul nu se opunea ideii de-a o lua de soţie. Aşadar, el vorbi: „Legămîntul tău mi-a plăcut, îţi voi acorda ceea ce îmi ceri." „El ştia prea bine ce era în inima ei, dar îi spuse: „Acum vorbeşte"; căci dorea să-i audă glasul. Ea însă era copleşită de ruşine şi nu se putea hotărî să mărturisească ce-i îmboldise inima încă din anii copilăriei. Smerenia îi ţinea taina sub obroc.

Acesta a fost momentul cînd Zeul Iubirii a descoperit o fisură în Shiva. Marele Zeu nu se opunea ideii de a-şi căuta o soţie şi pornirea de a o face pe Satī să vorbească se explica prin dorinţa de a-i auzi glasul. Zeul cu arcul slobozi săgeata care stîrneşte tulburarea. Shiva o privi pe fecioară şi se simţi străbătut de fiori, uitînd atunci de viziunea spirituală a Fiinţei Cereşti. Zeul Iubirii slobozi săgeata care inspiră înflăcărare.

Fecioara, între timp, izbutise să-şi înfrîngă ruşinea. „Fă-mi hatîrul, o, tu, împărţitor de hatîruri..." începu ea, dar zeul, în al cărui stindard se află emblema taurului, nu mai putea zăbovi acum să asculte cum avea să i se încheie cererea. Strigă deodată: „Fii-mi soţie!" Ea auzi şi, datorită marii emoţii ce-i răscoli inima la împlinirea tunătoare a dorinţei sale, amuţi iarăşi. Doar un surîs fermecător şi o atitudine cucernică îi făcură cunoscute simţămintele ei zeului ce-i stătea în faţă, inundat de dorinţă. Şi amîndoi erau mînaţi şi scăldaţi de iubire. Satī se ridică în picioare, şi era în faţa lui Shiva asemeni unui nor de o flexibilă densitate, sub văpaia

cristalină a lunii. „Trebuie să te duci", zise ea, „la tatăl meu şi să mă primeşti din mîna lui." Se înclină, pe punctul de a pleca, dar el, lovit de focul săgeţilor arzătoare, rămase pe loc, repetînd: „Fii-mi soţie!"

Satī nu mai scoase nici un cuvînt. Cu cea mai adîncă plecăciune, se retrase şi se grăbi să ajungă acasă la părinţii ei, tremurînd de fericire. Shiva se întoarse într-acestea la sihăstria lui şi, suferind din pricina despărţirii de ea, îşi lăsă cugetul să-i contemple imaginea din inimă. Shiva îşi aminti de îndemnul lui Brahmā ca să se însoare. Îndreptă un gînd către Brahmā şi numaidecît Brahmā, cu soţia sa, Sāvitrī, se înfiinţară înaintea lui. Ajunseră, iute ca gîndul, transportaţi prin spaţiul eteric în carul tras de gîscanii sălbatici cereşti. Brahmā simţi că dorinţa cea mai adîncă îi era pe punctul de a se împlini şi ţinea să facă tot ce era de trebuinţă pentru ca ea să se realizeze.

„Îndemnul tău", îi mărturisi Shiva, „şi anume să-mi iau o soţie, mi se pare acuma plin de noimă. Pioasa fiică a lui Daksha m-a venerat cu o cucernicie fierbinte. Şi cînd am apărut în faţa ei ca să-i fac un hatîr, Zeul Iubirii m-a încolţit cu săgeţile lui. De atunci, Māyā mi-a rătăcit detot simţurile şi acum sunt fără putere. Cu inima Satī-ei aşa cum e, ştiu că voi deveni bărbatul ei. Prin urmare, pentru binele universului, iar de astă dată şi pentru binele meu, spune-i tatălui ei să mă poftească la el acasă şi să-mi acorde mîna ei. Grăbeşte-te şi fă tot ce-ţi stă în putinţă ca să pui capăt despărţirii mele de ea." Aruncă o privire soţiei lui Brahmā şi suferinţa singurătăţii îi spori la vederea perechii unite.

Brahmā făgădui să îndeplinească misiunea şi zbură în carul său iute la Daksha. Acesta apucase să audă totul de la fata lui şi cugeta cum să facă faţă cu cît mai mult tact preliminariilor oarecum stînjenitoare. Marele Singuratic îi făcuse odată o vizită şi plecase binevoitor; ar mai vrea oare să vină încă o dată după fată? Sau să trimită Daksha un mesager Înaltului Zeu? Ar fi oarecum nepotrivit, deoarece se spune că peţitul trebuie pornit de către bărbat. Sau să înceapă iarăşi Daksha să invoce marea divinitate cu ajutorul unor meditaţii încordate, pentru ca apoi s-o implore să

facă hatîrul de a o lua pe Satī de soție? Se părea însă că Zeul nici nu dorea altceva decît să o stăpînească pe fată.

Acesta era, așadar, impasul în care l-a găsit Brahmā pe tatăl Satī-ei. Carul cel iute îl luă prin surprindere. Brahmā îi spuse încîntat despre schimbarea radicală prin care trecuse Shiva. „Sfredelit de focul săgeților, a lăsat meditația de izbeliște. Singurul lucru la care se putea gîndi era Satī. Și era la fel de covîrșit de vîrtejul simțirilor ca și o biată creatură în chinurile morții. Sfînta Înțelepciune, care îi e lucrul cel mai intrinsec, i-a și abandonat conștiința, și tot ce poate spune, indiferent ce-ar sta să facă, este: «Unde e Satī?» — plin de tortura dorului. Ceea ce eu și noi toți am tot sperat se înfăptuiește în sfîrșit; fiica ta a găsit drumul către inima lui Shiva, el nu o vrea decît pe ea, vrea să o facă fericită. Întocmai cum ea, fidelă legămintelor sale, și-a înălțat pînă la el adorația, la fel acum Shiva o adoră pe ea. Dă-i-o, așadar, celui pentru care era menită și s-a pregătit."

Daksha consimți, plin de bucurie, de parcă prin vine i-ar fi curs torente de nectar. Pe loc Brahmā se și întoarse iute la Shiva cu veștile cele fericite, în timp ce acesta îl căuta nerăbdător cu privirea din înaltul Himalāyei. De îndată ce-l zări, îi strigă lui Brahmā de departe: „Ce-a spus fiul tău? Vorbește, că de nu, Zeul acesta al Iubirii o să-mi sfarme inima! Durerea dorinței din toate creaturile universului s-a scurs în mine și acum eu singur, și numai eu, sunt gata să plesnesc de chinul lor. Mă gîndesc necontenit numai la Satī, orice-aș face. Așa încît ajută-mă să fie a mea cît mai curînd."

Brahmā îi împărtăși lui Shiva veștile și apoi, cu ajutorul unui gînd, îl convocă pe Daksha, care sosi tot atît de iute, gata în orice clipă să-l însoțească pe mire la el acasă. Înveșmîntat în jurul șalelor, ca yoginii, cu o piele de tigru, și purtînd în locul obișnuitei sfori brahmanice un șarpe viu pe umărul stîng, petrecut peste trup pînă pe șoldul drept, Shiva, zeul cel puternic, încălecă pe taurul său măreț. Secera lunii noi care-i ședea în păr îi scălda ființa într-o lumină blîndă. Și oștirea spiritelor sale (duplicate mai mici și grotești ale lui, precipitate în atmosferă de uluitoarea pu-

tere a prezenţei lui electrice), cuprinse de o agitaţie triumfătoare, suflau în trompete de cochilii şi fluiere de trestie, loveau timpane şi tamburine, băteau din palme, marcau ritmul şi aplecau într-o parte şi-ntr-alta, cu strigăte pătrunzătoare de veselie, marea căruţă ce zbura prin văzduh. Toţi zeii, în alai de sărbătoare, sosiră ca să-l însoţească pe mire. Muzicieni divini şi dansatoare cereşti făceau văzduhul să răsune melodios. Zeul Iubirii se arătă vederii împreună cu ajutoarele sale, Simţirile, desfătîndu-l pe Shiva şi înnebunindu-l. Tot firmamentul era însufleţit şi strălucitor, fiecare făptură din creaţie trăgea în piept un aer sănătos, iar infirmităţile şi durerile fură tămăduite în timp ce Shiva, celebrat astfel de toţi zeii cu muzica lor, se îndrepta către casa lui Daksha. Lebede, gîşte sălbatice şi păuni, scoţînd strigăte suave de bucurie, zburau în frunte.

Daksha se îndeletnicea cu uriaşa primire a distinşilor oaspeţi, poftindu-i să şadă, oferindu-le apă pentru spălarea picioarelor şi prezentîndu-le daruri ca să-i bine dispună. S-a sfătuit cu cei zece fii ai lui Brahmā născuţi din cugetul lui, cu Cei Sfinţi, şi, urmîndu-le judecata întemeiată pe mersul stelelor, au stabilit ora favorabilă pentru căsătorie. Cu solemnitate, Shiva a primit mîna frumoasei lui fiice. Atunci zeii înălţară laude cu strofe, proverbe şi melodii din sfintele Vede; oastea lui Shiva îşi dezlănţui tumultul, iar dansatoarele cereşti prinseră a se roti; noian de nori se strînseră, lăsînd să cadă o ploaie de flori din cer.

Vishnu şi consoarta sa Lakshmī sosiră acum din cele mai îndepărtate cotloane ale eterului, purtaţi iute de Garuda, Pasărea Soarelui cu pene de aur. Şi Vishnu îl salută pe Shiva: „Unit cu Satī“, spuse el, „care sclipeşte de scăpărări negre-albăstrui, ca un fard negru pentru ochi, alcătuiţi şi voi acum o pereche asemănătoare — numai că invers — cu mine, negru-albăstrui, şi Lakshmī cea bălaie. Unit cu Satī, fii ocrotitor al zeilor şi-al oamenilor; fii de bun augur tuturor creaturilor prinse în fluxul rotitor al naşterii şi morţii. Îi vei ucide pe duşmani pe măsură ce se vor ivi în decursul istoriei. Dar dacă cineva îşi va lăsa vreodată dorinţa să zăbovească asupra Satī-ei, îl vei ucide pe loc, o, Stăpîne al Fiinţelor, fără să stai pe gînduri.“

„Amin", spuse Shiva triumfător, „aşa să fie." Şi cu ochi voioşi îi zîmbi zeului fericit.

Atunci, Satī rîse cu un rîs fermecător şi faţa ei atrase privirea lui Brahmā. Ci Zeul Iubirii se strecurase în vinele lui Brahmā şi acesta, pierdut în contemplarea frumuseţii Satī-ei, întîrzie cam prea mult cu ochii asupra ei. Atunci, o înrîurire tulburătoare se furişă într-însul şi se pomeni mişcat pînă-n adîncuri. Nu mai era stăpîn peste ceea ce începea să se-nfiripe. O dogoare incandescentă a puterilor sale ţîşni din el, energie creativă i se revărsa din trup şi, izbucnind în flăcări, scălda pămîntul sub ochii sfintei adunări în întregul ei. Se prefăcu într-un nor negru tunător, încărcat de ploaie, asemeni norilor de la sfîrşitul lumii ce urmează să se adune în vederea ciclonului distrugerii finale, sub forma unei mase apăsătoare plumburii, întunecate ca lotusul, din care ploaia curge cu găleata. Bubuind, norul se ridică şi se răspîndi pe toată cupola cerească, pînă la marginile universului.

Shiva, umplut şi el cu emoţii de către Zeul Iubirii, o privi pe Satī şi-şi aminti de spusele lui Vishnu. Îşi înălţă brusc suliţa şi o cumpăni ca să o azvîrle în Brahmā. Cei Sfinţi scoaseră strigăte de groază, iar Daksha sări între ei. Shiva urlă furios: „Mi-am însuşit sentinţa lui Vishnu: «Dacă cineva îşi lasă dorinţa să zăbovească asupra Satī-ei, îl voi ucide.» Acesta a fost întocmai legămîntul meu, şi-mi voi îndeplini legămîntul. De ce şi-a îngăduit Brahmā să o privească pe Satī cu privirea neruşinată a dorinţei? Din pricina asta, mă pregătesc să-l lovesc de moarte!"

Vishnu se repezi în faţa lui şi-i împinse braţul îndărăt. „Nu-l poţi ucide pe Creatorul Lumii", spuse el. „Dacă o stăpîneşti acum pe Satī, e pentru că el a pregătit-o pentru tine. Brahmā există în scopul desfăşurării cosmosului; dacă tu îl ucizi, nu va mai fi nimeni capabil să dezvolte lotusul universului din sămînţa lui. Creaţie, Păstrare, Distrugere — cum oare vor fi perpetuate cele trei fără noi trei? Dacă moare unul dintre noi, cine oare îi va prelua partea?"

Shiva însă stărui asupra legămîntului său. „Şi eu pot crea făpturi", urlă el, „sau pot crea alt creator din căldura mea

incandescentă, şi el va deschide universul — o să-l învăţ eu cum să facă. Ci nimeni nu mă va opri să-mi ţin legămîntul. Am să vă creez alt Creator. Lăsaţi-mă! Ia mîna de pe mine!"

„Gata, gata", îl potoli Vishnu, „stai şi chibzuieşte un pic." Un surîs ştiutor îi lumină chipul blînd. „Doar nu vrei să-ţi execuţi legămîntul asupra ta!"

„Cum aşa, asupra mea? Ce, Creatorul de colo este eu însumi? Toţi văd că el stă acolo, iar eu sunt aici, şi e limpede că el este cineva diferit de mine!"

Vishnu rîse şi-l luă pe Shiva peste picior de faţă cu toţi Cei Sfinţi. „Brahmā nu e mai diferit de tine", spuse el, „decît sunt eu de tine şi de el. Tu şi cu el sunteţi părţi din mine însumi, şi eu sunt Lumina primordială şi supremă a Cerului, iar eu, cel din faţa voastră, sunt la rîndu-mi o parte din acel Absolut. Noi suntem trei ipostaze ale Divinităţii Unice, şi funcţionăm în chip diferit: creăm, păstrăm şi distrugem. Caută acea Divinitate în propria ta divinitate şi sălăşluieşte-ţi credinţa şi încrederea în ea. Aşa cum capul şi mădularele sunt una în viaţa unui trup creat, la fel şi noi trei suntem una în mine, care sunt Suprema Existenţă, Suprema Lumină, increată şi neprihănită. În acea unică Fiinţă Supremă noi trei nu suntem distincţi."

Shiva, fireşte, ştia bine despre Fiinţa Supremă unică, lipsită de orice distincţii, dar, amăgit de fascinaţiile Māyei, pierduse din vedere Realul veritabil; pe gîndul lui pusese stăpînire altceva. Şi acesta era motivul pentru care Vishnu îl sili să vadă iarăşi deopotrivă Unul şi Multiplul, taina profundă a Realităţii, prin care cei Trei sunt identici, păstrîndu-şi totuşi diversele funcţii reciproc antagoniste de Desfacere, Susţinere şi Anihilare. „Cufundă-te în propriul tău lăuntru", spuse Vishnu, „şi contemplă, acolo înăuntru, acel Sine puternic, Suprema Existenţă, pura şi veşnica Lumină. Ai fost îndepărtat de la el de către Māyā mea, vraja care face să se deschidă lumea. Fascinat de frumuseţea unei femei, ai uitat acea Lumină divină şi te-ai încărcat de mînie. Nu mai poţi descoperi înlăuntrul propriei tale fiinţe Fiinţa Universală."

Figura lui Shiva prinse a străluci de bucurie. În prezenţa tuturor Celor Sfinţi, el se abstrase, absorbit, în viziunea introvertită. Se lăsă să alunece pe jos, cu picioarele încrucişate, închise ochii şi se cufundă în fiinţa sa pînă la nivelul Fiinţei Sublime. Trupul începu să-i strălucească, astfel încît le luă vederea tuturor Celor Sfinţi de faţă. Şi în clipa cînd atinse liniştea în această imersiune, Māyā lui Vishnu dispăru din jurul lui şi întregu-i trup emană o asemenea strălucire, încît pînă şi oaspeţii lui nu mai erau în stare să-i suporte văpaia. Vishnu pătrunse în el, se revărsă în el ca pura Lumină a Cerului, şi dezvălui în trupul lui Shiva, pentru ochiul contemplaţiei lui lăuntrice, întregul spectacol-lotus al creaţiei şi purcederea lumii. Fericit şi senin, dincolo de simţuri şi de universurile lor de distincţii, singur şi pur, contemplînd totul, cel abstras experimentă în propria-i fiinţă Fiinţa Supremă, Substratul tuturor Evoluţiilor. Văzu, cufundat în contemplaţie, cum Substanţa Unică se desface în toate delectările lumii.

Văzu întîi o întunecime, şi ea era atotprezentă şi goală de toate creaturile, şi era impenetrabilă, indiscernabilă, ca un somn fără vise, nevădind nici o diferenţă între zi şi noapte sau între firmament şi pămînt, nici urmă de lumină, de apă, de vreo stihie. Doar o prezenţă se agită, imaterial, imperceptibil delicată: pură conştiinţă, încă neîmpărtăşită, şi nu exista nimic altceva. Anume, era ca şi cum cele două veşnice prezenţe dintîi, Materia originară şi Omul originar, zăceau contopiţi într-o încîlceală indisolubilă, perfect într-una. Dar Timpul era acolo: cauza formală a tot ceea ce trăieşte, substanţa primordială a Fiinţei Supreme. Şi din el ţîşneau necontenit suflete ca scînteile zburătoare dintr-un incendiu înspăimîntător. Prin multiplicitatea acestora, Fiinţa Supremă se oferea pe Sine Sieşi de dragul savurării plăcerilor şi durerilor. Timpul se derula; el diferenţia, urzea Creaţia, Continuarea, Săvîrşirea. Timpul îmbrăcă forma Māyei tuturor zeilor şi deveni Sāvitrī, energia activă a lui Brahmā, Lakshmī, tovarăşa lui Vishnu, şi de asemenea Satī. În persoana „Desfătării", el se uni cu Zeul Iubirii.

Oul Cosmic se plăsmui şi crescu în mijlocul apelor abisului, învelit în vînt, foc şi spaţiu. Apoi Shiva îl văzu pe Creator chiar înlăuntrul lui, alb ca un lotus alb, iradiind lumină, şi Creatorul făcea să se deschidă lumea. Forma Creatorului era una, devenea trei, şi totuşi rămînea ca una, persoana cea mai de sus cu patru capete şi braţe, albă precum corola unui lotus, fiind Brahmā; cea de la mijloc, neagră albăstruie, cu un singur cap şi patru braţe, Vishnu; cea mai de jos în schimb avea cinci chipuri aşezate pe un trup cristalin şi posedînd patru braţe, acesta fiind Shiva. Cei trei se dezvoltau fiecare din ceilalţi şi curgeau toţi în unul. Cel din mijloc se topi acum în cel de sus, Brahmā, apoi în Shiva cel de jos, şi apoi Brahmā dispăru în Vishnu, Shiva curgînd în el; apoi se contopiră iarăşi Brahmā şi Shiva. Acesta era felul de a se juca al figurărilor triune, diverse în unitatea lor, ele rămînînd deopotrivă trei şi una.

Legănat de ape, de ape clătinat, Oul Cosmic plesni şi se deschise. Muntele Lumii se înălţă din el şi-n jurul acestuia se întinse pămîntul, plutind, şi înconjurat de şapte mări; coaja se prefăcu în munţi înlănţuiţi. Shiva deveni distinct de Brahmā şi pe lîngă cei doi era Vishnu, înălţîndu-se în zbor pe Pasărea Soarelui aurie. Shiva îl zări pe Zeul Iubirii şi văzu toate zeităţile şi pe Cei Sfinţi, contemplă soarele, luna şi norii, ţestoasele, peştii şi monştrii din mare, văzu păsări şi insecte, fenomene atmosferice şi oameni.

Apoi, privirii sale interioare i se arătă o femeie frumoasă, şi era înlănţuită de braţe. Shiva văzu creaturile luînd fiinţă, dezvoltîndu-se, dispărînd. Le văzu pe unele rîzînd, în extazul dragostei, dar altele tînguindu-se, iar altele fugind grăbite. Mulţi erau înveşmîntaţi măreţ, înfrumuseţaţi de ghirlande şi iruri de santal aromate, toţi aceştia fiind plăcut antrenaţi în jocuri. Mulţi alţii înălţau rugăciuni lui Brahmā şi lui Vishnu sau se înclinau adorîndu-l pe Shiva. Alţii şedeau absorbiţi în meditaţie ascetică de-a lungul fluviilor sau în dumbrăvi consacrate. Shiva zări cele şapte mări, precum şi fluvii, lacuri şi munţi. Şi descoperi felul cum Māyā sub înfăţişarea Lakshmī-ei îl încînta pe Vishnu, chiar în timp ce el însuşi se lăsa amăgit de forma delectabilă a Satī-ei. Shiva se recunoscu pe sine însuşi singur cu Satī pe un vîrf

de munte măreț. Erau îmbrățișați într-o iubire frenetică. Crîngul zeiesc înțepa nările cu aroma dorinței lor.

Astfel, marele Zeu pătrunse cu privirea în viitor. O văzu pe Satī lepădîndu-și trupul și dispărînd, apoi însă ea renăscu în chip de fiică a lui Himālaya, Regele Muntelui, și, după o lungă despărțire, Shiva o regăsi. El îl ucise pe titanul numit „Cel Orb" pentru că o dorise concupiscent, și fiul lor, Zeul Războiului, veni pe lume ca să-l ucidă pe titanul tiran Taraka. Toate acestea Shiva le contemplă în cele mai mici amănunte. Și asistă cum Vishnu, sub chipul Leului-Om, îl sfîșie în bucăți pe marele titan Strai-de-Aur, contemplă toate strălucitele bătălii dintre titani și zei, și văzu povestea lumii alternînd, de-a lungul acestor interminabile conflicte, între optimismul victoriei divine și groaznicele neputințe ale înfrîngerii.

Iarăși și iarăși și încă și încă, zări creaturile lumii, văzu toate formele fenomenale desfășurîndu-se în conformitate cu calitățile lor intrinseci distincte, și se contemplă pe sine însuși, la sfîrșit, cum vine să le suprime pe toate, luîndu-le în el însuși și anihilîndu-le înăuntrul său cu irezistibilă putere. Au rămas doar Brahmā, Vishnu și Shiva — nimic altceva, nici o altă existență. Lumea era iarăși goală. Brahmā se strămută în forma lui Vishnu și se topi în ea. Iar Shiva se contemplă apoi pe sine însuși curgînd în Vishnu și dizolvîndu-se. Dar Vishnu se dezintegră în cele din urmă și fu inclus în Absolutul Divin, care este Lumină desăvîrșită, Conștiință extatică.

Shiva văzuse astfel unicitatea și multiplicitatea universului în Ființa Supremă, și o văzuse înlăuntrul propriului său trup. Creație, Păstrare, Distrugere: toate trei fuseseră acolo. Nu era nimic mai mult, dar nici mai puțin decît propria-i existență, care era totuna cu ea și plină de imobilitate. Cine e Brahmā? Cine e Vishnu? Cine e Shiva? Shiva chibzui; nu era nici o speranță de răspuns. El însuși era Ființa Supremă — și asta era Totul.

După ce expuse în felul acesta unitatea și multiplicitatea Realității, Vishnu se retrase din trupul lui Shiva, și mirele meditativ ieși la suprafață din transa lui profundă. Māyā se

îmbulzi numaidecît iarăşi în jurul lui, el se descompuse din nou lăuntric, prin meşteşugul ei, şi gîndurile îi zburară înapoi drept la Satī. Ochii i se opriră atunci asupra ei, ca şi cum s-ar fi dezmeticit din adîncurile unui vis, îi privi chipul ca de lotus în floare. Privirea, cuprinsă de minunare, i se mută la Daksha, apoi trecu în revistă societatea înconjurătoare a Celor Sfinţi, se opri asupra lui Brahmā, zăbovi asupra lui Vishnu şi se umplu de uimire.

Vishnu surîse. „Aşadar", spuse el, „ai văzut unitatea în multiplicitate, despre care te tot întrebi, ai descoperit Timpul şi Māyā în trupul tău şi ai redescoperit ce anume sunt ei. Ai contemplat Fiinţa unică în eterna-i nemişcare şi ai văzut cum înfloreşte în multitudinile lumii."

„Aşa e, într-adevăr", răspunse Shiva. „Am văzut Unul în liniştea şi infinitatea lui, dincolo de care nimica nu mai este. Lumea pe care o susţii tu nu e distinctă de ea. Acea Fiinţă este izvorul tuturor creaturilor şi zeilor. Iar noi, Persoane ale lui Dumnezeu, suntem părţile şi formele lui triune, manifestate pentru a pune la cale Creaţia, Dăinuirea şi Sfîrşitul."

„Acesta e adevărul", încuviinţă Vishnu. „Noi suntem trei, dar în acea substanţă, una. Şi acesta e motivul pentru care nu-l poţi ucide pe Brahmā cu suliţa ta."

Şi aceasta e povestea care arată cum s-a întîmplat ca Shiva, recunoscînd identitatea-în-esenţă a ceea ce e separat-în-formă, să nu mai trimită către Brahmā lovitura nimicitoare.

Virtutea specifică şi miraculoasă a zeilor indieni este faptul că ei săvîrşesc necontenit, fiind covîrşiţi de ele, lucruri absolut imposibile, care, din punctul de vedere al salonului creştin, ar fi (şi sunt) extrem de şocante. Cu toată demnitatea lor supranaturală, ei sunt încă pe de-a-ntregul Natură — personificări ale principiilor elementare ale jocului cosmic — nicidecum expresii urbanizate precum olimpienii grecilor. Adevărul profund esenţial al mitologiei indiene derivă din faptul că ea acţionează exclusiv în termenii unor atare absoluturi uimitoare, umplîndu-şi total şi

golindu-şi total şi alternativ plămînii, obligîndu-ne şi permiţîndu-ne astfel să facem şi noi aidoma. Ajungînd, tinzînd întotdeauna (indiferent de direcţie) cît mai departe cu putinţă, ea reuneşte continuu extremele îndepărtate ale simbolului — ca în descrierea de mai sus a serbării nupţiale a lui Shiva. Un uriaş balans de pendul cu bătaie foarte lungă pînă în cele mai îndepărtate distanţe ale realităţii oscilează prin aceste aventuri sălbatice, precipitînd contraacţiuni ale unor contrarii de la polii fiinţei.

Mai mult, în toate intemperanţele Marilor Zei e zugrăvit jocul copleşitor al Māyei. Atîta timp cît lumea merge înainte, divinităţile care fac posibile Desfăşurarea, Întreţinerea şi Încheierea ei sunt prinse toate în plasa propriei lor autoamăgiri. Prinse în ea, ele o şi ţes — iată sublimul paradox; deşi văd şi cunosc totul, deşi ştiu mai bine, cu toate acestea ele suferă şi făptuiesc din cauză că sunt pătrunse de magie. Aceasta e marea consolare înfăţişată minţii de către tiparul mitic, marele model necesar înţelegerii şi trăirii vieţii omeneşti. Marii Zei, în relaţia lor cu vraja Māyei, sunt deopotrivă exemplari, pe de o parte, pentru înţelepţii şi yoginii eliberaţi, ca şi, pe de altă parte, pentru Copiii Lumii captivi încă în mrejele speranţei şi fricii.

III. MOARTEA VOLUNTARĂ

În bubuitul de tunet al tobelor de nori Shiva îşi luă rămas bun de la Vishnu. O urcă pe Satī, strălucitoare de fericire, pe spinarea puternicului său taur şi, în timp ce întreaga adunare de zei, demoni şi fiinţe create înălţă un vuiet de jubilaţie, perechea o porni la drum. Brahmā şi cei zece fii ai săi născuţi din cuget, şi Stăpînii Creaturilor, şi zeii, şi muzicienii cereşti, împreună cu dansatoarele, cu toţii îl însoţiră o scurtă bucată de drum, înainte de a se despărţi de cei doi cu o mare urare de drum bun şi a se împrăştia pe la nenumăratele lor sălaşuri. Întreaga creaţie exulta de bucurie deoarece Shiva îşi luase în sfîrşit o consoartă.

Perechea ajunse la locuinţa lui Shiva, printre citadelele piscurilor himālayene, şi zeul o dădu jos pe mireasa lui de

pe spinarea lui Nandī, taurul. Apoi îi dădu liber taurului, ca și tumultuoasei companii a oștirii sale. „Lăsați-ne acum singuri. Ci cînd mă voi gîndi la voi", spuse el, „să-mi fiți numaidecît la dispoziție." Și astfel, apoi, zeul și zeița își desăvîrșiră sărbătoarea în taina singurătății lor, și stăruiră îndelung în dragostea lor unul cu altul, zi și noapte.

Shiva culegea flori pentru Satī și i le punea pe cap în chip de cunună; cînd ea își cerceta trăsăturile într-o oglindă, el venea în spatele ei și chipurile amîndouă li se contopeau în oglindă într-unul singur. El îi despletea părul negru ca noaptea, i-l lăsa să se reverse și să-i fluture în jur, stîrnit fiind și el să se hîrjonească. I-l împletea la loc, i-l despletea iarăși, el însuși implicîndu-se la nesfîrșit în această îndeletnicire. Picioarele gingașe i le vopsea cu lac stacojiu doar ca să i le poată ține, în timp ce o făcea, în mîini. Îi șoptea la ureche ceva ce i-ar fi putut spune prea bine și cu glas tare, doar ca să se apropie cît mai mult de obrazul ei. Și dacă se-ndepărta de dînsa pentru o clipă, se-ntorcea cît mai grabnic înapoi. Dacă ea se ducea undeva cu cîte o treabă, el n-o slăbea nicicînd din ochi. Cu ajutorul științei sale magice, se făcea nevăzut, apoi o făcea să tresară pe neașteptate cu o îmbrățișare, și-o ținea într-o amețitoare și încordată înfricoșare. Punea o pată de mosc pe sînii ca lotușii de frumoși, sub forma unei albine în căutare de nectar, apoi îi desprindea coloanele de perle și i le punea la loc în alt chip, doar ca să-i atingă moliciunea de lotus. Îi scotea brățările de la încheieturi și de pe brațe și-i desfăcea nodurile veșmîntului, i le prindea la loc și-i punea iarăși podoabele. „Uite o viespe", spunea el, „la fel de neagră ca și tine, de aceea te urmărește..." Ea se-ntorcea să vadă, și el îi ridica sînii în palme. O acoperea cu mormane de flori de lotus și flori de pădure în zbenguielile dragostei, flori pe care le culesese pentru desfătarea ei. Și oriunde s-ar fi dus, ar fi stat ori s-ar fi odihnit, n-ar fi fost fericit dacă ar fi rămas o clipă fără ea.

Perechea mirilor abia sosise în Himālaya cînd veni și Zeul Iubirii, în chip sărbătoresc, împreună cu Primăvara și Dorința. Măreața Primăvară își exercită magia: toți arborii și vițele dădură-n floare, fețele apelor erau acoperite cu

potire de lotuşi năpădite de albine, adieri înmiresmate suflau din sud şi se ridicau arome ameţitoare, tulburînd simţurile celor mai serioase matroane şi descumpănind extazul sfinţilor. Sub bolţi de verdeaţă şi pe malurile înaltelor şi năvalnicelor rîuri de munte, Shiva şi Satī se savurau unul pe altul, iar dorinţa era atît de puternică în Satī, încît Shiva nu era niciodată lipsit de cea mai mare desfătare într-însa. Cînd ea i se dădea, era ca şi cum i s-ar fi topit în trup, înecîndu-se în focul lui. O acoperea toată cu ghirlande de flori şi o cerceta, glumea şi rîdea şi stătea de vorbă cu ea; se pierdea într-însa, aşa cum un yogin în deplină autoconcentrare se cufundă în Sine, dizolvîndu-se acolo total. Shiva îi sorbea nectarul gurii şi, de parcă ar fi fost băutura divină a nemuririi băută din cupa lunii, trupul i se umplea de nestinsă dorinţă şi nu cunoştea epuizarea ştiută de oameni. Mireasma aerului ei de lotus, graţia şi nuanţele seducţiei sale îl legau ca nişte frînghii tari pe după încheieturile unui elefant mascul, aşa încît nu se putea desprinde niciodată de ea. Cu asemenea desfătări schimbătoare, perechea zeiască, în depărtatele singurătăţi muntoase ale Himālayei, petrecu nouăsprezece ani cereşti şi încă cinci (nouă mii două sute patruzeci de ani omeneşti), prin umbrare şi peşteri, neştiind altceva decît extazul dragostei.

O dată, în apropierea anotimpului secetos, zeiţa se plînse. „O să vină căldurile“, spuse ea, „şi nu avem o casă în care să ne adăpostim.“ Shiva zîmbi. „Eu nu am casă“, răspunse el, „ci rătăcesc prin pustietate fără nici un loc anume unde să stau.“ Astfel că anotimpul acela îl petrecură împreună pe sub copaci umbroşi. Şi apoi se apropie vremea ploilor. „Uite acolo, se adună norii“, spuse Satī; „sunt ca o armată îngrămădindu-se într-o mulţime de culori, şi astupă toată rotunjimea cerului. Vînturile încep să fie vijelioase, puterea lor înfricoşează inima. Tunetul zgomotos al norilor care curînd vor slobozi pînzele ploii, azvîrlind trăznetul ca pe o flamură grozavă, îmi întunecă bucuria. Zeul Soarelui nu va mai putea fi văzut şi nici Zeul Nopţii, deoarece ei sunt separaţi de văzul nostru de către îmbulzeala ameninţătoare a norilor de furtună. Ziua şi noaptea sunt una. Cerurile bubuie

pretutindeni. Şfichiuită de vijelie, întreaga lume pare a sta să se răstoarne peste noi, şi ditamai copacii, dezrădăcinaţi de vîntul furios, dănţuie prin văzduh. E un anotimp greu de îndurat. Ascultă-mă, rogu-te, durează o colibă pentru noi, unde să putem găsi puţin adăpost şi odihnă.“ Dar Shiva zîmbi iarăşi. „Eu nu am nimic al meu“, spuse el, „ca să pot construi un cămin. O piele de tigru îmi acoperă şalele şi, în loc de podoabe, şerpi vii îmi împodobesc braţele, grumazul şi capul.“ Satī oftă. De astă dată îi era ruşine de el. Îşi aţinti ochii în pămînt şi răspunse cu nerăbdare: „Sunt oare silită să petrec tot anotimpul ploios aici, căutînd să mă adăpostesc pe sub rădăcinile arborilor?“ Shiva rîse. „Anotimpul ploios va trece“, spuse el, „şi tu vei şedea mult deasupra lui, neatinsă de nici o picătură de ploaie.“ O ridică sus pe spinarea unui nor şi se-nălţară şi se uni cu ea în dragoste, şi rămaseră acolo pînă cînd sosiră zilele limpezi şi strălucitoare ale toamnei însorite, cînd coborîră şi hălăduiră iarăşi prin munţii de pe pămînt.

Cînd anotimpul ploilor se arătă iarăşi ameninţător şi Satī ceru din nou o casă, Shiva răspunse voios şi faţa îi era luminată de lumina lunii din păr: „Acolo unde ne vom duce, iubita mea, ca să ne bucurăm de dragostea noastră, nu va fi nici urmă de nori. Norii ajung doar pînă la brîul marilor munţi; creştetele munţilor sunt ţinuturi cu zăpezi eterne, neatinse de ploile anotimpului. Ce vîrf alegi? Vrei falnicul munte Himālaya, unde te aşteaptă Menakā, soţia-regină a Regelui Munţilor, care te va întîmpina cu bucurie şi-ţi va purta de grijă ca o mamă? Fiarele sălbatice de acolo sunt îmblînzite de prezenţa sfîntă a tuturor sfinţilor şi înţelepţilor sihaştri ce meditează prin preajmă. Ai să-ntîlneşti acolo fecioare cereşti şi fiice ale piscurilor, cu care să-ţi petreci timpul, pe sfintele soţii ale fericiţilor, precum şi prinţese-şerpoaice. Ne putem gîndi însă, pe de altă parte, şi la Osia Lumii, muntele Meru; pantele lui strălucesc de pietre scumpe, iar vîrful îi poartă palatele Regilor Zeilor şi Paznicilor Lumii. Acolo prietenă îţi va fi soţia lui Indra. Ori poate preferi, ce zici, marele munte Kailāsa? Acolo Zeul Bogăţiei şade pe tron înconjurat de spirite ale pămîntului care păzesc comorile minelor.“

Satī răspunse: „Aş prefera muntele Himālaya." Şi purceseră drept către vîrful lui, unde nici o pasăre nu poate zbura, unde nu se adună nori şi unde se joacă soaţele fericiţilor. Shiva şi Satī rămaseră acolo vreme de trei mii şase sute de ani. Deseori se duceau în vizită pe Kailāsa; o dată s-au dus pe muntele Meru şi s-au bucurat unul de celălalt prin gădinile Regelui Zeilor, păzitorul lumii. Inima lui Shiva era pe de-a-ntregul stăpînită de Satī, şi el nu mai ostenea să-i aducă prinosuri de dragoste. Zi şi noapte nu mai avea altă bucurie, nu mai ştia acum nimic despre senina Esenţă a Fiinţei, nu-şi adîncea conştiinţa în arzătorul punct viu al cufundării în sine. Căci privirea Satī-ei nu se dezlipea de pe chipul lui, iar ochii lui, la rîndu-le, nu părăseau niciodată frumuseţea trăsăturilor ei. Izvorul nesecat al pasiunii lor le uda din belşug la rădăcină pomul iubirii, şi pomul creştea necontenit.

La un moment dat, Daksha, tatăl Satī-ei, începu să facă pregătiri pentru o prodigioasă ceremonie sacrificială, menită să contribuie la bunăstarea tuturor lumilor şi făpturilor. Angajă optzeci şi opt de mii de preoţi ca să aducă jertfe, şaizeci de mii de înţelepţi şi sfinţi ca să intoneze, într-un murmur neîntrerupt, proverbe şi strofe aforistice pline de eficacitate. Vishnu însuşi se obligă să supravegheze evenimentul, iar Brahmā oferi consultaţii despre toate amănuntele cele mai subtile ale sfintelor legi vedice. Paznicii cosmici divini, care ţin sub observaţie Cele Patru Sferturi de pe pantele Muntelui Lumii, erau paznici ai porţilor la intrările împrejmuirii consacrate. Glia se oferi şi ea să fie altarul jertfelor. Zeul Focului şi-a împărţit trupul la o mie de ruguri sacrificiale. Şi însuşi personajul sfînt, „Sacrificiul", era de faţă spre a fi oferit pentru izbăvirea lumii.

Au fost poftite să ia parte toate vietăţile din toate cotloanele spaţiului, zei şi vizionari, oameni, păsări, arbori şi ierburi. Au început să sosească — animale sălbatice şi domestice, toţi sălăşluitorii regiunilor superioare, sfinţi şi înţelepţi, şi locuitorii adîncurilor, bogaţi demoni subpămînteni şi regi şi regine-şerpi. Au fost poftiţi nori şi munţi, flu-

vii şi oceane; maimuţe şi tot soiul de fiinţe au venit să se împărtăşească după cuviinţă din ale serbării. Regii pămîntului au sosit cu tot ceremonialul împreună cu fiii lor şi urmaţi de sfetnici şi trupe. Şi-au făcut apariţia toate existenţele vii din toate regiunile universului, indiferent că erau mişcătoare sau fixe; au fost poftite deopotrivă făpturile conştiente şi cele inconştiente. Şi Daksha şi-a cheltuit toată averea pe onorariile preoţilor. În toate ţinuturile vaste, întinse, zenitale şi abisale, ale lumii, era o singură fiinţă pe care Daksha nu o invitase, şi anume pe Shiva, ginerele său, împreună cu Satī, fiica lui iubită. Ei nu fuseseră invitaţi deoarece erau socotiţi a fi impuri din punct de vedere ceremonial. „El e un ascet cerşetor şi nu e vrednic să asiste la sacrificiu", spuse Daksha; „meditează în mijlocul leşurilor şi duce cu el un craniu drept vas de cerşit. Nici Satī nu e îndreptăţită, e soţia lui şi s-a impurificat prin alăturare."

Vijayā, fiica unei surori a Satī-ei, vizita muntele chiar în momentele cînd toate creaturile lumilor începuseră să se scurgă din baştinile lor îndepărtate către incinta sărbătorii universale. O găsi pe Satī singură, Shiva plecase pe taurul său, Nandī, ca să-şi facă meditaţiile de seară pe malul lacului Manasa, tocmai în vîrful muntelui Kailāsa. „Ai venit singură? întrebă Satī. „Unde sunt surorile tale?"

Vijayā îi aduse la cunoştinţă că toate femeile din univers erau în drum către marea petrecere dată de bunicul ei, Daksha. „Am venit să te aduc şi pe tine", spuse ea. „Tu şi cu Shiva nu veniţi?"

Încremenită de uimire, pe ochii Satī-ei se aşternu o ceaţă.

„Voi nu aţi fost invitaţi?" exclamă Vijayā. Cum, toţi sfinţii şi vizionarii merg acolo! Stăpînul Lunii şi soţiile lui! Toţi din toate lumile au fost poftiţi. Voi nu?"

Satī rămase ca trăznită. În ea începu să fiarbă mînia, privirea îi împietri. Înţelesese imediat, şi furia crescu în ea nemaizăgăzuită de nimic. „N-am fost invitaţi", spuse ea, „din pricină că soţul meu umblă cu un craniu în mînă, în chip de vas de cerşit." Stătu o clipă pe gînduri, dacă să nu-l preschimbe pe Daksha în cenuşă cu un blestem, dar dintr-o dată îşi aminti vorbele pe care i le spusese cînd, îndură-

toare, îi făcuse marele hatîr de a se încarna în starea pămîntească de fiică a lui: „Dacă fie și pentru o clipă te va părăsi cucernicia față de mine, îmi voi părăsi pe loc trupul, indiferent dacă sunt fericită sau nu în el." Și atunci, propria-i formă eternă deveni vizibilă ochiului ei spiritual, completă și neasemuit de cumplită, forma din care e alcătuit universul. Se adînci în contemplarea acesteia, a caracteristicii ei primare, care este Māyā, cunoscută și ca „Beția onirică creatoare de lumi a Păstrătorului Cosmosului", și medită: „Perioada cosmică a distrugerii universale nu a sosit încă, e adevărat; Shiva încă nu are un fiu. Marea dorință ce i-a neliniștit pe toți zeii a fost împlinită pentru ei: Shiva, prins în vraja mea, și-a găsit bucuria în femeie. Dar la ce le-a folosit asta? Nu există nici o altă femeie în toate lumile care să poată trezi și satisface pasiunea lui Shiva, el nu se va însura niciodată cu alta. Nu asta mă va opri însă. Voi părăsi acest trup, întocmai cum am declarat că o voi face. Altcîndva, voi putea reapărea pentru izbăvirea lumii, aici pe Himālaya, unde am trăit vreme atît de îndelungată fericită împreună cu Shiva. Am venit să o cunosc pe draga de Menakā, blînda și curata soție a Regelui Himālaya. Ea a fost cu mine dulce și bună ca o mamă. Am ajuns s-o îndrăgesc tare mult. Ea-mi va fi următoarea mamă. Și voi crește jucîndu-mă cu fiicele piscurilor, iarăși fetiță, și voi fi desfătarea Menakei. Mă voi mărita iarăși cu Shiva, voi sta iarăși cu el și voi desăvîrși lucrarea pe care o au în vedere toate divinitățile."

Astfel medita Satī. Apoi o copleși mînia. Își închise cele două porți ale simțurilor în yoga, își opri respirația și-și adună toate puterile. Suflul vieții se strecură prin sutura coronală a craniului ei, pe cea de-a zecea poartă (așa-numita fisură a lui Brahmā) și-i țîșni afară din cap. Trupul se prăbuși neînsuflețit la pămînt.

Cînd zeii de sus îi zăriră vîntul vieții, scoaseră un strigăt universal de jale. Vijayā se azvîrli peste forma fără viață și izbucni într-un plîns disperat. „Satī, Satī!" striga ea, „ce s-a-ntîmplat cu tine? Unde te-ai dus? O, soră iubită a mamei mele, oare ți-ai părăsit trupul doar fiindcă ai auzit ceva ce te-a

rănit? Cum să mai trăiesc după ce ochii mei au fost martorii unei întîmplări atît de groaznice." Îi atinse obrajii morți, îi sărută gura și-i scăldă în lacrimi pieptul și fața, își trecu degetele prin părul negru și lucios și-și aținti privirea asupra trăsăturilor acum încremenite. Începu să se izbească în piept și în cap cu amîndouă mîinile, țipînd cu glasul pe jumătate înecat de plîns, aruncîndu-și capul pe spate într-un gest de durere ieșită din minți, și izbindu-și-l apoi în față de pămînt. „Suferința", striga ea, „o s-o zdruncine pe sărmana ta mamă, și ea o să-și dea duhul de mîhnire. Și cum o să mai rămînă în viață fie și doar o clipă tatăl tău lipsit de inimă, după ce va afla că ai murit? Oh, ce nefericire, ce remușcare îl vor năpădi cînd își va da seama cît de rău s-a purtat cu tine! Învățat cum este în cele trebuincioase sacrificiului, strălucit în datinile lui, cum o să-și mai poată aduna gîndurile asupra amănuntelor uriașei lui jertfe, după ce încrederea în toată înțelepciunea lui se va prăbuși? O, Mamă iubită, mai spune-mi măcar o vorbă. Plîng aici ca un copil mic. Îți aduci aminte cum l-am sîcîit pe Shiva cu pisălogeala mea, atunci cînd te-ai supărat și tu pe mine? O, Mamă, Mamă! De ce nu-mi răspunzi? Uite-ți fața, uite-ți ochii și uite-ți gura: a dispărut din ele orice urmă de viață? Cum o să îndure Shiva să-ți vadă orbi și țepeni ochii jucăuși, iar obrazul fără nici un zîmbet? Cine oare o să mă mai întîmpine cu vorbe pline de iubire și săritoare, așa cum obișnuiai s-o faci cînd veneam în sihăstrie? Unde se va mai găsi altă femeie la fel de atentă cu soțul ei ca tine și înzestrată cu toate darurile bucuriei? Shiva fără tine o să fie chinuit de durere, ros de suferință, o să fie lipsit de orice putere de a mai face ceva și de orice putință de simțire!"

Vijayā bocea în gura mare, nefericită, se uita pierdută la cadavrul inert, după care, înălțîndu-și brațele cu un strigăt, se prăbuși fără cunoștință.

Amăgire, vrăjitorie, Māyā pretutindeni, printre zei, ca și în lumea făpturilor — altminteri lumea nu s-ar mișca deloc, n-ar exista creație perpetuă. Același Daksha care se străduise să o aducă pe Satī în lume și să o mărite cu Shiva

o alungă din ea şi distruge însăşi unirea care-l costase o concentrare atît de teribilă. În plus, toţi zeii şi creaturile celelalte care luaseră parte cu cel mai mare entuziasm la celebrarea fericitei, dar dificilei împliniri a acestei uniri, i se alătură lui Daksha în uriaşa lui ceremonie sacrificială şi nici măcar nu întreabă unde poate fi Marele Zeu — negîndindu-se că absenţa lui ar fi în măsură să pricinuiască retragerea Zeiţei de pe scena fenomenală şi dizolvarea căsătoriei de care depindea întreaga continuitate cosmică.

Succesiunea aceasta, creaţie involuntară, căsătorie involuntară, moarte involuntară, ar părea să sugereze că aici, în marele nostru teatru al vieţii în spaţiu şi timp, singurul gest întemeiat pe liberă voinţă posibil oricărui actor — fie el doar om sau cel mai înalt zeu — este acela de a ieşi din scenă. Din cînd în cînd, artiştii individuali îşi pot imagina că-şi exercită puterile în mod voluntar, dar nu ei decid ce fel de puteri sunt acestea şi nici nu au nici cea mai vagă bănuială despre ceea ce ar fi să apară ca urmare a acţiunilor lor. Şi, pe de altă parte, situaţiile care-i obligă pe actori să joace ţîşnesc cu asemenea forţă din nicăieri în Prezenţa nemijlocită, încît izbesc spiritul cu şocul brutal al unei lovituri. Răspunsurile ce decurg nu reprezintă măsuri decise în cunoştinţă de cauză, ci o reacţie spontană. Şi cu toate că între marile crize ale actului irevocabil, creator de lumi, şi decizia pulverizatoare de limite se pot instala lungi perioade de acalmie — îngăduind, o vreme, o desfăşurare mai paşnică a relaţiilor umane lipsite de constrîngeri, întreţinînd astfel iluzia unei anume libertăţi — cu toate acestea, ori de cîte ori secunda catastrofală se coace în cele din urmă şi, în fine, explodează, oameni, zei şi demoni sunt pulverizaţi de un vînt puternic.

Pînă şi acea ultimă soluţie, moartea voluntară, este redusă în cele din urmă la zero. Satī, zeiţa umilită şi insultată, părăseşte scena, dar dispariţia ei n-a avut nici o consecinţă cosmică reală. Avea să se nască altă femeie — Pārvatī — ca să-i preia rolul, şi ea avea să fie în esenţă aceeaşi ca şi Satī, deşi diferită ca nume şi frumuseţe. Şi situaţia, împreună cu misiunea respectivă, se va construi din nou — lent

şi pe căi ocolite, prin progresările irezistibile ale evenimentului. Astfel încît actul voluntar va apărea pînă la urmă drept o explozie emoţională momentană, oarbă şi impetuoasă, care a scurtcircuitat curenţii vitali şi a precipitat în juru-i confuzie, poticnire şi dezolare, fără a distruge sau a rezolva însă ceva. Cine a murit? Cine s-a stins oare din viaţă?

Sinuciderea şi asasinatul sunt mecanismele unei dezorientări-Māyā, expresii ale unei absorbiri abjecte în eu. A sfărîma cochilia carnală fie a propriului sine, fie a altuia străin, sub iluzia că prin această violenţă săvîrşeşti ceva decisiv, înseamnă a fi cu adevărat şi flagrant înşelat de cochilie. În condiţiile umane concrete, indiferent ce explicaţie fizică i-ar putea fi atribuită, iniţial există proiecţia unei constelaţii de complicaţii interne de natură psihologică — lumea reacţionează prin semnificaţie la nebunia locuitorului ei. Victima disperată a suferinţei îşi imaginează că poate elimina labirinturile obscure ale zidurilor interioare printr-o scurtare exterioară şi arbitrară a drumului, efectuată într-un acces de furie. Ar face mai bine să se dezlege însă de eul său turbulent şi, cîştigînd astfel o perspectivă modificată, să se desprindă de lucrul care o imobiliza, realizîndu-i pur şi simplu irealitatea.

Amorul propriu rănit şi decesul Satī-ei sunt semnele prinderii ei în mrejele propriei sale iluzii; şi totuşi mrejele ei sunt o ţesătură de paradoxuri. Ea ştie că va trebui să se întoarcă. Va fi născută ca Pārvatī, fiica Regelui Munţilor, şi, prin îndelungate şi anevoioase austerităţi, îl va cîştiga din nou pe iubitul ei Shiva. Şi de astă dată, cînd Zeul Iubirii îşi va trimite săgeţile în inima lui Shiva, marele zeu al yogăi îşi va deschide asupra lui ochiul median, orbita numită „Lotusul Poruncii", şi exuberanta, frumoasa divinitate a arcului cu flori, atît de încîntată de sine, va fi prefăcută, ca sub o lovitură de trăznet, în cenuşă. Astfel se va împlini profeţia primordială a lui Brahmā; sau, cu alte cuvinte, calamitatea şi tot ce a dus la ea se va dovedi că sunt predestinate dintotdeauna. Şi ca atare va trebui să cumpănim atent întrebarea dacă moartea voluntară a fost în definitiv

voluntară. Unde e începutul sau sfîrşitul caracterului faceţios al jocului Māyei?

IV. SHIVA NEBUN

Satī murise, Vijayā se prăbuşise fără cunoştinţă de durere. Vechea poveste spune mai departe cum Shiva, după ce-şi întregi meditaţia de seară cu o baie în apele radiante ale frumosului lac Manasa, încălecă iarăşi pe Nandī, splendidul său taur alb, şi se întorcea acasă într-un galop mic pe drumurile cereşti. Şi pe cînd mai era la o oarecare depărtare, auzi un ţipăt de-i îngheţă sîngele în vine. Vijayā îşi venise-n fire şi bocetele ei se înălţau de pe vîrful înalt al Himālayei, ca nişte semnale, prin liniştea aerului vesperal.

Într-o clipită, Nandī îşi acceleră pasul şi-l purtă pe Shiva către sihăstrie cu iuţeala vîntului. Acolo zeul o descoperi pe Satī, iubita sa, moartă. Şi datorită puterii dragostei, a fost incapabil în primele momente să-şi creadă ochilor. Aplecîndu-se, o mîngîie şi-o lovi cu blîndeţe pe obrazul inert. „Eşti adormită?“ întrebă el. „Ce te-a făcut să adormi?“

Apoi Vijayā îi spuse ce se întîmplase, începînd cu ştirile despre sacrificiul lui Daksha la care fuseseră poftiţi toţi zeii şi lucrurile create din toate lumile. „Nu e lucru viu“, repetă ea, „care să nu fi fost invitat!“ Şi aici se pierdu cu firea, izbucnind în hohote de plîns. Printre suspine, îi relată lui Shiva cum venise să întrebe de Satī şi de el însuşi şi cum primise soţia lui veştile despre sacrificiu. Ea îi mărturisi că Satī înţelesese numaidecît de ce se abţinuse tatăl ei să-i invite. „Chipul Satī-ei“, îi povesti Vijayā, „s-a înăsprit. N-a ştiut niciodată că poate arăta atît de înspăimîntător. O culoare înfricoşătoare i-a invadat trăsăturile şi era atît de furioasă, încît nu mai putea scoate o vorbă. Sprîncenele i s-au alăturat şi chipul i-a devenit de nepătruns, s-a întunecat ca un cer acoperit de un fum gros. Apoi, după ce şezu o vreme aşa, trupul i-a plesnit dintr-o dată şi mi s-a părut că Satī iese chiar prin creştetul capului ei, lăsîndu-şi trupul să se prăbuşească.“

Shiva se ridică mînios. Pe măsură ce asculta vorbele fetei, mînia sa lua proporţii uluitoare. Se transformase într-o conflagraţie interioară atotmistuitoare: începură a-i ţîşni flăcări din gură, urechi, nas şi ochi; izbucneau din el meteori incendiari, şuierînd şi semănînd moarte, precum cei şapte sori de la sfîrşitul lumii. Într-o clipă se strămută în locul de jertfă al lui Daksha. Rămase la marginea lui şi măsură cu ochi teribili adunarea atît de numeroasă. Îl copleşi o furie nelimitată cînd văzu întrunită acolo întreaga creaţie — oaspeţi din toate colţurile lumii, din fiecare sfert al cerului — zei, plante, animale sălbatice, sfinţi, toate formele imaginabile de existenţă, superioare şi inferioare: peşti, viermi, anotimpurile, erele lumii, toate sub formele lor fizice; oameni şi plante, fiecare în poziţia sa cuvenită, potrivit diferitelor roluri îndeplinite în alcătuirea lumii. Văzîndu-i pe toţi adunaţi cu atîta solemnitate, fiecare urmînd înaintarea ceremonialului şi jucîndu-şi cu deplină cucernicie rolul atribuit, lăsă pe neaşteptate să iasă din el un monstru oribil, născut din explozia lui de furie: Virabhadra îi era numele şi era un înspăimîntător „Stăpîn al Oştilor" cu cap de leu. Virabhadra avea să tulbure destul de curînd desfăşurarea cuviincioasă a ritului.

Cu un mănunchi de săgeţi într-una din mîini, cu un arc masiv în alta, cu măciuca în a treia şi o suliţă lungă în cea de-a patra, Virabhadra îi dădu lesne la o parte pe Paznicii Porţilor şi năvăli cu un răget şi o revărsare a coamei de leu în centrul locului sacru. Zeii şi toţi regii de pe pămînt se ridicară scăpărîndu-şi ameninţător armele, dar monstrul vîrî frica în ei şi-i făcu să dea îndărăt sub iuţeala răpăielii dese a săgeţilor sale. Apoi se năpusti către altar, unde preoţii şi înţelepţii se îndeletniceau cu turnarea ofrandelor. Toţi părăsiră în grabă vasele şi se refugiară în Vishnu, care stătea la mijloc, supraveghind întregul ceremonial. Vishnu îi ieşi în întîmpinare şi atunci între Zeul Universal şi Virabhadra începu o bătălie de proporţii uluitoare. Fiecare îl atacă pe celălalt cu arme magice şi se întreceau necurmat unul pe altul în invenţii miraculoare, eschive şi lovituri. Dar în cele din urmă Vishnu îl apucă pe slujitorul războinic

cu mîinile goale, îl roti în văzduh, dădu cu el de pămînt și-l călcă apoi cu picioarele goale pînă-i țîșni sîngele din cap. Șiroind de sînge, Virabhadra se ridică cu chiu cu vai și se întoarse pleoștit la stăpînul său.

Shiva intră personal în arenă, mînios și cu ochii roșii, și toți cei sfinți încremeniră de groază. Vishnu dispăru; se făcuse invizibil. Iar Shiva, în furia sa, se dezlănțui orbește, răsturnă vasele sfinte, răvăși altarele cu lovituri de picior și răspîndi țăndări peste tot; toată adunarea cosmică se retrase cuprinsă de frică, mulți se îndepărtară și-o rupseră la fugă, urlînd de spaimă să nu-și piardă viața. Un zeu indignat își luă inima-n dinți și-i ținu piept Distrugătorului cu o privire sfidătoare și mînioasă; Shiva îi scoase amîndoi ochii cu un dos de palmă. Zeul Soarelui, cu brațele imens deschise, încercă s-o oprească pe divinitatea sălbatică zîmbindu-i în acest timp și dezvelindu-și dinții strălucitor de prietenoși. Dar un pumn neașteptat al lui Shiva îl făcu pe Zeul Soarelui să-și înghită dinții lucioși. Shiva îl apucă, îl zgîlțîi la fel de ușor cum ar fi făcut un leu cu o tînără gazelă și-l roti deasupra capului pînă-i țîșni sîngele prin vîrful degetelor și-i plesniră vinele.

După ce Shiva îl lăsă să cadă pe Zeul Soarelui, frînt și scăldat în sînge, zeii și creaturile universului făcură stînga-mprejur și-o rupseră la fugă. Fugeau cu strigăte și zarvă, se-mprăștiau în toate zările și dădeau zor să se ascundă pe unde apucau. Mulți erau uciși de privirea lui. Ochii lui Shiva mistuiră tot cîmpul de jertfe și-l prefăcură în cenușă, îl lăsară pustiu și risipiră toate focurile. „Jertfitorul", speriat ca de moarte, se prefăcu într-o gazelă și-o luă disperat la goană în ceruri. Shiva o porni pe urmele lui cu arcul și săgețile. Gazela sări în tărîmul lui Brahmā, ca să se ascundă acolo, dar Shiva o hăitui chiar și în cuprinsul lui. Animalul speriat făcu cale-ntoarsă și-o apucă spre pămînt, unde se grăbi să găsească un adăpost, cu Shiva neslăbit pe urmele sale. Ascunzătoarea pe care o descoperi în cele din urmă animalul fu leșul Satī-ei, în care dispăru: tot ce știa Shiva era că dintr-o dată se făcuse nevăzută și că acum se afla în fața trupului neînsuflețit al iubitei sale Satī. Cînd o zări,

uită de gazelă. Rămase absolut nemişcat. Apoi din piept îi izbucni un mare urlet de durere. Amintirea frumuseţii şi a bunătăţii ei i se învîrtejeau în minte în timp ce privea miracolul ca de lotus al chipului ei, linia sprîncenelor desăvîrşite, buzele. Şi durerea pierderii ireparabile covîrşindu-l, izbucni, ca un muritor de rînd, într-un zbucium îndurerat.

Zeul Iubirii auzi hohotul sălbatic şi apăsător şi se apropie însoţit de Dorinţă şi de Zeul Primăverii. Ajuns lîngă Shiva şi văzîndu-l distrus de emoţie şi plîngînd de parcă n-ar mai fi fost în deplinătatea simţurilor, Zeul Iubirii zîmbi, puse o săgeată în arc, trase şi-şi trimise toate cele cinci aducătoare de rătăcire în inima lui Shiva. Zeul se simţi opărit de o fiertură fierbinte. Zdruncinat de durere, el se simţi totuşi stîrnit în chip insidios, iar demenţa spori într-însul pînă cînd mintea îi plesni şi fu cuprins de nebunie într-o teribilă învălmăşeală de frustrare şi nevoie. Se azvîrli la pămînt. Se ridică şi fugi. Se întoarse şi se chirci, cu privirea fixă, lîngă cadavru. Surîse blînd, se întinse şi luă trupul în braţe, chemîndu-l ca să-i reînsufleţească vidul. „Satī, Satī, Satī, Satī! Lasă-ţi supărarea şi vino, Satī, Satī!" Corpul îi era ţeapăn şi încremenit. Şi-i mîngîie fruntea şi obrajii. Începu să se joace cu mulţimea podoabelor, scoţîndu-le într-o doară, una cîte una, şi punîndu-le la loc, diferit aranjate însă. O ridică, o strînse în braţe, lăsă apoi cadavrul să cadă, se prăbuşi pe spate şi plînse.

Brahmā şi lumile de divinităţi s-au neliniştit şi s-au speriat extrem de mult la vederea şuvoiului ce curgea din ochii lui Shiva. „Dacă lacrimile acelea ajung pe pămînt", ziceau ei, „pămîntul va arde. Oare ce putem face?" Îl chemară atunci numaidecît pe Drumeţul Tacticos al cerurilor, planeta Saturn, fiul Zeului Soare, pe al cărui steag figurează ca blazon Vulturul. Această putere salvase odată pămîntul de un potop sugînd ploaia şi înghiţind-o pe măsură ce cădea — şi asta vreme de o sută de ani cereşti. „Nimeni altul decît tine nu poate opri aceste lacrimi înainte ca ele să atingă pămîntul", îi spuseră zeii. „Dacă ia foc pămîntul, se vor aprinde şi cerurile, iar apoi toţi zeii." Drumeţul Tacticos se împotrivea însă. „Dacă Shiva observă ce fac", susţinu el, „o

să-mi prefacă trupul într-o coajă uscată." Zeii ţinură sfat. Îi făgăduiră îndată să-i abată cu mijloacele lor atenţia lui Shiva cel înnebunit de durere, aşa încît să nu observe că Drumeţul Tacticos se apropie de el şi-i prinde lacrimile arzătoare în căuşul palmelor.

Shiva zăcea încă pe spate. Drumeţul Tacticos constată că lacrimile îi erau atît de fierbinţi, încît era incapabil să i le ţină. Şi ele începuseră să ţîşnească într-un adevărat şuvoi. Tot ce-a putut face a fost să strîngă viitura în mîini pe măsură ce cădea şi să o azvîrle neîntîrziat pe cel mai îndepărtat munte din univers, departe, departe de tot, la marginea cea mai din afară a lumii, unde se cască Vidul şi unde ceea-ce-este se loveşte de ceea-ce-nu-este. Muntele nu era mai puţin puternic decît muntele zeilor, muntele Meru, din centrul lumii, şi totuşi nu era făcut să reziste la căldura lacrimilor lui Shiva. El plesni şi se despică la mijloc, astfel încît fluxul arzător se scurse în Oceanul Cosmic care susţine şi încercuieşte lumea. Amestecate cu apele oceanului, lacrimile fierbinţi ale lui Shiva îşi mai pierdură oleacă din focul lor, aşa încît universul nu a fost incendiat, dar nu s-au dizolvat complet în ape. Ele au început să se rotească la răsărit sub forma unui curent care curge şi în zilele noastre şi care se numeşte Vaitarani, „De netraversat", şi care mărgineşte împărăţia Stăpînului Morţilor[1]. Cînd trece pe sub porţile cele înalte ale castelului Regelui Morţii, el atinge o lăţime de două leghe, e foarte adînc şi agitat de ape năvalnice. Nici o barcă, nici un bac nu-i poate traversa cursul arzător. Şi zeii nu cutează a trece peste el în carele lor, nici măcar pe sus de tot, prin văzduh, deoarece, din pricina grozavei învolburări, lacrimile sunt împroşcate pînă în slava cerului.

Shiva se ridică de jos; era orb de suferinţă. Se aplecă, luă cadavrul pe umăr şi, rătăcind nebuneşte, într-o doară, fără ţintă, se îndreptă spre răsărit, bolborosind de unul singur cu minţile duse. Zeii observară ce făcea şi iarăşi fură cuprinşi

[1] De comparat cu rîul traversat de către Lancelot pe „podul-sabie".

de îngrijorare. Se avertizară unii pe alţii, în repetate rînduri. „Cadavrul Satī-ei nu va putrezi", strigau ei, „atîta timp cît este în contact cu trupul lui Shiva." Şi începură să se ţină după el. Brahmā, Vishnu şi Drumeţul Tacticos, după ce se făcură invizibili cu ajutorul puterii lor Māyā, se strecurară în leş. Şi apoi, în timp ce Shiva mergea împleticindu-se în rătăcirea lui oarbă, ei dezmembrau trupul, fragmentele lăsîndu-le să cadă, unul cîte unul, pe pămînt. Labele picioarelor au căzut pe „Muntele Zeiţei", cele două glezne ceva mai încolo; ceva mai departe spre răsărit, în ţinutul numit Kāmarūpa, „Forma Dragostei", pîntecele ei căzu pe „Muntele Zeului Iubirii" şi chiar alături potirul delicat al buricului ei. Urmară cei doi sîni, împreună cu un colier, după aceea umerii, apoi gîtul. Tot traseul preumblării lui Shiva a fost presărat cu rămăşiţele trupului binecuvîntat, iar drumul acesta al mîhnirilor sale este privit de către popoarele acelor ţinuturi răsăritene ca pămînt sacru. Oriunde a căzut cîte o parte din trup, se înalţă un templu, iar Satī e venerată acolo sub unul din numeroasele ei nume. Ea e chemată să-şi exercite, pentru binele omenirii, una sau alta dintre puterile ei miraculoase. Şi astfel, teribila dezmembrare s-a săvîrşit spre folosul copiilor lumii[1]. Brahmā, Vishnu şi Drumeţul Tacticos au tăiat unele părţi ale cadavrului în mici fîşii care au fost purtate de vînturi prin spaţiu şi duse sus, în cîmpiile unde Gangele Ceresc curge printre stele. Acolo ele au căzut în fluviul sacru. În locul însă unde a căzut pe pămînt capul, Shiva s-a oprit din trecerea lui inconştientă, a stat şi a privit, a îngenuncheat şi a izbucnit într-un geamăt de suferinţă.

Zeii se strînseră în jurul lui. Doreau să-i aducă mîngîiere, dar încă mai erau speriaţi. Rămaseră la oarecare distanţă, dar curînd el îi văzu. În clipa aceea, fu atît de ruşinat, încît se transformă sub ochii lor într-un lingam de piatră, com-

---

[1] Această legendă, binecunoscută în tradiţia populară din India, explică larga distribuţie a aşa-numitelor „Cincizeci şi două de locuri sacre" — locuri sfinte de pelerinaj înălţate în cinstea Satī-ei, modelul suprem al feminităţii indiene tradiţionale.

pact, rigid şi prodigios, în chinurile dragostei lui. Zeii se înclinară plini de respect. Toţi într-un glas aduseră slavă Celui Veşnic. Prin această slăvire au căutat să-l readucă pe Shiva la raţiune. Doreau să redeştepte în el conştiinţa naturii Adevăratei lui Fiinţe, astfel încît el să poată ajunge iarăşi să cunoască lumina conştiinţei lui eterne. „Eşti îmbelşugat de nectarul Iluminării“, se rugau ei. „Eşti Fiinţa Supremă sub forma aceasta a ta, lingamul. Înţelepciune, tu, tu înţelegi nestatornicia lucrurilor timpului. O, tu, punct central al mării anihilării, cauză primă deopotrivă a continuării şi a decăderii, lumină şi pe de-a-ntregul lumină, scăpărător în strălucirea existenţei tale, tu eşti Fiinţa Supremă, sub forma aceasta a ta, lingamul. Toţi zeii tremură cînd în furia durerii tale tu te arăţi în faţa lor. Fii deci îndurător cu ei şi lasă-ţi clipa de suferinţă să treacă.“

Zeul, pe parcursul rugăciunii lor, îşi reluă sub ochii lor forma familiară, dar clătinîndu-se încă de suferinţă. Brahmā i se adresă cu blîndeţe, pentru a-l ajuta să-şi reamintească fiinţa.

„O,tu, Doamne, cei care doresc eliberarea de întristarea lumii ţi se adresează ţie în adoraţie şi sunt eliberaţi. Şi cei care sunt pe deplin înţelepţi — neîntinaţi de dorinţă trupească, răutate şi patimi de orice fel, care şi-au întors feţele de la cîmpurile întristării şi odihnesc fericiţi în linişte — meditează asupra ta. Ei contemplă neîntrerupt, cu vederea lor lăuntrică, al treilea ochi din mijlocul frunţii tale, căci el e înălţat deasupra celor cinci elemente, înrudit cu soarele şi cu luna, şi luminează trecerea către iluminare. Acel ochi este realitatea supremă şi imaculată, floarea fără cusur ce încununează măreţul şi felurit ramificatul arbore al existenţei tale, iar hrana lui e licoarea contemplaţiei netulburate pecetluite în strălucirea fervorii ascetice. Aceasta îţi dăruie ţie puterea ta, în veci de veci.

O, tu, Doamne, în lotusul inimii tale priveşte, neclintită, flacăra luminii neprihănite; ea este senină, departe de tulburarea patimilor care acum, asemeni unui nor de praf în faţa soarelui, o învăluiesc şi o întunecă. Invizibil vizibil yoginului ajuns la înţelegere, acel suprem, indestructibil, unu Etern

este, a fost şi va fi pururi Sinele tău. El este impalpabil plăpînd, şi totuşi pătrunde tot cosmosul. El e greu de putere, iar înţelepţii se află-n căutarea lui. El e drumul şi totodată capătul drumului. Nimeni nu-l păzeşte, nimeni nu-l fură. El e comoara ta; el e lipsit de formă pipăibilă.

O, tu, Doamne, rătăcit de meşteşugurile înşelătoare ale Māyei, tu nu vezi acum ce trăieşte în iatacul inimii tale. Dă-ţi seama de caracterul amăgitor al omniprezentei aparenţe, spulber-o, topeşte-o. Vino-ţi în fire, uneşte-te cu propria ta fiinţă esenţială şi alătură-te astfel Supremului şi rămîi acolo, ferm, sinele tău ca Sinele. Toată durerea — leapăd-o. Ea nu-ţi atinge sîmburele fiinţei."

Shiva asculta în tăcere. Îşi amintea Sinele Suprem care fusese totdeauna tema şi obiectul meditaţiei sale; acum însă era incapabil să se adune şi să-şi concentreze puterile, atît de mult îl răvăşise durerea pricinuită de pierderea Satī-ei. Cu capul plecat, rămase o vreme fără să scoată un cuvînt. Apoi îşi întoarse ochii către Brahmā. „Ce trebuie să fac?"

Brahmā răspunse. „Atotputernice Zeu, desprinde-ţi spiritul de talazurile suferinţei tale şi îndreaptă-ţi tot gîndul către Fiinţa Supremă. Centrul existenţei tale se află dincolo de marea aceasta de chinuri. Deoarece durerea timpului îţi umple acum conştiinţa, zeii sunt uluiţi şi derutaţi. Patima ta pulverizează universul; fierbinţeala mîniei tale arde orice viaţă; lacrimile tale ar fi despicat pămîntul, dar au fost prinse-n mîini de către Drumeţul Tacticos, şi l-au înnegrit. Măreţul munte unde sălăşluiesc zeii şi sfinţii şi unde norii din văzduh se-afundă să bea a fost despicat de ele, peştii din marea universală au fost ucişi de ele, şi fluviul lor arzător silniceşte trupul lumii. Palele dogorîtoare ale suspinelor tale au şi dezrădăcinat munţi, au uscat păduri, silindu-i pe tigrii astfel lipsiţi de toate şi pe elefanţii rămaşi fără sălaşuri şi înnebuniţi să cutreiere pămîntul, neizbutind să se aşeze. Toate creaturile vii au devenit nomade prin pierderea de către tine a centrului. Şi pe unde ai umblat cu leşul Satī-ei pe umăr, acolo pămîntul a crăpat sub tălpile tale şi încă tremură. Nu e creatură prin toate cerurile şi iadurile care să nu fi fost supusă la grea încercare de încleştările

deznădejdii tale. O, leapădă, așadar, această clipă de deznădejde și suferință, îngăduie-i mîniei tale să-și caute de drum, dă-ne nouă pacea ta! Căci tu știi într-adevăr, în propria-ți ființă ceea ce ești — Suprema Ființă și Conștiință a fericirii; păstrează acea Ființă și Conștiință, acea Fericire, în nemișcarea profundă. Trei mii șase sute de ani vor trece (o sută de ani cerești) și în hora îndelung rotitoare a timpului zeița va fi iarăși soția ta; între timp..."

Shiva, cu capul plecat, rămase tăcut, scufundat în sine, total absent. Cînd deodată i se făcu auzit glasul. „Pînă ce mă va părăsi suferința, pînă cînd mă voi ridica iar din oceanul pierderii iubitei mele Satī, o, Brahmā", spuse zeul, „trebuie să rămîi alături de mine și să mă sprijini. Oriunde mă voi duce, tu trebuie să rămîi alături de mine și să mă sprijini."

„Așa va fi", răspunse Brahmā.

Și cînd se pregătiră apoi să plece, se adunară în jurul lor oștirile lui Shiva, veni și mărețul lui taur alb, Nandī; și Nandī așteptă ca zeul să încalece. Veniră regi-șerpi și se încolăciră de-a lungul trupului lui Shiva, așezîndu-se, în chip de podoabe, în jurul gîtului și-al membrelor. Slujit și însoțit de toate personajele divine ale universului, el se întoarse înapoi pe Himālaya, unde uneori își avea sălașul. Și acolo Regele Muntelui îi ieși în întîmpinare pe porțile palatului său muntos, urîndu-i bun-venit lui Shiva.

Acolo era și tînăra fată, Vijayā. Ea se înclină în fața zeului întors, izbucnind, la vederea lui, într-un plîns sfîșietor. „O, Mare Zeu", strigă ea, „unde-ți este iubita Satī? Fără ea, ești lipsit de strălucire. Mare Zeu, dacă tu poate nu te vei mai gîndi niciodată la ea, în sufletul meu ea va dăinui de-a pururi, din inima mea ea nu va pleca niciodată. Din clipa în care, sub ochii mei, ea și-a părăsit trupul, nici o altă imagine n-a mai fost în cugetul meu; săgeata suferinței m-a țintuit, și nu voi mai cunoaște vreodată desfătările bucuriei."

Își acoperi fața cu un colț al vălului ei și se prăbuși fără cunoștință la pămînt. Cînd o văzu căzînd, îl asaltară și pe Shiva amintirile și rămase nemișcat, înlănțuit de chinuri. Ochii îi înotau în lacrimi. Zeii se neliniștiră din nou. Brahmā se aplecă spre a o încuraja pe Vijayā cea zdruncinată de mîhnire, apoi i se adresă cu blîndețe zeului.

„O tu, yogin de dinaintea începutului, suferinţa nu ţi se potriveşte. Obiectul cuvenit privirii tale lăuntrice este Lumina Dumnezeiască, Deplina Măreţie. De ce oare privirea aceea se opreşte acum asupra unei femei? Fiinţa ta înseamnă supremă imobilitate, forţă indestructibilă nepîngărită de schimbare. Cum de-i atinsă atunci de suferinţă? Pacea atotprezentă în univers este realitatea ta, pricepe-o cu înţelepciunea sufletului tău. Sub forma lui Vishnu yoginii te cunosc ca pe Păstrătorul Lumii. Aceeaşi Satī care te-a amăgit pe tine e Māyā, fermecătoarea lumii. Ea îi răpeşte pruncului nenăscut, pe cînd acesta încă trăieşte în pîntecele maicii sale, orice amintire despre fiinţarea lui anterioară, şi la fel te-a indus şi pe tine în eroare, aşa încît să fii torturat de suferinţă. De o mie de ori pînă acum Satī ţi-a răpit minţile şi-n fiecare eon ai pierdut-o întocmai ca şi acum. Dar aşa cum Satī s-a întors întotdeauna la tine, o vei cunoaşte iar pe ea aşa cum ai cunoscut-o, şi iar te vei rupe de ea. Adună-ţi aducerile aminte şi contemplă-le pe cele o mie de Satī, cum ţi-au fost ele smulse de către moarte, astfel încît ai fost părăsit de ele de o mie de ori, şi iarăşi vezi cum ele se nasc iar, şi iar ajung la tine, care eşti aproape inaccesibil chiar şi meditaţiilor zeilor. Priveşte în vederea ta lăuntrică felul cum Satī îţi va fi din nou mireasă."

Orbit de suferinţa sa, Shiva acceptă mîna întinsă de Brahmā, şi cei doi părăsiră cetatea stăpînită de Regele Muntelui. O porniră spre soare-apune şi se făcură nevăzuţi în singurătatea crestelor[1].

---

[1] Creaţia involuntară, *Kālikā Purāna*, 1, 1–5, 10; Căsătoria involuntară, *ibid.*, 5, 11–13, 53, Moartea involuntară, *ibid.*, 14, 1–16, 70; Shiva nebun, *ibid.*, 17, 1–19, 13. Descrierea din capitolul următor, „Pe malul lacului Siprā", reprezintă o abreviere din *Kālikā Purāna*, 19, 13–33.

După ce-l aduce pe Shiva la lacul Siprā, naraţia *Purānei* se orientează spre alte teme, îndeosebi încarnarea lui Vishnu ca mistreţ, dar reia povestea despre Shiva şi Parvatī la începutul Adhyaya-lui 42. Arderea Zeului Iubirii şi prefacerea lui în scrum e descrisă în 44, 125.

Pe malul lacului Siprā

Viaţa e mult prea oribilă prin posibilităţile ei de durere, inevitabile, nemeritate şi de nejustificat, pentru a fi numită „tragică". Viziunea tragică este, ca să spunem aşa, doar o viziune de prim plan, susţinută de oameni care încă se miră, incapabili să conceapă că viaţa este ceea ce este. Tragedia greacă însăşi, care şi-a dat numele acestei viziuni, e, paradoxal, mai presus de reproş, întrucît ea se delectează în monstruos. Totuşi delectarea tragediei atice constă în deplasarea accentului asupra sensibilităţii proprii, într-un vîrtej de milă şi groază, rămînînd totodată într-o atitudine de sfidare triumfătoare la adresa monstruozităţii, chiar cînd proiectilul incendiar se înfige şuierînd în inimă, pentru a o preface în scrum — ceea ce e totuşi o atitudine prea senzaţională. Singura comportare adecvată este cea a dansului ceremonial solemn al lui Shiva în nebunia lui, cu bătăile ca de aripi, cumpănite, ale mîinilor şi braţelor în balans şi bubuitul inexorabil al tălpilor goale, în ritmul inelelor zornăitoare de la glezne, şi peste toate surîsul ca de mască.

Termenul *mythos* e grecesc şi, în ciuda tuturor vestigiilor de mitologie celtică şi germanică ce ne-au rămas, ori de cîte ori e menţionat cuvîntul acesta încă ne gîndim în primul rînd la miturile Greciei, aşa cum au fost ele păstrate şi transmise de către Homer, Hesiod şi poeţii tragici. Dar aceste producţii supreme ale imaginaţiei creatoare au fost rupte de fluxul comun al învăţăturii populare şi clericale şi au fost transformate în expresii ale problemelor specifice, personale şi contemporan istorice, ale lumii ionice, beoţiene şi atice. Ele nu redau calitatea surselor lor arhaice din

mai vechile epoci orfice, irevocabil pierdute, cînd materialele, încă obscur contopite, întrepătrunse şi grandios voalate în semnificaţiile lor, treceau dintr-o mînă într-alta în marele curent general al tradiţiei folclorice.

Această modalitate arhaică, mai veche, a mitului supravieţuieşte pînă în zilele noastre în tradiţiile mitice populare ale Indiei. Tocmai din acest motiv, pentru răsfăţatul cititor occidental modern, bine şcolit în materie de clasici şi dorind, aşa cum remarca platonizantul Schiller, să ajungă „în ţara cunoaşterii numai prin poarta aurorală a frumuseţii", meniul hinduist e uneori ceva mai greu de savurat. Căci deşi tradiţia clericală brahmanică nu a dispreţuit niciodată, în nici o perioadă a dezvoltării sale, tehnicile artei contemporane laice, extrem de rafinate, a poeziei, cu toate acestea stiliştii de sorginte preoţească erau foarte departe de a fi poeţi. În general, miturile lor rămîn la nivelul popular relativ brut şi nu sunt transmutate în imagini poetice cu ajutorul forţei însufleţitoare a unei noi economii, structuri şi consecvenţe, în slujba unei replăsmuiri proaspete şi originale, aşa cum sunt miturile din *Iliada* sau din tragediile lui Sofocle. „Poeticul" e folosit, în fapt, ca decoraţie, şi în pasaje retorice declamatoare, dar în general în mod nereuşit şi neatractiv, fără gust sau măsură, aşa cum stau întotdeauna lucrurile cînd dau din aripi oameni care nu sunt poeţi autentici. Ca urmare, conţinutul mitic apare deseori mai curînd ca o frumuseţe îmbătrînită, fardată şi dichisită excesiv. Sub toate zorzoanele nu e nimic din prospeţimea renăscută a unui personaj tînăr cu chip strălucitor, ci doar o vechitură ridată şi stafidită, cu faţa prelucrată. Cu toate acestea tocmai asemenea bătrîne frumuseţi răscoapte sunt cele mai în măsură să istorisească cel mai bine vechile poveşti ale vieţii, ele sunt cu mult mai bune în această privinţă decît tinerele şi atractivele vrăjitoare. Singura problemă e să nu ne cutremurăm la vederea lor în timp ce le ascultăm.

Oricum, forma tradiţională în care ne-au fost transmise miturile indiene are marele avantaj al anonimatului. Aici nu vorbeşte un individ aparte, ci un întreg popor — poate

în limbajul vreunei secte, avînd anumite prejudecăţi specifice în favoarea unei divinităţi sau alteia, şi cu coloratura unui veac şi peisaj local anume, dar totdeauna un popor — o majoritate, larg valabilă şi recunoscută, şi liberă de orice pretenţie la vreun geniu sau vreo sensibilitate specială. Ceea ce auzim cînd ne plecăm urechea la aceste povestiri nu e glasul vreunei personalităţi, ci un consens la care au ajuns brahmani învăţători din nenumărate temple şi sanctuare de pelerinaj, sfinţi şi înţelepţi din sihăstrii silvestre şi îndrumători spirituali din sate şi cămine. Un mare grup, în calitate de clasă educatoare, vorbeşte prin aceste povestiri altui mare grup, celui pios, fiecare dintre ele controlîndu-l necontenit pe celălalt şi depinzînd de el. Ascultătorului nativ i se spune ceea ce este şi simte el, fără să o ştie însă. El intră mai temeinic în stăpînirea profunzimilor şi înălţimilor comune ale vieţii şi culturii spirituale şi religioase universale cu ajutorul imaginilor, personajelor slăvite şi incidentelor *mythos*-ului

Nicăieri altundeva nu poţi ajunge atît de aproape de posibilitatea de a te adăpa la însuşi izvorul fiinţei culturii, de a bea însăşi esenţa originară a sevei ei vitale. E ca şi cum ai fi făcut o incizie în mesteacăn în punctul unde se înalţă seva ce-i construieşte trunchiul şi coroana — sau, şi mai bine, ca şi cum ai fi făcut o incizie în palmier, a cărui sevă produce o băutură ameţitoare, căci ameţeala este unul din principalele efecte ale *mythos*-ului. Culturile care nu o mai cunosc sunt prozaice şi epuizate. Şi foamea de mit este pofta după o băutură ameţitoare care va stimula şi însufleţi, aşa cum principiul ameţitor din băutura sacramentală soma îl stimulează pe zeul indian al războiului şi al tunetului, care soarbe din ea de trei ori pe zi la sacrificiile brahmanilor şi se fortifică astfel în vederea faptelor sale de cîrmuire universală, ca şi pentru lucrarea de curăţare a drumului cu ajutorul trăsnetelor sale cereşti pentru marşurile victorioase ale poporului său ales, arienii vedici.

Printre alimentele spirituale mitul este ceea ce e băutura zeilor (soma, ambrozia) în miturile propriu-zise; prin el comunici cu fiinţele şi puterile supraomeneşti. Mitul ignoră

— nici măcar nu-l cunoaşte — individul. Aşa cum membrii comunităţii se împărtăşesc din el într-un mod asemănător, dînd şi primind şi subzistînd astfel, tot aşa el îl pune pe om în legătură cu fiinţa supraomului[1]. Acesta e motivul pentru care vechile mituri ale unor popoare îndepărtate şi necunoscute au devenit atît de fascinante pentru noi în vremurile din urmă. O dată cu zorile gîndirii critice occidentale, legătura cu puterile divine împletită pentru noi de propriile noastre sacramente şi dogme şi-a pierdut ascendentul, şi totuşi azi un nivel mai primitiv al mitului, plin de adevăr etern, care timp de aproape două milenii a fost acoperit şi desfigurat de dogmele şi sacramentele aduse de religia revelaţiei ulterioare, pare dintr-o dată că are să ne spună ceva foarte profund[2]. Această întoarcere a ceea ce era de mult pierdut pentru înţelegerea şi interesul nostru contemporan e o compensare necesară, la o scară univer-

---

[1] „Nu este adevărat", spune Nietzsche, „că la baza mitului există un gînd sau o idee ascunsă, aşa cum au susţinut unii într-o perioadă de civilizaţie devenită artificială, ci mitul însuşi este un fel sau un stil de gîndire. El dezvăluie o idee despre univers, dar o face în succesiunea unor evenimente, acţiuni şi suferinţe." Tocmai de aceea trebuie să privim în el ca într-o oglindă sau fîntînă plină de semne şi profeţii, ce ne spun ce suntem şi cum trebuie să ne comportăm prinşi în succesiunile derutante de evenimente şi întîmplări surprinzătoare sortite nouă în mod obştesc. Cel puţin, acesta e felul în care poporul hindus a privit întotdeauna faptele şi suferinţele zeilor şi eroilor din miturile şi legendele lor.

Mitul e imaginea unică şi spontană a vieţii înseşi în armonia ei fluidă şi contrariile reciproc ostile, în toată armonia şi polifonia contradicţiilor lor. În aceasta rezidă inepuizabila sa putere.

[2] Vîrste şi atitudini omeneşti de mult apuse supravieţuiesc încă în straturile inconştiente ale sufletului nostru. Moştenirea spirituală a omului arhaic (ritualul şi mitologia ce i-au condus cîndva în mod vizibil viaţa conştientă) a dispărut într-o mare măsură de la suprafaţa tărîmului tangibil şi conştient, dar supravieţuieşte totuşi şi rămîne de-a pururea prezentă în straturile subterane ale inconştientului. Ea e acea parte a fiinţei noastre care ne ţine în legătură cu o ascendenţă îndepărtată şi constituie înrudirea noastră involuntară cu omul arhaic şi cu civilizaţii şi tradiţii străvechi.

sală, pentru declinul ei simultan în cultura indiană şi în alte culturi străvechi sub impactul erei tehnologice moderne. Pentru a ne putea măsura cu noua dezvoltare, chiar în propria noastră sferă limitată, trebuie să căutăm a pătrunde conţinuturile mitice ale tuturor tradiţiilor vechi accesibile, deoarece schimbarea e atît de cuprinzătoare, încît nimic din faptele cu respiraţie scurtă apărute în epocile mai recente nu e în stare să ne înzestreze cu puterea de a îndura forţa veacului nostru terifiant şi de a-i suporta focurile transmutative.

Zeiţa Universală, Mama Cosmică, se numără printre cele mai vechi şi „cu cea mai lungă respiraţie" dintre divinităţile susţinătoare cunoscute miturilor lumii. Ea este reprezentată pretutindeni în sanctuare închinate zeiţelor-mame locale; nenumărate imagini au fost găsite din perioada neolitică, unele chiar din paleolitic; ea a fost cunoscută culturilor mediteraneene sub multe nume — Cybele, Isis, Ishtar, Astarte, Diana; ea era Magna Mater. Şi dacă ne interesăm de originea ei, cele mai vechi texte şi imagini păstrate ne pot duce înapoi în timp doar atît cît să ne îngăduie a spune: „Astfel ea a apărut în acele vremuri timpurii; a putut purta cutare şi cutare nume şi pare a fi fost adorată în cutare şi cutare fel." Cu aceasta am ajuns însă la capătul a ceea ce putem spune; cu aceasta am ajuns la problema primară a cuprinderii şi fiinţei sale. Căci tocmai pentru că ea Marea Mamă, ea s-a aflat ca atare acolo înainte de orice altceva. Ea este *primum mobile*, începutul prim, matricea materială din care a izvorît totul. A-i investiga dincolo de ea antecedentele şi originea înseamnă a nu o înţelege, înseamnă de fapt a o răstălmăci şi subestima, în fapt a o insulta. Şi oricine ar cuteza să facă una ca asta ar putea fi lovit de

---

Ocupîndu-ne de simboluri şi mituri din spaţii îndepărtate, conversăm de fapt oarecum cu noi înşine — cu o parte din noi înşine, care însă e la fel de nefamiliară fiinţei noastre conştiente întocmai cum interiorul pămîntului le e cercetătorilor în geologie. Tradiţia mitică ne înzestrează, aşadar, cu un soi de hartă necesară pentru explorarea şi identificarea unor conţinuturi ale fiinţei noastre lăuntrice de care în mod conştient ne simţim prea puţin legaţi.

nenorocirea de care a avut parte acel tînăr adept iscusit hotărît să ridice vălul de pe imaginea acoperită a Zeiței din templul egiptean antic de la Sais și a cărui limbă a fost definitiv paralizată de cele văzute. Potrivit tradiției grecești, Zeița a declarat despre sine însăși: οὐδεὶς ἐμὸν πεπλον ἀνετλε „nimeni nu mi-a ridicat vălul". Nu este vorba de fapt despre văl, ci despre veșmîntul care-i acoperă nuditatea feminină — vălul e o interpretare greșită ulterioară în beneficiul decenței. Semnificația este: eu sunt Mama fără soț, Mama Originară; toți sunt copiii mei, și ca atare, nimeni nu a îndrăznit vreodată să se apropie de mine; nerușinatul care ar încerca s-o facă o necinstește pe Mamă — iată rațiunea blestemului.

Aceasta e, prin urmare, Zeița care a apărut din autocontemplația incubatoare creatoare de lumi a Creatorului Brahmā. Aceasta însă nu reprezintă propriu-zis crearea ei, ci pur și simplu istorisirea modului cum a pășit întru manifestare. Nu poate fi vorba de o descriere sau discutare a creării ei, pentru că din ea însăși a luat ființă totul, și în mrejele vrăjii ei rămîn prinse toate, și la ea trebuie totul să se întoarcă.

Tîlcul mitului din Povestea Zeiței pare a fi acela că nimănui nu-i este îngăduit mult timp să rămînă ceea ce este. Aceasta e circumstanța prin care lumea merge înainte ca o creație perpetuă. Nici unul dintre Locuitorii Cerurilor nu poate rămîne ceea ce a fost la început, ceea ce s-a considerat a fi și ceea ce i-ar fi plăcut să continue a fi neschimbat[1]. Brahmā devine ridicol. Brahmā și Vishnu ajung să implore. Zeul Iubirii se pomenește în fruntea unei armate a Urii. Iar Shiva, ascetul retras și de nimic legat, nici nu apucă bine să

[1] Această semnificație, aproape neexplicată, dar dezvăluită și reiterată în succesiunea evenimentelor, seamănă oarecum cu scopul principal al psihologiei analitice, și anume de a pune în contact, cu prețul unor experiențe dureroase, alarmante și chiar umilitoare, acele forțe și sfere ale ființei noastre lăuntrice care au tins să rămînă izolate una de cealaltă, estropiate deci și frustrate, și de a menține prin aceste crize energiile psihismului într-un flux creativ.

declare că nu va putea renunţa niciodată la contemplarea Fiinţei Supreme, că se şi vede prins în vraja Satī-ei, şi puterile lui suprem concentrate sunt măturate de concupiscenţă şi furie — furie cu prilejul indiscreţiei lui Brahmā; deznădejde sălbatică după moartea Satī-ei. Cel mai liber şi cel mai independent dintre zei devine un ginere dispreţuit şi insultat, implicat emoţional într-un asemenea grad, încît mintea i se întunecă! E aici o condescendenţă a principiului divin suprem analoagă cu cea pe care Sfîntul Pavel, în epistola sa pastorală către Filipeni, a recunoscut-o în Isus Cristos, „Cel ce dintru-nceput fiind în chipul lui Dumnezeu a socotit că a fi El întocmai cu Dumnezeu nu e o prădare, dar S-a golit pe Sine luînd chip de rob, devenind asemenea oamenilor şi la înfăţişare aflîndu-Se ca un om; S-a smerit pe Sine făcîndu-Se ascultător pînă la moarte — şi încă moarte de cruce!" (*Fil.*2, 6-8.) „Atotconţinătoarea Mamă a Universului, într-o atitudine similară de supremă umilinţă, nu consideră o diminuare aducerea ei în sfera fenomenală ca fiică a unei puteri demiurgice de rang secundar, pentru ca apoi să se străduiască într-o prelungită supunere spre a cîştiga mîna lui Shiva, care i-a aparţinut de fapt, ca nemuritor consort, dintru eternitate şi, mai mult, nu reprezintă decît o putere bazală, un aspect major al propriei ei fiinţe.

Simultaneitatea mascaradei epice terestre cu interfuziunea distantă a tuturor personajelor, care capătă formă pe scenă mai presus de fiecare dintre participanţi şi în opoziţie mutuală, constituie sensul superior al acestui mit, a cărui forţă şi figură centrală e marea Māyā, autoiluzionarea care maschează totul şi se desfăşoară în toate. Că tot ce se întîmplă nu trebuia de fapt să se întîmple, sau nu se întîmplă, şi totuşi se întîmplă cu o decizie fermă în cadrul oferit de Māyā, şi tocmai în scopul de a crea perpetuu această Māyā şi de-a o zori — iată semnificaţia, marele tîlc.

Latura glumeaţă a mitului e modul în care personajele sunt toate deopotrivă prinse de trucurile jocului universal; nici n-a început bine povestea, şi fiecare dintre ele cade în cursă, fiecare într-un fel propriu, dar la fel de paradoxal.

Imnul lui Brahmā către zeiță (*Shakti* sau „puterea“ lui însuși ca și a întregului panteon) acceptă viața ca *totalitate*, cum și este, într-o deplină supunere față de toate contrariile ce tulbură pacea. „Tu ești una *și* cealaltă.“ El spune mereu „și“, ceea ce înseamnă: „Tu ești totul în integralitatea sa, în realitate nu e nimic de făcut.“ Asta echivalează cu o acceptare colosală, un aproape incredibil *laissez-faire* în fața vieții. Brahmā a fost la fel de uimit la prima apariție a lui Kāma în fața lui. Principiul creator îi acordă fiecăruia drepturile și exigențele proprii, recunoscînd totalitatea creației ca suma incalculabilă a diversității nenumăratelor puteri care, cu necesitate și în mod continuu, acționează aici una împotriva alteia. Surpriza, perplexitatea, catastrofa sunt categoriile oricărei întîmplări semnificative. Creația involuntară, procesul și zămislirea vieții, e în sine involuntară, accidentală. Și ea triumfă necontenit asupra planificării. Alcătuirea unor planuri nu slujește, într-adevăr, decît să-i potențeze efectele copleșitoare.

Mitul Zeiței arată cu gesturi magnifice cum să-ți ajustezi propriul sine la această circumstanță universală — liniștit, fără frică, pentru că accepți și ești fundamental de acord. Prin urmare, această poveste despre creație nu cunoaște deloc motivul căderii omului care lucrează împotriva voinței lui Dumnezeu, nu cunoaște în fapt cîtuși de puțin mînia lui Dumnezeu. Individul — Dumnezeu însuși — trebuie să coopereze în mereu noi improvizații, și tocmai în felul acesta decurge evoluția precară a universului. Creația devine cu putință prin supunerea de sine a actorilor divini și umani unor roluri nefamiliare lor, care le sunt însă impuse de situațiile pururi noi și surprinzătoare. Fiecare, acum sau altcîndva, va fi obligat să-și dea seama că „celălalt ins“, care la prima vedere pare totdeauna că tulbură cursul normal al evenimentelor, e cu adevărat un instrument indispensabil pentru evoluția lumii. Ceea ce pare la început producător de dezordine și derutant se dovedește în timp a fi fost chiar factorul benefic și necesar. Important este ca procesul creației perpetue să nu se

rigidizeze în nici o postură trecătoare. El este totdeauna pe punctul de a se opri, iar următorul eveniment aşteptat este totdeauna cel sinistru, surprinzător şi greu de îndurat — la fel ca modificările produse de înaintarea în vîrstă şi conştiinţa treptată a faptului că îmbătrîneşti. În procesiune e însă revelată totalitatea formei sublime a stării Nepieritorului, care transcende, supravieţuieşte şi totuşi se revelează peren pe sine însuşi în cîştigurile şi pierderile existenţei noastre fenomenale. În recunoaşterea acestei conştiinţe vii unice şi exclusive stă fericirea şi înţelepciunea crucificării fără de sfîrşit.

Shiva, îndurerat, distras, a fost condus cu blîndeţe de către *guru*-ul său, Brahmā, dincolo de porţile cetăţii ce i-a adăpostit pierderea vieţii către înzăpezitele piscuri himālayene. Acolo, păşind alături, cei doi au ajuns la un mic lac singuratic, limpede şi desfătător pentru spirit. Cel dintîi l-a zărit Brahmā.

Şi, aşezaţi din loc în loc în jurul malurilor liniştite, se aflau sfinţi şi înţelepţi în meditaţie absolută; doi, trei se scăldau în apele reci şi cristaline, încreţindu-le suprafaţa în care se oglindea cerul de munte, înalt, albastru şi nemişcat. Numeroase păsări călătoare, cu ţipete ascuţite, veneau din toată zările ca să se zburătăcească în apele lacului împrejmuite de lotuşi — perechi de gîşte roşcate splendide, desfăcîndu-şi triumfător amplele aripi, cormorani cu ciocurile încîrligate, gîşte cu aripile cenuşii şi cocori siberieni păşind tacticos pe ţărmuri, plutind la suprafaţa lacului, scrutînd adîncul apei, ele însele superb răsfrînte — şi, din cînd în cînd, cu o bruscă bătaie ca de tunet a sute de aripi, înălţîndu-se cu toatele de pe lac în cer, ca să dea roată în stoluri multe şi după aceea să se aşeze iarăşi, să se zburătăcească şi să-şi cureţe penele cu ciocul. Şi dedesubtul lor, în adîncurile cristaline înotau peşti de nenumărate nuanţe strălucitoare, vizibili cînd ţîşneau la faţa apei printre tijele lotuşilor. Muguri de lotuşi, corole de lotuşi, lotuşi albaştri şi albi se găseau acolo din belşug, şi pe ţărmuri vegetaţia era luxuriantă şi umbra ei era rece.

Cînd zări lacul, Shiva se simţi mişcat; şi zări rîul Siprā care izvorăşte din el, precum Gangele din discul lunii. Lacul acesta nu seacă niciodată în arşiţa verii. Cei care s-au scăldat în el şi au băut din apele lui dobîndesc, potrivit rînduielii zeilor, darul nemuririi şi, rămînînd veşnic tineri, străbat prin ani cu facultăţile neslăbite. Cei care se scaldă în el în noaptea cu lună plină din octombrie-noiembrie sunt purtaţi într-un car sclipitor către sălaşul ceresc al lui Vishnu. Iar cei care se scaldă-n el toată luna aceea se duc la sălaşul lui Brahmā şi apoi sunt eliberaţi pe deplin de toate lumile formei.

Lîngă apele acestui lac al păcii şi-a regăsit Shiva odihna şi măreţia, contemplînd supremul, neschimbătorul, atotpătrunzătorul izvor şi sfîrşit al fiinţei, care este substratul, viaţa şi conştiinţa tuturor formelor existenţei. Astfel s-a eliberat Shiva de fixaţia sa nebunească ce ameninţase să dezechilibreze procesul cosmic. El s-a concentrat în meditaţia diamantină. Şi aşa a rămas pînă cînd Zeiţa, luînd iarăşi formă sub chipul fecioarei Pārvatī, fiica lui Himālaya, Regele Muntelui, şi a soţiei lui, Menakā, l-a smuls iarăşi din înalta-i solitudine, cu ajutorul austerităţilor ei spirituale şi fizice îndelungi, şi şi-au reluat viaţa împreună.

Cuprins

Culegere şi paginare HUMANITAS

TERRA LUCIDA

COLECŢIE DE SPIRITUALITATE UNIVERSALĂ

Terra lucida e pămînt luminos şi lumină întrupată. E un ţinut intermediar, un istm între universul vizibil, al omului, şi universul transomenesc şi transvizual, al ierarhiilor cereşti. Textele acestei colecţii îl invită pe cititor să iasă din *sensibil* fără a ieşi din *real* – şi să atingă astfel pragul dincolo de care pămîntul din noi devine pămînt văzător.

ANDREI PLEŞU

Heinrich Zimmer REGELE ŞI CADAVRUL

Există un strat de înţelepciune primordială aproape înăbuşit de viaţa cotidiană, de evoluţiile aplatizante ale progresului uman, de acumulările superficiale de bunuri şi putere.Dar palpitul cursului veşnic al plăsmuirii cosmice neîntrerupte nu poate fi redus total la tăcere. Din cînd în cînd, el se face auzit, în vis, în mituri, în trăiri religioase, îşi amplifică sonoritatea de la şoaptă pînă la proporţiile unui tunet, reaşezînd lucrurile pe eternul făgaş uitat de oamenii trecători.

Cum poate găsi sufletul nostru drumul, fie şi riscant, spre adevărul universal al Fiinţei? Iată preocuparea marelui indolog HEINRICH ZIMMER în această carte pasionantă, destinată atît specialiştilor, cît şi, poate chiar prioritar, unui public interesat de semnificaţiile vitale mai adînci închise în simbolurile mitologice şi religioase. Autorul, urmînd firul unor naraţii selectate dintr-un arc cultural extrem de vast (islamul, spiritualitatea celtică precreştină, creştinismul medieval şi hinduismul timpuriu), oferă o succesiune unitară de eseuri prin care demonstrează – pe linia lui C.G. Jung – în ce măsură moştenirea spirituală a omului arhaic supravieţuieşte în straturile inconştiente cele mai profunde ale psihismului nostru. Acolo se desfăşoară lupta, cu consecinţe greu previzibile, dintre suflet şi principiul omniprezent al răului.

Liber de orice prejudecăţi scientiste, Heinrich Zimmer a reuşit, ca puţini alţi autori, să discearnă implicaţiile universale ale memoriei colective care a înregistrat etapele războiului dintre suflet şi rău şi le-a ascuns, sub forme azi mai greu accesibile, în simbol şi în mit.

ISBN: 973-28-0535-8